

UNIA EUROPEJSKA I WYBRANE PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE WOBEC KONFLIKTU NA UKRAINIE

Redakcja
Dominik Tarczyński
Edyta Krzysztofik
Agnieszka Romanko

GRUPA EUROPEJSKICH
KONSERWATYSTÓW I REFORMATÓRÓW

Lublin 2022

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

**UNIA EUROPEJSKA I WYBRANE
PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE
WOBEC KONFLIKTU
NA UKRAINIE**

UNIA EUROPEJSKA I WYBRANE PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE WOBEK KONFLIKTU NA UKRAINIE

Redakcja

Dominik Tarczyński

Edyta Krzysztofik

Agnieszka Romanko

Lublin 2022

Recenzenci

Ks. prof. dr hab. Mirosław Sitarz (KUL)
Prof. dr hab. Bronisław Sitek (Uniwersytet SWPS)

Opracowanie redakcyjne

Agnieszka Romanko

© Copyright by

Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa KUL

ISBN 978-83-964156-7-7

Wydawca

Stowarzyszenie Absolwentów i Przyjaciół
Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego
Al. Raławickie 14, c-742, 20-950 Lublin
tel./fax 81 445-37-42; e-mail: wydawnictwo.sawp@gmail.com, <http://sawp.org.pl>

Grupa Europejskich Konserwatystów i Reformatorów

Autorzy ponoszą wyłączną odpowiedzialność za zamieszczone opinie.
Opinie te nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Parlamentu Europejskiego

Egzemplarz bezpłatny

Projekt okładki, skład komputerowy i druk
Studio R-ka, ul. Lasockiego 15, 20-612 Lublin

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
--------------------	---

Wykaz skrótów	11
---------------------	----

Polityka Rosji wobec Ukrainy

Malwina Kołodziejczak, Prawo międzynarodowe wobec aneksji Krymu	15
Weronika Jakubczak, Działania hybrydowe Rosji wobec Ukrainy	25
Wojciech Gizicki, Przebieg działań wojennych w Ukrainie. Wybrane problemy	45

Stanowisko podmiotów prawa międzynarodowego wobec agresji Rosji na Ukrainę

Elżbieta Dynia, Stanowisko ONZ wobec agresji Rosji na Ukrainę	53
Andrzej Podraza, Stanowisko NATO wobec agresji Rosji na Ukrainę	71
Lech Buczek, Stanowisko Chin wobec agresji Rosji na Ukrainę	87
Agnieszka Romanko, Stanowisko Watykanu wobec agresji Rosji na Ukrainę	101

Stanowisko i działania UE podjęte wobec agresji Rosji na Ukrainę

Dominik Tarczyński, Polityka UE wobec Rosji po dokonaniu agresji na Ukrainę	111
Artur Trubalski, Sankcje gospodarcze UE wobec Rosji	123
Tomasz Wicha, Działania dyplomatyczne UE w dobie konfliktu Rosji na Ukrainę	145

Działania wybranych państw członkowskich wobec konfliktu na Ukrainie

Aleksandra Kuczyńska-Zonik, Stanowisko i działania Litwy, Łotwy i Estonii wobec konfliktu na Ukrainie	167
Edyta Krzysztofik, Stanowisko i działania Rumunii wobec konfliktu na Ukrainie	181

Magdalena Maksymiuk, Stanowisko Węgier wobec agresji Rosji na Ukrainę	195
Ewa Tuora-Schwierskott, Stanowisko Niemiec wobec agresji Rosji na Ukrainę	209

Stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę

Marzena Cichorzewska, Parlamentarna pomoc dla walczącej Ukrainy – – case study	225
Rafał Dzięciołowski, Działania pomocowe Fundacji Solidarności Międzynarodowej	237
Piotr Gudź, Maryna Gudź, Polska pomoc humanitarna dla walczącej Ukrainy na przykładzie miasta Zaporozie	243

Wykaz literatury	263
-------------------------------	------------

WPROWADZENIE

„Pokój to dobro, które należy wprowadzać poprzez dobro: jest ono dobrem dla poszczególnych osób, dla rodzin, dla narodów świata i dla całej ludzkości; jest dobrem, którego należy strzec i które należy rozwijać wybierając i czyniąc dobro. Pokój stanowi wspólną wartość, dla całej rodziny ludzkiej, jest jeden i niepodzielny”

Jan Paweł II

Doświadczenia zarówno I, jak i II wojny światowej uświadomiły społeczności międzynarodowej potrzebę stworzenia mechanizmów warunkujących pokój i bezpieczeństwo. Przyjęto, że takim rozwiązaniem będzie stworzenie organizacji międzynarodowej wyposażonej w rzeczywiste i skuteczne instrumenty kontroli działań państw. Takie cele postawiono początkowo przed Ligą Narodów, a obecnie Organizacją Narodów Zjednoczonych (ONZ) ze szczególnymi uprawnieniami Rady Bezpieczeństwa. Powołano również organizacje międzynarodowe, których celem jest zagwarantowanie bezpieczeństwa międzynarodowego (NATO) czy regionalnego (np. UZE). Ponadto szereg organizacji międzynarodowych jako jeden z celów swojej działalności stawia zagwarantowanie pokoju i bezpieczeństwa, np. Rada Europy, Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju Bezpieczeństwa i Współpracy. Unia Europejska również jest szczególnym rodzajem organizacji międzynarodowej, która jako jeden z celów stawia sobie wspieranie pokoju i bezpieczeństwa. Analizując procesy integracyjne warto zwrócić uwagę, że już traktaty założycielskie objęły swoim zakresem obszary mające – zwłaszcza w latach pięćdziesiątych – kluczowe znaczenie dla prowadzenia działań zbrojnych: węgiel i energię atomową, które objęte zostały wspólnym zarządzaniem na poziomie ponad państwowym¹.

Warto również podkreślić, że uznano prawo do pokoju jako prawo podstawowe i zostało ono włączone do tzw. praw trzeciej generacji praw człowieka, a 21 września obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Pokoju². Tego dnia Sekretarz Generalny ONZ uderza w Dzwon Pokoju³. W Kościele katolickim

¹ Szerzej zagadnienie to podjęte zostało w: E. Krzysztofik, *Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2009.

² International Day of Peace, Rezolucja A/RES/36/67, Rezolucja A/RES/55/282.

³ Na dzwonie wryty jest napis „Niech żyje absolutny pokój na świecie”.

również obchodzony jest Światowy Dzień Pokoju 1 stycznia⁴ oraz Międzynarodowy Dzień Modlitwy o Pokój⁵.

Wydaje się zatem, że pokój uznany został za dobro szczególnie cenione i chronione przez społeczność międzynarodową.

Powstaje zatem pytanie, jak określić aktualną sytuację na Ukrainie? Czym jest działanie sił zbrojnych Rosji na terytorium Ukrainy, suwerennego państwa? Jak społeczność międzynarodowa zareagowała na te działania? I najważniejsze z pytań: czy stworzone instrumenty okazały się skuteczne w obliczu agresji Rosji?

Autorzy niniejszej publikacji podjęli próbę znalezienia odpowiedzi na wskazane pytania. Konsekwentnie opracowanie zostało podzielone na pięć części.

Pierwsza część pt. „Polityka Rosji wobec Ukrainy” ma charakter wprowadzający. Autorzy sygnalizują problem agresji Rosji na Ukrainę poczynając od pierwszych działań, które miały miejsce w 2014 r. i zakończyły się aneksją Krymu przez działania hybrydowe Rosji, które stanowiły zapowiedź aktualnych działań zbrojnych rozpoczętych 24 lutego 2022 r.

Druga część odnosi się do „Stanowiska podmiotów prawa międzynarodowego wobec agresji Rosji na Ukrainę”. W pierwszej kolejności przedstawiona została reakcja ONZ na działania Rosji. Jest to wyjątkowo trudne zagadnienie, gdyż państwo agresor to jednocześnie członek stały Rady Bezpieczeństwa. Aktualna sytuacja zmusza do refleksji odnośnie do skuteczności stworzonego przez ONZ systemu. Następnie przedstawione zostało stanowisko NATO oraz wpływ agresji Rosji na Ukrainę na strategię obronną tej organizacji. Należy podkreślić, że Ukraina nie jest stroną Paktu, ale państwa sąsiadujące, w tym Polska, swoje bezpieczeństwo uzależniają od skuteczności tego systemu. Dwa kolejne teksty odnoszą się do stanowisk podmiotów wywierających ogromny wpływ na sytuację międzynarodową. Pierwszy to Chiny, partner gospodarczy Rosji, który oddziałuje w istotny sposób na gospodarkę światową, zaś drugi – Stolica Apostolska.

Trzecia część została poświęcona „Stanowisku i działaniu UE podjęte wobec agresji Rosji na Ukrainę”. Jak zaznaczono powyżej, UE jest organizacją międzynarodową, która w sposób szczególny zainteresowana jest działalnością na rzecz umacniania pokoju w Europie. Zarówno Rosja, jak i Ukraina nie są to państwa członkowskie, jednak Ukraina jest państwem stowarzyszonym.

⁴ Święto ustanowione przez papieża Pawła VI dnia 8 grudnia 1967 r.

⁵ Obchodzony 21 września.

Ważne jest również położenie Ukrainy, która jest państwem graniczącym z państwami członkowskimi, a więc również z UE. Rosja jest natomiast partnerem handlowym UE. W tej sytuacji nie ulega wątpliwości, że stanowisko unijne ma ogromne znaczenie i może zdecydowanie oddziaływać na przebieg sytuacji na Ukrainie. Autorzy odnieśli się konsekwentnie do instrumentów dyplomatycznych podjętych przez UE oraz instrumentów gospodarczych, z jakich postanowiła ona skorzystać.

Czwarta część to „Działania wybranych państw członkowskich wobec konfliktu na Ukrainie”. Poświęcona została prezentacji stanowisk wybranych państw członkowskich. Przedstawione zostały działania, jakie zdecydowały się podjąć państwa sąsiadujące z Ukrainą, tj. Rumunia, Węgry, Polska, Litwa, Łotwa i Estonia oraz Niemcy, jako państwo posiadające najsilniejszą pozycję w UE.

Ostatnia część pt. „Stanowisko Polski wobec agresji Rosji na Ukrainę” ma charakter praktyczny i zawiera analizę działań, jakie podjęte zostały przez stronę polską w związku z agresją Rosji oraz, jak przebiega absorpcja pomocy przez stronę ukraińską.

Autorzy podjęli trudną tematykę, która wymaga połączenia wiedzy specjalistów z różnych dziedzin nauki: prawników specjalizujących się w prawie międzynarodowym i unijnym, stosunków międzynarodowych, politologów oraz specjalistów z zakresu bezpieczeństwa międzynarodowego. Przedstawione rozważania stanowią jedynie wprowadzenie do problemu, z jakim zmagają się obecnie społeczność międzynarodowa.

Redaktorzy

WYKAZ SKRÓTÓW

ChRL	– Chińska Republika Ludowa
DRL	– Doniecka Republika Ludowa
KNZ	– Karta Narodów Zjednoczonych
ŁRL	– Ługańska Republika Ludowa
MTK	– Międzynarodowy Trybunał Karny
MTS	– Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości
RB ONZ	– Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych
UE	– Unia Europejska
ZO ONZ	– Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych

POLITYKA ROSJI WOBEC UKRAINY

Dr Malwina Ewa Kołodziejczak
Akademia Sztuki Wojennej

PRAWO MIĘDZYNARODOWE WOBEC ANEKSJI KRYMU

Wprowadzenie

Aneksja Krymu w 2014 r. wywołała niepokój w środowisku międzynarodowym. Zastosowane reakcje dyplomatyczne okazały się jednak zdecydowanie, nie tylko niewystarczające, ale i zbyt słabe. Być może, gdyby użyto twardszych narzędzi dyplomatycznych, uniknięto by napaści zbrojnej na Ukrainę w lutym 2022 r.

W niniejszej publikacji rozważania skupią się na regulacjach prawnomiędzynarodowych dotyczących aneksji Krymu. Trudno jednak byłoby nie odnieść się do instytucji secesji oraz uznania państwa, a także przeanalizowania instytucji agresji. Punktem wyjścia będzie jednak definicja państwa.

Celem pracy jest charakterystyka prawnomiędzynarodowych instytucji secesji, uznania i aneksji oraz agresji w odniesieniu do *casusu* Krymu. Zatem, problem główny zawarty jest w pytaniu: jaki wpływ na prawo międzynarodowe publiczne miał *casus* Krymu? Przy rozwiązaniu problemu głównego pomocne będą problemy szczegółowe, które mogą sprowadzać się do następujących pytań: 1) Jaki jest aktualny stan regulacji i zasad prawa międzynarodowego, które odnoszą się do zagadnień secesji, uznania i aneksji? 2) Jak regulowana jest agresja? 3) Jak przypadek Krymu wpłynął na te kwestie? Hipoteza odnosi się do przypuszczenia, że w prawie międzynarodowym publicznym istnieją przepisy, których interpretacja pozwala na odniesienie się do secesji, aneksji i uznania, ale brak jest regulacji stanowiących o nich wprost i wyraźnie. Jednak, mnogość interpretacji może przynieść różne rozwiązania, co powoduje brak istotnej jasności prawa w tej materii i prowadzić do innych, niekiedy błędnych wniosków. Należy przy tym pamiętać, że wpływ na prawo międzynarodowe publiczne mają działania polityczne. Ponadto, *casus* Krymu nie wpłynął na zmianę prawa międzynarodowego publicznego w tej materii zarówno w aspektach materialnych, jak i formalnych. Jednak najważniejsze

założenie wyraża się w przypuszczeniu, że z perspektywy 8 lat aneksja Krymu nie miała żadnego wpływu na prawo międzynarodowe publiczne, czego konsekwencją jest agresja na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Konieczne są zmiany w prawie międzynarodowym publicznym – systemowe, instytucjonalne, normatywne dotyczące funkcjonowania Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, Międzynarodowego Trybunału Karnego, Organizacji Narodów Zjednoczonych (w tym Rady Bezpieczeństwa).

1. Państwo (a prawo) i jego uznanie

Omawiając powyższe zagadnienia i próbując zdefiniować poszczególne instytucje, niezbędne jest wyjście od definicji państwa, która to może nasuwać pewne wątpliwości. Zdecydowana większość znawców tematu odwołuje się do słynnej definicji George’a Jellinka określającej trzy przesłanki, które muszą być spełnione, ażeby państwo istniało. Są to: terytorium, ludność i władza¹. Nadmienić można, że niekiedy za twórcę podawany jest Louis Debez. Także dokumenty międzynarodowe potwierdzają te trzy kryteria, ale dodają konieczność posiadania zdolności do utrzymywania stosunków z innymi państwami². Warto jednak dodać, że na obowiązek uznania przez inne państwa wskazywał również George Jellinek. Z perspektywy prawa, państwo określa się jako pierwotny podmiot prawa międzynarodowego publicznego, którym staje się ono już z chwilą powstania. Bycie uznanym za podmiot jest o tyle istotne, iż jest wyznacznikiem zdolności prawnej (czyli posiadania praw i obowiązków) oraz zdolności do czynności prawnych (czyli możliwości działania – wyrażającą się poprzez podejmowanie jednostronnych lub wielostronnych czynności prawnych, *inter alia* utrzymywanie stosunków – czyli *ius legationis*, czy zawieranie umów, porozumień – wspomniane już *ius tractatum* etc.), co oznacza również możliwość występowania z roszczeniami oraz bycia stroną przed sądami międzynarodowymi. Niekiedy dochodzi do tego umiejętność zapewnienia bezpieczeństwa i obrony terytorium³.

¹ J. Kostrubiec, *Nauka o państwie w myśli Georga Jellinka*, Lublin 2015, s. 113-120.

² Konwencja panamerykańska o prawach i obowiązkach państw z dnia 26 grudnia 1933 r. z Montevideo, art. 1: „The state as a person of international law should the following qualifications: (a) a permanent population; (b) a defined territory; (c) government; and (d) capacity to enter into relations with the other states”; oryginalny tekst konwencji zob.: <https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf> [dostęp: 19.11.2022].

³ Szerzej na temat przesłanek podmiotowości i uznania w prawie międzynarodowym publicznym: M. Kołodziejczak, *Republika Kosowa jako przykład państwa nieuznanego w świetle*

Natomiast, w art. 4 Karty Narodów Zjednoczonych wskazano, że w poczet członków Organizacji Narodów Zjednoczonych może być przyjęte każde państwo miłujące pokój, które przyjmie zobowiązania zawarte w Karcie i – zdaniem Organizacji – zdolne jest i pragnie zobowiązania te wykonywać⁴.

Zarówno secesja, uznanie, jak i aneksja odnoszą się w prawie jedynie do pierwotnego podmiotu prawa międzynarodowego, jakim jest państwo. Państwo uznawane jest za fakt historyczny oraz socjologiczny. We współczesnym prawie międzynarodowym przeważa teza L. Antonowicza, zgodnie z którą warunki powstania państwa określane są już przez same składowe definicji Jellinka⁵. Toteż, to nie prawo międzynarodowe tworzy państwa, ale to państwa tworzą prawo międzynarodowe⁶. Współcześnie, państwo może powstać poprzez oderwanie, rozpad innego państwa, wyodrębnienie terytorium z innego państwa, czy też poprzez połączenie/zjednoczenie terytoriów albo, co w istocie nie jest obecnie praktykowane, przez utworzenie państwa na terytorium *res nullius*⁷. Jak już wspomniano, w oparciu o składowe definicji państwa można wskazać na kryteria, które mogą implikować uznanie. Kryterium takim jest stabilność i skuteczność władzy nad terytorium i ludnością oraz możliwość utrzymywania stosunków międzynarodowych⁸. Jednakże, wystąpienie tych faktów nie musi oznaczać obowiązku uznania, gdyż należy ono do swobodnej decyzji poszczególnych państw⁹. Co ważne, powstanie nowego państwa może naruszyć prawa innych państw, a wówczas może być to podstawa do odmowy uznania¹⁰.

prawa międzynarodowego publicznego, w: Państwa nieuznawane i upadłe w prawie i bezpieczeństwie międzynarodowym – wyzwanie czy zagrożenie, red. P. Milik, M. Kołodziejczak, „Zeszyt problemowy TWO” 2015, nr 3 (78), s. 33-47.

⁴ Karta Narodów Zjednoczonych, art. 4, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19470230090/O/D19470090.pdf> [dostęp: 17.11.2022].

⁵ Zgodnie z definicją Jellinka, państwo musi jednocześnie składać się z trzech elementów: władzy, terytorium, ludności. Jednak – władza musi być efektywna i legalna, terytorium suwerenne (samowładność i całkowitość) i zamieszkiwane przez stałą ludność. Definicja ta została rozszerzona w konwencji z Montevideo 1933 r. o *prawach i obowiązkach państw* o zdolność wchodzenia w relacje międzynarodowe.

⁶ L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2013, s. 14.

⁷ Tak: R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2002, s. 122.

⁸ Konwencja panamerykańska o *prawach i obowiązkach państw* z 26 grudnia 1933 r.

⁹ Tak też: J. Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2005, s. 128; R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe...*, s. 139. Innego zdania jest natomiast L. Antonowicz, który uważa, że uznanie nowopowstałych państw jest obowiązkowe, o ile są spełnione kryteria wynikające z definicji państwa, zob. L. Antonowicz, *Podręcznik prawa...*, s. 71.

¹⁰ Takie stanowisko wyrażają, m.in.: L. Antonowicz, J. Białocerkiewicz, Z. Cybichowski.

Jednakże, co również należy podkreślić, państwo niezależnie od zmieniających się zagrożeń wymaga zorganizowanej ochrony i obrony. Służyć temu powinien, między innymi, system kierowania bezpieczeństwem narodowym z tworzącymi go organami. Nadrzędnymi celami, które państwo musi (powinno) realizować, są wartości składające się na bezpieczeństwo narodowe, dzięki czemu możliwe także jest zabezpieczenie potrzeb jednostki¹¹.

2. Secesja i aneksja

Zatem, jednym ze sposobów powstania państw jest secesja. Secesja jest to oderwanie albo wyodrębnienie z jednego państwa części terytorium, na którym utworzone zostaje nowe państwo. Warto jednak zaznaczyć, że nie zawsze akty secesji pozwalają na utworzenie nowych państw, gdyż wyodrębnione terytoria albo nie spełniają kryteriów państwa, albo nie są wystarczająco stabilne i samodzielne¹².

Zastanawiać się można, jakie przesłanki muszą zostać spełnione, by secesja, o ile w ogóle, mogła zostać prawnie uznana? Słusznie wskazuje Ch. Borgen, który stwierdza, że koniecznym jest odróżnienie kwestii legalności secesji od legalności uznania takiego aktu secesji¹³. Dodatkowo, należy zauważyć, że akt secesji jest uzasadniony jedynie wtedy, gdy inne formy zawodzą. Secesja bowiem, bardzo często, jest skutkiem prawa do samostanowienia narodów, które to prawo stoi w opozycji dla zasady suwerenności i integralności terytorialnej państw. Dlatego też, muszą zachodzić odpowiednie i niezbędne przesłanki, tak dla uzasadnienia prawa do samostanowienia narodów, jak i do secesji terytorium.

Kolejnym, także trudnym i kontrowersyjnym zagadnieniem jest aneksja. Zgodnie z zasadą prawa międzynarodowego, która stanowi o poszanowaniu integralności terytorialnej zakazane są zmiany terytorialne powstałe w wyniku

¹¹ L.J. Krzyżanowski za wartość uznaje „[...] wytwór odczuć, przeświadczeń lub przekonań jakiegos podmiotu: jednostki ludzkiej, grupy społecznej, społeczności lokalnej, narodowej i innej, wspólnoty kulturowej lub społeczeństwa globalnego o tym, co w rzeczywistości przyrodniczej i psychologiczno-kulturowej jest pozytywnie oceniane i uznawane za godne pożądania i dążeń”, L.J. Krzyżanowski, *O podstawach kierowania organizacjami inaczej: paradygmaty, modele, metamorfozy, filozofia, metodologia, Dylematy, trendy*, Warszawa 1999, s. 205.

¹² L. Antonowicz, *Podręcznik prawa...*, s. 66-67.

¹³ Ch. Borgen, *From Intervention to Recognition: Russia, Crimea, and Arguments over Recognizing Secessionist Entities*, <http://opiniojuris.org/2014/03/18/intervention-recognition-russia-crimea-arguments-recognizing-secessionist-entities/> [dostęp: 23.11.2022].

użycia siły albo groźby jej użycia. Zasadę tę, wynikającą z art. 2 pkt 4 KNZ potwierdzono także w *Deklaracji zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania*, w której uznano, że integralność terytorialna i niepodległość każdego państwa są nienaruszalne¹⁴. Wynika z tego, że aneksja dokonana w wyniku użycia siły bądź groźby jej użycia jest zakazana przez prawo międzynarodowe publiczne, a wszelkie zmiany terytorialne są nieskuteczne pod względem prawnym¹⁵. Aneksja Krymu przez Rosję została uznana za akt nielegalny i sprzeczny z prawem międzynarodowym przez Organizację Narodów Zjednoczonych w Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego 68/262¹⁶. Niemniej, co uderzające, rezolucja została przyjęta jedynie 100 głosami na 193 państwa, 11 było głosów sprzeciwu i 58 się wstrzymało, a 24 w ogóle nie wzięło udziału w głosowaniu¹⁷.

3. Agresja (a napaść zbrojna) w prawie międzynarodowym publicznym¹⁸

Z kolei agresja definiowana jest jako zastosowanie przemocy zbrojnej jednego państwa wobec drugiego, które zmierza do ograniczenia albo pozbawienia jego integralności terytorialnej, niezawisłości czy suwerenności. Bardzo przekrojowe ujęcie agresji zastosowano w Konwencjach Londyńskich z 1933 r., zgodnie z którymi występuje ona w przypadku, gdy państwo-agresor:

- pierwsze wypowie wojnę;
- bez wypowiedzenia wojny dokona najazdu na terytorium drugiego państwa;

¹⁴ *Deklaracja zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw* zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych, Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 2625 (XXV) z dnia 24 października 1970 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement> [dostęp: 23.11.2022].

¹⁵ Tak też: *Podręcznik prawa...*, s. 109.

¹⁶ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 68/262 z dnia 27 marca 2014 r., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N13/455/17/PDF/N1345517.pdf?OpenElement> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁷ Por. wyniki dostępne pod adresem: <https://digitallibrary.un.org/record/767565> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁸ Temat agresji autorka poruszała m.in.: M. Kołodziejczak, *Zewnętrzne zagrożenie państwa i napaść zbrojna w ujęciu prawa międzynarodowego i krajowego. aspekty materialne i formalne – zarys metodologiczny*, „Wiedza Obronna” 277 (2021), nr 4, s. 35-49.

- za pomocą sił lądowych, powietrznych, morskich dokona ataku na terytorium, okręt, samolot innego państwa;
- zastosuje blokadę morską;
- udzieli poparcia bandom zbrojnym, które powstały na jego terytorium i dokonają napadu na terytorium innego państwa¹⁹.

„Agresja” i „napaść zbrojna” przysparzają trudności interpretacyjnych. Agresję próbowano już zdefiniować w niewiążącej rezolucji ONZ²⁰. Definicja agresji z rezolucji ONZ dotyczy użycia sił zbrojnych przez państwo przeciwko integralności, suwerenności i politycznej niepodległości innego państwa. W art. 3 została ona rozszerzona i uzupełniona o akt inwazji lub ataku na terytorium innego państwa przy pomocy sił zbrojnych, wojskową okupację lub wszelką aneksję terytorium innego państwa lub części jego terytorium przy użyciu siły. Agresją będzie także bombardowanie terytorium lub użycie jakiejkolwiek broni przeciwko innemu państwu oraz „wysyłanie przez lub w imieniu jakiegoś państwa uzbrojonych band, grup, sił nieregularnych lub najemnych, które dopuszczają się aktów zbrojnych o takiej doniosłości przeciwko innemu państwu, że oznaczają akty wyżej wymienione lub oznaczają mieszanie się do nich”. W 1986 r. MTS wypowiedział się odnośnie do kwestii napaści zbrojnej. Istota zawarta została w pkt. 211, MTS stwierdził bowiem, że użycie siły przez jedno państwo wobec drugiego, z uwagi na to, że to drugie państwo popełniło bezprawny akt wobec państwa trzeciego, jest uważane za zgodne z prawem, w drodze wyjątku, tylko i jedynie wtedy, gdy bezprawnym działaniem wywołującym reakcję była napaść zbrojna. W innym wypadku jest to działanie niezgodne z prawem. Zdaniem MTS, na mocy obowiązującego prawa międzynarodowego – czy to międzynarodowego prawa zwyczajowego, czy też regulacji Organizacji Narodów Zjednoczonych – państwa nie mają prawa do „zbiorowej” reakcji zbrojnej na działania, które nie stanowią „zbrojnej napaści”²¹.

¹⁹ W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2009, s. 358-359.

²⁰ Rezolucja 3314 Zgromadzenia Ogólnego ONZ z dnia 14 grudnia 1974 r. w sprawie definicji agresji, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314\(XXIX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3314(XXIX)) [dostęp: 17.11.2022].

²¹ Orzeczenie Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości z 27 czerwca 1986 r., *Nicaragua v. United States of America – Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua*, w: International Court of Justice, Reports of judgments. Advisory opinions and orders. *Case concerning military and Paramilitary activities in and Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)*, Merits, Judgment of 27 June 1986, s. 100-101, pkt 210-211.

Prace nad stworzeniem wiążącej definicji agresji trwały zatem nadal i zostały ponowione w czasie przygotowań Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, ale państwa-strony nie znalazły konsensusu. Dopiero podczas konferencji rewizyjnej w 2010 r. wprowadzono do Statutu Rezolucją nr 6 nowy art. 8 bis²², który zawiera definicję zbrodni agresji, odwołującą się do dorobku prawa międzynarodowego²³. Agresję zatem definiuje się jako **inwazję lub atak sił zbrojnych państwa na terytorium innego państwa lub jakakolwiek okupacja wojskowa, choćby tymczasowa, wynikająca z takiej inwazji lub ataku, lub jakakolwiek aneksja z użyciem siły terytorium innego państwa lub jego części** [wyróżnienie – M.K.].

Nie ma zatem wątpliwości, że w kontekście *casusu* Krymu powinniśmy także wprost mówić o agresji, nie tylko o aneksji.

4. *Casus* Krymu²⁴

Krym – podobnie jak Kosowo – przed ogłoszeniem niepodległości był autonomicznym regionem Ukrainy, który zamieszkiwali Tatarzy Krymscy, Rosjanie, Ukraińcy. W marcu 2014 r. na skutek ukraińskiej rewolucji rozpoczętej na Majdanie, władze Ukrainy z prezydentem Janukowyczem na czele oraz lokalne władze na Krymie poprosiły prezydenta Putina o pomoc, także zbrojną, celem przywrócenia ładu, spokoju i stabilności wśród narodu ukraińskiego. Władze rosyjskie i krymskie szybko przejęły kontrolę nad Krymem i zainstalowały prorosyjski rząd Aksjonowa. W zaskakująco szybkim splocie wydarzeń Najwyższa Rada Narodowa Autonomicznej Republiki Krym ogłosiła 11 marca, że Republika Krymu uzyska niepodległość w przypadku pozytywnego wyniku uzyskanego w referendum niepodległościowym. Taki wynik osiągnięto

²² Poprawki do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., przyjęte podczas konferencji rewizyjnej w Kampali (rezolucje nr 5 i 6) w dniach 10 i 11 czerwca 2010 r., Dz. U. z 2018, poz. 1753.

²³ Uzasadnienie do projektu ustawy o ratyfikacji poprawek do Rzymskiego Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonego w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r., przyjętych podczas konferencji rewizyjnej w Kampali (rezolucje nr 5 i 6) w dniach 10 i 11 lipca 2010 r., [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/Projekty/7-020-863-2013/\\$file/7-020-863-2013.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/Projekty/7-020-863-2013/$file/7-020-863-2013.pdf) [dostęp: 22.11.2022].

²⁴ Ujęcie porównawcze *casusu* Kosowa i Krymu autorka przedstawiła w publikacji: M. Kołodziejczak, *Prawnomiędzynarodowe aspekty secesji, uznania i aneksji państwa na przykładzie Kosowa i Krymu*, w: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe wobec wyzwań współczesnego świata. Współczesne wyzwania dla podmiotów euroatlantyckich*, red. nauk. M. Marszałek, W. Kitler, Warszawa 2015, s. 151-162.

16 marca 2014 r. Już 17 marca 2014 r. Rada Najwyższa Autonomicznej Republiki Krym przyjęła na nadzwyczajnym posiedzeniu rezolucję „[o] niepodległości Krymu”. Nastąpiło formalne uznanie przez Rosję Krymu jako suwerennego i niepodległego państwa²⁵. Dnia 21 marca 2014 r. parlament Rosji ostatecznie ratyfikował umowę o przyłączeniu Krymu do Federacji Rosyjskiej, podpisaną wcześniej przez prezydenta Władimira Putina i przedstawicieli lokalnych władz Republiki Autonomicznej Krymu (RAK).

5. Prawo międzynarodowe wobec przypadku Krymu

Jak wskazywał już H. Lauterpacht, najważniejszymi interpretatorami prawa międzynarodowego są same państwa. Ich interpretacje są wynikiową zarówno krótkookresowych interesów, ale i długoterminowych problemów. Te interpretacje, z kolei wpływają na stosunki międzynarodowe. Polityka wpływa na prawo międzynarodowe, które następnie wpływa na politykę. Interpretacja prawa międzynarodowego powinna być klarowna i przede wszystkim jednolita. Niestety, trudno nie zgodzić się z poglądem Lauterpachta.

Niemniej, mimo że w odniesieniu do aneksji Krymu Rosja przedstawiała własną interpretację prawa międzynarodowego, warto przytoczyć orzecznictwo rosyjskie z 1995 r. Wówczas Trybunał Konstytucyjny wydał orzeczenie w sprawie konstytucyjności niektórych dekretów prezydenta oraz dekretu rządu federalnego wydany w celu uregulowania konfliktu w Republice Czeczenii. Dekret ten przewiduje m.in. następujące punkty: 1) Konstytucja Rosji nie zezwala na jednostronne wycofanie jednostki składowej z Federacji; 2) ustrój konstytucyjny państwa opiera się na jego integralności; 3) integralność państwa jest istotną przesłanką równości wszystkich obywateli niezależnie od tego, gdzie na terytorium państwa przebywają; 4) konstytucyjny cel zachowania integralności terytorialnej Rosji odpowiada ogólnie uznanym normom międzynarodowym dotyczącym prawa ludzi do samostanowienia. W swoim orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny odniósł się również do Deklaracji ONZ o przyjaznych stosunkach z 1970 r. i orzekł, że prawo do samostanowienia nie powinno być rozumiane jako upoważniające lub zachęcające do jakichkolwiek działań, które rozczłonkowałyby lub osłabiły, całkowicie lub częściowo, integralność terytorialną lub jedność polityczną suwerennych i niepodległych

²⁵ R. Geiß, *Russia's Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind*, „International Law Studies” 425 (2015), s. 429.

państw, kierujących się zasadą równouprawnienia i samostanowienia narodów²⁶. Co więcej, także w doktrynie rosyjskiej wskazuje się, że zasada samostanowienia ludzi jest prawem, ale nie obowiązkiem, a jej realizacja może mieć wiele różnych wariantów i może być realizowana w różnych formach. Ale jednocześnie samostanowienie nie powinno być realizowane z pozycji separatystycznej ze szkodą dla integralności terytorialnej i jedności politycznej państwa²⁷.

Zakończenie

Zauważyć należy, że gdyby działania protestacyjne i sankcyjne podjęte przez najważniejsze organizacje międzynarodowe nastąpiły w 2014 r., z dużą dozą prawdopodobieństwa, można stwierdzić, że 24 lutego 2022 r. nie nastąpiłaby napaść zbrojna Rosji na Ukrainę. Prawo międzynarodowe powinno dawać jasne wytyczne. Nie może być miejsca na dwukierunkową interpretację prawa międzynarodowego. Co więcej, państwo przystępując do organizacji międzynarodowej powinno mieć „obowiązek całościowy” – tzn. wprost wyrażać na podejmowane obowiązki i przynależne prawa oraz na reguły i zasady, które obowiązują w danej organizacji i które ta organizacja wydaje.

Z perspektywy czasu nadal zatem zasadne wydaje się pytanie, jak działania na Krymie wpłynęły na prawo międzynarodowe publiczne? Wydaje się bowiem, że prawo międzynarodowe publiczne nie znalazło jeszcze rozwiązania, jak pogodzić prawo samostanowienia narodów i ich deklaracje niepodległości z fundamentalnym prawem integralności terytorialnej i suwerenności państw. Prawo międzynarodowe jest niewątpliwie bardzo ważnym narzędziem do tworzenia, porządkowania i organizowania współpracy międzynarodowej, jednak nie sprawdziło się ani w przypadku agresji i aneksji Krymu, ani w obliczu agresji na Ukrainę kilka lat później. W obliczu załamania stosunków międzynarodowych nie dysponuje ono odpowiednimi narzędziami w postaci wystarczających regulacji i procedur, aby rozwiązywać współczesne konflikty. Bo gdyby tak było, w XXI w. w państwie europejskim nie trwałaby regularna wojna i nie ginęłaby ludność cywilna.

²⁶ O. Merezhko, *Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law*, „Heidelberg Journal of International Law” (HJIL), ZaöRV 75 (2015), s. 176-177.

²⁷ *Mezhdunarodnoe pravo: uchebnik*, red. nauk. V.I. Kuznetsov, B.R. Tuzumukhamedov, Moskwa 2007, s. 214, za: O. Merezhko, *Crimea's Annexation by Russia...*, s. 179.

Dr hab. Weronika Jakubczak, prof. SGSP
Szkoła Główna Służby Pożarniczej

DZIAŁANIA HYBRYDOWE ROSJI WOBEC UKRAINY*

Zarys problemu

W dobie obecnej, kiedy cały czas trwa wojna hybrydowa na Ukrainie, a działania hybrydowe zyskują na znaczeniu i popularności, globalnie należy podnosić kwestie z tym związane, w celu rozpowszechniania wiedzy i edukowania społeczeństwa. Jest to szczególnie istotne ze względu na fakt, że Rosja jest krajem, który jest jednym z prowadzących używanie działań hybrydowych oraz nadania im szczególnego znaczenia na poziomie strategii bezpieczeństwa. W szczególności Rosja, pretendując do odzyskania statusu mocarstwa, pozycjonuje działania/wojnę hybrydową bardzo wysoko w hierarchii aktywności prowadzonych w ramach swojej polityki rewizjonistycznej. Jak bardzo jest to niebezpieczna tendencja, przekonało się wiele państw – Gruzja, Estonia i Ukraina, a na poziomie dezinformacyjnym USA (ingerencja w wybory prezydenckie w 2016 r.). Dodatkowo, włączenie działań kinetycznych, jako elementu wojny hybrydowej, jest dla niej naturalne, co obserwujemy w Ukrainie. Federacja Rosyjska koncentruje się na uzyskaniu korzyści z działań hybrydowych w postaci optymalizacji wykorzystania dostępnych środków i utrudnionej atrybucji ataków. Różnice pomiędzy Zachodem i Rosją są ewidentne – demokracja i wolności obywatelskie obowiązujące u nas są wykorzystywane do prowadzenia wojny informacyjnej i może skutkować strategicznymi implikacjami. Globalna sytuacja bezpieczeństwa zmienia się dynamicznie. Zwiększa ryzyko spotęgowania migracji wynikłej ze zmian klimatycznych i niepokoju politycznych. Rosja działając przez Białoruś wykorzystuje nielegalnych migrantów jako element działań hybrydowych, zmuszając ich do przekraczania granicy Białorusi z Polską czy Litwą lub z Ukrainą. W sferze cyfrowej Rosja

* Materiał opracowany z pomocą badań przeprowadzonych podczas wizyty studyjnej w Parlamencie Europejskim w lipcu 2022 r.

wykorzystuje post-pandemiczny wzrost znaczenia Internetu do prowadzenia wojny informacyjnej i cyberataków.

Wojna w postaci agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę jest kontynuacją działań hybrydowych, jakie prowadzi Rosja przeciwko temu krajowi. Działania kinetyczne są przedłużeniem działań w innych przestrzeniach i tego typu strategia jest spójna z zapisami rosyjskich dokumentów najwyższej rangi, np. Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Federacji Rosyjskiej na lata 2017-2030¹. Konceptyjnie Rosjanie koncentrują się na stosowaniu wojny hybrydowej w całym jej spektrum, co jest faktycznie zgodne z dominującym trendem w konfliktach zbrojnych XXI w. Rosyjska wojna hybrydowa (*gibridnaya voyna*) przewiduje stosowanie znaczących komponentów sił konwencjonalnych. Rozpatrując ją z punktu widzenia strategii – jej celem jest ukształtowanie zarządzania i orientacji geostrategicznej kraju poddanemu atakowi. Głównym narzędziem jest polityczna kampania informacyjna, która dominuje nad innymi aktywnościami, nawet użyciem konwencjonalnych sił zbrojnych.

Autorka skoncentruje się na niniejszych aspektach działań hybrydowych prowadzonych przez Federację Rosyjską (FR) wobec Ukrainy:

- cyberataki,
- wojna informacyjna,
- weaponizacja korupcji,
- użycie migrantów, jako elementu działań hybrydowych.

Należy podkreślić, że ze względu na złożony charakter problemu i ograniczenia, co do objętości tekstu, jest to jedynie zarys wybranych kwestii, które ze względu na bardzo poważny charakter należy poddać dalszym badaniom.

1. Metodologia

Celem badań jest zbadanie, jakiego typu aktywność jest podejmowana w ramach działań hybrydowych Rosji wobec Ukrainy.

¹ *Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Federacji Rosyjskiej na lata 2017-2030*, УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ О Стратегии развития информационного общества в Российской Федерации на 2017-2030 годы, 09//05/2017, N203, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102431687> [dostęp: 11.04.2022].

Problem badawczy jest wyrażony w pytaniu: „Jakiego typu aktywność jest podejmowana w ramach działań hybrydowych Rosji wobec Ukrainy?”

Hipoteza została zawarta w stwierdzeniu: „Rosja prowadzi wiele typów działań w ramach działań hybrydowych przeciwko Ukrainie”.

2. Działania hybrydowe

Omawiając działania hybrydowe Federacji Rosyjskiej należy zauważyć, że istnieje wiele definicji pojęcia „działania hybrydowe”, np. „działania hybrydowe są zaprojektowane tak, aby były trudne do wykrycia lub przypisania. Zagrożenia te celują w krytyczne podatności i mają na celu wywołanie dezorientacji – utrudnienie szybkiego i skutecznego podejmowania decyzji”. Eskalacja działań hybrydowych jest możliwa w wymiarach wertykalnym (stopień intensywności) i horyzontalnym (międzysektorowa synchronizacja). W odniesieniu do wymiaru horyzontalnego stosuje się instrumenty dyplomatyczne, informacyjne, wojskowe, ekonomiczne/finansowe, prawne (*DIMEL – diplomatic, informational, military, economic/financial and legal instruments*) oraz polityczne, wojskowe, ekonomiczne, społeczne, infrastrukturalne, przestrzeń informacyjną fizyczną (*PMESIIP – political/governance, military, economic, social, infrastructure, information and physical environment*)².

Natomiast „wojna hybrydowa Kremla obejmuje wysiłki adaptacyjne nakierowane, by: scentralizować cały potencjał rosyjskich organów decyzyjnych; wojnę hybrydową uczynić podstawową misją wojsk rosyjskich; w wyniku ogólnospołecznych kampanii informacyjnych wzrosła niezbędna w wojnie hybrydowej świadomość patriotyczna; zwiększyć wpływ rosyjskich kampanii informacyjnych; poprawić konwencjonalne zdolności ekspedycyjne rosyjskich sił zbrojnych (wsparcie wojen hybrydowych); werbować najemników w ramach prywatnych firm wojskowych; podporządkować w procesach planowania i realizacji operacje kinetyczne operacjom informacyjnym”³. Dodatkowo, „Rosyjski zestaw narzędzi do wojny hybrydowej (*Russian Hybrid Warfare Toolkit*) obejmuje użycie: operacji informacyjnych, działań cybernetycznych, państw/podmiotów pośredników, wpływów gospodarczych, tajnych środków (szpiegostwo, przekupstwo, wymuszenia) i wpływów politycznych. [...],

² F. Bekkers, R. Meessen, D. Lassche, *Hybrid Conflicts: The New Normal?*, Hague 2018, s. 7-8.

³ M. Clark, *Russian Hybrid Warfare*, Washington 2020, s. 9.

za którymi kryje się zagrożenie ze strony rosyjskiej siły konwencjonalnej i, w skrajnym przypadku, siły nuklearnej”⁴.

Warto zwrócić uwagę na te kwestie, bo będą one coraz bardziej popularne w przyszłości.

3. Cyberataki

W rezultacie generalnego zwiększenia roli technologii informacyjno-komunikacyjnych (ITC), które zostało jeszcze bardziej spotęgowane przez pandemię Covid-19, obserwuje się bardzo duży wzrost znaczenia bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni. Trend ten dotyczy też infrastruktury krytycznej, tak atrakcyjnego celu cyberataków podejmowanych w ramach prowadzenia działań hybrydowych przez aktorów państwowych i pozapaństwowych.

Federacja Rosyjska prowadząc politykę rewizjonistyczną i często stosując agresywną politykę wobec państw sąsiedzkich, nie tylko stawia również na optymalizację stosowania środków finansowych i zasobów ludzkich – przynajmniej było to obserwowane przed rozpoczęciem wojny w Ukrainie. Lekceważące podejście do swoich żołnierzy obserwowane od początku wojny nie wyklucza jednak preferencji w wykorzystywaniu cyberataków, dla takiego agresora, jak Rosja, aspirującego do rangi mocarstwa, tego typu ataki zapewniają duże korzyści w postaci często kolosalnych strat (np. *black-out*) u zaatakowanego kraju, przy stosunkowo małym zaangażowaniu środków. Dodatkowym czynnikiem przesądzającym o atrakcyjności tego typu działań hybrydowych jest problem z atrybucją – częstokroć ustalenie, jaki podmiot stoi za atakiem, a jaki jest pośrednikiem (*proxy*) może być nieosiągalne – nawet sami hakerzy mogą nie wiedzieć, że finansuje ich jakiś kraj.

Preferowanie cyberataków wynika z zasad poszukiwania optymalizacji i synergii w prowadzeniu walki, bazując na założeniu, że prowadzenie wojny konwencjonalnej jest ryzykowne i drogie (*vide* Ukraina 2022 r.) oraz wywołuje sprzeciw na arenie globalnej, a cyberataki gwarantują skuteczność i anonimowość.

Przewidywania, że już niedługo duża część ludzi będzie korzystać z następnej wersji Internetu opartej o *blockchain*, gdzie dzięki zwiększeniu powiązań

⁴ C.S. Chivvis, *Understanding Russian “Hybrid Warfare” And What Can Be Done About it. Testimony presented before the House Armed Services Committee on March 22, 2017*, Santa Monica, California 2017.

i konwergencji kompleksowych narzędzi cyfrowych powstanie *metawszechświat* (ang. *Metaverse*)⁵. Miejsce to, oparte o sieci wirtualnych przestrzeni 3D, obsługiwanych m.in. przez kryptowaluty i niewymienne tokeny (NFT), ma być celem migracji i pozwalać na „życie w równoległej rzeczywistości” z dostępem do niespotykanej dotychczas interoperacyjności społeczno-ekonomicznej i najwyższej klasy doświadczeń wirtualnej rzeczywistości⁶. Wraz z walorami, idą zagrożenia, np. brak czy ograniczona kontrola skutkujące nadużyciami⁷, czy przejawy prowadzenia działań hybrydowych, jak akcje dezinformacyjne, czy cyberataki wykorzystujące luki w zabezpieczeniach, wynikające ze zwiększonej zależności i fragmentacji technologii Blockchain czy niepełnego zorganizowania ochrony lub zaawansowanej infrastruktury onboardingowej niezbędnej przy wdrażaniu nowego użytkownika⁸. Widząc, jak Rosjanie, Chińczycy z Chińskiej Republiki Ludowej czy Irańczycy wykorzystują podatności całych społeczeństw krajów Zachodnich i manipulują przestrzenią cyfrową i informacyjną, można wyobrazić sobie, jak niebezpieczne jest pozostawienie tej przestrzeni bez odpowiednich zabezpieczeń.

Należy zauważyć rosnącą skalę podatności związanych z wprowadzaniem nowych technologii, cyfryzacji i informatyzacji infrastruktury krytycznej, która podąża tym samym nurtem zmian, co cały nowoczesny świat. Najwięcej mówi się obecnie o zagrożeniach ze strony potencjalnych ataków na urządzenia i użytkowników *Internetu Rzeczy* i *Internetu Wszystkiego*, gdzie ich kompleksowość wzrasta, a zabezpieczenia są niestety często nieadekwatne do ryzyk i potrzeb. W tym aspekcie przeprowadzenie cyberataku – działania hybrydowego, którego celem jest odcięcie wody, energii elektrycznej, żywności czy zniszczenie infrastruktury transportowej z wykorzystaniem podatności IoT – staje się kwestią czasu.

Prowadząc rozważania na temat cyberataków i cyberprzestrzeni, warto przytoczyć jedno z wielu definicji „cyberbezpieczeństwa”:

- Cyberbezpieczeństwo zostało zdefiniowane jako „działanie lub proces, możliwość, zdolność lub stan, w którym systemy informacyjne

⁵ B. Allyn, *People are talking about Web3. Is it the Internet of the future or just a buzzword?* National Public Radio, 21.11.2021, <https://www.npr.org/2021/11/21/1056988346/web3-internet-jargon-or-future-vision> [dostęp: 11.02.2022].

⁶ P.A. Clark, *The metaverse has already arrived. Here's what that actually means*, Time, 15.11.2021, <https://time.com/6116826/what-is-the-metaverse/> [dostęp: 11.02.2022].

⁷ World Economic Forum, *Why we must solve today's digital challenges before creating tomorrow's metaverse*, 25.05.2022, <https://www.weforum.org/agenda/2022/05/solve-digital-challenges-before-metaverse/> [dostęp: 11.06.2022].

⁸ *Global Risks Report 2022, 17th Edition, INSIGHT REPORT*, World Economic Forum, 2022.

i komunikacyjne oraz znajdujące się w nich informacje są chronione lub bronione przed uszkodzeniem, nieuprawnionym użyciem lub modyfikacją lub eksploatacją⁹ (NATO).

- Cyberbezpieczeństwo to zbiór narzędzi, regulacji, koncepcji i gwarancji bezpieczeństwa, najlepszych praktyk, zabezpieczeń i technologii, które mogą być użyte do ochrony środowiska, organizacji i zasobów użytkowników cyberprzestrzeni¹⁰ (ONZ).
- *De facto*, najważniejsze cechy cyberbezpieczeństwa wiążą się z zapewnieniem ochrony lub obrony infrastruktury krytycznej, jako, że jest ona niezbędna do normalnego funkcjonowania państwa. Jej uszkodzenie, zniszczenie czy zablokowanie może nieść ogromny koszt dla całego kraju. Regulacje prawne tej kwestii prezentują cele i środki ochrony krytycznej infrastruktury¹¹.
- *Cyberbezpieczeństwo* może też oznaczać sposób zniwelowania przez dany podmiot ryzyka wystąpienia cyberataków, czy ich wpływu na swoje funkcjonowanie, zabezpieczenie używanych urządzeń, usług i użytkowników – co ma zastosowanie też do klastra o znaczeniu strategicznym i krytycznym. Za cel cyberbezpieczeństwa można przyjąć ochronę zasobów cyfrowych przed zhakowaniem, czyli uzyskaniem nieautoryzowanego dostępu do danych obecnych na nośnikach fizycznych lub online w chmurze. Rozróżnienie pomiędzy cyberbezpieczeństwem a bezpieczeństwem informacji polega na tym, że drugie z nich odnosi się nie tylko do informacji w cyberprzestrzeni, ale obejmuje wszelkie zasoby danych włączając te fizyczne – np. dokumenty wydrukowane/napisane na papierze i ich kopie. W skrócie definicja cyberbezpieczeństwa może brzmieć: cyberbezpieczeństwo to ochrona oprogramowania, sprzętu i danych (the protection of software, hardware, and data resources connected and stored on the Internet is known as the cybersecurity)¹².

⁹ NATO *Cybersecurity Curriculum*, NATO, Canadian Dept of National Defence Canada/ Canadian Armed Forces, Emerging Security Challenges Working Group at the Partnership for Peace Consortium (PfPC), 2016, s. 63.

¹⁰ GFCE-Meridian, *The GFCE-MERIDIAN Good Practice Guide on Critical Information Infrastructure Protection for governmental policy-makers*, TNO 2016.

¹¹ United Nations Office of Counter-Terrorism, United Nations Security Council, CTED, *The protection of critical infrastructures against terrorist attacks: Compendium of good practices*, 2018.

¹² K. Thakur, A.K. Pathan, *Cybersecurity Fundamentals. A Real-World Perspective*, CRC Press 2020, s. 32.

Należy podkreślić, że również w przestrzeni cybernetycznej warto preferować rozpatrywanie bezpieczeństwa jako procesu, którego poziom i postrzeganie nieustannie się zmieniają.

Definicji „cyberataku”, jest też wiele:

- atak w cyberprzestrzeni to: Próba uzyskania nieautoryzowanego dostępu do usług systemowych, zasobów lub informacji lub próba naruszenia integralności systemu¹³ (NATO).
- cyberatak to celowe nielegalne uzyskanie dostępu do legalnych systemów – serwerów, komputerów, sieci lub programów – i ustanowienie kontroli nad legalnymi systemami w celu wykonywania szkodliwych działań, takich jak wykradanie informacji, uszkodzenie, usunięcie danych, uszkodzenie systemu i wywołanie przerwy w płynnym działaniu legalnych sieci i systemów¹⁴.
- cyberatak to umyślna i szkodliwa próba podejmowana przez jedną ze stron (organizację lub osobę) włamania się do cyberśrodowiska drugiej strony – osoby lub organizacji – w celu kradzieży, usunięcia lub uszkodzenia cennych informacji. Głównym celem atakującego jest czerpanie korzyści z tego działania. Wiele podmiotów z wrogich krajów próbuje zniszczyć ważne informacje, aby zadać straty krajom, które chcą osłabić i ich instytucjom. Podsumowując, głównym celem cyberataku jest zawsze zadawanie strat atakowanemu podmiotowi.

Co jest istotne przy prowadzeniu działań hybrydowych – stosowanie cyberataków generuje niskie koszty, jeśli porównamy ich prowadzenie z konwencjonalnymi aktywnościami wojskowymi. Kluczowa jest też ich skuteczność i anonimowość. Te atrybuty wyjaśniają, dlaczego skala przestępczości w cyberprzestrzeni tak gwałtownie się zwiększa, a i wiele podmiotów państwowych korzysta bądź chce mieć dostęp do kształtowania polityki przy zastosowaniu cybernetycznych działań hybrydowych. Ataki Federacji Rosyjskiej nie ograniczają się do prowadzenia cyberwojny w Ukrainie – inne przykłady wielkoskalowej akcji w cyberprzestrzeni to działania przeciw Estonii (2007 r.) i Gruzji (2008 r.).

Istnieją dowody, że rosyjskie siły specjalne były zaangażowane w organizację i przeprowadzenie wielu ataków typu DoS w ramach działań hybrydowych w cyberprzestrzeni przeciw państwom, które FR obrała za cel. Tak było

¹³ NATO *Cybersecurity Curriculum...*, s. 62.

¹⁴ K. Thakur, A.K. Pathan, *Cybersecurity Fundamentals...*, s. 34.

w przypadku wcześniej wspomnianych cyberataków na Estonię (2007 r.)¹⁵, Osetię Południową, Gruzję i Azerbejdżan (2008 r.)¹⁶.

Hecker narodowości rosyjskiej prowadzący ataki przeciwko komputerom NATO przyznał się, że dostawał pieniądze na studia od służb FR¹⁷.

W odniesieniu do cyberataków przeciwko Ukrainie należy wymienić najbardziej kluczowe, gdyż próba opisania większości byłaby bezowocna ze względu na fakt, że było/jest ich tak wiele – jest to materiał do dalszych badań.

Dla celów porządkowych, można stwierdzić, że zmasowana hybrydowa agresja w cyberprzestrzeni prowadzona przez FR przeciwko Ukrainie rozpoczęła się w 2013 r. i była regularnie rozwijana w kolejnych latach. W tym roku miała miejsce operacja *Armageddon* – operacja szpiegowska w cyberprzestrzeni prowadzona przez FR, której ofiarą padły ukraińskie systemy informacyjne, agencje rządowe (włączając te odpowiedzialne za obronność) i organy ścigania. Celem kampanii cyber-szpiegowskiej było przygotowanie pola walki w cyberprzestrzeni dla Rosjan. Użyto narzędzi administracji zdalnej – *Remote Administration Tool* (RAT) zmodyfikowanych na potrzeby hakerskie, jak *Remote Manipulator System* (RMS) czy *UltraVNC*¹⁸.

Już w 2013 r. wykryto osiem przypadków złośliwego oprogramowania Snake (Ouroboros) podobnego do złośliwego oprogramowania Stuxnet użytego w trzy lata wcześniej atakując irański reaktor jądrowy. Atak przy pomocy wirusa Snake umożliwia przejścia całkowitej kontroli nad systemem atakowanego, dodatkowo program ciężko jest wykryć, ze względu na fakt, że może się uruchomić po prawie dwóch tygodniach¹⁹.

Pochodzenie złośliwego oprogramowania jest łączone z rosyjskimi hakeraми – działa ono z użyciem moskiewskiej strefy czasowej (GMT + 4 godziny)

¹⁵ NATO, *The history of cyber attacks – A timeline*, <http://www.nato.int/docu/review/2013/cyber/timeline/EN/index.htm> [dostęp: 11.04.2022].

¹⁶ K. Geers, *Cyberspace and the changing nature of warfare*, <https://web.archive.org/web/20081203191412/http://www.scmagazineus.com/Cyberspace-and-the-changing-nature-of-warfare/article/115929/> [dostęp: 11.04.2022].

¹⁷ A. Meier, *Black Earth*, New York 2003, s. 15-16.

¹⁸ B. Prince, *'Operation Armageddon' Cyber Espionage Campaign Aimed at Ukraine: Lookingglass*, <https://www.securityweek.com/operation-armageddon-cyber-espionage-campaign-aimed-ukraine-lookingglass> [dostęp: 22.10.2022].

¹⁹ J. Weedon, *Beyond 'Cyber War': Russia's Use of Strategic Cyber Espionage and Information Operations in Ukraine*, w: *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, red. K. Geers, Tallinn 2015, s. 61.

i zawiera fragmenty rosyjskiego tekstu w kodzie. Prawdziwa plaga ataków przy jego wykorzystaniu miała miejsce w 2014 r.²⁰

W tym samym roku miał miejsce też atak na zautomatyzowany system informatyczny wspomagający legalne przeprowadzenie wyborów²¹.

Infrastruktura energetyczna też była obiektem ataków – w 2015 r. zastosowano wirusa trojańskiego BlackEnergy, w wyniku czego ucierpiały sieci energetyczne w obwodach kijowskim, iwanofrankiowskim i czerniowieckim²². Drugi atak na ten sektor miał miejsce pod koniec grudnia i na początku 2016 r.²³ W jego efekcie 230,000 ludzi pozbawiono dostępu do prądu (cyberatak na sieci przesyłowe).

Podobnie, w 2016 r. miał miejsce skuteczny atak na Skarb Państwa Ukrainy²⁴. W 2017 r. miało miejsce, uważane za największy dotychczas atak hakerski, uderzenie na łańcuchy dostaw, gdzie wykorzystano *de facto* globalnie wirusa *Petya*, natomiast 80% przypadków odnotowano na Ukrainie²⁵.

W 2022 r. (styczeń) Ukraina padła ofiarą cyberataku na strony rządowe – miało to miejsce dzień po fiasku amerykańsko-rosyjskich negocjacji w sprawie przyszłości Ukrainy w NATO²⁶.

Rosja cały czas prowadzi szeroko zakrojone szkodliwe działania w cyberprzestrzeni.

Jak wcześniej wspomniano, powyższy katalog jest tylko subiektywną selekcją przykładów szkodliwych zdarzeń, za którymi stoją służby rosyjskie lub podmioty sponsorowane przez FR. Należy wspomnieć, że inne ataki miały również miejsce na obiekty infrastruktury krytycznej w wielu innych krajach²⁷,

²⁰ S. Jones, *Cyber Snake plagues Ukraine networks*, <https://www.ft.com/content/615c29ba-a-614-11e3-8a2a-00144feab7de> [dostęp: 22.10.2022].

²¹ Коментар Держспецзв'язку щодо інциденту в ЦБК, http://www.dstszi.gov.ua/dstszi/control/uk/publish/article?art_id=114116&cat_id=112509 [dostęp: 23.10.2014].

²² CISA, *Cyber-Attack Against Ukrainian Critical Infrastructure*, <https://www.cisa.gov/uscert/ics/alerts/IR-ALERT-H-16-056-01> [dostęp: 22.10.2022].

²³ K. Zetter, *The Ukrainian Power Grid Was Hacked Again*, <https://www.vice.com/en/article/bmvkn4/ukrainian-power-station-hacking-december-2016-report> [dostęp: 22.10.2022].

²⁴ N. Zinets, *Ukraine hit by 6,500 hack attacks, sees Russian 'cyberwar'*, <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-cyber-idUSKBN14I1QC> [dostęp: 22.10.2022].

²⁵ A. Cherepanov, *TeleBots are back: Supplychain attacks against Ukraine*, <https://www.welivesecurity.com/2017/06/30/telebots-back-supply-chain-attacks-against-ukraine/> [dostęp: 22.10.2022].

²⁶ A.E. Kramer, *Hackers Bring Down Government Sites in Ukraine*, <https://www.nytimes.com/2022/01/14/world/europe/hackers-ukraine-government-sites.html> [dostęp: 22.10.2022].

²⁷ C. Rhoads, *Kyrgyzstan Knocked Offline*, <https://www.wsj.com/articles/SB123310906904622741> [dostęp: 22.05.2022]; A. Greenberg, *The Untold Story of the 2018 Olympics Cyberattack, the Most Deceptive Hack in History*, <https://www.wired.com/story/untold>

by wspomnieć tylko wybrane. Celowo przytoczono przypadki, by dać wyraz temu, jaka jest skala prowadzenia tego typu działalności ze strony FR.

Częstotliwość, skala ataków oraz często problemy z ich atrybucją na pewno będą sprawiały, że ich atrakcyjność i częstotliwość będą się zwiększały. Co do prawdziwości tej tezy zgadzają się tak eksperci z zakresu cyberbezpieczeństwa, IT czy strategii i wojskowi. Odpowiednio dobrana strategia, doktryna i ich wprowadzenie w życie są kluczem do zwiększenia poziomu cyberbezpieczeństwa.

4. Dezinformacja – wojna informacyjna

Podobnie jak w przypadku cyberprzestrzeni i cyberataków, wojna informacyjna ma wiele definicji, na przykład NATO tak rozumie to pojęcie: „Wojna informacyjna to operacja prowadzona w celu uzyskania przewagi informacyjnej nad przeciwnikiem. Polega na kontrolowaniu własnej przestrzeni informacyjnej, ochronie dostępu do własnych informacji, przy jednoczesnym pozyskiwaniu i wykorzystywaniu informacji przeciwnika, niszczeniu jego systemów informacyjnych i zakłócaniu przepływu informacji. Wojna informacyjna nie jest zjawiskiem nowym, zawiera jednak elementy innowacyjne

-story-2018-olympics-destroyer-cyberattack/ [dostęp: 22.05.2022]; E. Perez, S. Prokupecz, *How the U.S. thinks Russians hacked the White House*, <https://edition.cnn.com/2015/04/07/politics/how-russians-hacked-the-wh/index.html> [dostęp: 22.05.2022]; *Hackers Tied to Russia's GRU Targeted the US Grid for Years*, *Wired*, <https://www.wired.com/story/russia-gru-hackers-us-grid/> [dostęp: 22.05.2022]; K. Geers, *Cyberspace and the changing nature of warfare*, <https://web.archive.org/web/20081203191412/http://www.scmagazineus.com/Cyberspace-and-the-changing-nature-of-warfare/article/115929/> [dostęp: 11.04.2022]; NATO, *The history of cyber attacks – A timeline*, <http://www.nato.int/docu/review/2013/cyber/timeline/EN/index.htm> [dostęp: 11.04.2022]; *TV5 Monde attack 'by Russia-based hackers'*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-33072034> [dostęp: 22.05.2022]; *Niemcy: Rosja odpowiedzialna za cyberataki na parlament*, <https://www.rp.pl/polityka/art18890241-niemcy-rosja-odpowiedzialna-za-cyberataki-na-parlament> [dostęp: 22.05.2022]; *Niemiecka infrastruktura krytyczna zagrożona rosyjskimi cyberatakami*, <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/niemiecka-infrastruktura-krytyczna-zagrozona-rosyjskimi-cyberatakami> [dostęp: 22.05.2022]; *Cyberwojna w Niemczech z Rosją w tle*, <https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/niemiecka-infrastruktura-krytyczna-zagrozona-rosyjskimi-cyberatakami> [dostęp: 22.05.2022]; *Cyfrowa wojna w Polsce już się rozpoczęła. Coraz więcej ataków*, <https://www.rp.pl/biznes/art35802661-cyfrowa-wojna-w-polsce-juz-sie-rozpoczela-coraz-wiecej-atakow> [dostęp: 22.05.2022].

jako efekt rozwoju technologicznego, który powoduje, że informacje są rozpowszechniane szybciej i na większą skalę”²⁸.

Analitycy Agencji Wywiadu Obronnego (*Defense Intelligence Agency*) twierdzą, że Kreml rozumie „informacyjne środki zaradcze” (ros. *информационное противоборство*) jako strategicznie decydujące i krytycznie ważne dla kontrolowania własnej ludności i wywierania wpływu na państwa przeciwnika. Przy czym Rosjanie mają wyróżniać dwie kategorie informacyjnych środków zaradczych: 1) informacyjno-techniczne – operacje sieciowe związane z obroną, atakiem i wyzyskiem; 2) informacyjno-psychologiczne – próby zmiany zachowań lub przekonań ludzi na korzyść rosyjskich celów rządowych²⁹.

Wzrastający stopień cyfryzacji społeczeństwa i ekspozycja na treści prezentowane przez media społecznościowe dają ogromne pole do manewru i wykonywania założeń strategicznego dokumentu FR (Strategii Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Federacji Rosyjskiej na lata 2017-2030) tak wobec swoich obywateli, jak i wobec obywateli innych państw. W szczególności, najważniejsze zasady kształtowania mentalności Rosjan pozwalające na realizację celów polityki Rosji ustawodawca wyraził w zapisach art. 3³⁰.

Zapisy te są nadużywane w celu unifikacji i militaryzacji społeczeństwa oraz ograniczenia swobody wypowiedzi czy dostępu do informacji – przykładem są ograniczenia wprowadzone w związku z wojną na Ukrainie, nazywaną oficjalnie „operacją specjalną” prowadzoną rzekomo w celu walki z ludobójstwem i denazyfikacją. Władimir Putin: „Podjąłem decyzję o przeprowadzeniu specjalnej operacji wojskowej. Jej celem jest ochrona osób, które od ośmiu lat są ofiarami prześladowań i ludobójstwa, których dopuścił się reżim kijowski. I w tym celu będziemy dążyć do demilitaryzacji i denazyfikacji Ukrainy, a także postawienia przed sądem tych, którzy popełnili liczne krwawe zbrodnie na ludności cywilnej, w tym na obywatelach Federacji Rosyjskiej”³¹.

²⁸ Information warfare, Media – (Dis)information – Security, Nato, deeportal.hq.nato.int [dostęp: 22.05.2022].

²⁹ *Russia Military Power, Building a Military to Support Great Power Aspirations*, 2017 r., https://www.dia.mil/Portals/110/Images/News/Military_Powers_Publications/Russia_Military_Power_Report_2017.pdf [dostęp: 11.04.2022].

³⁰ *Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w Federacji Rosyjskiej na lata 2017-2030*, Указ Президента Российской Федерации о Стратегии развития информационного общества в Российской Федерации на 2017-2030 годы, 09/05/2017, N203, <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&firstDoc=1&lastDoc=1&nd=102431687> [dostęp: 11.04.2022].

³¹ *Jak Rosja uzasadnia inwazję na Ukrainę? Kalendarium wypowiedzi*, https://demagog.org.pl/analizy_i_raporty/jak-rosja-uzasadnia-inwazje-na-ukraine-kalendarium-wypowiedzi/ [dostęp: 11.05.2022].

Ogólnie program realizowany przez W. Putina stopniowo wprowadzał ograniczenie praw obywatelskich, udziału Rosjan w życiu politycznym, likwidację wolności zrzeszania się i pluralizmu partyjnego, rezygnację z uznawania wolności obywatelskich, jak wolność słowa wyborów, autonomii parlamentarnej czy sądów. Są nawet eksperci, którzy twierdzą – dzisiejszy ucisk nie jest tak ostry, jak stare lata Breżniewa, ale zmierza w tym kierunku, w kierunku autokracji, w której monarcha jest najwyższy, z partią rządzącą lub bez³².

W. Putin założył sobie również, że przywróci Rosji jej imperialną pozycję na arenie międzynarodowej i naprawi, co zostało zniszczone w wyniku upadku ZSRR. W wizji Putina FR miała być przynajmniej tak mocna, jak Związek Radziecki w najlepszym swoim okresie z czasów jego świetności. Podjęto działania nakierowane na wprowadzenie nowej tożsamości Rosji i Rosjan oraz wartości – paradygmatów używanych przez nią na arenie międzynarodowej. Przyjęto, że tożsamość ta ma spajać unikatową kulturę, wartości, język i historię, co przy wykorzystaniu tradycji i zaangażowania Rosyjskiego Prawosławnego Kościoła stanowić miało nie tyle naród albo państwo, ale samodzielną cywilizację³³.

Rosja angażuje w swoje akcje propagandowo-dezinformacyjne media, jak Russia Today, Sputnik News, ale i organizuje różnego rodzaju wydarzenia artystyczne. W latach 2014 i 2015 miały miejsce w Madrycie, Londynie i Moskwie wystawy przedstawiające w fałszywym świetle kwestie dotyczące aneksji Krymu np. „The Physical Evidence. Donbass. 365 days” w Moskwie³⁴.

Przy analizowaniu zjawiska prowadzenia wojny informacyjnej przez FR, kluczowe jest przytoczenie najważniejszych zasad strategicznych tego kraju i całokształt polityki prowadzonej nie tylko wobec innych krajów, ale szczególnie wobec swojej własnej populacji.

³² S. Rosefielde, R. Hlouskova, *Why Russia is Not a Democracy*, „Comparative Strategy” 26 (2007), nr 3, s. 217.

³³ F. Hill, *How Vladimir Putin's World View Shapes Russian Foreign Policy*, w: *Russia's Foreign Policy*, red. D. Cadier, M. Light, New York 2015, s. 48-49.

³⁴ N. Nechayeva-Yuriychuk, *Information warfare against Ukraine: security challenges*, w: *The European Union and the Eastern Partnership: Security Challenges*, red. V. Cucurescu, Oradea, s. 530.

5. Weaponizacja korupcji

Kolejnym polem do prowadzenia działań hybrydowych jest korupcja lub legalne opłacanie ważnych polityków lub byłych polityków – sfera dotykająca psychologii ludzkiej i wykorzystywanie przez Rosję najniższych pobudek (materialnych) do zdobycia strategicznej przewagi. Zjawisko to ma miejsce nie tylko w Ukrainie, istnieją liczne przypadki, kiedy FR zatrudniała w strategicznych podmiotach byłych oficjeli krajów zachodu w strategicznych spółkach rosyjskich np.: były kanclerz Niemiec Gerhard Schroeder – Gazprom; były premier Francji Francois Fillon – koncern Sibur, Zarubieźneft; były kanclerz Austrii Wolfgang Schuessel – Łukoil; Tobi T. Gati, była wysokiej rangi urzędniczka Departamentu Stanu USA ds. wywiadu i badań politycznych³⁵.

Biorąc pod uwagę koneksje zatrudnionych w charakterze konsultantów prominentnych polityków z krajów Zachodu i ich status, należy pamiętać, że są to tylko wybrane i najbardziej nagłośnione przypadki oficjalnego zatrudnienia, co może pomóc zrozumieć, na jaką skalę ma miejsce korupcja, która nie została wykryta.

Oczywiste jest, że reżim Putina wykorzystuje korupcję jako narzędzie wpływania na Ukrainę, gdzie stosuje strategię podobną do tego, jak działa w innych krajach korzystając z ogromnych zasobów gazu i ropy. Co do zasady, celem jest zmonopolizowanie rynku energii i zapewnienie stabilności prowadzenia procedury korupcji na skalę globalną.

W szczególności, rosyjski państwowy koncern gazowy Gazprom był narzędziem tej polityki od lat 90-tych. Faktycznie fortuny wielu ukraińskich oligarchów powiązanych z Kremlen budowane były w uzależnieniu od rosyjskich zasobów gazu i innych surowców. Ukraińskie oligarchiczne imperia biznesowe, tak w sektorze energetyki, przemysłu, bankowości, jak i mediów miały to samo finansowanie, co w Rosji. Kolejno, ich zasoby i wpływy były używane do wzmocnienia pozycji prorosyjskich polityków na Ukrainie, mowa tu o takich osobach jak np.: Wiktor Janukowycz (były prezydent); Paweł Łazarenko (były premier); Jurij Bojko (były minister energetyki).

³⁵ A. Lewicka, *Nie tylko Schroeder... Kto jeszcze pracuje dla Rosji?* Gazeta publikuje 14 nazwisk, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8354234,schroeder-rosja-niemcy.html> [dostęp: 10.02.2022].

Wielu ze związanych z Kremlen ukraińskich biznesmenów i polityków otrzymało zarzuty³⁶ lub zostało skazanych³⁷ za korupcję na Ukrainie, krajach Unii Europejskiej czy w Stanach Zjednoczonych.

Należy podkreślić, z jaką skalą problemu mamy do czynienia od początku okresu post-sowieckiej niepodległości Ukrainy. Co najmniej czterech polityków zdobyło fotel prezydenta dzięki śmiałym obietnicom wyborczym promującym poważne reformy społeczne i polityczne, niestety w rzeczywistości nie tylko nie udało im się zrealizować swoich postulatów, ale podczas ich rządów wzrosły wpływy oligarchów i narastały konflikty polityczne³⁸. Powyższe było napędzane pieniędzmi z Rosji oraz działalnością post-radzieckich służb, jako elementu destabilizacji sytuacji politycznej i dalszego uzależniania Ukrainy od Rosji.

Taka ingerencja i manipulacja, prowadziła do utrzymywania znaczącego wpływu politycznego na część społeczeństwa Ukrainy przy jednoczesnym wzroście poczucia beznadziejności i braku sprawczości u większości obywateli, co wiązało się też ze wzrostem niezadowolenia społecznego i ogólną destabilizacją w Ukrainie – pojawiały się protesty przeciwko korupcji i na rzecz demokratyzacji tego kraju (Euromajdan). Pomimo takich budzących nadzieje trendów, wiązały się one też z destabilizacją sytuacji bezpieczeństwa. Okradani i oszukiwani obywatele w akcie desperacji rozpoczęli protesty w ramach masowych ruchów, jakie miały miejsce w latach 2004 i 2014. Postanowili podjąć ostateczne kroki domagając się obiecywanych przez lata bardziej demokratycznych i sprawiedliwych rządów. Szczególnie ruch prezydenta Janukowycza służący zbliżeniu Ukrainy do Rosji przy jednoczesnym ograniczeniu tendencji stowarzyszenia z Unią Europejską popchnął setki tysięcy Ukraińców do wsparcia protestów na Majdanie. Masakra demonstrantów, której dokonała lojalna wobec Janukowycza policja, doprowadziła do tego, że parlament przegłosował usunięcie go ze stanowiska i ucieczkę odwołanego Janukowicza do Rosji, co z kolei Putin określił, jako „nazistowski” zamach stanu, użyty później jako usprawiedliwienie inwazji Rosji na Ukrainę.

³⁶ US Department of Justice, *Six Defendants Indicted in Alleged Conspiracy to Bribe Government Officials in India to Mine Titanium Minerals*, <https://www.justice.gov/opa/pr/six-defendants-indicted-alleged-conspiracy-bribe-government-officials-india-mine-titanium> [dostęp: 22.10.2022].

³⁷ L. Wayne, *A Ukrainian Kleptocrat Wants His Money and U.S. Asylum*, <https://www.nytimes.com/2016/07/07/business/international/a-ukrainian-kleptocrat-wants-his-money-and-us-asylum.html> [dostęp: 10.09.2019].

³⁸ D. Goure, *Why Russian Corruption in Post-Soviet States Matters to the West*, <https://nationalinterest.org/blog/reboot/why-russian-corruption-post-soviet-states-matters-west-196921> [dostęp: 22.10.2022].

Warto również wspomnieć, że pieniądze rosyjskich oligarchów były wykorzystywane tak do wspierania agresji Rosji na Ukrainę w 2014 r., jak i na prowadzenie akcji propagandowej ją usprawiedliwiającej. Przykładowo, rosyjski oligarcha Konstanty Małofiejew był zaangażowany w przygotowanie i realizację planów ataku Kremla na Ukrainę³⁹.

Na zakończenie należy przypomnieć, że jest to bardzo mały wycinek informacji na temat wykorzystania zjawiska korupcji w prowadzeniu działań hybrydowych i warto śledzić kolejne publikacje w tej materii.

6. Migracje jako element działań hybrydowych

W wyniku braku skutecznych strategii dotyczących migrantów i uchodźców obecne regulacje prawne są wykorzystywane w szkodliwy sposób jako podstawa do prowadzenia działań hybrydowych przez dyktatorskie reżimy mające na celu destabilizację krajów UE. Problem nie jest nowością, np. kraje Afryki Północnej stosowały już tego typu rozwiązania wiele lat temu, natomiast jego skala jest bezprecedensowa w kilku ostatnich latach. Pomimo, że problem ten jest wielokrotnie przedmiotem rozmów na wysokim szczeblu, to na chwilę obecną nie ma odpowiedniej propozycji jego rozwiązania, podobne wyzwania spotyka się wobec zagrożeń w cyberprzestrzeni, ewolucji globalizacji czy zmian klimatycznych.

Analizując naturę migracji używanej, jako elementu działań hybrydowych, to zazwyczaj bierze się pod uwagę dwa aspekty:

1) fizyczne zagrożenie dla migrantów związane z nielegalnym przekraczaniem granicy, czy przebywaniem bez legalnych podstaw na terytorium danego kraju oraz bycie obiektem nadużyć ze strony funkcjonariuszy reżimu jak białoruski czy handlarzy ludźmi;

2) wykorzystanie zjawiska nielegalnej migracji do manipulowania opinią publiczną, czy w celu wywołania wrogości do aparatu państwa, który broni granicy przed jej nielegalnym przekraczaniem, czy wobec migrantów.

Reżim Łukaszenki, działając jako pośrednik (*proxy*) dyktatury rosyjskiej wykorzystuje sprowadzonych z krajów trzecich cudzoziemców, którzy chcą

³⁹ J. Murdock, *The Surkov Leaks: Thousands of Hacked Emails of High-Ranking Kremlin Officials*, <http://www.msn.com/en-gb/news/world/the-surkov-leaksthousands-of-hacked-emails-of-high-ranking-kremlin-officials-published/ar-AAjtWfV?li=AA59G2> [dostęp: 10.09.2019].

dostać się na terytorium UE, do destabilizowania sytuacji bezpieczeństwa, tak w przestrzeni rzeczywistej, jak i w sferze informacyjnej.

Wobec działań podjętych przez Litwę, Polskę i Frontex (EU) Łukaszenka decyduje się także na przerzucanie migrantów z takich krajów, jak Kuba, Syria czy Irak na teren Ukrainy.

Należy zauważyć problem z okresu poprzedzającego wybuch wojny w 2022 r., czyli z listopada 2021 r., kiedy Federacja Rosyjska działając przy pomocy państwa pośrednika (*proxy*) wywierała presję migracyjną na Ukrainę poprzez groźby skierowania wielu nieregularnych migrantów na granicę między Białorusią a Ukrainą. Komentarz ministra spraw wewnętrznych Ukrainy Denysa Monastyrskiego – „Cały świat nareszcie zrozumiał, że ten kryzys (na granicy Białorusi i krajów UE) jest stworzony sztucznie i kierują nim służby specjalne Rosji” – doskonale podkreśla charakter tego zjawiska. Dodatkowo ze strony Szefa Ukraińskiego MSZ padła też deklaracja: dla Ukrainy „kluczowym zadaniem” jest „powstrzymanie i zatrzymanie możliwego masowego napływu nielegalnych migrantów”⁴⁰. Pomimo, że początkowo zjawisko weaponizacji niekontrolowanej migracji było wykorzystywane głównie wobec Polski i Litwy także już od 2021 r. obserwowane były przypadki, na mniejszą skalę, użycia migrantów jako elementu działań hybrydowych na granicy Białorusko-Ukraińskiej.

Stosuje się tą samą taktykę, co w przypadku granicy między Polską a Białorusią, gdzie problemy z nielegalnymi pędzonymi przez służby białoruskie i rosyjskie migrantami forsującymi granicę stają się codziennością. Traktowani przedmiotowo ludzie, często zwabiani obietnicami łatwego dostania się do Niemiec, a *de facto* będący elementem w handlu ludźmi, na którym zarabia Łukaszenka i jego rodzina są traktowani również jako element prowadzenia działań hybrydowych – czyli narzędzie do destabilizacji sytuacji bezpieczeństwa w kraju, do którego się ich przemycą, czy do forsowania którego granic się ich zmusza.

W wyniku wojny na Ukrainie może pojawić się zagrożenie w postaci zaangażowania się białoruskich służb specjalnych odpowiedzialnych za przemyt ludzi do UE – włączą granicę między Ukrainą a Polską do terytorium, gdzie prowadzą swoją kryminalną działalność. Rzecznik Prasowa SG informowała: Będą wzmocnione patrole na zielonej granicy, ale też dodatkowa liczba osób w przejściach granicznych. Zapewniała też, że pomimo, że stwierdzono brak

⁴⁰ Interfax-Ukraine, *No threat to Ukrainian border now, but Interior Ministry forces ready for migration crisis – Monastyrsky*, <https://en.interfax.com.ua/news/general/779503.html> [dostęp: 12.12.2021].

argumentów uprawdopodobniających scenariusz, gdzie grupy migrantów ściągane przez Łukaszukę na Białoruś przekierowywane są na Ukrainę, i udając uchodźców wojennych dostają się na terytorium UE, nie możemy go całkowicie wykluczyć. Każdy kolejny dzień wojny prowadzonej przez Rosję i Białoruś z Ukrainą pokazuje, jaką bezwzględnością cechują się najeźdźcy⁴¹.

Rosja używa Białoruś jako pośrednika (*proxy*), a działania mają na celu zmniejszenie poziomu bezpieczeństwa w i tak targanym wojną państwie, oraz destabilizację w sferze informacyjnej – obecność osób obcych kulturowo, zdesperowanych, oszukanych i okradzionych może dodatkowo generować napięcia, tym bardziej, że nie możemy wykluczyć, że pośród cudzoziemców nielegalnie przekraczających granicę Białoruś-Ukraina, mogą znajdować się szpiedzy, terroryści, ekstremiści czy przestępcy.

Niestety z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że retoryka będzie podobna jak w przypadku Polski – część mediów będzie twierdzić, że nielegalni migranci, to w większości kobiety i dzieci, oraz, że są to uchodźcy.

Generalnie tego typu kryzys, biorąc pod uwagę, że jest on kolejnym tego typu zdarzeniem, powinien być potraktowany, jako okazja do rewizji regulacji prawnych dotyczących migracji i uchodźstwa, które na chwilę obecną niestety nie są odpowiednie, by sprostać realiom świata zmagającego się z tyloma problemami. Migracja nie może być rozwiązaniem wszystkich kłopotów, przy założeniu, że kraje przyjmujące nie mogą stawiać żadnych wymagań osobom przyjmowanym, szczególnie jeśli chodzi o respektowanie praw człowieka oraz wolności i obowiązków, jakie obowiązują w krajach przyjmujących. W przypadku, kiedy kraje o tradycji chrześcijańskiej nie zadbają o należyte uszanowanie swojej kultury, przy założeniu, że obowiązywać będzie *ius soli* i migranci będą nabywać obywatelstwo oraz ich populacja będzie się charakteryzować dużo większym przyrostem naturalnym – demokracja za kilkadziesiąt lat może doprowadzić do tego, że Europa stanie się regionem, gdzie będzie obowiązywać prawo szariatu.

Liczne informacje o traktowaniu migrantów, jako środka do destabilizacji sytuacji bezpieczeństwa, znajdują się także w prasie⁴².

⁴¹ Infosecurity24, *Straż Graniczna wzmacnia siły na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie*, <https://infosecurity24.pl/sluzby-mundurowe/straz-graniczna/straz-graniczna-wzmacnia-sily-na-podkarpaciu-i-lubelszczyznie> [dostęp: 03.03.2022].

⁴² L. Tondo, *Fears grow of new crisis as refugees in Belarus driven into Ukraine*, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/14/fears-grow-of-new-crisis-as-refugees-in-belarus-driven-into-ukraine> [dostęp: 22.10.2022].

Dodatkowo, jeśli chodzi o Ukrainę, Rosja prowadzi działania hybrydowe dotyczące migracji na samych obywatelach tego kraju, zmuszając ich do uchodźstwa. Problem ten obserwowany jest już od 2014 r., wtedy też zintensyfikowano nagonkę trolli rosyjskich na Ukraińców i Polaków, by pogorszyć relacje między przedstawicielami tych narodów.

Wobec faktu, że w wyniku rosyjskiej agresji wojennej przeciwko Ukrainie około 7 milionów uchodźców z tego kraju w sposób zgodny z prawem przekroczyło granicę z Polską, śmiało można potwierdzić, że mamy do czynienia z największym kryzysem humanitarnym od czasów II wojny światowej. Pomimo ogromnego wsparcia ze strony krajów przyjmujących, a szczególnie Narodu Polskiego, bezdyskusyjnie należy przyznać, że taka skala uchodźstwa na pewno wiąże się z licznymi problemami tak krótko-, jaki i długo – falowymi. Osoby, które doznały wojny/przemocy/traumy często potrzebują długotrwałej specjalistycznej pomocy na wielu polach – począwszy od miejsca do mieszkania, podstawowych środków do życia, skończywszy na edukacji czy pomocy psychologicznej. Także inne ważne zagrożenie, na które uchodźcy z Ukrainy oraz obywatele z krajów przyjmujących są ekspozowani – Rosjanie intensywnie prowadzą kampanie dezinformacyjne nakierowane na podsycanie animozji między uchodźcami a miejscowymi, w szczególności, wykorzystywane do tego są media społecznościowe.

Wnioski

Federacja Rosyjska prowadzi działania hybrydowe na skalę globalną, wojna hybrydowa, która obecnie ma miejsce na Ukrainie, poraża swoją skalą i brutalnością.

Wobec skali tego typu działań i polityki prowadzonej przez FR, gdzie główny akcent stawia się na prowadzenie wojny informacyjnej i hybrydowej, dla której uzupełnieniem mają być działania kinetyczne, powinniśmy nie tylko robić wszystko, co w naszej mocy, by jak najszybciej doprowadzić do jej zakończenia w sposób korzystny dla Ukrainy, ale i podjąć aktywności mające na celu podniesienie naszego bezpieczeństwa wobec rosnącej skali ataków hybrydowych. Jest to bardzo istotne, Rosja prowadząc konwencjonalne działania na Ukrainie utwierdza się w przekonaniu, że aktywność poniżej progu wojny, ukryta, na poziomie wojny informacyjnej, psychologicznej, dywersyjnej czy ataki w cyberprzestrzeni są równie skuteczne, co działania wojskowe,

a wielokrotnie tańsze oraz niejednokrotnie zapewniają anonimowość. Problem z atrybucją gwarantuje natomiast brak sankcji na arenie międzynarodowej i innych reakcji – podmiot zaatakowany czy jego sojusznicy nie wie, przeciwko komu miałby się bronić czy wyciągnąć konsekwencje.

Cel badań został osiągnięty – Rosja prowadziła i prowadzi działania hybrydowe w wielu aspektach na terytorium Ukrainy. Oczywiście jest, że obecnie mamy do czynienia z wojną hybrydową, czyli działaniami hybrydowymi uzupełnionymi o działania kinetyczne z użyciem regularnych sił wojskowych.

W dalszych badaniach należy rozwijać wcześniej poruszone kwestie, rozwijając aspekty związane z działaniami siatek szpiegowskich oraz odnieść się do aspektów związanych z bezpieczeństwem energetycznym i ekologicznym. Od wielu lat polityka prowadzona przez Kreml dążyła do tego, by zwiększyć uzależnienie surowcowe i energetyczne Ukrainy od Rosji. Dodatkowo zanieczyszczenia generowane przy okazji prowadzenia działań wojennych i ich wpływ na środowisko i ludzi powinien zostać dogłębnie przeanalizowany. Podobnie, jak i kwestie związane z zagrożeniem wynikłym z faktu, że na terenach, gdzie prowadzone są działania wojenne znajdują się takie elementy infrastruktury krytycznej, jak elektrownie atomowe, tamy wodne oraz zakłady chemiczne – wszystkie powyższe w przypadku ich zniszczenia stwarzają ogromne ryzyko dla ludności i środowiska, w niektórych przypadkach nie tylko lokalne czy regionalne, ale także globalne i długofalowe.

Biorąc pod uwagę doktrynę, że działania kinetyczne są elementem wojny hybrydowej należy z uwagą obserwować rozwój sytuacji w tej materii. Szczególnie istotne jest nie tylko badanie tej kwestii w odniesieniu do samej Ukrainy, ale także biorąc pod uwagę możliwe implikacje dla krajów Unii Europejskiej.

Co jest kluczowe, agresywna polityka Rosji powinna dać do myślenia krajom Zachodu, a szczególnie członkom UE. Zdecydowanie powinny one przestać kierować się chęcią maksymalizacji zysku i uleganiem globalnym/lokalnym podmiotom gospodarczym. Najwyższy czas na postawienie na strategiczną autonomię i dobrą współpracę przy rezygnacji z podziału na kilka kategorii krajów członkowskich. Tego typu podziały osłabiają UE i dają pole do manipulacji ze strony dyktatur, jak FR czy Chińska Republika Ludowa.

Warto zauważyć, jakie napięcia i rozdziewięki pojawiły się pośród krajów funkcjonujących w ramach UE wobec konfliktu na Ukrainie. Brak jednomyślności w odniesieniu do sankcji wobec Federacji Rosyjskiej czy wręcz blokowanie pewnych rozwiązań, co faktycznie prowadzi do zachęcania Rosji, by dalej prowadziła działania wojenne. Ważnym faktem jest też brak dostatecznego

wsparcia⁴³ dla Polski, która wzięła na siebie odpowiedzialność za pomoc humanitarną większości uchodźców z Ukrainy. Jest to wręcz szokujące. Tym bardziej, że mamy do czynienia z obywatelami Ukrainy – kraju, który stara się o członkostwo w NATO i UE.

Bezspornie wpływa to bardzo negatywnie na relacje między krajami członkowskimi i być może na dłuższą metę przyczyni się do transformacji łączących ich relacji, a w najgorszym wypadku nie można wykluczyć dalszych rezygnacji z członkostwa, czy nawet całkowitego upadku konceptu UE. Jak możemy mówić o unii i równości państw członkowskich, skoro brak jest jednolitości w działaniu i nie można liczyć na sojuszników czy wsparcie w ochronie wartości europejskich?

Mimo faktu, że obecna faza wojny na Ukrainie obejmuje głównie działania koncentrujące się na niszczeniu obiektów infrastruktury krytycznej, tak jak podczas II wojny światowej, należy pamiętać o założeniach strategicznych FR – działania kinetyczne są uzupełnieniem wojny hybrydowej, której priorytetem są działania w sferze informacyjnej.

Nadchodząca zima, wobec tak dużej zależności UE od surowców (szczególnie energetycznych) rosyjskich, może być ogromnym wyzwaniem i warunki pogodowe mogą zostać wykorzystane jako kolejne zmaterializowane przez Rosję zagrożenie hybrydowe dla Europejczyków.

Rosnąca ranga zagrożeń, wojny i działań hybrydowych skoncentrowanych na wykorzystaniu słabości atakowanych państw są szansą, aby postawić na osiągnięcie wyższego poziomu bezpieczeństwa i przewartościowanie zasad Świata Zachodu, tak często skupionego na globalistycznych interesach i zysku. Nie ma obecnie miejsca na oszczędności w celu maksymalizacji zysku – jest czas kryzysowy, kiedy w końcu dominującą wartością powinien stać się człowiek i społeczeństwo, bezpieczeństwo, a nie zyski bardzo ograniczonej (ok. 1%) klasy ludzkiej.

Reasumując, w odniesieniu do działań hybrydowych Rosji wobec Ukrainy, to są one w dalszym ciągu prowadzone, gdyż cały czas Rosjanie aktywnie rozpowszechniają swoją propagandę i sieją dezinformację, używają migrantów, jako elementu akcji hybrydowych, a także obserwowane są rosyjskie ataki w cyberprzestrzeni przeciwko obiektom infrastruktury krytycznej Ukrainy.

⁴³ P. Kononczuk, *EU has given Poland €145m to help with Ukraine refugees*, <https://notesfrom-poland.com/2022/10/20/eu-has-given-poland-e144m-to-help-with-ukraine-refugees/> [dostęp: 01.11.2022].

Dr hab. Wojciech Gizicki, prof. KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PRZEBIEG DZIAŁAŃ WOJENNYCH W UKRAINIE. WYBRANE PROBLEMY

Wprowadzenie

Koniec Zimnej Wojny nie spowodował końca historii w rozumieniu Francis Fukuyamy¹. Znaczna część myślicieli, ekspertów, znawców problematyki ochoczo kwestionowała sposób jego myślenia². Jednak należy podkreślić, że nie przeszkodziło to dużej części krytyków oraz przywódców państw w wskazywaniu na brak globalnych zagrożeń militarnych. Związek Radziecki się rozpadł, komunizm w jego wydaniu się skompromitował. Powstało lub odrodziło się kilka państw, w tym narodowych. Stąd też, zwłaszcza w tzw. cywilizacji zachodniej podkreślano, że zatriumfuje demokracja, chęć wielowymiarowej współpracy międzynarodowej, w tym zwłaszcza na poziomie gospodarczym. Konsekwencją tego było znaczne ograniczenie nakładów na bezpieczeństwo i obronność. Wprawdzie wojna na Bałkanach była szokiem i swoistą przestrogą, jednak nie zachwiało to przekonania o braku realnego zagrożenia dla bezpieczeństwa świata. Kolejne wydarzenia o globalnym znaczeniu, w tym wojna z terroryzmem, niestabilność kilku państw, odradzanie się postaw mocarstwowych, zwłaszcza w Rosji nie spowodowały radykalnej zmiany we wskazanym swoistym „uśpieniu bezpieczeństwa”. Pewnym szokiem była co prawda agresja Rosji w Gruzji z 2008 r. Jednak mimo konsekwencji w postaci separatyzmu Osetii Południowej i Abchazji świat nie zmienił swojego nastawienia do Władimira Putnia i Rosji. Współpraca polityczna i biznesowa była prowadzona jak dotąd. Dopiero wydarzenia z 2014 r., aneksja Krymu i wspieranie separatystycznych walk w Donbasie, uświadomiły skalę problemu. Państwa Europy Zachodniej dostrzegły swoje ograniczenia i zaniebdania obronne. Podjęto próbę nadrabiania zaległości, w tym w zakresie PKB

¹ F. Fukuyama, *Koniec historii*, Kraków 2009.

² Zob. np. S. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York 1996; J. Gray, *The End of History – or of Liberalism*, London 1996.

na obronność. Dopełnieniem realności zagrożenia ze strony Rosji stał się atak wojenny z 24 lutego 2022 r. Prowadzone od tego czasu regularne działania zbrojne, akty barbarzyństwa, zbrodni na ludności cywilnej pokazały prawdziwe oblicze Putina i Rosji. Świat uświadomił sobie, że konflikt globalny, w tym z wykorzystaniem broni atomowej nie jest wykluczony. W tym kontekście wzrasta znaczenie przesłania Prezydenta Lecha Kaczyńskiego z 2008 r. ogłoszonego w Tbilisi: *dziś Gruzja, jutro Ukraina, pojutrze państwa bałtyckie, a potem być może Polska...* Świat na szczęście podjął działania. Jednak, czy efektywne i nie spóźnione?

Celem tego tekstu jest wskazanie na kilka wybranych problemów związanych z przebiegiem wojny w Ukrainie. Dotyczy to dwóch poziomów: militarnego i politycznego w perspektywie działań Rosji, Ukrainy oraz podmiotów zewnętrznych. Wojna, także ta toczona bestialsko przez Rosję na Ukrainie, ma charakter działań hybrydowych. Jakkolwiek jednak nie jest pozbawiona tradycyjnych akcentów, opisanych dobitnie przez Sun Tzu i Clausewitza³.

1. Działania militarne

Dzisiejsza tragiczna sytuacja Ukrainy, związana z regularnymi działaniami zbrojnymi ze strony Rosji, jest konsekwencją wielu wcześniejszych akcji hybrydowych. Pomarańczowa rewolucja z 2004 r., Euromajdan z 2013 r., aneksja Krymu i działania w Donbasie z 2014 r. stanowią genezę dzisiejszego losu Ukrainy. Dzień 24 lutego 2022 r. stanowi więc konsekwencję wskazanych działań Rosji prowadzonych regularnie i z pełną świadomością przez ostatnie kilkanaście lat. Niepodległa Ukraina, podobnie jak pozostałe państwa powstałe po rozpadzie ZSRR, stanowią dla Putina i Rosji obszar tzw. najbliższej zagranicy, strefy wpływów, od których zależy powrót do roli mocarstwa. Dla Estonii, Łotwy i Litwy kluczowe znaczenie dające ochronę sojuszniczą ma członkostwo w NATO i UE. Ukraina pozostająca poza instytucjami euroatlantyckimi jest w zupełnie innym położeniu. W tym kontekście powraca pytanie o powody braku jednoznacznego wyboru strategicznego Ukrainy w swojej polityce bezpieczeństwa. Polityka wielowektorowości nie okazała się dobrym wyborem.

Propagandowo nośna „wojskowa operacja specjalna” ze strony Rosji w Ukrainie z 24 lutego 2022 r. została poprzedzona przede wszystkim dwoma

³ Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2021; C. Clausewitz, *O wojnie*, Gliwice 2016.

dużymi działaniami militarnymi: rozmieszczeniem wzdłuż granicy z Ukrainą wojsk rosyjskich pod koniec 2021 r. oraz ćwiczeniami na Białorusi z lutego 2022 r.

Plan militarny Putina i Rosji zakładał opanowanie sytuacji w powietrzu i na lądzie w czasie od 12 do 72 godzin. Planowano całkowite zdobycie Kijowa, paradę zwycięstwa, „uwolnienie” Ukraińców od nacjonalistycznego rządu przez powołanie nowych władz, które doprowadzą do zjednoczenia Rosji i Ukrainy.

Rosja skierowała do realizacji działań militarnych ok. 190 tys. żołnierzy. Atak był prowadzony z użyciem sił lądowych, powietrznych, regularnego ostrzału artyleryjskiego oraz desantu.

Zasadnicze znaczenie dla działań militarnych miały 4 kierunki:

- 1) Kijów, który miał zostać zdobyty w celach strategicznych i symbolicznych. Trudności w zrealizowaniu celu, mimo dużych sił rosyjskich były związane m.in. z położeniem miasta, znaczeniem rzeki Dniepr oraz specyfiką walk, w tym prowadzonej obrony w terenie miejskim;
- 2) Charków, który z uwagi na liczną mniejszość rosyjską oraz strategiczne położenie tuż przy granicy z Rosją stanowił dla Putina kluczowe znaczenie militarne i polityczne;
- 3) Donbas, który według propagandy rosyjskiej miał zostać „wyzwolony” przez Rosjan z rąk Ukraińców ograniczających prawa mieszkańców obwodu i miasta do życia według dokonanego, prorosyjskiego wyboru;
- 4) Krym, który stanowi strategiczne znaczenie z uwagi na Morze Czarne i porty, w tym Odesę. Kontrola szlaków morskich, handlu np. zbożem oraz utrzymanie dróg lądowych między Rosją a zaanektowanym Krymem były dla niej niezwykle ważne.

Intensywne działania militarne skierowane zarówno na obiekty wojskowe, jak i cywilne, w tym infrastrukturę krytyczną, nie przyniosły Rosji szybkiego i spodziewanego efektu. Wojsko Ukrainy oraz społeczeństwo skutecznie opóźniało i ograniczało napór przeważających sił rosyjskiego agresora. We wszystkich przypadkach bardzo istotne znaczenie miała motywacja obrońców i umiejętne wskazywanie na sukcesy defensywne przekazywane do społeczeństwa. Zasadnicze znaczenie ma także wsparcie udzielane Ukrainie z Zachodu, w tym Polski, Wielkiej Brytanii i USA. Od sierpnia 2022 r. Ukraina przechodzi coraz częściej do kontrofensywy, wyzwalać kolejno kilka swoich terytoriów okupowanych dotąd przez Rosję.

Brak znaczących postępów w zakładanych celach militarnych spowodował przejście Rosjan do działań hybrydowych z nieustannym ostrzałem celów w Ukrainie, w tym cywilnych. Żołnierze walczący po stronie Rosji wykazywali się niezwykle okrucieństwem, dokonywali zbrodni na ludności cywilnej, rabunków i kradzieży mienia. Skalę zbrodni ukazywały przekazy m.in. z Buczy, Iziumie i innych miejsc kaźni. Podobne znaczenie mają ataki na infrastrukturę energetyczną, pola uprawne, obiekty użyteczności publicznej.

Wojska rosyjskie były wspierane przez oddziały specjalne, w tym grupę Czenów pod dowództwem Ramzana Kadyrowa oraz Grupę Wagnera, specjalną jednostkę najemną wykorzystywaną w najtrudniejszych działaniach Rosji, w tym poza jej granicami. Dopełnieniem tych formacji były grupy bojowników z głębokiej prowincji. Stąd też w społeczeństwie rosyjskim do pewnego czasu nie występowały protesty dotyczące mobilizacji. Prawdziwe problemy w tym względzie zaczęły się w momencie objęcia nią młodych osób z dużych miast. Nie jest to jednak na tyle silne, by doprowadzić do masowych sprzeciwów wobec wojny. Bardzo istotną rolę w przebiegu wojny ma wykorzystanie przez Rosję terytorium i sił Białorusi. Reżim Aleksandra Łukaszenki, chcąc utrzymać swoją pozycję nie ma alternatywy w tym względzie.

Mimo problemów w szybkiej realizacji celów, dużych strat ludzkich i sprzętowych, Rosja nadal dysponuje dużymi rezerwami. Występujące przestoje, wycofanie, ograniczenie lub zaniechanie działań zbrojnych może stanowić element taktyczny. Konsekwencją tego może być zniechęcenie Zachodu do dalszego wsparcia Ukrainy, wyczerpanie fizyczne i psychiczne ludności ukraińskiej, w tym przez okres zimowy. Stąd też tak ważne jest utrzymanie gotowości wsparcia Ukrainy, wszelka pomoc militarna w postaci dostaw sprzętu i uzbrojenia.

2. Działania polityczne

Politycznym celem Rosji było szybkie zajęcie Kijowa, obalenie demokratycznych władz Ukrainy, w tym zlikwidowanie Prezydenta Wołodymyra Zelenkiego. Osadzenie u władzy rządu prorosyjskiego doprowadzić miało do pełnego uzależnienia Ukrainy od Rosji, w konsekwencji połączenie obu państw.

Świat w świetle podjętej przez Rosję wojny i dokonanych zbrodni uświadomił sobie konieczność dokonania radykalnych kroków politycznych w stosunku do reżimu Putina. Izolacja Rosji jest dokonywana na różnym poziomie. Rezolucje potępiające działania Rosji zostały podjęte na szczepku ONZ. UE

przeznaczyła istotne środki na pomoc dla uchodźców wojennych z Ukrainy. Jednak nie zdecydowano o specjalnej ścieżce jej ewentualnego członkostwa. W listopadzie 2022 r. Parlament Europejski uchwalił rezolucję, w której uznał Rosję za państwo sponsorujące terroryzm. Rosja została też wykluczona z Rady Europy. W ramach NATO uruchomiono konsultacje sojusznicze, zgodnie z art. 4 Traktatu Północnoatlantyckiego. Podjęto także działania zwiększające stałą obecność żołnierzy Sojuszu na wschodniej flance. W wielu państwach dokonano ograniczeń w kontaktach dyplomatycznych, w tym wydano część personelu rosyjskiego z ambasad i konsulatów. Sankcjami objęto firmy rosyjskie, sportowców, w tym wykluczono ich np. z udziału w końcowej fazie eliminacji do Mistrzostwach Świata w piłce nożnej w Katarze, z zawodów różnej rangi. Rosja została także wykluczona z udziału w Konkursie Piosenki Eurowizji. Wiele postaci świata muzyki podjęło decyzję o zagraniu koncertów, wspierając materialnie Ukraińców.

Decyzje polityczne dotyczyły także ograniczeń w kontaktach gospodarczych. Rosyjskie banki zostały odcięte od możliwości udziału w systemie SWIFT, zamrożono aktywa rosyjskich oligarchów, wiele podmiotów zamknęło produkcję lub handel w Rosji. W części sankcjami objęto sektor energetyczny. Pozytywne zmiany zaszły w wielu państwach Zachodu. Dotyczy to przede wszystkim dywersyfikacji źródeł energii.

Instytucje prawne na świecie monitorują sytuację związaną ze zbrodniami rosyjskimi w Ukrainie. Dotyczy to m.in. badania zbrodni agresji w ramach ONZ, zbrodni przeciwko ludzkości ściganych na podstawie działań Międzynarodowego Trybunału Karnego.

Konsekwencje polityczne wojny w Ukrainie obejmują także wywołany przez Rosję potężny kryzys gospodarczy i energetyczny. Wpływa to na wzrost inflacji, ograniczenia inwestycyjne i handlowe, spadki gospodarcze oraz zachwianie w sektorze energetycznym. Konsekwencją tego jest m.in. konieczność redefinicji założeń polityki energetycznej UE, w tym w zakresie zasobów naturalnych i wykorzystania tzw. zielonej energii.

Niezwykle duże znaczenie ma wsparcie i otwarcie na pomoc uchodźcom wojennym. Skala zjawiska jest znaczna, obejmuje blisko 8 mln. osób, które przekroczyły granicę z Polską, w tym w Polsce osiedliło się ok. 1.5 mln. Ukraińców. Otrzymali oni wsparcie finansowe, rzeczowe i instytucjonalne. Wiele dzieci z Ukrainy zdobywa wykształcenie w szkołach i uczelniach różnych państw Europy.

Poważnym problemem politycznym jest stosunek do Rosji ze strony kilku wiodących państw w Europie. Dotyczy to przede wszystkim Niemiec i Francji.

Wsparcie okazywane Ukrainie jest z tej strony właściwie symboliczne. W wielu wypadkach można wskazać na dość dużą dozę sceptycyzmu, wręcz chęć podjęcia współpracy z Rosją w myśl hasła „business as usual”. Słabość wobec Putina ze strony prezydenta Emmanuela Macrona i Olafa Scholza była czasami zadziwiająca. Nierzadko podejmowali oni uwagi w stosunku Ukrainy związane z koniecznością podjęcia przez nią tzw. rozmów pokojowych, które w konsekwencji miałyby oznaczać zgodzenie się na warunki rosyjskie. Nie sprzyja to spójności UE i budzi zrozumiały sprzeciw ze strony większości państw, w tym zwłaszcza Polski bezpośrednio sąsiadującej z Rosją, zaangażowanej bardzo mocno w pomoc Ukrainie i wskazującej na tragiczne konsekwencje uległości wobec Putina.

Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonej syntezy można wskazać kilka ogólnych uwag. Dotyczą one wybranych przestrzeni.

Po pierwsze, wojna w Ukrainie nie będzie krótka. Zakładając nawet ustanie działań militarnych należy założyć, że Rosja będzie kontynuować wielowymiarowe akcje hybrydowe. Konieczne w tym względzie jest podtrzymywanie wsparcia dla Ukrainy, wzmocnienia gotowości obronnej w ramach NATO, w tym regularna obecność na wschodniej flance. Tylko wówczas jest szansa na zatrzymanie Rosji i brak konfliktu o światowej skali.

Po drugie, należy zdecydowanie podtrzymać i wzmocnić izolację Rosji w systemie globalnym. Musi to jednak obejmować całość ograniczeń, w tym swobód i obecności Rosjan w przestrzeni międzynarodowej. Tylko to może wpłynąć na negatywną ocenę wojny przez Rosjan. Do tej pory nie widać w tym względzie przełomu.

Po trzecie, należy wspierać w sposób praktyczny dążenia Ukrainy do członkostwa w instytucjach euroatlantyckich. Wymaga to z jednej strony determinacji po stronie Zachodu. Z drugiej jednak także jednoznacznego wyboru dokonanego przez samą Ukrainę, w tym gruntownych reform całego systemu społeczno-politycznego.

**STANOWISKO PODMIOTÓW
PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO
WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ**

Prof. dr hab. Elżbieta Dynia
Uniwersytet Rzeszowski

STANOWISKO ONZ WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainie trwa nieprzerwanie od 2014 r. Rozpoczęła się aneksją Krymu oraz okupacją części wschodniej Ukrainy i ustanowieniem separatystycznych republik – Donieckiej i Ługańskiej, uznanych, niezgodnie z prawem międzynarodowym, przez Federację Rosyjską dnia 21 lutego 2022 r. Jej kontynuacją jest rozpoczęta 24 lutego 2022 r. tzw. „specjalna operacja wojskowa”. Podjęte przez Rosję na terytorium Ukrainy działania zbrojne stanowią naruszenie szeregu norm prawa międzynarodowego, w tym podstawowych zasad prawa międzynarodowego zawartych w Kartie Narodów Zjednoczonych i wiążących również norm zwyczajowych, czyli norm o powszechnym zakresie stosowania leżących u podstaw porządku międzynarodowego.

Po ogłoszeniu przez Krym 11 marca 2014 r. deklaracji niepodległości i przeprowadzeniu 16 marca 2014 r., nieuznawanego przez władze Ukrainy, referendum, w którym niecała ludność prorosyjska opowiedziała się za jego przynależnością do Rosji, dnia 18 marca 2014 r. nastąpiło przyłączenie Krymu do Federacji Rosyjskiej. Należy zauważyć, że secesja Krymu, a następnie jego przyłączenie do Federacji Rosyjskiej było skutkiem użycia siły przez Rosję i wsparcia przez wojska rosyjskie ogłoszonego referendum. Przyłączenie to należy więc kwalifikować jako aneksję, czyli nielegalne nabycie terytorium innego państwa przy użyciu siły i/lub groźby użycia siły. Stanowi to naruszenie art. 2 ust. 4 KNZ¹ i ust. 3 tego artykułu, dotyczącego pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych² oraz obowiązujących równolegle norm zwyczajowych.

¹ Art. 2 ust. 4 KNZ stanowi: „Wszyscy członkowie powstrzymują się w swych stosunkach międzynarodowych od stosowania groźby lub użycia siły przeciwko całości terytorialnej lub niepodległości któregośkolwiek państwa”, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, oprac. A. Przyborska-Klimczak, Lublin 2005, s. 7.

² Art. 2 ust. 3 KNZ stanowi: „Wszyscy członkowie załatwiać będą swe spory międzynarodowe środkami pokojowymi w taki sposób, aby nie dopuścić do zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz sprawiedliwości”, w: tamże.

Jak stwierdził MTS w orzeczeniu z dnia 27 czerwca 1986 r. w sprawie Nikaragui³, „Zasada nieinterwencji dotyczy prawa każdego suwerennego państwa do prowadzenia jego spraw bez ingerencji z zewnątrz. Chociaż naruszenie tej zasady nie jest rzadkością, Trybunał uznaje, że stanowi ona część międzynarodowego prawa zwyczajowego. Poszanowanie suwerenności terytorium jest zasadniczą podstawą stosunków między niepodległymi państwami, prawo międzynarodowe wymaga także poszanowania suwerenności politycznej”⁴. Zasada ta, zgodnie z rezolucją ZO ONZ nr 2625 (XXV) *Deklaracja zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współdziałania państw zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych* z dnia 24 października 1970 r., dotyczy zarówno interwencji zbrojnej, jak i wszelkich innych form ingerencji lub usiłowania stosowania groźby przeciwko podmiotowości państwa lub przeciwko jego interesom politycznym, gospodarczym i kulturalnym⁵.

Wyrażona w art. 2 ust. 4 KNZ zasada poszanowania integralności terytorialnej państwa sprowadza się do nienaruszalności i niepodzielności terytorium państwowego i stanowi obecnie jedną z podstawowych zasad prawa międzynarodowego, która wiąże wszystkich członków społeczności międzynarodowej (*erga omnes*). Zakłada powstrzymywanie się w stosunkach międzynarodowych od wszelkich działań stanowiących groźbę użycia siły lub jej użycie oraz od czynienia terytorium innego państwa przedmiotem okupacji wojskowej lub innych bezpośrednich czy pośrednich środków przymusu, podejmowanych wbrew prawu międzynarodowemu, albo przedmiotem nabycia przy użyciu siły lub pod groźbą użycia środków przymusu. Taka okupacja lub

³ Wyrok w sprawie militarnych i paramilitarnych działań w i przeciwko Nikaragui (*Nicaragua v. United States of America*), ICJ Reports 1986.

⁴ Zob. tekst polski orzeczenia w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór orzecznictwa*, red. P. Daranowski, J. Połatyńska, Warszawa 2011, s. 162.

⁵ Zgodnie z *Deklaracją zasad prawa międzynarodowego* z 24 października 1970 r., „Państwa w ich stosunkach międzynarodowych powinny powstrzymać się od groźby lub użycia siły przeciw integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej jakiegokolwiek państwa [...]; Żadne państwo ani grupa państw nie mają prawa mieszać się bezpośrednio lub pośrednio z jakiegokolwiek powodu w wewnętrzne lub zewnętrzne sprawy jakiegokolwiek innego państwa [...]. Ponadto, żadne państwo nie powinno organizować, pomagać, podburzać, finansować, wywoływać lub tolerować działalności wywrotowej, terrorystycznej lub zbrojnej skierowanej w celu obalenia siłą reżimu innego państwa, bądź wtrącać się do walki wewnętrznej w innym państwie [...]. Każde państwo ma niezbywalne prawo wyboru swojego systemu politycznego, gospodarczego, społecznego, kulturalnego bez ingerencji w jakiegokolwiek formie ze strony innego państwa”, w: *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*, oprac. K. Kocot, K. Wolfke, wyd. IV uzupełnione, Wrocław–Warszawa 1979, s. 524-533.

nabycie terytorium nie mogą być legalne⁶. Istotną konsekwencją tej zasady jest naruszalność granic państwa.

Należy dodać, że pojęcie siły z art. 2 ust. 4 KNZ obejmuje także siłę pośrednią, rozumianą jako udział państwa w stosowaniu siły przez inne państwa, np. poprzez zgodę na wykorzystanie swojego terytorium do ataku na inne państwo. *Deklaracja zasad prawa międzynarodowego* z 1970 r. wymienia niedozwolone pośrednie formy użycia siły. Każde państwo ma obowiązek powstrzymania się od organizowania, podżegania, pomocy lub uczestnictwa w aktach walki wewnątrzpaństwowej lub aktach terrorystycznych w innym państwie lub godzeniu się ze zorganizowaną na jego terytorium działalnością mającą na celu popełnienie tego rodzaju aktów obejmujących groźbę lub użycie siły⁷.

W przypadku Donieckiej Republiki Ludowej (DRL) i Ługańskiej Republiki Ludowej (ŁRL) kwestia ich uznania pojawiła się wraz z ogłoszeniem 7 kwietnia 2014 r. *Deklaracji niepodległości DRL* oraz 27 kwietnia 2014 r. *Aktu o proklamacji samostanowienia państwowego i Deklaracji suwerenności ŁRL*. Po ogłoszeniu tych aktów 11 maja 2014 r. odbyły się referenda, w których większość głosujących opowiedziała się za niepodległością.

Dnia 2 listopada 2014 r. w DRL i ŁRL odbyły się powszechne wybory przedstawicieli do parlamentów połączone z wyborami głowy państwa. W odpowiedzi na te działania władze w Kijowie 15 kwietnia 2014 r. rozpoczęły operację militarną zmierzającą do odzyskania kontroli nad zajmowanymi przez rebeliantów terenami, a 16 maja 2014 r. uznały całą DRL za organizację terrorystyczną. Od tego czasu na terenach obwodu donieckiego i ługańskiego (nazwanych Donbasem – skrót od Donieckie Zagłębie Węglowe) toczy się wojna z prorosyjskimi separatystami wspieranymi przez Federację Rosyjską⁸. Dalsza eskalacja prowadzonych przez separatystów działań zbrojnych coraz bardziej uzasadnia tezę, że Rosja dopuściła się pośredniej⁹ i bezpośredniej agresji przeciwko suwerenności oraz integralności Ukrainy.

⁶ Tamże, s. 527.

⁷ Tamże.

⁸ Jednak w Donbasie, w przeciwieństwie do interwencji Krymskiej, bezpośrednie zaangażowanie sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej było sporadyczne i lepiej zakamuflowane. Inny był też charakter operacji. Na Krymie główne działania opierały się na „zielonych ludzikach” (czyli rosyjskiej armii), natomiast w Donbasie są to głównie lokalne grupy, o nie zawsze jasnych powiązaniach z rosyjskim agresorem (trudności w udowodnieniu stosunku podległości). Szerzej na ten temat zob. P. Ochamn, J. Wojas, *Zagadnienia prawne rosyjskiej interwencji zbrojnej na Krymie w 2014 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 109-111.

⁹ W art. 3 pkt (g) Rezolucji nr 3314 z 1974 r., *Definicja agresji*, wyszczególniono, że jednym z przejawów agresji jest: „Wysyłanie przez dane państwo lub w jego imieniu uzbrojonych

Jak zauważa T. Grzywaczewski, przypadek Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej jest o tyle szczególny, że początkowo miał on charakter konfliktu z separatystami domagającymi się secesji, ale bardzo szybko zamienił się w maskowaną agresję Federacji Rosyjskiej na Ukrainę¹⁰. Aktualnie nie ulega wątpliwości, że do powstania Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej doszło nie w wyniku akceptowanej w prawie międzynarodowym secesji w imię samostanowienia narodów, ale w wyniku bezprawnego użycia siły zbrojnej przez Federację Rosyjską przeciwko suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy. Należy przy tym zauważyć, że – podobnie jak w przypadku Krymu – poczynania władz rosyjskich w stosunku do Donieckiej i Ługańskiej przejawiały się w specyficznej formie hybrydowego wariantu stosowania siły, polegającej na tym, że realizując żywotny interes państwa odwołuje się ono do jawnego użycia własnych sił zbrojnych. Natomiast w sytuacji, w której chodzi o destabilizację sytuacji polityczno-społecznej w innym państwie, by tym sposobem doprowadzić do podporządkowania go sobie lub części jego terytorium, państwo to działa przy pomocy różnego typu tworów niepaństwowych, współpracujących tak z władzami ościennego kraju, jak i tą częścią ludności państwa, która nie akceptuje rodzimej władzy, co określane jest niekiedy też działaniem *traditio longa manu*¹¹.

Działania zbrojne podjęte przez Federację Rosyjską przeciwko Ukrainie w 2014 r., i kontynuowane po 24 lutego 2022 r. stanowią agresję w rozumieniu Rezolucji ZO ONZ nr 3314 z 14 grudnia 1974 r., którą traktuje się obecnie za odzwierciedlającą wiążące prawo zwyczajowe¹². Definiuje ona agresję jako „użycie siły zbrojnej przez państwo przeciwko suwerenności, integralno-

band, grup, sił nieregularnych lub najemnych, które dopuszczają się aktów zbrojnych przeciwko innemu państwu o takiej doniosłości, że oznaczają akty wyżej wymienione lub oznaczają mieszanie się do nich” (UN GA Resolution 3314: *Definition Agression adopted during twenty-ninth session on 14 December 1974*. UN Doc. A/RES/29/3314 (1974), Annex). Kwestią agresji pośredniej zajął się MTS, który w wyroku z 27 czerwca 1986 r. w sprawie Nikaragui uznał, że dostarczanie broni opozycji w innym państwie stanowi atak zbrojny na to państwo oraz, że wysyłanie band nieregularnych sił czy zbrojnych najemników, dokonujących aktów zbrojnych przeciwko drugiemu państwu można zakwalifikować jako faktyczny atak zbrojny przez regularne siły zbrojne tego państwa (ICJ Reports 1989). Szeroko relacjonowane w mediach zaangażowanie we wschodniej Ukrainie tzw. „zielonych ludzików” wskazuje, że Rosja od początku konfliktu dopuszczała się agresji w formie tzw. agresji pośredniej.

¹⁰ T. Grzywaczewski, „*Ludowe Republiki Donbasu*” – granice prawa do samostanowienia, a fenomen quasi-państw”, „*Studia Prawnicze KUL*” 2015, nr 2 (62), s. 77-106.

¹¹ P. Łaski, *Stosowanie siły przez państwa w świetle prawa międzynarodowego. Zarys problematyki*, w: *Unia Europejska a prawo międzynarodowe. Księga Jubileuszowa dedykowana Prof. Elżbiecie Dyni*, red. L. Brodowski, D. Kuźniar-Kwiatkiewicz, Rzeszów 2015, s. 231.

¹² UN Doc. A/RES/29/3314 (1974), Annex. Zwyczajowy status rezolucji potwierdził MTS w wyroku z 27 czerwca 1986 r. w sprawie Nikaragui (ICJ Reports 1986, s. 195).

ści terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa, albo w inny sposób niezgodny z KNZ” (art. 1 Rezolucji). Należy dodać, że Rezolucja jako akt agresji wymienia również udostępnianie własnego terytorium do dokonania agresji przez państwo trzecie¹³.

Od agresji jako aktu państwa trzeba odróżnić zbrodnię agresji, rozumianą jako czyn jednostki, który podlega odpowiedzialności międzynarodowej. Tak więc Federacja Rosyjska dokonała aktu agresji, natomiast członkowie jej władz na czele z prezydentem dopuścili się zbrodni agresji¹⁴.

Należy zauważyć, że od ogólnego zakazu użycia siły zbrojnej zawartego w art. 2 ust. 4 KNZ prawo międzynarodowe dopuszcza wyjątki. Odpowiednie umocowanie prawne, w rozdziale VII KNZ (zatytułowanym: „Działania w związku z zagrożeniem pokoju, naruszeniami pokoju i aktami agresji”), mają przede wszystkim samoobrona (art. 51 KNZ)¹⁵ i akcja zbrojna dokonana przy autoryzacji Rady Bezpieczeństwa (art. 42 KNZ)¹⁶, natomiast kontrowersyjne pozostaje użycie siły w celu ochrony własnych obywateli, interwencja na zaproszenie oraz tzw. interwencja humanitarna¹⁷.

W przypadku Krymu, jego wymuszone siłą przyłączenie do Rosji nie można uzasadniać w oparciu o prawo narodów do samostanowienia¹⁸ wobec bra-

¹³ Dotyczy to Białorusi, która pozwoliła na wykorzystywanie przez Rosję jej terytorium do dokonania aktu agresji.

¹⁴ Zbrodnia ta została zdefiniowana w Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego (Dz. U. z 2003 r., Nr 78, poz. 708 z późn. zm. Poprawki w sprawie zbrodni agresji: Dz. U. z 2018 r., poz. 1753), jednak ani Federacja Rosyjska, ani Ukraina nie są stronami Statutu Trybunału i nie ratyfikowały poprawek do niego dotyczących definicji zbrodni agresji i warunków jurysdykcji w stosunku do tej zbrodni. MTK ma natomiast jurysdykcję nad zbrodniami wojennymi popełnianymi na terytorium Ukrainy po 20 lutego 2014 r. w związku z deklaracją o uznaniu jurysdykcji MTK złożoną przez Ukrainę we wrześniu 2015 r. na podstawie art. 12 ust. 3 Statutu MTK. Szerzej na ten temat zob. P. Grzebyk, „Specjalna operacja wojskowa” Rosji w Ukrainie – indywidualna odpowiedzialność za zbrodnie agresji i zbrodnie wojenne, „Państwo i Prawo” 2022, z. 9, s. 56-76.

¹⁵ Zob. *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 8.

¹⁶ Tamże, s. 16.

¹⁷ Swoje działania na Krymie Rosja uzasadniała: zgodą prawowitych władz ukraińskich, prawem do samoobrony obejmującym prawo do obrony własnych obywateli oraz chęcią zapobieżenia naruszeniom praw człowieka ze strony nacjonalistycznych bojówek ukraińskich, czyli pośrednio koncepcją interwencji humanitarnej oraz odpowiedzialnością za ochronę, historycznymi prawami do Krymu i zamiarem wsparcia prawa do samostanowienia ludności Krymu. Szerzej zob. na ten temat: E. Dynia, *Uznanie państwa w prawie międzynarodowym*, Rzeszów 2017, s. 268-274.

¹⁸ Należy podkreślić, że na Krymie Rosjanie korzystali ze znacznej autonomii i nie było potrzeby szukania możliwości zrealizowania prawa do samostanowienia zewnętrznego. Mniejszość rosyjska nie była prześladowana z racji jej pochodzenia narodowego. Mogła używać swojego języka i kultywować swoją kulturę, samostanowienie wewnętrzne było więc zapewnione.

ku zgody Ukrainy na odłączenie Krymu oraz zaangażowania zbrojnego Federacji Rosyjskiej w terytorialną dezintegrację Ukrainy. Ruch secesjonistyczny na Krymie był otwarcie wspierany przez Federację Rosyjską, która naruszyła podstawowe zasady powszechnego prawa międzynarodowego: zakaz użycia lub groźby użycia siły zbrojnej, zakaz ingerencji w sprawy wewnętrzne innego państwa, oraz zakaz naruszania integralności terytorialnej innego państwa. Federacja Rosyjska zaangażowana była również bezpośrednio w referendum dotyczące przynależności Krymu. Jednoznacznej oceny prawnej tego referendum dokonuje rezolucja ZO ONZ z 27 marca 2014 r. o integralności terytorialnej Ukrainy, która w pkt. 5 stwierdza, że referendum przeprowadzone 16 marca 2014 r. w Autonomicznej Republice Krymskiej i w mieście Sewastopol nie jest ważne i jako takie nie może stanowić podstawy do zmiany statusu Autonomicznej Republiki Krymskiej i miasta Sewastopol¹⁹.

Wobec braku przesłanek prawnych uzasadniających obecność i działania sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Krymie w ramach tzw. interwencji na zaproszenie oraz obrony i ochrony własnych obywateli na terytorium innego państwa, jak również wsparcia ludności Krymu w realizacji prawa do samostanowienia, Krym, w świetle prawa międzynarodowego, pozostaje okupowaną przez Federację Rosyjską integralną częścią Ukrainy²⁰, podobnie jak i terytorium podległe ugrupowaniom separatystycznym. Uzyskanie przy pomocy siły nabytków terytorialnych nie może bowiem stanowić legalnego sposobu uzyskania cudzego terytorium i zwierzchnictwa nad nim, gdyż bezprawne stosowanie siły militarnej w stosunkach międzynarodowych czyni uzyskanie takim sposobem suwerenności za niezgodne z prawem międzynarodowym, a tym samym w sensie prawnym nieskuteczne²¹.

W przypadku Krymu nie powstał problem uznania nowego państwa, gdyż został on włączony do Federacji Rosyjskiej. Powstała natomiast kwestia uznania zaistniałej sytuacji za nielegalną. Współczesne zwyczajowe prawo międzynarodowe nakłada na państwa taki obowiązek w sytuacjach faktycznych, powstałych w wyniku poważnego naruszenia norm bezwzględnie wiążących (*ius*

¹⁹ United Nations General Assembly resolution 68/262 *Territorial integrity of Ukraine, adopted during sixty eight session on 27 March 2014*, UN Doc. A/RES/68/262 (2014).

²⁰ *Opinia Doradczna Komitetu Prawnego przy Ministrze Spraw Zagranicznych RP w sprawie przyłączenia Półwyspu Krymskiego do Federacji Rosyjskiej w świetle prawa międzynarodowego z 22.06.2014 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 2014, nr 2, s. 130.

²¹ P. Łaski, *Nabycie i utrata terytorium w świetle prawa międzynarodowego. Zarys problematyki*, Szczecin 2013, s. 85. Zob. także rezolucja ZO ONZ nr 3314 *Definicja agresji* z 14 grudnia 1974 r., która w art. 5 ust. 3 stanowi: „Żadne nabytki terytorialne lub specjalne korzyści wynikające z agresji nie są i nie mogą być uznane jako zgodne z prawem” (UN Doc. A/RES/29/3314 (1974)).

cogens)²². Zakwalifikowanie interwencji rosyjskiej jako agresji, i w konsekwencji uznanie przyłączenia Krymu do Federacji Rosyjskiej za aneksję, rodzi więc konsekwencje prawne dla państw trzecich i organizacji międzynarodowych. Zakaz agresji jest bowiem uznawany za normę *ius cogens*, tworzącą zobowiązania zarówno pozytywne, jak i negatywne, skuteczne *erga omnes*.

Obowiązkiem negatywnym jest zakaz uznawania sytuacji nielegalnych. Zwyczajowy charakter tego obowiązku znalazł potwierdzenie i uściślenie w artykułach o odpowiedzialności międzynarodowej państw za akty międzynarodowo bezprawne z 3 sierpnia 2001 r. W art. 41 ust. 2 postanowiono, że na całej społeczności międzynarodowej spoczywa obowiązek nieuznawania sytuacji będących następstwem poważnego naruszenia norm o charakterze *ius cogens*. Przy czym obejmuje on również nie tylko formalny akt uznania, ale także wszystkie działania, które mogłyby w sposób dorozumiany wskazywać na takie uznanie²³. Tak więc uznanie Krymu za część Federacji Rosyjskiej samo w sobie jest naruszeniem prawa międzynarodowego, ponieważ stanowi formę wsparcia dla państwa naruszającego normy bezwzględnie obowiązujące i próbę zalegalizowania bezprawnej sytuacji faktycznej. Uznawanie sytuacji nielegalnych, do których należy aneksja Krymu rodzi więc samo w sobie odpowiedzialność międzynarodową państwa uznającego. Obowiązek nieuznawania aneksji Krymu potwierdza punkt 2 rezolucji ZO ONZ z 27 marca 2014 r. o integralności terytorialnej Ukrainy, wzywający państwa do powstrzymania się od wszelkich działań, które pośrednio lub bezpośrednio godziłyby w jedność narodową i integralność terytorialną Ukrainy, włączając w to korektę jej granic²⁴.

Artykuły nakładają na państwa również pozytywny obowiązek podjęcia wszelkich prawnie dopuszczalnych działań zmierzających do usunięcia bezprawnych skutków naruszenia normy *ius cogens* (art. 41 ust. 1). Dokument nie precyzuje jednak, o jakie środki chodzi. Pośród działań pozostających do dyspozycji członków społeczności, które mogą prowadzić do zakończenia legalnymi sposobami poważnych naruszeń prawa międzynarodowego, jakim jest aneksja Krymu, można wskazać na zbiorowe napiętnowanie naruszeń

²² Zob. *Opinia doradcza MTS z 21.06.1971 r. w sprawie skutków prawnych obecności Afryki Południowej w Namibii*, ICJ Reports 1971, pkt 125 oraz orzeczenie MTS w sprawie Timoru Wschodniego z 30 czerwca 1995 r., ICJ Reports 1995.

²³ International Law Commission, *Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongfully Acts*, November 2001, Supplement no. 10 (A/56/10) [Annex to General Assembly resolution 56/83 of 12 December 2001].

²⁴ UN Doc. A/RES/68/262 (2014).

na forum organizacji międzynarodowych²⁵ oraz na wsparcie działań prawnych Ukrainy w organizacjach międzynarodowych i przed instytucjami rozstrzygania sporów międzynarodowych, prowadzących do położenia kresu bezprawiu przez odzyskanie efektywnego zwierzchnictwa terytorialnego nad Krymem.

Aneksja Krymu przez Federację Rosyjską wywołała reakcję społeczności międzynarodowej, jednak nie taką, jakiej można było oczekiwać. Potwierdziła bowiem pewną nieskuteczność Rady Bezpieczeństwa ONZ w przypadku, gdy jej stałym członkiem jest państwo bezpośrednio zaangażowane w sytuację będącą przedmiotem jej posiedzenia. Nie wspominając już o okoliczności, gdy rozwiązanie konfliktu nie leży w interesie tego państwa. Ze względu na sprzeciw Rosji nie udało się więc przyjąć wiążącej prawnie rezolucji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ²⁶. Odpowiednią rezolucję, potępiającą referendum i wzywającą do nieuznawania przyłączenia Krymu do Rosji udało się natomiast przyjąć w ZO ONZ dnia 27 marca 2014 r. W treści tej rezolucji, wzywającej do poszanowania integralności terytorialnej Ukrainy i nieuznawania aneksji Krymu, nie użyto jednak terminu „agresja” lub „aneksja” i nie wymieniono Federacji Rosyjskiej jako sprawcy działań na Krymie²⁷.

Reakcja społeczności międzynarodowej nie przyniosła oczekiwanych skutków – nie powstrzymała dalszej eskalacji działań zbrojnych. Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę trwa nadal i prowadzona jest nie tylko z terytorium Rosji, ale także Białorusi. Po rozpoczęciu agresji 24 lutego 2022 r. Rosja przedstawiła następujące żądania jako przesłankę wstrzymania jej akcji zbrojnej: a) odmowa przystąpienia do NATO, neutralny status Ukrainy – z Rosją jako gwarantem neutralności; b) język rosyjski ma być drugim językiem państwowym; c) Krym ma zostać uznany za rosyjski; d) uznanie przez Ukrainę niepodległości Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej w granicach administracyjnych regionów (w tym terytoriów obecnie kontrolowanych przez Ukrainę); e) denazyfikacja Ukrainy, zakaz ultranacjonalistycznych, nazistowskich i neonazistowskich partii oraz organizacji publicznych, uchylenie istniejących ustaw o gloryfikacji nazistów i neonazistów; f) całkowita demilitaryzacja Ukrainy²⁸.

²⁵ Przykładem może być rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr Res/1990 z 10 kwietnia 2014 r. oraz rezolucja Parlamentu Europejskiego nr 2014/2627 (RSP) z 13 kwietnia 2014 r.

²⁶ Przedłożony RB dnia 15 marca 2014 r. projekt rezolucji podkreślającej nielegalność zmian terytorialnych na Ukrainie i nawołującej państwa do ich nieuznawania został odrzucony ze względu na sprzeciw Rosji.

²⁷ Zob. UN Doc. A/RES/68/262.

²⁸ J. Kranz, *Rosyjska wojna o „pokój”, czyli Ukraina między polityką a prawem*, „Państwo

Powyższe żądania, w świetle obowiązującego prawa międzynarodowego, szczególnie zasady nieingerencji w sprawy wewnętrzne innego państwa oraz zasady poszanowania integralności terytorialnej państw, są bezpodstawne i nie do przyjęcia, naruszają bowiem chroniony prawem międzynarodowym status Ukrainy jako suwerennego państwa.

Ponieważ działania zbrojne Federacji Rosyjskiej kwalifikują się jako napaść zbrojna w rozumieniu art. 51 KNZ i na podstawie równolegle obowiązującej normy zwyczajowej, to zbrojna odpowiedź Ukrainy stanowi zgodną z prawem międzynarodowym samoobronę.

Prawo do samoobrony przysługuje państwu (członkowi ONZ w świetle wykładni językowej KNZ, każdemu państwu w świetle prawa zwyczajowego), przeciwko któremu dokonano zbrojnej napaści. Aby jednak środki zastosowane w samoobronie mogły zostać uznane za legalne, musi zostać spełnionych sześć szczegółowych warunków legalności indywidualnej i zbiorowej samoobrony. Trzy z nich wynikają z treści art. 51 KNZ i są następujące:

- 1) musi zostać dokonana zbrojna napaść na członka ONZ;
- 2) samoobronę można stosować zanim RB ONZ podejmie środki konieczne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa;
- 3) w przypadku, gdy członek ONZ zastosował pewne środki w wykonaniu swojego prawa do samoobrony, ma on obowiązek natychmiastowego powiadomienia o tym RB ONZ²⁹.

Natomiast trzy pozostałe wywodzą się z międzynarodowego prawa zwyczajowego i obejmują:

- 1) wymóg zastosowania środków w samoobronie bezzwłocznie po dokonaniu zbrojnej napaści;
- 2) proporcjonalność użytych środków w stosunku do ataku;
- 3) środki podjęte w samoobronie muszą być niezbędne i konieczne dla powstrzymania ataku.

Należy dodać, że MTS w opinii doradczej w sprawie *legalności groźby użycia siły lub użycia broni nuklearnej*³⁰ stwierdził ponadto, że użycie siły w samoobronie musi czynić zadość zasadom prawa humanitarnego³¹.

i Prawo” 2022, z. 9, s. 15.

²⁹ Zob. art. 51 KNZ, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 18.

³⁰ *Opinia doradcza MTS z 8.07.1996 w sprawie legalności groźenia użyciem lub użycia broni nuklearnej*; ICJ Reports, 1996; tekst polski w: *Prawo międzynarodowe publiczne...*, s. 172-178.

³¹ J. Barcik, T. Srogosz, *Prawo międzynarodowe publiczne*, 3 wydanie, Warszawa 2017, s. 638-639.

W świetle powyższego należy zauważyć, że Ukraina działa legalnie w samoobronie w odpowiedzi na zbrojną napaść, a dotychczasowe działania zbrojne spełniają wymogi zasad konieczności i proporcjonalności. Ponadto, w związku z wymienionym w art. 51 KNZ prawem do samoobrony zbiorowej warto podkreślić, że ewentualna pomoc zbrojna udzielana państwu będącym ofiarą napaści zbrojnej, na jego prośbę, jest w pełni legalna i wpisuje się w ramy samoobrony zbiorowej. Natomiast Rosja nie jest uprawniona do powoływania się na samoobronę w jej działaniach wobec państw wspomagających Ukrainę, ponieważ jako agresorowi nie przysługuje jej prawo do samoobrony³².

Podsumowując, działania zbrojne Federacji Rosyjskiej stanowią naruszenie zakazu użycia siły zbrojnej, gdyż nie wchodzą w zakres żadnego z przewidzianych wyjątków od tej zasady – nie były prowadzone w samoobronie na podstawie art. 51 KNZ, ani z upoważnienia RB ONZ na podstawie rozdziału VII KNZ, nie stanowiły również odpowiedzi na napaść zbrojną ze strony Ukrainy. Nie istniało również ryzyko nieuchronnej napaści ze strony Ukrainy, co wyklucza powołanie się nawet na sporną we współczesnym prawie międzynarodowym koncepcję samoobrony „uprzedzającej” (stosowanej w sytuacji, gdy istnieje zagrożenie atakiem zbrojnym i można przewidzieć jego nastąpienie)³³.

Podstawy działań zbrojnych Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie nie stanowi także „zaproszenie” wystosowane przez władze tzw. Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej, których państwowość Federacja Rosyjska uznała 21 lutego 2022 r. z powołaniem się na prawo do samostanowienia narodów³⁴. Zgodna z prawem międzynarodowym jest bowiem interwencja podejmowana, nawet bez autoryzacji ze strony RB ONZ, na prośbę prawowitego rządu innego państwa, posiadającego uznanie międzynarodowe. Władze DRL i ŁRL nie miały więc umocowania do skutecznego zwrócenia się do Federacji Rosyjskiej o podjęcie działań zbrojnych przeciwko Ukrainie. Należy również podkreślić, że uznanie dokonane w warunkach międzynarodowego konfliktu zbrojnego, a tym bardziej przy braku podmiotu samostanowienia jest nielegalne.

W związku z powyższym rozpoczętą przez Federację Rosyjską w lutym 2022 r. tzw. „specjalną operacją wojskową” należy uznać jako rażące naruszenie

³² Szerzej na temat zaangażowania państw UE i NATO w pomoc Ukrainie zob. J. Kranz, *Rosyjska wojna...*, s. 7-10.

³³ Zob. Stanowisko Środowiska Polskich Prawników Międzynarodowych Dotyczące Agresji Federacji Rosyjskiej Przeciwko Ukrainie z 4 marca 2022 r., w „Polish Yearbook of International Law” 2022.

³⁴ Tamże.

KNZ i tym samym jako agresję, wpisuje się ona bowiem w katalog aktów agresji wymienionych w rezolucji nr 3314 z 1974 r.

Zgodnie z art. 24 ust. 1 KNZ odpowiedzialność za utrzymanie i przywrócenie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa ponosi RB ONZ, a jej decyzje, zwłaszcza podjęte w ramach rozdziału VII KNZ, są prawnie wiążące dla wszystkich państw członkowskich (art. 25 KNZ)³⁵. Rada jest też jedynym organem, któremu Karta przyznała kompetencje do podejmowania akcji w związku z zagrożeniem naruszenia pokoju i aktami agresji (rozdz. VII KNZ).

Jeśli RB ONZ stwierdza zaistnienie zagrożenia dla pokoju, względnie, że nastąpił akt agresji z użyciem siły, może podjąć decyzję o zastosowaniu środków nie wymagających użycia siły, które mogą obejmować m.in.: zupełne lub częściowe przerwanie stosunków gospodarczych z danym państwem lub państwami, przerwanie komunikacji kolejowej i lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej oraz zerwanie stosunków dyplomatycznych³⁶. Jeśli te środki okażą się niewystarczające dla utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, RB może podjąć decyzję o przeprowadzeniu akcji wojskowej. Akcja ta może obejmować demonstracje, blokadę i inne operacje sił zbrojnych (powietrznych, morskich lub lądowych) członków ONZ³⁷. Stosowanie przez RB sankcji zbrojnych sprowadza się do tego, że Rada albo tworzy siły działające w tzw. operacjach pokojowych, albo upoważnia dane państwa, względnie organizacje międzynarodowe do zastosowania siły zbrojnej. Siły NZ powstają z kontyngentów dobrowolnie dostarczanych przez państwa członkowskie ONZ³⁸. Niewątpliwie słabością ONZ jest brak samodzielnych sił militarnych, niezależnych od jakiegokolwiek państwa. Problem ich utworzenia stał się bardzo wyrazisty w latach 1991-1995, gdy na terenie byłej Jugosławii ONZ używała do operacji o charakterze sankcji przeciwko Serbom bośniackim lotnictwa i marynarki NATO. Tym działaniem sprzeciwiała się Rosja, która argumentowała, że „NATO nie jest regionalną organizacją bezpieczeństwa, lecz blokiem polityczno-wojskowym, więc nie może wykonywać zadań w imieniu ONZ”. Z pewnością stworzenie sił ONZ

³⁵ Artykuł ten stanowi, że: „Członkowie Organizacji Narodów Zjednoczonych zgadzają się przyjmować i wykonywać decyzje Rady Bezpieczeństwa zgodnie z niniejszą Kartą”, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 12.

³⁶ Zob. art. 41 KNZ. Tamże, s. 15.

³⁷ Zob. art. 42 KNZ. Tamże, s. 16.

³⁸ B. Kuźniak, M. Marcinko, M. Ingelevic-Citak, *Organizacje międzynarodowe*, 5 wydanie, Warszawa 2017, s. 78.

dałoby Organizacji większą samodzielność i swobodę działania³⁹. Nie mając własnych sił zbrojnych, Rada Bezpieczeństwa nie może sama stosować sankcji wojskowych. Może jednak zwrócić się, zgodnie z art. 53 KNZ, do organizacji regionalnych o wykonanie jej decyzji, może też upoważnić państwo lub grupę państw członkowskich do zastosowania uzgodnionych przez nią z środków. Jednocześnie artykuł ten wyraźnie wskazuje, że żadne środki przymusu nie mogą być stosowane na podstawie układów regionalnych ani przez organizacje regionalne bez upoważnienia RB ONZ⁴⁰.

Na podstawie art. 53 ust. 1 KNZ możemy wyróżnić dwie sytuacje. Po pierwsze organizacje regionalne podejmują pewne działania akceptowane *a priori* przez RB, która takie działanie może w każdej chwili przejąć. Po wtóre, inicjatywa podjęcia pewnego działania wychodzi od organizacji regionalnej, ale następnie jest akceptowana przez RB. Przepis art. 52 ust. 3 wskazuje również, iż RB może udzielać zainteresowanej organizacji regionalnej wytycznych co do zakresu i rodzaju podejmowanych środków. Przepisy rozdziału VII KNZ w połączeniu z art. 24 wydają się wskazywać na prymat kompetencji Rady, jako że to na niej spoczywa podstawowa odpowiedzialność za pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe⁴¹. Natomiast działania organizacji regionalnych są, zdaniem W. Czaplińskiego, zdecentralizowaną formą realizacji kompetencji RB⁴².

Przy podejmowaniu przez RB ONZ decyzji o użyciu siły obowiązuje wymóg jednomyślności stałych jej członków, co w praktyce oznacza, że niemożliwym pozostaje uruchomienie sankcji o charakterze zbrojnym wobec któregośkolwiek z nich. Każdemu z pięciu mocarstw przysługuje zatem prawo weta, co prowadzi nieuchronnie do blokad decyzyjnych, uzasadnionych bardziej względami politycznymi, niż prawnymi. Potencjalny paraliż RB w sytuacjach kryzysowych wynika więc z przyjętego w Karcie NZ systemu głosowania. W praktyce decyzje RB często były blokowane przez odwołanie się do prawa weta. Aktualnym tego przykładem jest konflikt na Ukrainie, gdzie prawo weta stałego członka – Federacji Rosyjskiej – uniemożliwia podjęcie jakichkolwiek działań w celu jego zakończenia. Przedłożony RB dnia 15 marca 2014 r. projekt rezolucji (S/2014/189) podkreślającej nielegalność zmian terytorialnych

³⁹ W. Stankiewicz, *Rola ONZ w utrzymywaniu pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego na początku XXI wieku – ocena i oczekiwania*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 3 (II), s. 89.

⁴⁰ Zob. art. 53 KNZ, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 18.

⁴¹ W. Czapliński, *Organizacje regionalne a użycie siły. Kilka uwag na tle rozdziału VIII Karty NZ*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 1 (II), s. 36.

⁴² Tamże, s. 43.

na Ukrainie i nawiązującej państwa do ich nieuznawania został odrzucony właśnie ze względu na sprzeciw Rosji⁴³. Należy przy tym podkreślić, że „prawo weta” nie jest jedyną alternatywą wobec „głosowania za” przyjęciem odpowiedniego stanowiska. Istnieje możliwość wstrzymania się od głosu przez członków RB ONZ, co ostatecznie nie blokuje podjęcia decyzji przez Radę Bezpieczeństwa. W przypadku wstrzymania się od głosu przedstawiciel określonego państwa daje do zrozumienia, że państwo, które reprezentuje, nie zgadza się ze stanowiskiem przyjętym przez Radę Bezpieczeństwa, jednakże nie ma zamiaru blokować przyjęcia odpowiednich działań. Stąd też, gdyby zamiarem Federacji Rosyjskiej nie była dalsza eskalacja konfliktu we wschodniej Ukrainie, to jej przedstawiciel w Radzie Bezpieczeństwa co najwyżej wstrzymałby się od głosu w czasie głosowania nad stanowiskiem wobec tego konfliktu, dając do zrozumienia, że Federacja Rosyjska ma odmienne zdanie. Natomiast ciągłe zgłaszanie prawa weta jest świadomym i celowym uniemożliwianiem Radzie Bezpieczeństwa uchwalania odpowiednich rezolucji w sprawie konfliktu we wschodniej Ukrainie, które to rezolucje przeczą interesom i zamiarom Federacji Rosyjskiej w tym regionie⁴⁴.

W przypadku spraw dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego widoczny jest podział kompetencji między ZO ONZ i RB ONZ. Zgodnie z art. 11 KNZ, ZO może rozważać ogólne zasady współdziałania dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, włączając w to zasady rozbrojenia i regulowania zbrojeń. Zgromadzenie Ogólne może omawiać każdą sprawę dotyczącą utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa wniesioną przez państwo członkowskie, RB ONZ lub państwo niebędące członkiem ONZ. W tym przypadku może również udzielać zaleceń państwom lub RB ONZ. Jednak, jeżeli konieczne jest przeprowadzenie akcji, ZO ONZ zobowiązane jest przekazać sprawę RB ONZ przed jej omówieniem lub po omówieniu⁴⁵.

Tak więc w sprawach, w których moce decyzyjne RB są zablokowane w wyniku braku jednomyślności wielkich mocarstw, możliwość wypowiedzania ma

⁴³ Należy przy tym odnotować, że kilka pilnych posiedzeń RB zwołano już na początku eskalacji wydarzeń na Krymie (1, 2 i 3 marca 2014 r.). Jednak ze względu na prawo weta Rosji nie zaproponowano przyjęcia jakiegokolwiek krytycznej wobec niej rezolucji. Jednocześnie kilka państw wyraziło podczas posiedzeń niezwykle ostrą krytykę rosyjskiej polityki. Do końca maja 2014 r. RB odbyła 10 spotkań w sprawie sytuacji na Ukrainie (osiem na wniosek Ukrainy, a dwa Rosji). I.C. Kamiński, *Gdzie i jak mogą się skarżyć uczestnicy konfliktu na Ukrainie?*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, 2 (62), s. 120-121.

⁴⁴ I. Kozak, *Kwalifikacja konfliktu we wschodniej Ukrainie w świetle prawa międzynarodowego*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 2 (62), s. 190.

⁴⁵ Zob. art. 11 KNZ, w: *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 9.

Zgromadzenie Ogólne ONZ. Rezolucja ZO jest wówczas jedynym sposobem wyrażania dominującego w społeczności międzynarodowej poglądu na źródła i sposób załatwiania danego konfliktu. Rezolucje takie nie mają mocy sprawczej, jednak często stawiają w kłopotliwej sytuacji państwo naruszające zasady ładu międzynarodowego, w tym mocarstwo, które użyło prawa weta⁴⁶. Należy również wspomnieć o rezolucji 377 (V) ZO ONZ z 3 listopada 1950 r. *Uniting for peace*, która dopuszcza możliwość podjęcia akcji przez ZO w sytuacji, gdy RB nie jest w stanie jej podjąć ze względu na brak jednomyślności stałych członków. Procedura ta, jakkolwiek sprzeczna z KNZ, przyjęła się w praktyce ONZ i stanowiła podstawę do zwoływania tzw. nadzwyczajnych sesji specjalnych Zgromadzenia Ogólnego. W rezolucji określono, że jeśli ZO nie obraduje, o zwołanie jego nadzwyczajnej sesji może się zwrócić siedmiu członków RB lub większość państw ONZ. Taka nadzwyczajna sesja jest zwoływana w ciągu 24 godzin⁴⁷.

W sytuacji eskalacji działań Federacji Rosyjskiej na Ukrainie i blokowania podjęcia decyzji przez Radę Bezpieczeństwa ONZ działania podjęło Zgromadzenie Ogólne ONZ, które już 27 marca 2014 r. przyjęło rezolucję o integralności Ukrainy, w której wzywa państwa do powstrzymania się od działań, które godziłyby w jedność narodową i integralność terytorialną Ukrainy, włączając w to korektę jej granicy. Z kolei po rozpoczęciu przez Federację Rosyjską 24 lutego 2022 r. tzw. „specjalnej operacji wojskowej”, ZO ONZ dnia 2 marca 2022 r. przyjęło rezolucję – *Aggression against Ukraine*, opartą na wymienionej wyżej rezolucji „Zjednoczeni dla pokoju”, w której m.in. potępia tzw. „specjalną operację wojskową”, uznając ją za agresję i naruszenie prawa międzynarodowego, wzywa Federację Rosyjską do wycofania wojska i zmiany nielegalnych decyzji dotyczących statusu obszarów Doniecka i Ługańska⁴⁸. Z kolei przyjęta 14 listopada 2022 r. rezolucja ZO ONZ rekomendująca

⁴⁶ J. Menkes, A. Wasilkowski, *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2017, s. 574-575. UN DOC.

⁴⁷ Procedurą „United for Peace” ZO ONZ posłużyło się zwołując sesje nadzwyczajne w sprawie kontynuowania akcji pod flagą ONZ w Korei (1950 r.), sytuacji na Węgrzech (1956 r.), wojny sueskiej (1956 r.), sytuacji w Libanie i Jordanii (1958 r.), w Kongo (1960 r.), na Bliskim Wschodzie (1967 r.), indyjsko-pakistańskiego sporu o Bangladesz (1971 r.), sowieckiej interwencji w Afganistanie (1980 r.), sytuacji w Palestynie (1980 r.), okupacji Namibii przez RPA (1981 r.), czy izraelskich działań we wschodniej Jerozolimie i na terytoriach okupowanych (1997 r.).

⁴⁸ UN DOC. A/RES/ES-11/1. Rezolucja została uchwalona głosami 141 państw, 5 było przeciw, a 35 wstrzymało się od głosu. Szerzej na ten temat zob. J. Barcz, *Reparacje dla Ukrainy od Rosji: aspekty polityczno-prawne oraz scenariusz skutecznego dochodzenia roszczeń reparacyjnych*, „Państwo i Prawo” 2022, z. 9, s. 96-111.

stworzenie spisu szkód wojennych wyrządzonych przez Rosję w Ukrainie oraz ustanowienie międzynarodowego mechanizmu w sprawie reparacji będzie miała istotne znaczenie dla skutecznego ich dochodzenia przez Ukrainę od Federacji Rosyjskiej. Tytułem prawnym dochodzenie reparacji jest popełniony przez to państwo akt agresji oraz popełnione przez wojska rosyjskie zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości i, za czym przemawia coraz więcej dowodów, zbrodnia ludobójstwa⁴⁹.

Z powyższej analizy wynika, że nie tyle brak stałych sił zbrojnych przekreśla możliwość zastosowania sankcji przewidzianych w art. 42 KNZ, co brak zgody między stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa. Wykorzystywanie przez nich, z różną częstotliwością, prawa weta sprawia, że ONZ nie może realizować statutowych celów, szczególnie działań na rzecz utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Stąd w dyskusjach dotyczących skuteczności RB ONZ od lat podejmowana jest sprawa likwidacji lub ograniczenia prawa weta. Zgłaszane są postulaty np. zastąpienia dotychczasowego indywidualnego weta grupowym (łącznie weto dwóch lub trzech stałych członków), zrzeczenia się prawa weta na określony czas lub bezterminowo przez stałych członków, jak również, by państwo zgłaszające weto tłumaczyło motyw swe go stanowiska przed ZO ONZ. Postuluje się także zwiększenie przejrzystości działań, w czym upatruje się czynników sprzyjających efektywności poczynań RB⁵⁰. Czas pokaże, czy będzie wola państw do ich zrealizowania. Być może doświadczenia związane z agresją na Ukrainę będą tego motywacją.

Istotny jest również fakt, że agresorem jest państwo będące stałym członkiem RB, któremu, tak jak pozostałym, przyznano szczególnie uprzywilejowaną pozycję⁵¹. W związku z tym wydaje się zasadne zwrócenie uwagi na art. 6 KNZ, który przewiduje możliwość wykluczenia z ONZ państwa, które uparczywie łamie zasady Karty NZ. Taką decyzję może podjąć ZO na zlecenie RB⁵². W dotychczasowej praktyce nie doszło jednak do wykluczenia żadnego państwa członkowskiego. Trudno więc przewidzieć, czy w przypadku Federacji Rosyjskiej, która została już wykluczona z Rady Europy dnia 16 marca

⁴⁹ R. Bierzanek, J. Jakubowski, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe i stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980, s. 301.

⁵⁰ Szerzej na temat reformy RB zob. J. Symonides, *Organizacja Narodów Zjednoczonych w zmieniającym się świecie. Konieczność reformy i podjęcia nowych wyzwań*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 1 (II), s. 114-117.

⁵¹ Oparta została ona na założeniu, że zapewnienie pokoju możliwe jest wówczas, gdy ma miejsce jednomyślność wielkich mocarstw, będących ośrodkami siły politycznej i militarnej, i że trudno oczekiwać, by można było w sposób efektywny zastosować sankcje zbrojne w stosunku do wielkiego mocarstwa bez rozpętania wielkiej wojny.

⁵² Zob. *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, s. 8.

2022 r.⁵³, przyniosłoby to oczekiwane efekty. Natomiast pożądane wydaje się, co najmniej, ograniczenie korzystania z przywilejów praw członka Organizacji przez państwo, które lekceważy cele ONZ. Zdaniem J. Menkesa nie powinna bowiem mieć miejsca praktyka przyznawania korzyści z członkostwa państwom naruszającym prawo międzynarodowe⁵⁴.

Powściągliwa i ograniczona reakcja społeczności międzynarodowej na aneksję Krymu i działania Federacji Rosyjskiej w DRL i LRL spowodowała dalszą, bardziej brutalną i okrutną, eskalację działań w ramach, rozpoczętej 24 lutego 2022 r. tzw. „specjalnej operacji wojskowej”. Mimo wprowadzenia względem Federacji Rosyjskiej określonych sankcji ekonomiczno-gospodarczych oraz osobowych, działania zbrojne wręcz się nasiliły i mają nie tylko charakter militarny, zmierzają również do zniszczenia gospodarczego Ukrainy oraz skierowane są przeciwko ludności cywilnej i obiektom cywilnym. Podejmowane przez społeczność międzynarodową działania w ramach ONZ, z przedstawionych w opinii powodów, trudno uznać za skuteczne i satysfakcjonujące. Optyризmem napawają natomiast działania podejmowane przez europejskie organizacje regionalne, szczególnie Unię Europejską, Radę Europy i NATO, co jest w pełni zrozumiałe, chodzi bowiem o brutalną agresję w środku Europy, która skierowana jest nie tylko przeciwko Ukrainie, ale również przeciwko europejskiemu systemowi wartości i bezpieczeństwa.

Działania Federacji Rosyjskiej na Ukrainie powinny skłaniać do refleksji co do możliwości bardziej skutecznego zabezpieczenia w przyszłości pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego przez ONZ. System Narodów Zjednoczonych może bowiem sprawnie funkcjonować tylko wtedy, gdy działa Rada Bezpieczeństwa. Przesłanką skuteczności przewidzianego w Karcie systemu jest pewien stopień zgodności interesów, celów i wartości – zwłaszcza wśród mocarstw posiadających status stałego członka Rady. Jednak, jak pokazuje praktyka, ochrona interesów pięciu stałych członków Rady Bezpieczeństwa w postaci przyznanego im prawa weta niekoniecznie prowadzi do zapewnienia bezpieczeństwa innych państw i ich ludności. W związku z tym należy zgodzić się z J. Kranzem, że system Narodów Zjednoczonych nie jest doskonały. Oceniając go, trzeba jednak postrzegać skalę trudności, przed jakimi stoi ta organizacja, a ponadto uświadomić sobie, że ONZ to wprawdzie twór autonomiczny, jednak złożony z państw (w tym pięciu członków RB dysponujący

⁵³ Rezolucja (2022)2 Komitetu Ministrów z 16 marca 2022 r. w sprawie zaprzestania członkostwa Federacji Rosyjskiej w Radzie Europy.

⁵⁴ J. Menkes, *Wyzwania reformy ONZ*, w: *Reforma ONZ. Stanowisko Grupy Polskiej Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (ILA)*, „Zeszyty Akademii Dyplomatycznej” 2005, nr 24, s. 45.

prawem weta) i zależy od ich woli⁵⁵. ONZ może uczynić tylko to, na co zezwolą jej członkowie. Jest to widoczne we wszystkich formach działalności tej organizacji, m.in. w procesie normotwórczym, procesie implementacyjnym, w podejmowaniu rezolucji, czy ustosunkowywaniu się do masowych naruszeń praw człowieka⁵⁶. Tak więc jej stanowisko jest jedynie emanacją stanowisk, często sprzecznych ze sobą, tworzących ją państw. W przypadku konfliktu na Ukrainie liczba państw popierających dotychczas przyjęte przez ZO ONZ rezolucje świadczy o determinacji społeczności międzynarodowej w dążeniu do zaprzestania agresji i ukarania państwa agresora – Federacji Rosyjskiej. Niewątpliwie państwo to za naruszenie najważniejszych norm prawa międzynarodowego, w tym prawa humanitarnego, będzie musiało ponieść odpowiedzialność, która zgodnie z prawem międzynarodowym dotyczy zarówno państwa, jak i jednostek.

⁵⁵ J. Kranz, *Pojęcie suwerenności we współczesnym prawie międzynarodowym*, Warszawa 2015, s. 159-160.

⁵⁶ J. Malinowska, *Promocja i ochrona praw człowieka w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych*, w: *Wkład ONZ w rozwój współżycia narodów*, red. J. Kukułka, I. Popiuk-Rysińska, Warszawa 1997, s. 75.

STANOWISKO NATO WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Wprowadzenie

Koniec zimnej wojny stawiał pod znakiem zapytania możliwości dalszego funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego. Wielu polityków i ekspertów podkreślało, że z uwagi na brak zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego, który ostatecznie rozpadł się w grudniu 1991 r., trzeba skorzystać z dywidendy pokoju i przeznaczyć dużą część wydatków obronnych na cele społeczne i gospodarcze. Co więcej, uważali, że NATO może się po prostu rozpaść, a nawet jeżeli będzie istnieć, to jako papierowa organizacja. W takim duchu wypowiadali się między innymi znani przedstawiciele neorealistycznej teorii stosunków międzynarodowych, jak John Mearsheimer, czy Kenneth Waltz. Mearsheimer już w 1990 r. podkreślał, że z uwagi na brak zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego, Stany Zjednoczone mogą opuścić Europę, a bez przywództwa USA Sojusz Północnoatlantycki może ulec dezintegracji¹. Podobnie oceniał możliwości przetrwania Sojuszu Kenneth Waltz, który w 1993 r. podkreślał, że jakkolwiek dni NATO nie były policzone, to lata już tak². Z takim pesymistycznym podejściem kontrastowała na początku lat 90. XX w. aktywność administracji amerykańskiej prezydenta George'a Busha (1989-1993), która traktowała Sojusz jako jeden z niezbędnych fundamentów stabilnego europejskiego środowiska bezpieczeństwa, jakkolwiek wymagający dostosowania do zmieniającej się rzeczywistości międzynarodowej³. NATO

¹ J. Mearsheimer, *Back to the future. Instability in Europe after the Cold War*, „International Security” 15 (1990), nr 1.

² K. Waltz, *The emerging structure of international politics*, „International Security” 18 (1993), nr 2, s. 76.

³ A. Podraza, *The decline of the United States and the survival of NATO in the post-Cold War period – a theoretical discussion*, w: *Transatlantic or European perspective of world affairs: NATO and the European Union towards problems of international security in the 21st century*, red. A. Podraza, Alcalá de Henares–Madrid 2018, s. 23.

zaczęło poszukiwać więc nowej własnej drogi, rozwijając różne formy współpracy i partnerstwa, w tym także z Rosją. Doprowadziło to do przyjęcia nowych państw członkowskich, co było wyrazem poszerzania strefy demokracji i bezpieczeństwa, ale prowadziło jednocześnie do kryzysu w stosunkach z Federacją Rosyjską, która coraz bardziej powracała do tradycyjnej polityki imperialnej. NATO stało się również międzynarodowym hubem bezpieczeństwa, dysponującym określonym potencjałem sojuszniczym poprzez tworzenie koalicji chętnych wspierających działania Stanów Zjednoczonych na arenie międzynarodowej, jak w przypadku inwazji na Irak w 2003 r. W wyniku transformacji NATO w XXI w. wykształciło się kilka koncepcji NATO jako organizacji: a) NATO jako globalnego sojuszu ekspedycyjnego preferowana przez USA; b) NATO jako fundamentu współpracy regionalnej w zakresie bezpieczeństwa i narzędzia do rozwijania stosunków z Rosją zaproponowana przez Francję oraz Niemcy; c) NATO jako organizacji zbiorowej obrony bazującej na art. 5 traktatu waszyngtońskiego mocno wspierana przez Polskę i państwa bałtyckie⁴. Wszystkie z nich w różny sposób wpływały na sposób i zakres instytucjonalizacji Sojuszu Północnoatlantyckiego. Co więcej, nie miały one charakteru konkurencyjnego, wzajemnie się uzupełniając, przez co wzmacniały NATO jako instytucję.

Stopniowa transformacja NATO poprzez zyskiwanie nowych funkcji nie przekreśliła całkowicie wątpliwości co do przyszłości i skuteczności Sojuszu. Teza o ciągłym spadku znaczenia była obecna w dyskursie politycznym i naukowym także w XXI w.⁵, a jej wyrazem była deklaracja prezydenta Francji Emmanuela Macrona z listopada 2019 r., kiedy w wywiadzie dla brytyjskiego czasopisma „The Economist” ostrzegał państwa europejskie, że Stany Zjednoczone odwracają się plecami do projektu europejskiego, przez co nie można liczyć na to, że USA staną w obronie sojuszników z Sojuszu Północnoatlantyckiego⁶. Macron w sposób obrazowy mówił o śmierci mózgowej NATO, twierdząc, że Europa powinna zacząć myśleć o sobie strategicznie jako o potężnej geopolitycznej.

Pesymistyczny sposób myślenia o znaczeniu relacji transatlantyckich zaczął zmieniać się w wyniku rozwoju przez Rosję polityki neoimperialnej, czego wyrazem była agresja na Ukrainę i aneksja Krymu w 2014 r. oraz kolejna

⁴ A.A. Michta, *NATO's last chance*, „American Interest” 6 (2011), nr 5, s. 56.

⁵ Zob. na przykład R.E. Rupp, *NATO after 9/11. An Alliance in Continuing Decline*, Basingstoke 2006.

⁶ Emmanuel Macron warns Europe: NATO is becoming brain-dead, „The Economist”, 7.11.2019, <https://www.economist.com/europe/2019/11/07/emmanuel-macron-warns-europe-nato-is-becoming-brain-dead> [dostęp: 25.11.2022].

inwazja wojskowa na Ukrainę zapoczątkowana 24 lutego 2022 r. W jakiejś mierze można więc dojść do wniosku, że pojawienie się bezpośredniego zagrożenia ze strony Federacji Rosyjskiej dla porządku międzynarodowego może być traktowane jako istotny czynnik wzmocnienia stosunków transatlantyckich i samego NATO. Nie oznacza to oczywiście jednoznacznego poparcia dla tez stawianych przez neorealistów tuż po zakończeniu zimnej wojny, gdyż przetrwanie NATO i jego transformacja wbrew ich projekcom była naturalnym procesem instytucjonalnej adaptacji do zmieniającej się rzeczywistości międzynarodowej, co ostatecznie pozwoliło na powrót do pierwotnych funkcji Sojuszu Północnoatlantyckiego związanych ze zbiorową obroną. Aby zweryfikować takie twierdzenie, należałoby poddać analizie różne problemy dotyczące reakcji NATO i państw członkowskich na agresję Rosji na Ukrainę. W niniejszym opracowaniu szczególny nacisk zostanie położony na następujące kluczowe kwestie dla analizy szeroko rozumianej reakcji NATO na agresję Rosji na Ukrainę:

- 1) „powrót” Stanów Zjednoczonych do Europy w wyniku agresywnej polityki Rosji, co ma istotny wpływ na funkcjonowanie NATO z uwagi na wzmocnienie strategicznego przywództwa USA w ramach Sojuszu i solidarności pomiędzy państwami członkowskimi reprezentującymi często odmienne interesy;
- 2) konsekwencji wojny w Ukrainie dla funkcjonowania NATO w kontekście przyjęcia nowej koncepcji strategicznej w Madrycie w 2022 r.;
- 3) pomocy militarnej państw członkowskich Sojuszu dla Ukrainy, co jest wyrazem realnego wsparcia w celu pokonania Rosji.

1. „Powrót” USA do Europy w wyniku neoimperialnej polityki Rosji i wzmocnienie NATO jako sojuszu obronnego

Koniec zimnej wojny postawił wiele istotnych problemów dotyczących charakteru nowego porządku międzynarodowego. Związane one były z zaniem bipolarnego podziału świata w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego, którego sukcesor – Federacja Rosyjska – przestała pełnić rolę supermocarstwa. Stany Zjednoczone pomimo tego, że kontynuowały aktywną politykę zagraniczną w skali globalnej, doświadczały jednak względnego spadku znaczenia oraz miały trudności w jednoznacznym określeniu wielkiej strategii

międzynarodowej. Jednym z istotnych problemów stanowiła kwestia określenia znaczenia Europy w polityce amerykańskiej, co wynikało z braku poczucia zagrożenia ze strony Rosji. Zaniepokojenie rosnącym znaczeniem gospodarczym, politycznym i militarnym Chin, które mogły być traktowane jako przyszły rywal Stanów Zjednoczonych w wymiarze globalnym, doprowadziły do przeorientowania polityki bardziej w kierunku Azji i Pacyfiku niż Europy i Atlantyku. Nie oznaczało to całkowitego „wycofania” się Amerykanów z Europy, ale mogło świadczyć o zmianie priorytetów, co w konsekwencji mogło doprowadzić do konieczności wzięcia odpowiedzialności przez samych Europejczyków za własne bezpieczeństwo. Zwrot w kierunku Azji nie był jedyną przyczyną pewnego rozluźnienia więzów transatlantyckich w XXI w. Duże znaczenie miała również, przyjęta przez prezydenta George’a W. Busha (2001-2009) po atakach terrorystycznych na Stany Zjednoczone w 2001 r., doktryna, która była wyrazem amerykańskiego unilateralizmu. Jakkolwiek nie była ona całkowitą zmianą strategii międzynarodowej USA, to była krytykowana także w samych Stanach Zjednoczonych, chociażby przez Zbigniewa Brzezińskiego i Josepha Nye’a⁷, a jej zastosowanie, czego wyrazem była amerykańska inwazja Iraku w 2003 r., doprowadziło do głębokich podziałów w ramach Unii Europejskiej, ale przede wszystkim pogorszenia stosunków transatlantyckich. Ataki terrorystyczne na Stany Zjednoczone z 11 września 2001 r. stanowiły ważny punkt zwrotny w dyskusji o roli NATO, potwierdzając tradycyjne funkcje Sojuszu, gdyż po raz pierwszy w historii państwa członkowskie oficjalnie odwołały się do art. 5 traktatu waszyngtońskiego dotyczącego gwarancji bezpieczeństwa.

Wybór Baracka Obamy na prezydenta USA w 2008 r. wzbudzał ogromne nadzieje w państwach europejskich na przezwyciężenie kryzysu w relacjach transatlantyckich, co było w szczególności widoczne w takich państwach, jak Niemcy i Francja, które bardzo krytycznie podeszły do doktryny Busha. Obama w swoich działaniach przywiązywał duże znaczenie do podejścia wielostronnego, co współgrało z koncepcją efektywnego multilateralizmu zdefiniowaną w strategii bezpieczeństwa przyjętej przez Unię Europejską w 2003 r.⁸, ale bardziej w wymiarze globalnym niż transatlantyckim. Co więcej, dla Baracka Obamy większą rolę zaczęła odgrywać Azja Pacyficzna niż Europa, która po zakończeniu zimnej wojny coraz bardziej traciła znaczenie jako główny

⁷ A. Podraza, *Unilateralizm czy multilateralizm: porównanie strategii Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej wobec zagrożeń i wyzwań bezpieczeństwa międzynarodowego*, w: *Współpraca transatlantycka. Aspekty polityczne, ekonomiczne i społeczne*, red. J.M. Fiszer, P. Olszewski, B. Piskorska, A. Podraza, Warszawa 2014, s. 63.

⁸ Tamże, s. 64-67.

punkt odniesienia w kreowaniu międzynarodowej strategii USA, ale również niż Afganistan i Irak, wokół których koncentrowała się polityka amerykańska po zamachach z 11 września 2001 r. Przejawem wyraźnego zwrotu w kierunku Azji Pacyficznej była deklaracja Obamy z listopada 2009 r. z Tokio, że jest pierwszym amerykańskim prezydentem Pacyfiku⁹. Deklaracja ta zwiększała znaczenie relacji transpacyficznych kosztem transatlantyckich, pomimo poprawy atmosfery w dialogu USA-Europa, i była rezultatem zaniepokojenia rosnącym znaczeniem Chin, które mogły zagrozić globalnej pozycji Stanów Zjednoczonych jako supermocarstwa. Co do Rosji, Obama początkowo dążył do poprawy wzajemnych relacji. Już na początku 2009 r. wiceprezydent Joe Biden mówił o potrzebie „resetu” polityki USA wobec Rosji, która miała być nastawiona na współpracę i konsultację w obszarach mających znaczenie dla obu stron¹⁰. Wyrazem tego nowego nastawienia była decyzja Baracka Obamy o rezygnacji z budowy tarczy antyrakietowej w Europie Środkowej i Wschodniej, co było reakcją na wcześniejszą deklarację Rosji, że nie będzie rozmieszczać wyrzutni rakietowych wzdłuż granicy z Polską. Ten krótki okres pewnego odprężenia w stosunkach Rosji z Zachodem szybko się zakończył, gdyż Władimir Putin, który ponownie został prezydentem w 2012 r., coraz bardziej obawiał się rozszerzania wpływów Unii Europejskiej i NATO w przestrzeni poradzieckiej a jego neoimperialna polityka wynikała z przekonania, że rozpad Związku Radzieckiego był największą katastrofą geopolityczną XX w.¹¹ Istotnym elementem polityki Moskwy w tym zakresie była realizacja wielkiej strategii zniszczenia Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej i zastąpienia go przez własną politykę sąsiedztwa¹².

Znacząca korekta polityki amerykańskiej musiała nastąpić po agresji Rosji na Ukrainę i aneksji Krymu na początku 2014 r. Ta pierwsza agresja Rosji była wynikiem realizacji przez Władimira Putina polityki neoimperialnej

⁹ *Remarks by President Barack Obama at Suntory Hall, The White House. Office of the Press Secretary, 14 November 2009*, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-suntory-hall> [dostęp: 25.11.2022]. Więcej na temat zwrotu Obamy w kierunku Azji patrz np. O. Turner, *The US 'pivot' to the Asia Pacific, w: Obama and the world. New directions in US foreign policy*, red. I. Parmar, L.B. Miller, M. Ledwige, Abingdon–New York 2014.

¹⁰ R.E. Kanet, *Russian strategic culture and renewed conflict with the West, w: Russia and the world in the Putin era. From theory to reality in Russian global strategy*, red. R.E. Kanet, D. Moulioukova, London–New York 2022, s. 42–43.

¹¹ *Putin deplores collapse of USSR, 25.04.2005*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/4480745.stm> [dostęp: 25.11.2022].

¹² M. Emerson, H. Kostanyan, *Putin's grand design to destroy the EU's Eastern Partnership and replace it with a disastrous neighbourhood policy of his own*, CEPS Commentary, Brussels 2012.

mającej na celu destabilizację sytuacji w Ukrainie. Atak Rosji nastąpił po dramatycznych protestach społecznych w Kijowie i innych miastach, rozpoczętych w listopadzie 2013 r., które doprowadziły w lutym 2014 r. do ucieczki do Rosji prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza. Protesty były spowodowane odmową podpisania przez Janukowycza wynegocjowanej umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską, co w dużej mierze było wynikiem presji ze strony Rosji. Źródłem konfliktu były więc aspiracje europejskie Ukrainy, a zbliżenie do zinstytucjonalizowanej Europy jednoznacznie było traktowane przez Rosję jako działanie mające na celu pomniejszenia wpływów Moskwy na obszarze poradzieckim. Co więcej, Rosja chciała przeciwdziałać sukcesowi procesu demokratyzacji Ukrainy, bo zagrażałoby to skorumpowanemu systemowi rozwijanemu przez Władimira Putina.

Agresywna polityka Rosji wobec Ukrainy i aneksja Krymu w 2014 r. doprowadziły do podjęcia decyzji przez prezydenta Baracka Obamę o ponownym większym zaangażowaniu się Stanów Zjednoczonych w problemy bezpieczeństwa europejskiego i ożywieniu więzi transatlantyckich. Wyrazem tego nowego podejścia były postanowienia szczytu NATO w Warszawie z lipca 2016 r. o zwiększeniu rotacyjnej obecności wojsk NATO w Polsce, co było traktowane jako wyraźny krok w kierunku powstrzymania neoimperialnej Rosji. Polityka Władimira Putina miała więc wpływ zarówno na zmianę podejścia Stanów Zjednoczonych, jak i strategię Sojuszu Północnoatlantyckiego, który generalnie zaczął przenosić uwagę z zewnętrznych misji ekspedycyjnych na obronę flanki wschodniej¹³. Oczywiście pojawiły się również inne przyczyny „powrotu” USA do Europy, tj. niestabilna sytuacja na Bliskim Wschodzie i pojawienie się Państwa Islamskiego (ISIS) jako jednego z głównych zagrożeń dla bezpieczeństwa regionalnego i globalnego. Ale Obama zdawał sobie sprawę z ograniczeń potęgi amerykańskiej i akcentował bardzo wyraźnie konieczność większego zaangażowania się innych państw w utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, podkreślając, że Stany Zjednoczone nie potrzebują żadnej nowej wielkiej strategii, tylko odpowiednich partnerów strategicznych, wskazując na problem podziału obciążeń (burden-sharing) w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego¹⁴.

Kwestia podziału obciążeń, która generalnie stanowiła jeden z istotniejszych problemów w stosunkach pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a państwami europejskimi od momentu powstania NATO, była również podnoszona

¹³ A. Hyde-Price, *NATO and the European security system*, w: *Theorising NATO. New perspectives on the Atlantic Alliance*, red. M. Webber, A. Hyde-Price, Abingdon 2016, s. 56.

¹⁴ I. Popescu, *Emergent strategy and grand strategy*, Baltimore 2017, s. 178.

przez kolejnego prezydenta Donalda Trumpa (2017-2021). W odróżnieniu od swoich poprzedników robił to w sposób bezpardonowy i transakcyjny, sugerując ograniczony charakter zobowiązań Stanów Zjednoczonych wynikających z art. 5 traktatu waszyngtońskiego, co było wynikiem odejścia przez Stany Zjednoczone od misyjnego poczucia odpowiedzialności za świat zachodni¹⁵. Prowadziło to do poważnego kryzysu w relacjach transatlantyckich, które od prezydentury Harry'ego Trumana stanowiły główną oś globalnej strategii Stanów Zjednoczonych. Jakkolwiek oświadczenia prezydenta Trumpa były łagodzone przez wyższych urzędników administracji, to nigdy czołowy polityk amerykański nie posunął się tak daleko, by zakwestionować zobowiązania traktatowe Stanów Zjednoczonych wobec europejskich sojuszników i podważać wartość samego NATO¹⁶.

Jakkolwiek Donald Trump jeszcze podczas kampanii prezydenckiej podkreślał, że NATO jest przestarzałe, to jego administracja w sposób dosyć jednoznaczny pokazywała znaczenie obrony wschodniej flanki NATO. Między innymi amerykański sekretarz obrony James Mattis podczas wizyty w Ukrainie w sierpniu 2017 r. stwierdził, że Stany Zjednoczone są mocno zaangażowane w cel przywrócenia suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, co jednocześnie ukazywało rolę wschodniej flanki NATO w strategii amerykańskiej¹⁷. Istniały oczywiście obawy wśród państw Europy Środkowej i Wschodniej, że prezydent Trump, biorąc pod uwagę jego nieprzewidywalność, może nie być całkowicie przekonany do militarnego zaangażowania w sytuacji realnego zagrożenia ze strony Rosji. Ale także inne państwa członkowskie NATO prezentowały nie do końca jednoznaczne stanowisko wobec znaczenia flanki wschodniej. Dotyczyło to przede wszystkim Niemiec. Jakkolwiek zaangażowanie tego państwa na rzecz flanki wschodniej znacząco wzrosło po 2014 r., to Berlin nadal wysyłał zróżnicowane, czy nawet sprzeczne sygnały, gdyż dążył zarówno do utrzymania dobrych stosunków z Rosją, jak i wypełnienia zobowiązań NATO¹⁸. Kwestia stosunku do Rosji była więc tym czynnikiem, który wpływał na określenia znaczenia NATO na kontynencie europejskim.

¹⁵ J. Kiwerska, J. Kubera, T. Morozowski, *Prospects for transatlantic relations*, w: *Trump presidency and transatlantic relations*, red. J. Kiwerska, Poznań 2017, s. 81-83.

¹⁶ F. Pothier, A. Vershbow, *NATO and Trump. The case for a new transatlantic bargain*, Washington 2017, s. 1.

¹⁷ J. Dempsey, *NATO's Eastern flank and its future relationship with Russia*, Washington 2017, s. 15.

¹⁸ M. Hadeed, M. Sus, *Germany and NATO's Eastern flank. Conclusions for Poland*, Lublin 2020, s. 5-6.

Porażka Donalda Trumpa w wyborach w 2020 r. i wybór Joe Bidena na kolejnego prezydenta USA (2021-) wzbudziła nadzieję na powrót Stanów Zjednoczonych do bardziej konstruktywnej polityki zagranicznej, w której znajdzie się więcej miejsca dla partnerów z różnych części świata, w tym z Europy. Joe Biden był postrzegany jako zwolennik rozwoju relacji transatlantyckich, deklarując już na początku swojej prezydentury, że „Ameryka powraca”, a sojusz transatlantycki będzie kamieniem węgielnym wszystkiego, co Stany Zjednoczone mają nadzieję osiągnąć w XXI w.¹⁹ Jakkolwiek Stany Zjednoczone nadal przede wszystkim koncentrowały się na strategicznej rywalizacji z Chinami, to w rok po inauguracji deklaracje o roli Stanów Zjednoczonych w polityce międzynarodowej zostały poddane znaczącej próbie w wyniku agresji Rosji na Ukrainę.

2. Pierwsze reakcje NATO na atak Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r.

Atak Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. był przewidywany, gdyż niejednokrotnie wcześniej prezydent Joe Biden ostrzegał Władimira Putina przed dokonaniem inwazji, także w bezpośredniej rozmowie telefonicznej z rosyjskim prezydentem, podkreślając, że Rosja zapłaci za inwazję wysoką cenę²⁰. Pomimo tego decyzja Putina o rozpoczęciu działań wojennych w Europie wzbudziła szok i niepokój wśród społeczeństw europejskich.

Co więcej, atak Rosji na Ukrainę był i nadal jest bardzo istotnym testem dla charakteru i spójności relacji transatlantyckich, zarówno w odniesieniu do samego NATO, jak i stosunków Stanów Zjednoczonych z Unią Europejską oraz z poszczególnymi państwami europejskimi. Z uwagi na to, że zbiegł się on z przyjęciem nowej koncepcji strategicznej Sojuszu, stanowił okazję nie tylko do ukazania rzeczywistej aktywności NATO, ale również w odniesieniu do deklarowanych ram i celów ich prowadzenia. W zasadzie nigdy wcześniej w historii funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego nie mógł on dostosować swojej koncepcji strategicznej do tak bezpośrednich i znaczących

¹⁹ E. Brattberg, *Transatlantic relations after Biden's first 100 days*, Carnegie Endowment for International Peace, 6.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/06/transatlantic-relations-after-biden-s-first-100-days-pub-84472> [dostęp: 25.11.2022].

²⁰ *Biden warns Putin: you'll pay a heavy cost if you attack Ukraine*, „The Guardian”, 12.02.2022, <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/12/biden-warns-putin-youll-pay-a-heavy-cost-if-you-attack-ukraine> [dostęp: 25.11.2022].

zagrożeń, których skutki nie są odczuwane jedynie regionalnie, ale także globalnie i to nie tylko w wymiarze militarnym, ale także gospodarczym, energetycznym, politycznym i społecznym. Analizując reakcję NATO na agresję Rosji, należy wziąć pod uwagę zarówno odpowiedź samej organizacji, jak i poszczególnych państw członkowskich, gdyż nie cała aktywność wobec wojny w Ukrainie mogła być prowadzona przez Sojusz Północnoatlantycki. Dotyczy to przede wszystkim pomocy militarnej dla Ukrainy, która jest realizowana przez poszczególne państwa członkowskie, czy też sankcji wobec Rosji, które są przyjmowane przede wszystkim przez Unię Europejską lub też poszczególne państwa, w szczególności te, które nie należą do UE. W tym kontekście największe znaczenia ma aktywność Stanów Zjednoczonych jako lidera NATO, ale również państwo podejmujące jednostronne decyzje i działania.

W momencie ataku na Ukrainę NATO oraz poszczególne państwa członkowskie jednoznacznie i bardzo ostro potępiły działania Rosji. Już w dniu inwazji, czyli 24 lutego 2022 r., odbyło się nadzwyczajne posiedzenie Rady Północnoatlantyckiej, podczas którego aktywowano plany obronne Sojuszu poprzez wzmocnienie flanki wschodniej, decydując o wykorzystaniu po raz pierwszy tzw. szpicy NATO (Very High Readiness Joint Task Force), która została utworzona w 2014 r. w reakcji na aneksję Krymu oraz o rozmieszczeniu dodatkowych elementów Sił Odpowiedzi NATO (NATO Response Force)²¹. Dzień później miał miejsce wirtualny szczyt przywódców państw członkowskich Sojuszu z udziałem przedstawicieli Finlandii i Szwecji oraz Unii Europejskiej. Uznano atak na Ukrainę za najpoważniejsze od dziesięcioleci zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego²². Całkowicie obwiniono Rosję za zaistniałą sytuację, gdyż w sposób zasadniczy naruszyła ona prawo międzynarodowe, w tym Kartę Narodów Zjednoczonych oraz rażąco odrzuciła zasady zapisane w Akcie Stanowiącym NATO-Rosja. W tym kontekście podkreślono zobowiązanie państw członkowskich do przestrzegania art. 5 traktatu waszyngtońskiego jako niepodważalne, co ukazało pierwszoplanową rolę NATO jako organizacji zbiorowej obrony. Podczas kolejnych spotkań różnych gremiów podejmowano kolejne istotne decyzje. Dnia 4 marca 2022 r. odbyło się nadzwyczajne posiedzenie ministrów spraw zagranicznych NATO z udziałem przedstawicieli Finlandii i Szwecji oraz wysokiego przedstawiciela Unii do spraw

²¹ *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the extraordinary virtual summit of NATO Heads of State and Government*, 25.02.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192455.htm?selectedLocale=en [dostęp: 25.11.2022]. Szpica NATO jest elementem Sił Odpowiedzi NATO.

²² *Statement by NATO Heads of State and Government on Russia's attack on Ukraine*, 25.03.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_192489.htm [dostęp: 25.11.2022].

zagranicznych i polityki bezpieczeństwa Josepa Borrella. Tego samego dnia sekretarz generalny NATO Jens Stoltenberg wziął udział w nadzwyczajnym posiedzeniu ministrów spraw zagranicznych Unii Europejskiej, co było okazją do skoordynowania działań pomiędzy dwoma organizacjami, biorąc pod uwagę swoisty podział pracy pomiędzy nimi. Punktem wyjścia ocen i działań NATO było konstatacja Jensa Stoltenberga, że „[B]rutalna inwazja prezydenta Putina na Ukrainę codziennie powoduje śmierć i zniszczenie; wstrząsnęła światem; i zachwiała ładem międzynarodowym”²³. Podczas posiedzenia 4 marca 2022 r. ministrowie spraw zagranicznych w sposób jednoznaczny potępiли brutalną i niesprowokowaną inwazję Rosji na Ukrainę, podjęli decyzje dotyczące natychmiastowej reakcji oraz poddali dyskusji długofalowe skutki inwazji Rosji dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego²⁴. Na konferencji prasowej po spotkaniu Stoltenberg bardzo wyraźnie zastrzegł, że NATO nie jest częścią konfliktu i musi zadbać, aby konflikt nie eskalował i nie rozprzestrzenił się poza Ukrainę²⁵. Jakkolwiek pierwszorzędne znaczenie ma obrona terytorium NATO, to ministrowie spraw zagranicznych poddali również dyskusji kwestię wsparcia partnerów, którzy mogą być zagrożeni rozlaniem się wojny w Ukrainie, w tym Gruzji oraz Bośni i Hercegowiny²⁶.

Szczególne znaczenie dla określenia i pogłębienia działań NATO wobec agresji Rosji na Ukrainę miało kolejne nadzwyczajne posiedzenie na szczycie, które odbyło się 24 marca 2022 r., ale już w formie stacjonarnej w Brukseli. Spotkanie to ukazało wartość NATO w sytuacjach kryzysowych, jakim była bez wątpienia agresja Rosji na Ukrainę. Po pierwsze, było ono świadectwem przywódczej roli najsilniejszego państwa członkowskiego, tj. Stanów Zjednoczonych, w określaniu priorytetów i podejmowaniu decyzji przez Sojusz Północnoatlantycki. Po drugie, ukazywało ono rolę instytucjonalne NATO jako organizacji zbiorowych działań, ale również jako forum koordynacji aktywności poszczególnych państw członkowskich, jeżeli wykraczają one poza mandat przyznany bezpośrednio Sojuszowi. Spotkanie na szczycie potwierdziło duże zaangażowanie NATO na rzecz wsparcia Ukrainy i zapewnienia bezpieczeństwa euroatlantyckiego, bazując w dużej mierze na decyzjach podjętych

²³ *Secretary General previews extraordinary meeting of NATO Defence Ministers*, 15.03.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193201.htm [dostęp: 25.11.2022].

²⁴ *NATO Foreign Ministers meet amidst escalating Russian aggression in Ukraine*, 4.03.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_192795.htm [dostęp: 25.11.2022].

²⁵ *Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the Extraordinary meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs*, 4.03.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_192739.htm?selectedLocale=en [dostęp: 25.11.2022].

²⁶ *NATO Foreign Ministers meet amidst escalating Russian aggression in Ukraine*, 4.03.2022.

od 24 lutego 2022 r. przez różne gremia²⁷. Ukazało także wiodącą rolę Stanów Zjednoczonych w inicjowaniu działań samego NATO, ale również w koordynowaniu działań poszczególnych państw członkowskich. Ten drugi aspekt dotyczył między innymi pomocy militarnej dla Ukrainy, gdyż jest ona udzielana przez poszczególne państwa członkowskie. Podczas pobytu w Brukseli prezydent Joe Biden ogłosił nową pomoc militarną dla Ukrainy w wysokości 1 miliarda dolarów, która obejmowała dostawy systemów przeciwlotniczych, broni przeciwpancernej, dronów i milionów sztuk amunicji²⁸. Wyraził również zadowolenie ze wsparcia militarnego innych państw członkowskich Sojuszu.

Sposób myślenia o roli Stanów Zjednoczonych i NATO ukazał prezydent Joe Biden podczas wizyty w Polsce, która odbyła się po szczycie w Brukseli w dniach 25-26 marca 2022 r. Bardzo wyraźnie podkreślił potrzebę zjednoczenia NATO w obliczu agresji Rosji, która liczyła na dokonanie podziałów między państwami członkowskimi, wskazując, że art. 5 jest świętym obowiązkiem i dotyczy każdego członka Sojuszu²⁹. Ukazał rolę przywódczą Stanów Zjednoczonych, która jest również wynikiem oczekiwań ze strony innych państw, oraz potrzebę współdziałania ze zjednoczoną Europą. Jego uwagi były wyrazem „powrotu” do Europy, od której Stany Zjednoczone nie mogą się dystansować. Agresję Rosji na Ukrainę przedstawił w kategoriach walki o demokrację, która nie zakończyła się wraz z końcem zimnej wojny, nawiązując do słów papieża Jana Pawła II „nie lękajcie się”, które zdaniem Bidena odmieniły świat³⁰.

²⁷ Patrz oświadczenie szefów państw i rządów NATO: *Statement by NATO Heads of State and Government*, 24.03.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm [dostęp: 25.11.2022].

²⁸ *Statement from President Biden on the Extraordinary NATO Summit*, 24.03.2022, <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/03/24/statement-from-president-biden-on-the-extraordinary-nato-summit/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁹ Joe Biden: Artykuł 5. świętym obowiązkiem. Stoimy razem dzięki wartościom, wolności, „Rzeczpospolita”, 26.03.2022, <https://www.rp.pl/dyplomacja/art35950901-joe-biden-artykul-5-jest-dla-nas-swietym-obowiazkiem-za-wolnosc-wasza-i-nasza> [dostęp: 25.11.2022].

³⁰ Joe Biden w Warszawie: Putin nie może pozostać u władzy, „Rzeczpospolita”, 26.03.2022, <https://www.rp.pl/polityka/art35951221-joe-biden-w-warszawie-putin-nie-moze-pozostac-u-wladzy> [dostęp: 25.11.2022].

3. Nowa koncepcja strategiczna i inne postanowienia NATO z Madrytu (29-30.06.2022)

Wojna w Ukrainie zbiegła się z przygotowaniem Sojuszu Północnoatlantyckiego do przyjęcia nowej koncepcji strategicznej, która jest już czwartym dokumentem tego typu przyjętym po zakończeniu zimnej wojny. Poprzednia strategia została opracowana w 2010 r., więc nie uwzględniała istotnego pogorszenia poczucia bezpieczeństwa w Europie wynikającego z agresji Rosji na Ukrainę w 2014 i 2022 r. Strategia z 2010 r. wychodziła bowiem z przekonania, że „obszar euroatlantycki jest spokojny i zagrożenie terytorium NATO atakiem konwencjonalnym jest niewielkie”, a współpracę z Rosją określono mianem strategicznej, gdyż przyczyniała się ona do tworzenia wspólnego obszaru pokoju, stabilizacji i bezpieczeństwa³¹. Jakkolwiek sama koncepcja strategiczna nie musi przekładać się na konkretne działania podejmowane przez NATO, w szczególności w sytuacjach kryzysowych, to jednak jej dostosowanie do wymogów współczesności i potencjalnych przyszłych wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa jest niezwykle istotne.

Prace nad nową koncepcją strategiczną rozpoczęły się już w grudniu 2019 r., kiedy przywódcy państw na posiedzeniu w Londynie poprosili Sekretarza Generalnego NATO o rozpoczęcie procesu refleksji mającego na celu dalsze wzmocnienie politycznego wymiaru Sojuszu³². W deklaracji londyńskiej ukazano kierunki debaty, uznając agresywne działania Rosji za zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego, jakkolwiek podkreślono otwartość na dialog i na konstruktywne stosunki z Rosją. Jednocześnie w obrębie zainteresowania państw członkowskich pojawiły się Chiny, której rosnące wpływy, zdaniem przywódców państw NATO, stwarzają zarówno możliwości, jak i wyzwania dla Sojuszu. Stwierdzenie to w sposób oczywisty wynikało z przekonania Stanów Zjednoczonych o rosnącej strategicznej rywalizacji z Chinami, w którą powinno być zaangażowane także NATO i państwa członkowskie.

Oficjalnie proces przygotowania nowej strategii został zainicjowany decyzją przywódców państw członkowskich NATO na posiedzeniu w Brukseli

³¹ *Koncepcja strategiczna obrony i bezpieczeństwa członków Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego, przyjęta przez szefów państw i rządów w Lizbonie*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, 2014, nr 29, s. 206 i 214.

³² *London Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in London 3-4 December 2019*, 4.12.2019, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm [dostęp: 25.11.2022].

14 czerwca 2021 r.³³, ale prace przygotowawcze musiały ulec korekcie po ataku Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Po raz pierwszy bowiem od zakończenia zimnej wojny bezpośrednia konfrontacja militarna Sojuszu Północnoatlantyckiego z Rosją stała się bardzo realna, co oczywiście wpłynęło na powrót NATO do podstawowych funkcji i zadań, tak jak one zostały określone w 1949 r. Nie oznaczało to odwrótu od transformacji aktywności Sojuszu, która miała miejsce na przełomie XX i XXI w., ale NATO musiało dostosować się do ponownego pojawienia się konfrontacyjnego środowiska bezpieczeństwa w Europie, co uważano za wysoce nieprawdopodobne nawet po inwazji Rosji na Ukrainę w 2014 r.

Podczas posiedzenia szefów państw i rządów na szczycie NATO w Madrycie w dniach 29-30 czerwca 2022 r. podjęto szereg istotnych decyzji, w szczególności w związku z rosyjską inwazją na Ukrainę, ale przede wszystkim przyjęto nową koncepcję strategiczną Sojuszu³⁴. Postanowienia dotyczące działań mających na celu wspieranie Ukrainy dotyczyły³⁵:

- 1) wzmocnionego Pakietu Kompleksowej Pomocy dla Ukrainy, która obejmuje wsparcie w takich dziedzinach, jak bezpieczna łączność, systemy anty-dronowe i zaopatrzenia w paliwo, długoterminowej pomocy w przejściu ze sprzętu wojskowego jeszcze z okresu Związku Radzieckiego na nowoczesny sprzęt NATO;
- 2) potwierdzenia zobowiązania członków Sojuszu do wydawania co najmniej 2% PKB na obronę do 2024 r., czyli osiągnięcia celu, który został określony przez przywódców NATO jeszcze w 2014 r. oraz wzmocnienia odstraszania i obrony;
- 3) wzmocnienia odstraszania i obrony, czego wyrazem był największy od czasów zimnej wojny przegląd zbiorowej obrony i odstraszania państw członkowskich, ulepszenia planów obronnych, z większą liczbą sił w wysokiej gotowości i określonymi siłami wstępnie przydzielonymi do obrony określonych sojuszników oraz rozlokowania większej liczby żołnierzy, zapasów sprzętu i broni na flance wschodniej Sojuszu w celu wzmocnienia ośmiu wielonarodowych grup bojowych NATO.

³³ *Brussels Summit Communiqué. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 14 June 2021*, 14.06.2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm [dostęp: 25.11.2022].

³⁴ *NATO 2022 Strategic Concept. Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Madrid. 29 June 2022*, <https://www.nato.int/strategic-concept/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁵ *2022 NATO Summit*, 1.07.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_196144.htm [dostęp: 25.11.2022].

O wzmocnieniu obecności militarnej USA mówił podczas szczytu w Madrycie prezydent Joe Biden, podkreślając, że zwiększając na początku 2022 r. wojska amerykańskie o 20 tys. żołnierzy, siły amerykańskie osiągnęły w Europie pułap 100 tys. żołnierzy³⁶. Joe Biden zapowiedział także inne kroki USA, jak utworzenie stałej kwatery głównej 5. Korpusu Armii Stanów Zjednoczonych, wzmocnienie interoperacyjności USA-NATO na całej flance wschodniej, utrzymywanie dodatkowej brygady rotacyjnej z kwaterą główną w Rumunii, wzmocnienie obecności rotacyjnej w państwach bałtyckich, zwiększenie liczby niszczycieli Marynarki Wojennej Stanów Zjednoczonych z czterech do sześciu stacjonujących w hiszpańskiej bazie morskiej Rota, wysłanie dwóch dodatkowych eskadr F-35 do Wielkiej Brytanii oraz rozmieszczenie dodatkowej obrony powietrznej i innych zdolności w Niemczech i we Włoszech. Tak duże zaangażowanie militarne Stanów Zjednoczonych w Europie łącznie z pomocą udzielaną Ukrainie świadczyło o rzeczywistym „powrocie” USA do Europy i ostatecznym przełamaniu kryzysu w relacjach transatlantycznych, który dominował w trakcie prezydentury Donalda Trumpa.

Jakkolwiek także państwa europejskie zwiększyły swoją obecność militarną na flance wschodniej NATO, to wojna w Ukrainie udowodniła, że same państwa europejskie nie są w stanie się obronić bez wsparcia ze strony Stanów Zjednoczonych³⁷. Oznaczało to, że zakończenie zależności militarnej od USA jest niemożliwe w najbliższym czasie. Ale jednocześnie prace nad osiągnięciem tzw. autonomii strategicznej przez Unię Europejską powinny być kontynuowane, ale generalnie ich celem powinno być stworzenie silnego europejskiego filaru w Sojuszu Północnoatlantyckim zgodnie z logiką przyjętą jeszcze na początku lat 90. XX w. w relacjach NATO-Unia Europejska.

Istotne z punktu widzenia wzmocnienia Sojuszu była decyzja z Madrytu o zaproszeniu Finlandii i Szwecji do członkostwa w NATO i o podpisaniu protokołu akcesyjnego³⁸. Zmiana polityki tych dwóch tradycyjnie państw neutralnych była bezpośrednim rezultatem agresji Rosji na Ukrainę. Jakkolwiek akcesja Finlandii doprowadzi do podwojenia długości granicy NATO z Rosją, to zarówno Finlandia, jak i Szwecja wniosą do Sojuszu zaawansowane

³⁶ *Remarks by NATO Secretary General Jens Stoltenberg and US President Joe Biden at the start of the 2022 NATO Summit*, 29.06.2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_197374.htm [dostęp: 25.11.2022].

³⁷ O. Rittimann, *A revisited European security order, w: War in Europe: preliminary lessons*, red. T. Tardy, Rome 2022, s. 9.

³⁸ Protokół akcesyjny został podpisany 5 lipca 2022 r. w Brukseli. Proces ratyfikacji zostanie prawdopodobnie zakończony na początku 2023 r., gdyż dwa państwa, tj. Węgry i Turcja, powinny ostatecznie zaakceptować protokół.

zdolności w zakresie lotnictwa i okrętów podwodnych oraz wzmocnią możliwości obrony państw bałtyckich, które szczególnie są narażone na ewentualną agresję ze strony Rosji.

Przyjęta w Madrycie nowa koncepcja strategiczna określa sposób postrzegania przez państwa członkowskie środowiska bezpieczeństwa, w tym zagrożeń i wyzwań oraz definiowania roli Sojuszu Północnoatlantyckiego. Uwzględniając wcześniejsze przygotowania koncepcji oraz wojnę w Ukrainie, zarówno Rosja, jak i Chiny zostały uznane za państwa zagrażające bezpieczeństwu euroatlantyckiemu. Agresja na Ukrainę doprowadziła do stwierdzenia, że w obszarze euroatlantyckim nie panuje pokój a Rosja, która nie może być już uważana za partnera, naruszyła normy i zasady, które przyczyniły się do stabilnego i przewidywalnego ładu bezpieczeństwa europejskiego. Co więcej, uznano, że „[Z]achowanie Moskwy odzwierciedla wzorec rosyjskich agresywnych działań przeciwko jej sąsiadom i szerszej społeczności transatlantyckiej”³⁹. Prowadziło to do jednoznacznego wniosku o Rosji jako zagrożeniu:

„Federacja Rosyjska jest najbardziej znaczącym i bezpośrednim zagrożeniem dla bezpieczeństwa Sojuszu oraz dla pokoju i stabilności w obszarze euroatlantyckim. Dąży do ustanowienia stref wpływów i bezpośredniej kontroli poprzez przymus, działalność wywrotową, agresję i aneksję. Wykorzystuje środki konwencjonalne, cybernetyczne i hybrydowe przeciwko nam i naszym partnerom. Represyjna postawa wojskowa, retoryka i udowodniona gotowość do użycia siły w celu realizacji celów politycznych podważają międzynarodowy porządek oparty na zasadach”⁴⁰.

W dosyć podobnym duchu po raz pierwszy w koncepcji strategicznej Sojuszu oceniono Chiny, jakkolwiek nie określono je wprost mianem zagrożenia. Niemniej jednak podkreślono, że Chiny „rzucają wyzwanie naszym interesom, bezpieczeństwu i wartościom”, a poprzez swoje działania, także pogłębiając strategiczne partnerstwo z Federacją Rosyjską, podkopują porządek międzynarodowy oparty na zasadach, co jest sprzeczne z wartościami i interesami NATO⁴¹. W sposób jednoznaczny uznano więc zarówno Rosję, jak i Chiny za państwa rewizjonistyczne, mające na celu podważenie istniejącego liberalnego porządku międzynarodowego. Takie postrzeganie Rosji i Chin ma wpływ na określenie w koncepcji strategicznej kluczowych funkcji NATO. W porównaniu do koncepcji z 2010 r. podobnie zdefiniowano trzy podstawowe zadania Sojuszu jako odstraszanie i obronę (poprzednio zbiorowa obrona),

³⁹ NATO 2022 *Strategic Concept*, s. 1-3.

⁴⁰ Tamże, s. 4.

⁴¹ Tamże, s. 5.

zapobieganie kryzysom i zarządzanie kryzysowe oraz kooperacyjne bezpieczeństwo. Pomimo tego, że uznano je za komplementarne, gdyż wszystkie z nich mają zapewnić zbiorową obronę i bezpieczeństwo sojuszników, to jednak główny nacisk jest położony na odstraszanie i obronę kosztem preferowanego wcześniej zarządzania kryzysowego. Nie oznacza to jednak całkowitego powrotu do sposobu funkcjonowania NATO w okresie zimnej wojny i odejścia od transformacji Sojuszu dokonanej w latach 90., ale do zmiany akcentów w podstawowych funkcjach NATO w sytuacji bezpośredniego zagrożenia ze strony Rosji i wzrastającej pozycji Chin w polityce międzynarodowej.

Zakończenie

Agresja Rosji na Ukrainę stała się i nadal jest istotnym sprawdzianem dla Sojuszu Północnoatlantyckiego. Doprowadziła do skonsolidowania się państw członkowskich wokół podstawowych funkcji Sojuszu związanych z odstraszaniem i obroną, jakkolwiek nie przekreśliła procesu transformacji NATO dokonanego po zakończeniu zimnej wojny. Pomimo pewnego zróżnicowania interesów narodowych ukazała konieczność pomocy Ukrainie, przede wszystkim militarnej. Potwierdzeniem tego podejścia były postanowienia posiedzenia ministrów spraw zagranicznych państw członkowskich NATO, które odbyło się w Bukareszcie w dniach 29-30 listopada 2022 r. Zdając sobie sprawę z różnego rodzaju ograniczeń, chociażby związanych ze zdolnościami produkcji uzbrojenia i amunicji, bardzo wyraźnie podkreślono, że priorytetem dla Sojuszu jest militarne, humanitarne i finansowe wsparcie Ukrainy⁴². Oznacza to, że kwestie bardziej fundamentalne dla przyszłości architektury bezpieczeństwa europejskiego, poza tym, co zdefiniowano w koncepcji strategicznej NATO z Madrytu z czerwca 2022 r., nie podlegają jeszcze dogłębnej dyskusji. Niemniej jednak w Bukareszcie potwierdzono możliwość wyboru własnej drogi przez Ukrainę, łącznie z ewentualnym wejściem w przyszłości Ukrainy do NATO. Jednak będzie to zależało od tego, kiedy i w jaki sposób zakończy się wojna w Ukrainie. Wtedy też Sojusz Północnoatlantycki i państwa członkowskie, w tym przede wszystkim Stany Zjednoczone i główne potęgi europejskie, będą musiały określić sposób rozwoju relacji z Rosją. A zadanie to może być niezwykle trudne.

⁴² NATO boosts Ukraine aid, accuses Putin of using cold as 'weapon of war', „Reuters”, 30.11.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/nato-foreign-ministers-discuss-more-winter-aid-kyiv-2022-11-29/> [dostęp: 25.11.2022].

Dr Lech Buczek

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

STANOWISKO CHIN WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Wprowadzenie

Artykuł stanowi analizę stanowiska ChRL wobec rosyjskiej agresji na Ukrainę. Autor starał się ukazać tę problematykę w szerszym kontekście. W tym celu przeanalizował genezę nawiązania stosunków i zależności polityczno-gospodarcze obu państw. By ukazać działania oraz polityczne deklaracje Chin wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, przedstawił geopolityczne strategie Chin, oraz specyfikę chińsko-rosyjskiej wymiany handlowej. Ponadto ocenił również rosyjskie oczekiwania wobec Chin w kontekście wojny.

Przeprowadzona analiza ma pomóc w odpowiedzi na pytanie: Czy można mówić o sojuszu rosyjsko-chińskim oraz czy stanowiska stron odpowiadają wzajemnym oczekiwaniom? Główną metodą badawczą jest metoda historyczna i metoda analizy empirycznej

1. Relacje chińsko-rosyjskie jako tło chińskiego stanowiska w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej

Stosunki chińsko-rosyjskie mają długą historię i są wielotorowe. Sięgają okresu XIII w., schyłku Rusi Kijowskiej, najazdów mongolskich, a w Chinach dynastii Yuan. Prawdziwa jednak intensyfikacja wzajemnych relacji poprzez obustronne kontakty handlowe miała miejsce w XVII w., kiedy po nieudanych rosyjskich misjach dyplomatycznych¹ na dwór Cesarza

¹ Rosja wielokrotnie i bezskutecznie próbowała nawiązać formalne stosunki dyplomatyczne z Chinami. Powodem niepowodzeń było niezrozumienie kulturowe (np. misja Iwana Petlina z 1618 r., misja Jermaka Timofiejewicza z 1581 r. i inne). Rosyjscy delegaci reprezentując Czarza często mieli poczucie wyższości, Chiny natomiast uważały się za 中國 Zhōngguó „państwo

Chin oraz walkach w rejonie Przyamurza podpisano Traktat Nerczyński (ros. *Нерчинский договор*) regulujący kwestię spornej granicy na rzece Amur. Ta bilateralna umowa zawarta w sierpniu 1689 r. dotyczyła głównie spraw granicznych, ale także kwestii wzajemnego handlu².

Kolejnym etapem w relacjach dwustronnych było podpisanie w 1727 r. Traktatu Kiechtańskiego (ros. *Кяхтинский договор*), który poniekąd stanowił uzupełnienie wcześniejszego dokumentu, jednak jego najważniejsze kwestie dotyczyły porozumień handlowych, bowiem na mocy tej umowy Rosja otworzyła również faktorię handlową w Pekinie. Gdy chodzi o strukturę wymiany, Rosja kupowała od Chin wiele drogocennych towarów, takich jak: jedwab, porcelana, złoto, perły, kamienie szlachetne i herbata, natomiast sprzedawała głównie futra, skóry i przedmioty metalowe. Tak zwany ład *kiechtański* już wtedy uwidaczniał znacznie mocniejszą pozycję chińskiego państwa w handlu³. Rosja w owym czasie cywilizacyjnie, militarnie i ekonomicznie była słabsza od Chin i to one mogły narzucać warunki dalszej współpracy. Rosja musiała to akceptować, a i tak zyskiwała na handlu z Cesarstwem Chińskim⁴.

Przemodelowanie dwustronnych relacji nastąpiło dopiero w XIX w., gdy Imperium Rosyjskie wraz z innymi mocarstwami kolonialnymi wykorzystало słabość Chin i przewagę technologiczną Zachodu. Rozpoczął się trudny dla Państwa Środka tzw. „wiek upokorzeń”, a Rosja odegrała w nim istotną rolę⁵. Chiny były słabe, a pozycja Rosji silna.

Jeszcze ciekawszy i dynamiczny okres wzajemnych stosunków przypada na wiek XX, czyli relacje z ZSRR. W tym czasie Rosja wraz z USA jako dwa supermocarstwa rywalizowały w ramach dwubiegunowego ładu „zimnej wojny”. Komunistyczne Chiny po zwycięstwie nad wojskami Kuomintangu, znajdowały się, jak inne państwa demokracji ludowej, w bloku państw komunistycznych pod przywództwem ZSRR. Jednak wzajemne relacje tych państw w dynamiczny sposób się zmieniały. W okresie od proklamowania ChRL do 1959 r. były dobre, następnie lata 1959-1969 to czas rywalizacji, a nawet

środka” w pojęciu chińskim każde państwo nawiązujące relacje z Chinami było automatycznie ich wasalem, a kraje poza chińską strefą oddziaływania to byli „barbarzyńcy”.

² Por. M. Lubina, „Powrót do przeszłości”: XVII-wieczny model relacji Rosji z Chinami jako wzór dla stanu obecnego stosunków rosyjsko-chińskich, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013, s. 159 i 171.

³ Przy dominującym w tym okresie handlu wymiennym różnicę pokrywano w srebrze zgodnie z zapisami umów handlowych.

⁴ Por. M. Lubina, „Powrót do przeszłości”: XVII-wieczny..., s. 176.

⁵ Tamże, s. 180.

wojny⁶, lata 1970-1980 to czas rywalizacji ideologicznej, a okres ponownej współpracy i naprawy relacji przypada na lata 1981-1991⁷.

Wiek XXI i rozpad ZSRR to na powrót nierówne partnerstwo, jednak z przewagą ChRL. Okres Federacji Rosyjskiej końca lat dziewięćdziesiątych, cechują problemy ekonomiczne i polityczne, coraz to nowe wyzwania dla słabnącej Rosji i jednocześnie czas szybkiego i dynamicznego wzrostu potęgi Chin, które wraz ze wzrostem ekonomicznym stale i sukcesywnie umacniają swoją pozycję polityczną na arenie międzynarodowej.

Polityczne i strategiczne zależności ukazują wiele wspólnych interesów, co tłumaczy powszechną, lecz nie do końca prawdziwą tezę o sojuszu Chin i Rosji. Od powstania Federacji Rosyjskiej władze tego państwa osłabione utratą wpływów w Europie, konfrontacją z USA szukały sojuszników w Azji. Chiny wydawały się naturalnym partnerem, choć dla przeciwwagi bezskutecznie szukano możliwości sojuszu z Japonią⁸ i Indiami⁹.

Można więc powiedzieć, iż Rosja w swej mocarstwowej rozgrywce jest skazana na współpracę z Chinami. Chiny i Rosja wielokrotnie udzielały sobie poparcia politycznego wobec mocarstwowych działań USA godzących w ich żywotne interesy państwowe (np. takich jak budowa amerykańskiego systemu tarczy antyrakietowej, rozszerzenia NATO, działania wojsk USA w wojnie w Kosowie w 1999 r.¹⁰). Chiny popierały lub co najmniej nie ingerowały w politykę Rosji wobec terytoriów jej strefy wpływu, Czeczenii lub nawet Ukrainy, traktując to jako wewnętrzne sprawy Rosji. Rosja natomiast popiera chińską politykę wobec Tajwanu i Tybetu¹¹. Należy dodać, iż oba państwa mają poprawne lub wręcz przyjazne relacje z Iranem i przeciwstawiają się jakimkolwiek działaniom USA ograniczającym rozwój irańskiego programu

⁶ Konflikt zbrojny nad rzeką Ussuri 2 marca – 11 września 1969 r. z użyciem sporych sił zbrojnych i stratami sięgającymi kilkuset zabitych po stronie chińskiej i kilkudziesięciu po stronie radzieckiej. Po rokowaniach pokojowych powrócono do status quo.

⁷ Por. T. Okraska, *Stosunki rosyjsko-chińskie w XXI wieku*, „Pisma Humanistyczne” 7 (2010), nr 1, s. 109.

⁸ Zbudowanie realnego sojuszu rosyjsko-japońskiego jako przeciwwagę dla Chin, w obliczu niezłatwionych sporów terytorialnych, jak na przykład sporna część archipelagu Wysp Kurylskich, na dłuższą metę okazało się niemożliwe.

⁹ W 1998 r. Jewgienij Primakow przedstawił koncepcję „trójkąta strategicznego” Rosja-Indie-Chiny. Szybko się jednak okazało, iż dla Indii korzystniejszym partnerem okazał się rywal Rosji – USA.

¹⁰ T. Okraska, *Stosunki rosyjsko-chińskie...*, s. 110-111.

¹¹ Por. Ł. Niewiadomski, *Stosunki chińsko-rosyjskie i ich wpływ na świat*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 1 (2006), nr 1, s. 145-146.

atomowego¹². Ponadto warto pamiętać, iż ChRL i Federacja Rosyjska są stałymi członkami Rady Bezpieczeństwa ONZ, co daje im lepsze narzędzia oddziaływania w polityce światowej (wielokrotnie udzielały sobie poparcia podczas głosowań RB ONZ).

Należy też podkreślić, iż Rosja w okresie reformowania i modernizowania armii chińskiej udzieliła Chinom technologii i sprzedawała duże ilości nowoczesnej broni i amunicji. W kontekście amerykańskiego i unijnego embarga na broń nałożonego na Chiny po wydarzeniach na palcu Tiananmen 1989 r. i nadal pozostającego w mocy¹³, cennym źródłem w miarę nowoczesnej technologii wojskowej okazała się Rosja. Chiny w latach 2005-2009 kupowały od Federacji Rosyjskiej 90% zagranicznego uzbrojenia. Było to również korzystne dla rosyjskiego przemysłu zbrojeniowego, który po rozpadzie ZSRR musiał pilnie szukać dużych zagranicznych rynków zbytu; w tym samym okresie 35% całego rosyjskiego eksportu zbrojeniowego trafiała do ChRL¹⁴. Już wtedy niektórzy obserwatorzy sceny międzynarodowej mówili o powstającym sojuszu wojskowym. Wielu Rosyjskich polityków i wojskowych również chciałoby takiego sojuszu. Jednak pomimo przeprowadzenia kilku wspólnych manewrów wojskowych¹⁵ Chiny nie wyrażają chęci związania się jakimkolwiek formalnym sojuszem wojskowym (w polityce zagranicznej Chin nigdy nie było o tym mowy). Oba państwa, zresztą nie tylko współpracują, lecz również rywalizują politycznie w regionie Azji Centralnej (Kirgistan, Tadżykistan, Uzbekistan)¹⁶.

Chiny oprócz broni i technologii wojskowych kupują od Rosji surowce energetyczne, głównie gaz ziemny, ropę naftową i inne (np. węgiel). Rozkręcona machina wzrostu gospodarczego niesie ze sobą bardzo duże zapotrzebowanie na surowce energetyczne, gdzie Chiny są największym konsumentem surowców energetycznych na świecie. Warto dodać, iż pomimo własnych złóż, Chiny nadal kupują surowce, czyniąc to w sposób przemysłany. W polityce surowcowej Chin widać mocną dywersyfikację dostawców; Afryka¹⁷,

¹² Tamże, s. 148.

¹³ T. Kamieński, *Miejsce Chin w polityce bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, „Azja-Pacyfik” 2006, nr 9, s. 41.

¹⁴ T. Okraska, *Stosunki rosyjsko-chińskie...*, s. 114.

¹⁵ Manewry *Misja Pokojowa* w 2005 r. zob. szerzej: https://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-08/26/content_472288_2.htm [dostęp: 27.10.2022] oraz 2017 r. – ćwiczenia *Joint Sea 2017* manewry na Bałtyku, zob. <https://thediplomat.com/tag/joint-sea-2017/> [dostęp: 27.10.2022].

¹⁶ T. Okraska, *Stosunki rosyjsko-chińskie...*, s. 116.

¹⁷ A. Kuszewska, *Chiny i Indie – rywalizacja o status mocarstwa. Szanse i prognozy na przyszłość*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga,

Azja Centralna (Turkmenistan, Uzbekistan)¹⁸, Bliski Wschód¹⁹ i wreszcie Rosja (Transnief, Gazprom, Łukoil). Tu podobnie jak w przypadku relacji politycznych Chiny zyskują przewagę. Są w stanie dyktować warunki stronie rosyjskiej, dlatego Rosja musi sprzedawać swój gaz i ropę po wiele niższych cenach, niż robi to z europejskimi odbiorcami. Dla Rosji Chiny są trudnym i wymagającym partnerem. W rosyjskim dyskursie politycznym da się zauważyć dwa stanowiska: nurt optymistyczny i nurt pesymistyczny²⁰.

Nurt pesymistyczny ukazuje Chiny jako „starszego brata” zarówno w kwestiach politycznych, jak i ekonomicznych. Przedstawicielami tej koncepcji politycznej są głównie anty-kremłowski opozycjoniści. Stale narasta uzależnienie gospodarki rosyjskiej od Chin. Rosja nie jest w stanie zaoferować nic oprócz surowców energetycznych i w mniejszym stopniu technologii wojskowej²¹, przez co zdana jest na chińskie warunki współpracy. Chińczycy coraz więcej inwestują w rosyjski Daleki Wschód. Mówi się wręcz o wykupywaniu Syberii przez chiński kapitał. Również z politycznego punktu widzenia pozycja mocarstwowa Chin jest mocniejsza niż Rosji. Jako efekt coraz większych zależności ekonomicznych Rosyjscy decydenci konsultują się ze stroną Chińską, co rzadko działa w odwrotnym kierunku²². W obecnej perspektywie Rosja może utracić kontrolę nad rosyjskim Dalekim Wschodem²³, gdzie już teraz Chiny bardzo dynamicznie inwestują, a w przyszłości, biorąc pod uwagę liczną diasporę chińską mogą potencjalnie wykupić części tego terytorium²⁴.

Nurt optymistyczny przedstawia Chiny jako ważnego partnera w polityce zagranicznej i szansę dla Rosji w kwestiach ekonomicznych. Ta koncepcja jest

Kraków 2013, s. 259.

¹⁸ Ł. Niewiadomski, *Stosunki chińsko-rosyjskie...*, s. 154.

¹⁹ S.A. Yetiv, Ch. Lu, *China, Global Energy, and the Middle East*, „Middle East Journal” 61 (2007), nr 2, s. 199.

²⁰ M. Kaczmarek, *Niedźwiedź patrzy na Smoka. Rosyjska debata na temat Chin*, Warszawa 2013, s. 25.

²¹ Obecnie ChRL kupuje systematycznie mniej broni i technologii wojskowej, ponieważ dynamicznie rozwija własne technologie i przemysł zbrojeniowy, np. programy J-10 i J 20 Chengdu, Hongdu L-15 i Guizhou JL-9 zob. szerzej: P. Furgacz, *Modernizacja lotnictwa wojskowego Chińskiej Republiki Ludowej – przyczyny, przebieg i wpływ na zbrojenia w regionie Azji Wschodniej*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013, s. 330-332.

²² Chiny realizując swoje priorytety polityki zagranicznej rzadko „patrzają na” Rosję, robią to wtedy, gdy nic ich to nie kosztuje.

²³ Istnieją również głosy iż Chiny w przyszłości mogą zbrojnie zająć te terytoria od osłabionej Rosji, zob. szerzej: D. Nikolaenko, *The “Hundred Years War” between China and Russia and its role in the collapse of the Russian Federation*, w: *Will the Russian Federation survive until 2030?*, red. D. Nikolaenko, Brno 2022, s. 1.

²⁴ M. Kaczmarek, *Niedźwiedź patrzy...*, s. 31-34.

reprezentowana głównie przez ludzi blisko związanych z Kreml i oligarchów finansowych Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z tym nurtem Chiny to sojusznik Rosji na arenie międzynarodowej, na której Rosja nie ma zbyt wielu „przyjaciół” i razem z Chinami, wszędzie gdzie się da, przeciwdziała hegemonizmowi USA. Ponadto oba państwa mają wiele zbieżnych interesów politycznych i pomimo prowadzenia licznych sporów terytorialnych z innymi państwami, nie wysuwają względem siebie roszczeń terytorialnych. W sprawach ekonomicznych Chiny są postrzegane jako ostateczna szansa na rozwój rosyjskiej gospodarki. Nawet jeśli podaje się w wątpliwość realny sojusz strategiczny, to współpraca gospodarcza, pomimo przewagi Chin wydaje się niezbędna dla przyszłości Federacji Rosyjskiej. Chiny przedstawiane są jako przykład dynamicznego rozwoju, a rosyjska gospodarka powinna zintegrować się ściślej z azjatyckim (szczególnie chińskim) rynkiem²⁵.

Reasumując specyfika relacji dwustronnych i ich waga wymusza w pewnym stopniu oczekiwania sojusznicze. Rosja oczekuje od Chin wsparcia politycznego, ekonomicznego i strategicznego. Chiny czują się zobligowane od udzielenia wsparcia Rosji, lecz jednocześnie podchodzą do tego w sposób bardzo pragmatyczny, udzielając go w takim zakresie i w takiej formie, by nie godziło to w chińskie interesy i chińską gospodarkę.

2. Chińskie stanowisko wobec rosyjskiej agresji

Chińskie stanowisko wobec wojny na Ukrainie nie było i nie jest jednoznaczne. Z jednej strony Chiny nie potępiły wprost działań rosyjskich na Ukrainie, z drugiej zaś otwarcie nie poparły Rosji zachowując „strategiczną neutralność”. Znajduje to potwierdzenie w głosowaniu z dnia 2 marca 2022 r. na forum ONZ dotyczącym potępienia rosyjskiej agresji na Ukrainę, gdzie tylko kilka państw (Korea Północna, Białoruś, Erytrea i Syria) było przeciw, a Chiny wstrzymały się od głosu²⁶. Jednocześnie Ministerstwo Spraw Zagranicznych w pierwszym okresie trwania wojny nazywało rosyjską agresję „Specjalną Operacją Wojskową” (ros. *специальная военная операция*), co było zgodne z narracją Federacji Rosyjskiej.

²⁵ Tamże, s. 24-30.

²⁶ Aggression against Ukraine, Resolution adopted by the General Assembly, on 2 March 2022, UN General Assembly A/RES/ES-11/1, 18 March 2022.

Formalne poparcie dla Rosji i jej działań nastąpiło już 25 lutego 2022 r., gdy Xi Jinping (ch. 习近平) podkreślił, iż Chiny w stosunkach międzynarodowych kierowały się i kierują zasadą poszanowania suwerenności i niepodległości państw, a Minister Spraw Zagranicznych Wang Yi (ch. 王毅) zapowiedział, że władze chińskie rozumieją obawy Rosji o jej bezpieczeństwo w związku z rozszerzeniami NATO na wschód²⁷. Ponadto Chiny sprzeciwiły się nakładaniu jakichkolwiek sankcji na Rosję i zapowiedziały, że będą współpracować z nią gospodarczo w relacjach bilateralnych²⁸. Podczas głosowania w Radzie Bezpieczeństwa ONZ 25 lutego 2022 r. nad rezolucją potępiającą rosyjską inwazję na Ukrainę jako złamanie postanowień Karty Narodów Zjednoczonych, Rosja zawetowała rezolucję, a Chiny wstrzymały się od głosu²⁹.

Dnia 7 września 2022 r. Rosja uzyskała kolejną deklarację wsparcia ze strony Chin. Li Zhanshu (ch. 栗战书) Przewodniczący Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych udał się na Wschodnie Forum Ekonomiczne (ros. *Восточный экономический форум-ВЭФ*) do Władywostoku, gdzie zapewnił o silnym wsparciu dla Rosji i zrozumieniu potrzeby zabezpieczenia głównych jej interesów, w tym działań zbrojnych na Ukrainie³⁰. Jednak podczas XX zjazdu Komunistycznej Partii Chin (KPCh) 16-22.10.2022 r. Xi Jinping nie odniósł się do Rosji i wojny na Ukrainie³¹. Wpisuje się to w strategię polityki wewnętrznej, ukazywania społeczeństwu chińskiemu, iż dla Chińczyków nie jest to sprawa najważniejsza.

Obecnie w sytuacji przedłużającej się wojny i licznych problemów Rosji (nieudanych ofensyw, olbrzymich strat w ludziach i sprzęcie, kontrofensyw sił ukraińskich, narastającej zapaści rosyjskiej gospodarki), Chiny z zaniepokojeniem patrzą na te wydarzenia. Dalsze popieranie wojny Putina staje się coraz bardziej kosztowne. Z jednej strony straty wizerunkowe ChRL, z drugiej koszty w sytuacji potencjalnego wsparcia finansowego wojny lub realnej pomocy ekonomicznej dla gospodarki rosyjskiej. W pierwszym punkcie

²⁷ Zarówno Chiny, jak i Rosja traktują NATO jako relik z zimnej wojny, organizację, która tak jak Układ Warszawski powinna zostać rozwiązana.

²⁸ M. Przychodniak, *China's Support for Russia in Its Aggression Against Ukraine*, „The Polish Institute of International Affairs” 28 (2022), nr 19, s. 1.

²⁹ Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Ending Ukraine Crisis, as Russian Federation Wields Veto, UN Meetings Coverage and Press Releases, SC/14808, 25.02.2022 oraz J. deLisle, *China's Russia/Ukraine Problem, and Why It's Bad for Almost Everyone Else Too*, „A Journal of World Affairs” 66 (2022), nr 3, s. 404.

³⁰ September 7, 2022, U.S.-China Economic AND Security Review Commission, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine> [dostęp: 13.11.2022].

³¹ Zob. <https://wpolityce.pl/swiat/618438-zjazd-kpch-dlaczego-xi-nie-wspominal-o-rosji-i-ukrainie> [dostęp: 26.10.2022].

należy podkreślić, iż Chiny od rozpoczęcia polityki otwarcia na świat Deng Xiaopinga (ch. 邓小平) i nawiązania oficjalnych stosunków z USA, EU i innymi partnerami budowały konsekwentnie pozytywny wizerunek, jako odpowiedzialnego partnera w polityce światowej. Ten wizerunek został wprawdzie nadszarpnięty za sprawą pandemii Covid-19, ale po tym Chiny mocno pracowały nad odzyskaniem „twarzy”, dlatego nie do przyjęcia jest ponowne ryzykowanie strat wizerunkowych. W punkcie drugim należy odnotować, że początkowo Chinom na rękę było odciążenie uwagi od ich działań na Dalekim Wschodzie, co Rosja skutecznie dokonała wywołując wojnę na Ukrainie, niemniej jednak wydarzenia na froncie nie sprzyjają Rosji i są coraz większym problemem dla Chin.

ChRL raczej nie zdecyduje się na wspieranie finansowe czy wojskowe Rosji, w sytuacji, gdzie cały „Świat Zachodni” jest w zjednoczonej opozycji, a Federacja Rosyjska słabnie. Nadal trwająca wojna i działania Putina zaczynają być coraz bardziej trudne dla Chin. Xi Jinping zaczyna traktować Putina niemal jak Kim Jong-una, czyli jak nieobliczalnego partnera, który może niespodziewanie postawić Chiny w niewygodnej sytuacji, strasząc świat użyciem broni atomowej, ale od którego nie można całkowicie się odwrócić³².

Coraz częściej więc można zauważyć polityczne deklaracje Chin zmierzające do łagodzenia konfliktu. Nie wykluczone też, iż w przyszłości Chiny mogą zostać mediatorem w procesie pojednawczym lub pokojowym. W tym kontekście 22 września 2022 r. szef chińskiego MSZ Wang Yi zaznaczył 4 priorytety działań chińskich w Radzie Bezpieczeństwa ONZ wobec kryzysu ukraińskiego: 1) udzielenie wsparcia w negocjacjach pokojowych, 2) wzywanie do deeskalacji konfliktu w szczególności w obrębie obiektów jądrowych, 3) łagodzenie kryzysu humanitarnego oraz 4) usuwanie skutków wojny, w szczególności światowego kryzysu żywnościowego³³. Dnia 10 października 2022 r. rzecznik chińskiego MSZ Mao Ning (ch. 毛宁) wezwała strony do deeskalacji konfliktu podkreślając przynależne każdemu państwu prawo do suwerenności i integralności terytorialnej oraz konieczność zintensyfikowania wysiłków na rzecz pokojowego rozwiązania kryzysu ukraińskiego³⁴.

Warto dodać iż dla Ukrainy, podobnie jak zresztą dla Rosji, Chiny są pierwszym i najważniejszym partnerem handlowym biorąc pod uwagę

³² Por. J. deLisle, *China's Russia/Ukraine...*, s. 411.

³³ Statement, September 22, 2022 U.S.-China Economic AND Security Review Commission, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine> [dostęp: 13.11.2022].

³⁴ Statement, October 10, 2022, U.S.-China Economic AND Security Review Commission, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine> [dostęp: 09.11.2022].

statystyki importu i eksportu³⁵. W styczniu 2022 r., tuż przed wybuchem wojny, Xi Jinping z okazji trzydziestolecia nawiązania stosunków dyplomatycznych między Chinami i Ukrainą mówił o pogłębianiu wzajemnego zaufania i rozwijaniu partnerstwa strategicznego³⁶. Jednak już 22 września 2022 r., siedem miesięcy od rozpoczęcia wojny, rzecznik chińskiego MSZ Wang Wenbin (ch. 汪文斌) unikał odpowiedzi na pytania dziennikarzy o stosunki chińsko-ukraińskie, natomiast Prezydent Wołodymyr Zełenski kilka dni wcześniej w wywiadzie dla francuskiej gazety stwierdził, że obecnie nie ma kanałów komunikacji z Chinami³⁷.

3. Rosyjskie oczekiwania wobec Chin

Rosja od początku konfliktu na Ukrainie oczekuje jasnego i silnego wsparcia ze strony swojego chińskiego partnera i w pewnym zakresie to wsparcie polityczne uzyskała, szczególnie w pierwszych dniach wojny poprzez uznanie przez Chiny rosyjskich powodów do przeprowadzenia tzw. operacji specjalnej na Ukrainie (zarówno Rosja, jak i Chiny winą za rozpętanie konfliktu obarczają NATO i USA).

Należy zwrócić uwagę, iż po upadku ZSRR Rosja straciła wpływy w odzyskujących niepodległość byłych republikach radzieckich i państwach satelickich. Ten wpływ starał się odzyskiwać Władimir Putin poprzez prowadzoną przez siebie politykę odbudowywania siły i pozycji byłego związku radzieckiego w Federacji Rosyjskiej. Kolejne rozszerzenia NATO o państwa znajdujące się w dawnej radzieckiej strefie wpływów wywołały zaniepokojenie, a później sprzeciw Rosji³⁸. Ten argument został postawiony zarówno przez stronę rosyjską, jak i chińską w kontekście przeprowadzenia tzw. operacji specjalnej na Ukrainie. Niemniej jednak Chiny nie wyraziły pełnego wsparcia dla Rosji, twierdząc, iż wojna nie będzie korzystna dla żadnej ze stron oraz oferując pomoc w potencjalnych negocjacjach pokojowych.

³⁵ Zob. <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/UKR/Year/2020/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country> [dostęp: 11.11.2022].

³⁶ T. Morozowski, *China's "pro-Russia" neutrality and its implications for relations with the European Union*, „Bulletin of the Institute for Western Affairs” 487 (2022), nr 5, s. 1.

³⁷ Statement September 26, 2022, U.S.-China Economic AND Security Review Commission, <https://www.uscc.gov/research/chinas-position-russias-invasion-ukraine> [dostęp: 11.11.2022].

³⁸ Ł. Niewiadomski, *Stosunki chińsko-rosyjskie...*, s. 145.

Kolejną kwestią są osobiste relacje Władimira Putina z przywództwem KPCh. Od początku swoich rządów realizował konsekwentnie politykę zacieśnienia relacji z Chinami. Dobrym tego przykładem było podpisanie „Traktatu o dobrosąsiedztwie, przyjaźni i współpracy”³⁹ z 2001 r.⁴⁰ Podobnego typu umowę podpisał też z Koreą Północną jako chęć powrotu Rosji do rywalizacji o przyszłość Półwyspu Koreańskiego, a w szerszej perspektywie do odbudowania pozycji Rosji w Azji Wschodniej. Putin miał więc dobre relacje z Jiang Zeminem (ch. 江泽民), gdy podpisano szereg umów handlowych, Hu Jintao (ch. 胡锦涛), gdy przyznano Putinowi w 2011 r. Pokojową Nagrodę Konfucjusza⁴¹, lecz szczególnie dobre relacje ma z obecnym przewodniczącym Xi Jinpingiem⁴². Jeszcze podczas Olimpiady Pekin 2022⁴³, na spotkaniu Xi z Putinem obaj przywódcy ogłosili „partnerstwo bez ograniczeń”. Putin odebrał to jako zapowiedź sojuszu i obopólne wsparcie dla rosyjskiej polityki wobec Ukrainy i chińskiej wobec Tajwanu. Xi natomiast określił to jako wyjątkowo dobre relacje partnerskie, lepsze niż jakikolwiek sojusz, konstruktywna wzajemna współpraca w sprawach kosmosu, zmian klimatycznych, sztucznej inteligencji i kontroli Internetu⁴⁴. W tym kontekście nie dziwi fakt, iż Putin oczekuje lojalności od chińskiego partnera. Ponadto obecność Władimira Putina u władzy gwarantuje dalszą niezakłóconą współpracę chińsko-rosyjską, przez co strona chińska w pewnym sensie jest skazana na wspieranie Putina.

Z ekonomicznego punktu widzenia rosyjska gospodarka na skutek coraz silniejszych sankcji będzie wręcz skazana na pomoc z Chin i potencjalnie będzie to korzystne również dla Chin. Jeszcze przed wojną Chiny odpowiadały za 25% rosyjskiego importu i niemal 50% eksportu mając dziesięciokrotnie wyższe PKB, co uwiadcza przewagę i rosyjskie ekonomiczne uzależnienie od Chin. Jednak jak dotąd ChRL nie śpieszy się z pomocą dla gospodarki rosyjskiej. „Pompowanie” w nią pomocy finansowej nie ma wystarczającego

³⁹ Treaty of Good-Neighborliness and Friendly Cooperation Between the People's Republic of China and the Russian Federation, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/gjhdq_665435/3265_665445/3220_664352/3221_664354/200107/t20010724_557285.html [dostęp: 19.11.2022].

⁴⁰ T. Okraska, *Stosunki rosyjsko-chińskie...*, s. 110.

⁴¹ Putin uhonorowany Pokojową Nagrodą Konfucjusza, „Rzeczpospolita” 15-11-2011, <https://web.archive.org/web/20140717125047/http://www.rp.pl/arttykul/754891.html> [dostęp: 26.10.2022].

⁴² Por. U. Jochheim, *China's 20th Party Congress*, European Parliament Research Service EPRS, PE 733.702 – October 2022, s. 4.

⁴³ XXIV Zimowe Igrzyska Olimpijskie (4-20.02.2022 r., Pekin).

⁴⁴ T. Munroe, A. Osborn, H. Pamuk, *China, Russia partner up against West at Olympics summit*, „Reuters” 5.02.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-china-tell-nato-stop-expansion-moscow-backs-beijing-taiwan-2022-02-04/> [dostęp: 16.11.2022].

uzasadnienia z punktu widzenia interesu Chin. Jedyne co dotychczas Chiny zrobiły dla Rosji w tej materii, to odmowa nałożenia jakichkolwiek sankcji ekonomicznych wobec Rosji. Najwyraźniej w najbliższej przyszłości Chiny nie przyłączą się do sankcji na Rosję, ale też nie udzielą jej wsparcia finansowego.

Rosyjska inwazja na Ukrainę wielowektorowo oddziałuje również na chińską gospodarkę. Z jednej strony uzależnia rosyjską gospodarkę od chińskiej, z drugiej negatywnie wpływa na handel Chin z UE odbywający się na połączeniach lądowych (Nowy Jedwabny Szlak/Inicjatywa Pasa i Drogi (ch. 一带一路)). Obecne połączenia kolejowe przez Kazachstan i Białoruś⁴⁵ odnotowały spadki o 40%⁴⁶. W maju 2022 r. premier Chin Li Keqiang (ch. 李克强) przyznał, iż w jego ocenie gorsze wyniki finansowe gospodarki chińskiej są wynikiem pandemii Covid-19 i wojną na Ukrainie⁴⁷. Raport Bloomberga z 8 sierpnia 2022 r. podaje, iż wprawdzie chińskie firmy, szczególnie motoryzacyjne wypełniają lukę spowodowaną sankcjami i wyjściem zachodnich koncernów z Federacji Rosyjskiej, ale chiński eksport do Rosji pozostaje na poziomie sprzed wojny i wynosi 6,7 mld USD. Zauważalne jest ponadto rekordowe zapotrzebowanie w Rosji na chińską walutę⁴⁸.

Głośnym przykładem wsparcia Rosji przez jeden z największych chińskich koncernów Huawei (ch. 华为) była sprawa wspierania przez Huawei rosyjskiej cyberprzestrzeni. Jak podały brytyjskie media (Daily Mail) eksperci Huawei szkolili rosyjskich hakerów i pomagali im w naprawianiu szkód po cyberatakach wymierzonych na rosyjskie witryny rządowe w czasie wojny na Ukrainie. Chiński koncern zaprzeczył tym doniesieniom, pomimo tego w geście protestu odeszło dwóch brytyjskich prezesów oddziału Huawei United Kingdom⁴⁹ oraz współpracę z Huawei Polska zerwał Robert Lewandowski⁵⁰. Niemniej jednak pomimo pozostania na rosyjskim rynku telekomunikacyjnym w sytuacji, gdzie inne formy, takie jak Sony Ericsson i Nokia, w ramach sankcji całkowicie się wycofały, koncern Huawei zdecydował się nie zawierać nowych

⁴⁵ Połączenie z chińskiego Chengdu do miasta Łodzi w Polsce.

⁴⁶ M. Keuper, *The Implications of the Russian Invasion of Ukraine on the Future of Sino-European Overland Connectivity*, „AIES Fokus” Austria Institut für Europa – und Sicherheitspolitik, 6 (2022), s. 4.

⁴⁷ U. Jochheim, *China's 20th Party...*, s. 3.

⁴⁸ Szerzej zob.: *Bloomberg Reports* August 8, 2022, *China's Position on Russia's Invasion of Ukraine*, U.S.-China Economic AND Security Review Commission [dostęp: 03.11.2022].

⁴⁹ *Huawei board members resign over silence on Ukraine*, „BBC NEWS” 09.03.2022, <https://www.bbc.com/news/technology-60669538> [dostęp: 09.11.2022].

⁵⁰ M. Frączak, *Huawei wspiera Rosję? Firma zaprzecza doniesieniom mediów*, „Polityka Bezpieczeństwa” 07.03.2022, <https://www.politykabezpieczenstwa.pl/pl/a/huawei-rosja-wojna> [dostęp: 09.11.2022].

kontraktów na dostawy sprzętu dla Rosji od końca marca i odesłał rosyjskich pracowników Huawei Rosja na obowiązkowe urlopy od kwietnia⁵¹.

Zakończenie

Drugi front wojny na Ukrainie to rywalizacja chińsko-amerykańska na Pacyfiku i chińskie plany ataku na Tajwan⁵². Nieoficjalnie mówi się, iż Tajwan to Chiński Donbas⁵³. Chiny uważnie przyglądają się poczynaniom rosyjskich wojsk na Ukrainie w kontekście potencjalnego ataku na Tajwan⁵⁴. Wnioski są jednoznaczne, taki atak nie byłby łatwiejszy niż rosyjskie uderzenie na Ukrainę, a odpowiedź Zachodu równie stanowcza/zjednoczona⁵⁵. Wielu ekspertów oczekiwało zaostrożniejszej retoryki po XX zjeździe KPCh i śmielszych deklaracji poparcia wobec Rosji, niemniej jednak ani w zapisie z protokołu zjazdu ani w przemówieniu Xi Jinpinga nie znalazły się żadne odniesienia do wojny na Ukrainie. Choć faktycznie 27 października 2022 r. szef chińskiego MSZ Wang Yi w rozmowie telefonicznej ze swym rosyjskim odpowiednikiem Sergiejem Ławrowem podkreślił, iż ChRL będzie stanowczo popierać rząd Prezydenta Putina w celu umocnienia Rosji na arenie międzynarodowej i pomocy Narodowi Rosyjskiemu w przezwyciężeniu trudności. Minister Ławrow pogratulował sukcesów w związku z ustaleniami XX zjazdu KPCh i również zadeklarował chęć zacieśnienia współpracy⁵⁶. Jak dotąd jednak za tymi deklaracjami nie poszły czyny.

⁵¹ W. Soon, *A Chinese telecom giant has suspended Russian operations and furloughed employees as sanctions bite: reports*, 13.04.2022 „Business Insider”, <https://www.businessinsider.com/chinese-telecom-giant-huawei-cuts-russian-business-as-sanctions-bite-2022-4?IR=T> [dostęp: 09.11.2022].

⁵² Szerzej zob.: Wywiad z Prof. Bogdanem Góralczykiem w „Raport Walczaka”, https://www.youtube.com/watch?v=SuPc_Lov-Wc [dostęp: 16.11.2022].

⁵³ Por. G. Newsham, *Could Xi take Taiwan like Putin took the Donbass?* „Asia Times”, 12.05.2021, <https://asiatimes.com/2021/05/could-xi-take-taiwan-like-putin-took-the-donbass/> [dostęp: 16.11.2022]; M. Przychodniak, *China's Support for Russia...*, s. 2.

⁵⁴ Por. Center for Strategic and International Studies (CSIS), *The Ukraine Crisis and Asia: Implications and Responses*, Research Report, 02 03.2022, s. 4.

⁵⁵ Szerzej zob.: J. deLisle, A.S. Cozen, *Russia's War on Ukraine: Implications for China and Indo-Pacific Regional Security, The Global Order After Russia's Invasion Of Ukraine*, Spring 2022, s. 4.

⁵⁶ Statement, October 27, 2022, *China's Position on Russia's Invasion of Ukraine*, U.S.-China Economic AND Security Review Commission [dostęp: 09.11.2022].

Z politycznego punktu widzenia żaden formalny sojusz nie istnieje. Rosja nie stanęłaby przy boku Chin w potencjalnym konflikcie tajwańskim, a Chiny nie staną zbrojnie po stronie Rosji wobec wojny na Ukrainie. Dobrym przykładem różnych oczekiwań i stanowisk obu stron jest rozbieżna interpretacja rozmowy przywódców Chin i Rosji podczas spotkania Szanghajskiej Organizacji Współpracy (SOW) dnia 15 września 2022 r. Strona rosyjska utrzymywała, iż przywódcy dyskutowali o wojnie, a Putin podziękował Xi za zrównoważoną postawę wobec konfliktu. Strona chińska natomiast oświadczyła, iż przywódcy w ogóle nie rozmawiali o wojnie lub chińskim wsparciu dla Rosji podczas szczytu SOW.

Można zgodzić się z twierdzeniem, iż realny sojusz chińsko-rosyjski nie istnieje oraz, że rosyjskie oczekiwania wobec Chin są większe niż rzeczywiste i deklarowane wsparcie chińskie dla Rosji. Chiny, pomimo iż posiadają wspólne z Federacją Rosyjską cele strategiczne, nie traktują Rosji jako faktycznego sojusznika, a cena, jaką przyszloby im płacić za pełne wsparcie wojny Putina, wydaje się być zbyt wysoka. Niemniej jednak nie należy się spodziewać, iż Chiny całkowicie odwrócą się od Rosji. Raczej nie dołączą się do zachodnich sankcji, nie udzielą wsparcia Ukrainie i nie będą głosować w ONZ przeciwko Rosji. W obliczu przeciągającego się konfliktu zbrojnego mogą jednak pomóc w inicjowaniu dialogu pojednawczego między stronami wojny.

STANOWISKO WATYKANU WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Wprowadzenie

Dnia 24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła inwazję na Ukrainę, która w rzeczywistości stanowiła eskalację wojny trwającej już od 2014 r.¹ W mediach pojawiały się różne informacje, a wśród nich m.in.: „To, co robi Watykan wobec inwazji Rosji na Ukrainę, jest po prostu złe”², „[...] O krętej linii Watykanu w obliczu wojny”³, „Papież nie potępił agresji Rosji, nie wspomina o Putinie. Watykan uprawia swoją politykę”⁴, „Zaskakujące milczenie Franciszka i Watykanu o agresji Rosji na Ukrainę”⁵, „Konsekwencje będą prawdopodobnie bolesne dla Kościoła”⁶. Wiadomości, które możemy na bieżąco śledzić, mają w większości wydźwięk pejoratywny, stanowiąc o braku stosownej – a niejednokrotnie nawet jakiegokolwiek – reakcji „Watykanu”

¹ Tematyka ekspertyzy odnosi się do okresu poczynszy od 24 lutego 2022 r. Na temat stanowiska Stolicy Apostolskiej wobec wojny na Ukrainie z okresu wcześniejszego zob. S. Bylina, *Reakcje Stolicy Apostolskiej wobec wybuchu wojny na Ukrainie w 2014 roku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 50 (2022), nr 1, s. 159-176.

² M.J. Rzeczycki, *To, co robi Watykan wobec inwazji Rosji na Ukrainę, jest po prostu złe*, <https://wiesz.pl/2022/03/11/to-co-robi-watykan-wobec-inwazji-rosji-na-ukraine-jest-po-prostu-zle/> [dostęp: 24.11.2022].

³ P. Zaremba, *Przynajmniej nie pomagajcie Rosji. O krętej linii Watykanu w obliczu wojny*, <https://wydarzenia.interia.pl/felietony/zaremba/news-przynajmniej-nie-pomagajcie-rosji-o-krętej-linii-watykanu-w-,nId,5901786> [dostęp: 24.11.2022].

⁴ J. Makowski, *Papież nie potępił agresji Rosji, nie wspomina o Putinie. Watykan uprawia swoją politykę*, <https://www.newsweek.pl/opinie/watykan-wobec-wojny-w-ukrainie-papiez-franciszek-nie-potepil-agresji-rosji/c273hlw> [dostęp: 24.11.2022].

⁵ A. Grochot, *Zaskakujące milczenie Franciszka i Watykanu o agresji Rosji na Ukrainę*, https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-zaskakujace-milczenie-franciszek-i-watykanu-o-agresji-rosji-,nId,5879626#crp_state=1 [dostęp: 24.11.2022].

⁶ *Stanowisko Watykanu ws. wojny w Ukrainie? Ks. prof. Bortkiewicz: Konsekwencje będą prawdopodobnie bolesne dla Kościoła*, <https://gazetaolsztynska.pl/828789,Stanowisko-Watykanu-ws-wojny-w-Ukrainie-Ks-prof-Bortkiewicz-Konsekwencje-beda-prawdopodobnie-bolesne-dla-Kosciola.html> [dostęp: 24.11.2022].

na sytuację w Ukrainie. Mam wrażenie, że wielu z nas trwa właśnie w takim przekonaniu. Tymczasem trzeba postawić następujące pytania: 1) czy poprawne jest wskazywanie stanowiska „Watykanu”, czy też może „Stolicy Apostolskiej” wobec wojny na Ukrainie? 2) jakie jest prawdziwe stanowisko Stolicy Apostolskiej wobec agresji Rosji na Ukrainę?

1. Watykan a Stolica Apostolska

Celowo i w pewnym sensie zaczepnie sformułowany temat jako „Stanowisko Watykanu wobec agresji Rosji na Ukrainę” ma na celu w pierwszej kolejności ukazanie zasadniczej różnicy między Stolicą Apostolską a Państwem -Miasta Watykan, a w konsekwencji niewłaściwego określania Watykanu jako podmiotu kompetentnego do formułowania stanowiska w przedmiotowej kwestii.

Ustawodawca w kan. 360-361 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.⁷, a także w art. 12 § 1 konstytucji apostolskiej *Praedicate Evangelium* z 2022 r.⁸ stanowi, że przez Stolicę Apostolską rozumie się Biskupa Rzymu oraz Kurię Rzymską, w skład której wchodzi Sekretariat Stanu, dykasterie i organy, które są równe pod względem prawnym. Stolica Apostolska jest określeniem zwierzchniej władzy w Kościele. Władza Biskupa Rzymu jest związana z Kościołem katolickim, którego jest on najwyższym organem⁹. W związku z tym, że Kościół jest instytucją Bosko-ludzką, nie posiada konstytucji formalnej w postaci aktu normatywnego, ale konstytucję w sensie materialnym (Pismo Święte).

Z kolei Państwo-Miasta Watykan (określane także jako „Watykan” lub „Państwo Watykańskie”) zostało utworzone na mocy podpisanych dnia 11 lutego 1929 r. Traktatów Laterańskich między Stolicą Apostolską i Państwem Włoskim. Biskupowi Rzymu przysługuje tytuł Suwerena Państwa Watykańskiego.

⁷ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

⁸ Papież Franciszek, Konstytucja apostolska *Praedicate Evangelium* o Kurii Rzymskiej i jej służbie Kościołowi w świecie (19.03.2022) [dalej: PE], https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/20220319-constituzione-ap-praedicate-evangelium.html [dostęp: 24.11.2022].

⁹ „Kościół katolicki i Stolica Apostolska z samego ustanowienia Bożego posiadają status osoby moralnej” (KPK/83, kan. 113 § 1).

Państwo to posiada wszystkie elementy istotne dla każdego państwa, tj. terytorium, ludność i władzę, a także dobro wspólne jako jego cel. Ustrój państwowy określa Ustawa Zasadnicza z 26 listopada 2000 r.¹⁰

W kontekście powyższych uwag terminologicznych trzeba podkreślić, iż to nie Państwo-Miasta Watykan, ale Stolica Apostolska – niezwiązana określonym terytorium – reprezentuje Kościół katolicki. Potwierdzeniem tego jest chociażby fakt, iż to Stolica Apostolska, a nie Watykan, zawiera dwustronną umowę międzynarodową, jaką jest konkordat, z konkretnym państwem dotyczącą funkcjonowania Kościoła katolickiego na terytorium tego państwa. Biskup Rzymu występuje wówczas jako Głowa Kościoła katolickiego, do którego należy blisko 18% ludności świata, a nie jako Suweren Państwa-Miasta Watykan. Ponadto w okresie, w którym nie było Państwa Watykańskiego, Stolica Apostolska prowadziła działalność na forum międzynarodowym poprzez m.in. zawieranie umów, akredytowanie przedstawicieli dyplomatycznych, czy prowadzenie mediacji skutkujących rozwiązaniem wielu sporów międzynarodowych.

2. Misja Stolicy Apostolskiej

W celu przedstawienia stanowiska Stolicy Apostolskiej wobec wojny na Ukrainie należy wskazać w pierwszej kolejności na specyfikę tego podmiotu prawa międzynarodowego. Stolica Apostolska jest bowiem podmiotem suwerenności duchowej, jako nieodłączny atrybut natury Kościoła, zgodny z jego misją¹¹. Stąd też działalność Stolicy Apostolskiej – również na arenie międzynarodowej – zawsze musi uwzględniać misję i cel Kościoła założonego przez Chrystusa. Kościół od swojego Założyciela otrzymał misję duchową, dlatego bezpośrednio nie ingeruje w życie polityczne czy gospodarcze. „Jednakże realizując swoją misję i korzystając z długiego doświadczenia [...] pragnie przemawiać własnym głosem w społeczności narodów, ażeby zawsze

¹⁰ Ioannes Paulus PP. II, *Legge fondamentale dello Stato della Città del Vaticano* (26.11.2000), AAS Suppl. Anno LXXI, N. 18, s. 75-83; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Wydawnictwo KUL, Lublin 2006, s. 302-309. Szerzej na temat rozróżnienia między Stolicą Apostolską a Państwem-Miasta Watykan zob. A. Romanko, *Watykańskie instytucje finansowe*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” t. XII, 14 (2017), nr 1, s. 67-70.

¹¹ M. Sitarz, *Stolica Apostolska*, w: *Wielka Encyklopedia Prawa*. T. 2: *Prawo kanoniczne*, red. G. Leszczyński, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2014, s. 219-220.

szanowano niezbywalną godność człowieka, a zwłaszcza najsłabszych”¹². Dlatego też uczestnictwo Kościoła – Stolicy Apostolskiej „[...] w działalności dyplomatycznej jest zawsze przejawem pragnienia wyrażonego w Ewangelii, aby służyć sprawie człowieka”¹³.

Papież Franciszek stwierdził, iż Kuria Rzymska – która wchodzi w skład Stolicy Apostolskiej – wspomaga Biskupa Rzymu „[...] działając dla dobra i w służbie komunii, jedności i budowania Kościoła powszechnego oraz zwracając uwagę na potrzeby świata, w którym Kościół jest powołany do wypełnienia swojej misji” (PE, art. 1).

3. Wojna na Ukrainie przedmiotem szczególnej troski Stolicy Apostolskiej

Kościół powołany jest do wypełniania swojej misji tu i teraz, uwzględniając aktualne „potrzeby świata”. Taką palącą „potrzebą świata” jest niewątpliwie zakończenie wojny na Ukrainie. Jaka jest zatem reakcja Stolicy Apostolskiej – jako zwierzchniej władzy Kościoła – wobec wojny na Ukrainie?

Przyczynkiem do dalszych rozważań niech będzie oficjalny komunikat Stolicy Apostolskiej z dnia 30 sierpnia 2022 r. opublikowany w codziennym biuletynie prasowym Stolicy Apostolskiej. **„W kontekście wojny na Ukrainie, pojawiają się liczne wystąpienia Ojca Świętego Franciszka i jego współpracowników dotyczące tego tematu. Mają one na celu przede wszystkim zaproszenie duszpasterzy i wiernych do modlitwy, a wszystkich ludzi dobrej woli do solidarności i wysiłków na rzecz odbudowy pokoju. Niejednokrotnie, także w ostatnich dniach, powstawały publiczne dyskusje na temat politycznego znaczenia, jakie można przypisać takim wystąpieniom. W związku z tym powtarzamy, że słowa Ojca Świętego dotyczące tej dramatycznej kwestii powinny być odczytywane jako głos wzniesiony w obronę życia ludzkiego i wartości z nim związanych, a nie jako stanowisko polityczne. Co do szeroko zakrojonej wojny na Ukrainie, zainicjowanej przez Federację Rosyjską, wystąpienia Ojca Świętego Franciszka są jasne**

¹² Zob. Benedictus XVI Ancyrae convenit Corpus Legatorum apud Sedem Nuntiaturae Apostolicae (28.11.2006), AAS 98 (2006), s. 905-909; tekst polski w: *Kościelne prawo publiczne. Wybór źródeł*, red. M. Sitarz, M. Grochowina, M. Lewicka, A. Romanko, P. Wierzbicki, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 460.

¹³ Tamże, s. 461.

i jednoznaczne w potępieniu jej jako moralnie niesprawiedliwej, niedopuszczalnej, barbarzyńskiej, bezsensownej, odrażającej i świętokradczej¹⁴ [wyróżnienie – A.R.].

Stanowisko Stolicy Apostolskiej względem agresji Rosji na Ukrainę można przedstawić na kilku płaszczyznach, o których poniżej.

3.1. Niepolityczny charakter stanowiska Stolicy Apostolskiej

W komunikacie z 30 sierpnia 2022 r. Stolica Apostolska jasno określiła charakter swojego stanowiska podkreślając, iż nie ma ono natury politycznej, ale przede wszystkim stanowi głos Kościoła w obronie życia ludzkiego, praw człowieka i przywrócenia pokoju. Reakcja taka odpowiada misji Kościoła, którego posłannictwo „[...] nie ma charakteru politycznego, gospodarczego czy społecznego: cel bowiem, jaki Chrystus nakreślił Kościołowi, ma charakter religijny. Ale z tejże właśnie religijnej misji wypływa zadanie, światło i siły, które służyć mogą założeniu i utwierdzeniu wspólnoty ludzkiej według prawa Bożego. Również tam, gdzie zależnie od okoliczności czasu i miejsca będzie to potrzebne”¹⁵.

Abp Visvaldas Kulbokas, nuncjusz apostolski na Ukrainie, zauważył, iż niektórzy oczekują od Biskupa Rzymu „zajęcia pozycji politycznej”, jakoby bez tego nie wskazał, po której stronie się opowiada. Tymczasem papież „[...] nie tylko kieruje kolejne apele o pomoc dla Ukrainy i o modlitwę w intencji pokoju. On sercem jest na Ukrainie”¹⁶.

¹⁴ Holy See Communiqué (30.08.2022), <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2022/08/30/220830a.html> [dostęp: 24.11.2022]. Tłumaczenie polskie za: *Oświadczenie Stolicy Apostolskiej ws. wystąpienia papieża Franciszka dotyczących wojny na Ukrainie*, <https://www.niedziela.pl/arttykul/83972/Oswiadczenie-Stolicy-Apostolskiej-ws> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁵ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes* (07.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1120; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*. Tekst polski. Nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606, nr 42.

¹⁶ *Nuncjusz w Kijowie: Papież sercem jest na Ukrainie*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2022-08/nuncjusz-w-kijowie-papiez-sercem-jest-na-ukrainie.html> [dostęp: 24.11.2022].

3.2. Wskazanie na Federację Rosyjską jako agresora

W licznych artykułach dotyczących reakcji Stolicy Apostolskiej na sytuację w Ukrainie często zarzuca się papieżowi, iż nie wskazuje, kto jest agresorem w tej wojnie¹⁷.

W pierwszej kolejności trzeba jednak zauważyć, że Stolica Apostolska w oficjalnym komunikacie jednoznacznie określiła Federację Rosyjską jako agresora i stanowczo potępiła jej zbrodnicze działania¹⁸. Papież Franciszek w swoich wypowiedziach także apelował do „[...] do prezydenta Federacji Rosyjskiej, błagając go o zatrzymanie tej spirali przemocy i śmierci, także dla dobra jego narodu”¹⁹. Wskazał jasno, że ofiara tego konfliktu jest Ukraina²⁰. Ponadto nuncjusz apostolski na Ukrainie – komentując wspólne trzymanie krzyża przez Ukrainkę i Rosjankę w Wielki Piątek podczas Drogi Krzyżowej z udziałem papieża Franciszka – stwierdził: „pod krzyżem wszyscy jesteśmy synami i córkami Boga: zarówno agresor, jak i atakowany. W tym kontekście jest to Rosja i Ukraina”²¹.

3.3. Nieprzerwana obecność nuncjusza apostolskiego w Kijowie

Nuncjatura apostolska na Ukrainie została utworzona decyzją papieża Jana Pawła II dnia 8 lutego 1992 r.²² Nuncjusz apostolski jest szefem misji dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej. Reprezentuje papieża „w Kościołach partykularnych albo także wobec państw i władz publicznych” (KPK/83, kan. 363 § 1).

¹⁷ Zob. np.: Ks. Przemysław Śliwiński o postawie papieża: *To rzeczywiście może dziwić*, <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-ks-przemyslaw-sliwinski-o-postawie-papieza-to-rzeczywiscie-m,nId,5942207> [dostęp: 24.11.2022]; A. Dryjańska, *Papież, który w czasie wojny nie wymawia słów „Rosja” i „Putin”. O co chodzi Franciszkowi?*, <https://natemat.pl/402085,watykan-a-wojna-w-ukrainie-dlaczego-papiez-nie-mowi-o-rosji-i-putinie> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁸ Holy See Communiqué (30.08.2022).

¹⁹ *Papież apeluje do Putina o zatrzymanie „spirali przemocy i śmierci”*, <https://www.ekai.pl/papiez-apeluje-do-putina-o-zatrzymanie-spirali-przemocy-i-smierci/> [dostęp: 24.11.2022].

²⁰ *Kazachstan: Rozmowa papieża Franciszka z jezuitami*, <https://jezuici.pl/2022/09/kazachstan-rozmowa-papieza-franciszka-z-jezuitami/> [dostęp: 24.11.2022].

²¹ *„Przekazałem do Watykanu reakcję z Ukrainy”. Nuncjusz Apostolski w Ukrainie skomentował wspólne stanie pod krzyżem Ukrainki i Rosjanki*, <https://credo.pro/pl/2022/04/317001> [dostęp: 24.11.2022].

²² Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae in Republica Ucraina Nuntiatura Apostolica conditur Ucrainam Nationem* (08.02.1992), AAS 96 (2004), s. 720.

Należy zwrócić uwagę, iż nuncjusz apostolski na Ukrainie, abp Visvaldas Kulbokas, nie opuścił Kijowa mimo trwających walk, stwierdzając, że byłoby to sprzeczne z Jego powołaniem²³.

3.4. Wsparcie w działaniach pokojowych

Kościół katolicki „stara się robić wszystko, co w jego mocy, by działać na rzecz pokoju na Ukrainie”²⁴. Stolica Apostolska jest zaangażowana w działania mające na celu położenie kresu agresji i zaprowadzenie sprawiedliwego pokoju, poprzez „promowanie solidarności dla narodu ukraińskiego, a także na udzielanie wsparcia w działaniach pokojowych”²⁵. Papież Franciszek na prośbę Ukrainy przeprowadził skuteczne rokowania pokojowe na rzecz uwolnienia jeńców wojennych²⁶.

3.5. Wsparcie w zakresie pomocy humanitarnej

Poza wsparciem duchowym, Stolica Apostolska udziela Ukrainie także wsparcia humanitarnego. Już kilkakrotnie z misją ewangeliczną na Ukrainie był obecny kard. Konrad Krajewski, Jałmużnik Papieski, prefekt Dykasterii do spraw Posługi Miłosierdzia²⁷, który przekazał także wsparcie finansowe zniszczonej Ukrainie²⁸.

²³ *Nuncjusz apostolski na Ukrainie: ciągle muszę schodzić do schronu przeciwlotniczego*, <https://deon.pl/kosciol/nuncjusz-apostolski-na-ukrainie-ciagle-musze-schodzic-do-schronu-przeciwlotniczego,1903346> [dostęp: 24.11.2022].

²⁴ Tamże. Zob. także: *Nuncjusz apostolski w Ukrainie: psychicznie przyzwyczajeni do wojny, nie rezygnujemy z prośby o pokój*, <https://www.gosc.pl/doc/7876871.Nuncjusz-apostolski-w-Ukrainie-psychicznie-przyzwyczajeni-do> [dostęp: 24.11.2022].

²⁵ *Papież przyjął zwierzchnika Ukraińskiego Kościoła Greckokatolickiego*, <https://www.ekai.pl/papiez-przyjal-zwierzchnika-ukrainskiego-kosciola-greckokatolickiego/> [dostęp: 24.11.2022].

²⁶ *Kazachstan: Rozmowa papieża Franciszka z jezuitami; Na prośbę Ukrainy Papież mediował ws. wymiany jeńców*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2022-09/na-prosbe-ukrainy-papiez-mediowal-ws-wymiany-jencow.html> [dostęp: 24.11.2022].

²⁷ „Dykasteria do spraw Posługi Miłosierdzia, zwana także Urzędem Dobroczynności Apostolskiej, jest szczególnym wyrazem miłosierdzia i wychodząc od opcji na rzecz ubogich, bezbronych i wykluczonych, prowadzi dla nich dzieła pomocy i wsparcia we wszystkich częściach świata w imieniu Biskupa Rzymskiego, który w przypadkach szczególnego ubóstwa lub innej konieczności, osobiście decyduje o przyznaniu pomocy” (PE, art. 79).

²⁸ *Kard. Krajewski po raz czwarty z misją ewangeliczną na Ukrainie*, <https://www.vaticannews.va/pl/watykan/news/2022-09/kard-krajewski-po-raz-czwarty-z-misja-ewangeliczna-na-ukrainie.html> [dostęp: 24.11.2022].

Podsumowanie

Wobec wszechobecnej dezinformacji – jakoby Stolica Apostolska nie wyrażała jednoznacznego stanowiska potępiającego agresję Federacji Rosyjskiej na Ukrainę – należy stwierdzić, iż Stolica Apostolska reprezentuje Kościół katolicki, do którego należy blisko 18% ludności świata. Dlatego też reakcje – zwłaszcza w sytuacji naruszania praw człowieka – stanowią konsekwencję realizacji misji, jaką Chrystus pozostawił Kościołowi.

Określając stanowisko Stolicy Apostolskiej trzeba wskazywać nie tylko wypowiedzi Biskupa Rzymu (który występuje wówczas jako Głowa Kościoła katolickiego, a nie Państwa Watykańskiego), ale także reakcje poszczególnych dykasterii Kurii Rzymskiej, czy też legata papieskiego, zarówno nuncjusza apostolskiego, jak też specjalnego wysłannika papieża *ad hoc*.

Stolica Apostolska nie pozostaje bierna wobec wojny na Ukrainie. Pomimo tego, że jej stanowisko nie ma (i nie może mieć) charakteru politycznego, jasno wskazała – wbrew podawanym informacjom – na Federację Rosyjską jako agresora. Potępiła wojnę zainicjowaną przez Rosję jako „moralnie niesprawiedliwą, niedopuszczalną, barbarzyńską, bezsensowną, odrażającą i świętokradczą”.

**STANOWISKO I DZIAŁANIA UE
PODJĘTE WOBEC AGRESJI
ROSJI NA UKRAINĘ**

POLITYKA UE WOBEC ROSJI PO DOKONANIU AGRESJI NA UKRAINĘ

Relacje Unii Europejskiej z Rosją na przestrzeni ostatnich lat były właściwie niezmiennie i skupione głównie na interesach. Gaz i ropa nazywane szeroko pojętym bezpieczeństwem energetycznym przysłały wielu liderom politycznym oczy na to, co działo się w Gruzji czy Czeczenii. Przypomnieć należy, że wojna na Ukrainie nie trwa od lutego 2022 r., lecz od roku 2014, gdy Rosjanie *de facto* zaatakowali Donbas wspierając tzw. separatystów.

Pomimo tego, że niektóre europejskie państwa z bogatym, tragicznym doświadczeniem historycznym przez wiele lat ostrzegały przed agresywną polityką Rosji, inni członkowie UE, tacy jak Niemcy czy Francja, nadal robili interesy z Putinem. Budowa gazociągu Nord Stream wspólnie z Niemcami czy sprzedaż Rosjanom broni przez Francję (pomimo embarga) w latach 2015-2020 to tylko dwa przykłady rażącego egoizmu i braku wyobraźni wśród członków europejskiej wspólnoty. „Ministerstwo sił zbrojnych oraz prezydent Emmanuel Macron przyznali, że takie dostawy broni były realizowane. Odbieramy to jako sukces naszego śledztwa. Decyzje w kwestii sprzedaży broni są podejmowane za zamkniętymi drzwiami, nie jest o nich informowana ani opinia publiczna, ani deputowani. Nasze publikacje sprawiły, że mamy do czynienia z początkiem demokratycznej debaty na ten temat” – powiedziała Lavrilleux, dziennikarka portalu Disclose który ujawnił szokujące praktyki Francji¹. Zatem „demokratyczna debata” trwała od lat, a interesy na wielu płaszczyznach były nadal realizowane. W listopadzie 2022 r. premier Boris Johnson w szokującym wywiadzie dla portugalskiego CNN relacjonował reakcje UE na kilka dni przed rosyjskim atakiem z 24 lutego: „To było ogromnym szokiem... Widzieliśmy gromadzenie się rosyjskich batalionów, ale różne kraje miały bardzo różne perspektywy”. Relacjonując z kolei postawę Berlina, Johnson pokreślił: „Niemiecki pogląd był na pewnym etapie taki, że gdyby do tego doszło, co byłoby katastrofą, byłoby lepiej, gdyby cała sprawa

¹ Polska Agencja Prasowa, „Francja dostarczała broń Rosji. Złamano zasady przyjęte w UE”. Data opublikowania: 28.03.2022, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/francja-dostarcza-bron-rosji-zlamano-zasady-przyjete-w-ue/t6n4p6l.amp>

szybko się skończyła, a Ukraina upadła. Nie mogłem tego poprzeć, pomyślałem, że to katastrofalny sposób patrzenia na to”².

Rosja doskonale znająca swoich wieloletnich partnerów handlowych bez wahania rozpoczęła pełnoskalową inwazję na Ukrainę 24 lutego 2022 r. Większość światowych liderów zareagowała pilnymi oświadczeniami oraz słowami wsparcia dla narodu ukraińskiego. W podobnym tonie wypowiedziała się podczas konferencji prasowej przewodnicząca Komisji Europejskiej, pochodząca z Niemiec Ursula von der Leyen: „W tej ciężkiej godzinie obywatele i obywatelki Europy stają zjednoczeni z Ukrainą potępiając ten bezprecedensowy atak... Za to prezydent Putin odpowie. W toku dzisiejszego dnia ogłosimy pakiet poważnych i ukierunkowanych sankcji”³.

Pierwszym i naturalnym żądaniem sankcyjnym specjalistów było całkowite zablokowanie bankowego systemu SWIFT, który uniemożliwiłby przepływy finansowe do i z Rosji. W tej sprawie już następnego dnia wypowiedział się rzecznik niemieckiego rządu Steffen Hebestreit: „Zawieszenie systemu SWIFT byłoby technicznie trudne do przygotowania i miałoby ogromny wpływ na płatności w Niemczech i dla niemieckich firm prowadzących interesy z Rosją, ale także na płatności za dostawę energii”⁴. Wspomniane trudności wystąpiły w realizacji pełnej blokady, pomimo ustaleń przyjęcia pierwszego pakietu sankcji, który obejmował ukierunkowane sankcje wobec 351 członków rosyjskiej Dumy Państwowej i innych 27 osób, a także ograniczenia w stosunkach gospodarczych z niekontrolowanymi przez rząd obszarami obwodów donieckiego i ługańskiego, a także ograniczenia dostępu Rosji do unijnych rynków i usług kapitałowych oraz finansowych.

Była to odpowiedź na decyzję Federacji Rosyjskiej o uznaniu niekontrolowanych przez rząd obszarów obwodów donieckiego i ługańskiego na Ukrainie za niezależne podmioty oraz o wysłaniu rosyjskich wojsk na te obszary. Jak podkreślał Josep Borrell, wysoki przedstawiciel Unii Europejskiej do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa: „Decyzje takie są bezprawne i nieakceptowalne. Naruszają one prawo międzynarodowe, integralność terytorialną

² Portal internetowy telewizji „CNN”, Rob Picheta, „Boris Johnson claims France was ‘in denial’ before Russia’s invasion of Ukraine”. Data opublikowania: 23.11.2022 (tłumaczenie własne), <https://amp.cnn.com/cnn/2022/11/22/europe/boris-johnson-ukraine-invasion-europe-comments-intl/index.html>

³ Oficjalny portal telewizji „TVP info” na platformie „Twitter”, https://twitter.com/tvp_info/status/1496755158130249732 [dostęp: 20.11.2022].

⁴ Oficjalne konto TV Republika na portalu „YouTube”, „Dzisiaj Informacje TV Republika 25-02-2022”. Data opublikowania: 25.02.2022, godz. 10:44, <https://www.youtube.com/watch?v=L-n6LIE3-47w>

i suwerenność Ukrainy oraz zobowiązania międzynarodowe Rosji, a także powodują dalszą eskalację kryzysu”⁵.

W drugim pakiecie UE postanowiła zamrozić aktywa prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina i ministra spraw zagranicznych Federacji Rosyjskiej Siergieja Ławrowa. Ponadto nałożyła środki ograniczające na członków Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej i na pozostałych członków rosyjskiej Dumy Państwowej, którzy poparli natychmiastowe uznanie przez Rosję samozwańczych „republik” donieckiej i ługańskiej.

Rada Europejska uzgodniła również kolejny pakiet sankcji indywidualnych oraz gospodarczych za niczym niesprowokowaną i nieuzasadnioną agresję wojskową Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Dotyczyły one finansów, energetyki, transportu i technologii oraz polityki wizowej.

W komunikacie prasowym Josep Borrell stwierdził: „Prezydent Władimir Putin i jego rząd rozpoczęli wojnę przeciwko niezależnemu, suwerennemu państwu sąsiadującemu. Zachowanie rosyjskich przywódców stanowi poważne zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Odpowiadamy dziś za pomocą najostrzejszych środków ograniczających. Unia Europejska jest jednomyślnie zdeterminowana, by wraz z partnerami i sojusznikami międzynarodowymi bronić pokoju, prawa międzynarodowego i systemu opartego na zasadach”⁶.

Jednak nadal nie były to sankcje globalne i całościowe. Sankcje wizowe nie objęły rosyjskich turystów, a system bankowy nadal działał. Polityka wdrażania stopniowego separowania odpowiedzialnych za agresję w żaden sposób nie wpływała na rosyjską opinię publiczną. Oczywistym było, że Putin oraz jego stronnicy przewidzieli tego typu sankcje i policzyli je jako pewnego rodzaju inwestycję w wojnę, którą wywołali. Wszystko zgadzało się z ich osobistym budżetem wojennym. Zwolennicy działania stopniowego tłumaczyli, że nie jest to wojna Rosjan, lecz Putina i na nim trzeba się skupić. Niedługo

⁵ Oficjalna strona Rady UE, komunikat prasowy 23.02.2022, godz. 16:35, „UE przyjmuje pakiet sankcji w odpowiedzi na uznanie przez Rosję niekontrolowanych przez rząd obszarów w obwodzie donieckim i ługańskim na Ukrainie oraz na wysłanie wojsk do tego regionu”, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/>

⁶ Oficjalna strona Rady UE, komunikat prasowy 25.02.2022, godz. 23:59, „Agresja wojskowa Rosji wobec Ukrainy: UE nakłada sankcje na prezydenta Władimira Putina i ministra spraw zagranicznych Siergieja Ławrowa i przyjmuje szerokie sankcje indywidualne i gospodarcze”, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/>

po tym, podczas debaty w Parlamencie Europejskim komisarz Jurova wyraziła jednak swoje zadowolenie z faktu ograniczenia Rosjanom dostępu do platformy telewizyjnej Netflix.

„Prezydent Putin chciałby, aby jego naród był ślepy i głuchy. Co więcej, myślę, że Prezydent Putin chciałby, aby Rosjanie byli apatyczni. Dlatego cieszę się z wczorajszej decyzji Netflixu który zdecydował się wycofać z kraju, ponieważ prezydent Putin chce narodu rozbawionego, który nie zwraca uwagi na to, co się dzieje. Przyjmuję decyzję Netflixu z zadowoleniem, ponieważ byłoby nie w porządku, aby Rosjanie się bawili, a obok ginęli Ukraińcy”⁷.

Kilka tygodni później pojawiły się informacje o „rosyjskich turystach” którzy w wielu miejscach Europy organizują spontaniczne wiece poparcia dla polityki Kremla.

W trzecim pakiecie sankcji UE podjęła decyzję o wykluczeniu niektórych rosyjskich banków z systemu SWIFT. W szczególności postanowiono zakazać:

- świadczenia specjalistycznych usług w zakresie komunikatów finansowych, wykorzystywanych do wymiany danych finansowych (SWIFT), na rzecz następujących banków: Bank Otkritie, Nowikombank, Promswjażbank, Bank Rossija, Sowkombank, VEB oraz Bank VTB;
- inwestowania w przyszłe projekty współfinansowane przez Rosyjski Fundusz Inwestycji Bezpośrednich, a także uczestnictwa w tych projektach lub dokonywania innego wkładu w te projekty;
- sprzedaży, dostarczania, przekazywania lub wywozu banknotów denominowanych w euro do Rosji lub na rzecz jakiegokolwiek osoby fizycznej lub prawnej, podmiotu lub organu w Rosji, w tym rządu i Banku Centralnego Rosji, lub do użytku w Rosji.

Oprócz wykluczenia niektórych banków, UE zdecydowała się także na sankcje wobec propagandowej telewizji Russia Today. W komunikacie na oficjalnej stronie RE czytamy: „UE zatwierdziła zawieszenie działalności nadawczej w UE agencji Sputnik i stacji Russia Today, do czasu aż zakończy się agresja wobec Ukrainy, a Federacja Rosyjska i związane z nią media przestaną prowadzić działania w zakresie dezinformacji i manipulowania informacjami przeciwko UE i jej państwom członkowskim. Sputnik i Russia Today znajdują się pod stałą bezpośrednią lub pośrednią kontrolą władz Federacji

⁷ Oficjalna strona Parlamentu, skrypt wypowiedzi. Tłumaczenie własne. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-03-08-ITM-003_PL.html

Rosyjskiej i są kluczowe dla promowania i wspierania agresji wojskowej wobec Ukrainy oraz dla destabilizacji krajów sąsiadujących”⁸.

Pierwsze dni i tygodnie rosyjskiej agresji to dramatyczna walka Ukrainy o utrzymanie Kijowa i uniknięcie całkowitej kapitulacji. We wszystkich opracowaniach i komentarzach obserwatorów, strategiczne dla przyszłości Ukraińców było to, jak długo zdołają się utrzymać. Dlatego właśnie natychmiastowa pomoc, także wojskowa była kluczowa. Według Royal United Services Studies (RUSI), think tanku powiązanego z armią brytyjską zajmującego się obroną i bezpieczeństwem, Rosja planowała zdobyć Ukrainę w ciągu 10 dni i zaanektować ją do sierpnia tego roku. Z przechwyconych rosyjskich dokumentów, podpisach przez Władimira wynika, że „rosyjski plan zakładał, że szybkość i wykorzystanie podstępów w celu utrzymania sił ukraińskich z dala od Kijowa umożliwi szybkie zajęcie stolicy. Rosyjski plan podstępów w dużej mierze się powiódł, a Rosjanie osiągnęli przewagę 12:1 w stosunku sił na północ od Kijowa”⁹.

Świadomość znaczenia czasu i potrzebnej skali pomocy była obecna wśród wszystkich europejskich liderów. Polska praktycznie natychmiast otworzyła granice dla uchodźców i rozpoczęła transporty broni. Polską granicę w bardzo krótkim czasie przekroczyło kilka milionów ukraińskich uchodźców. W tym samym czasie najbardziej niesławną propozycję pomocy złożyli Niemcy. Zaproponowali przekazanie Ukrainie 5000 hełmów. Propozycja wywołała oburzenie świata. Mer Kijowa skomentował taką propozycję pomocy słowami: „5000 hełmów to absolutny żart. Co Niemcy chcą wysłać w następnej kolejności? Poduszki?”¹⁰. Niemieckie hełmy stały się symbolem braku woli i determinacji w pierwszym etapie wojny.

W czwartym pakiecie sankcji UE postanowiła zakazać wszelkich transakcji z niektórymi rosyjskimi przedsiębiorstwami państwowymi oraz:

⁸ Oficjalna strona Rady Europejskiej, kalendarium. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/>

⁹ Oficjalna strona, „Preliminary Lessons in Conventional Warfighting from Russia’s Invasion of Ukraine: February–July 2022”. Tłumaczenie własne. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/preliminary-lessons-conventional-warfighting-russias-invasion-ukraine-february-july-2022> [dostęp: 20.11.2022].

¹⁰ Polska Agencja Prasowa, „Kliczko ostro o niemieckim wsparciu dla Ukrainy: 5 tysięcy hełmów to żart. Co chcą wysłać w następnej kolejności? Poduszki?”, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1062799%2CKliczko-ostro-o-niemieckim-wsparciu-dla-ukrainy-5-tysiecy-helmow-zart-co> [dostęp: 20.11.2022].

- zakazać świadczenia jakiejkolwiek osobie lub jakimkolwiek podmiotowi z Rosji usług ratingu kredytowego, a także dostępu do usług abonamentowych w związku z działalnością w zakresie ratingu kredytowego;
- rozszerzyć listę osób powiązanych z rosyjską bazą obronną i przemysłową – nałożono na nie bardziej rygorystyczne ograniczenia wywozowe w odniesieniu do produktów podwójnego zastosowania oraz produktów i technologii, które mogłyby posłużyć Rosji do technologicznego wzmocnienia jej sektora obrony i bezpieczeństwa;
- zakazać nowych inwestycji w rosyjski sektor energetyczny, a także wprowadzić kompleksowe ograniczenie wywozowe względem sprzętu, technologii i usług na potrzeby przemysłu energetycznego;
- wprowadzić dalsze ograniczenia w handlu żelazem i stalą, a także towarami luksusowymi.

Podjęto decyzje, aby sankcjami objąć 15 osób i 9 podmiotów. Joseph Borrel skomentował to słowami: „Dodajemy do naszej listy sankcyjnej następnych oligarchów, elity powiązane z reżimem, ich rodziny oraz prominentnych biznesmenów, którzy działają w sektorach gospodarki zapewniających znaczne dochody reżimowi. Sankcje są wymierzone również w tych, którzy odgrywają czołową rolę w dezinformacji i propagandzie towarzyszącej wojnie prezydenta Władimira Putina przeciwko narodowi ukraińskiemu. Przesłanie jest jasne: ci, którzy umożliwiają inwazję na Ukrainę, płacą za swoje działanie”¹¹.

Problem w tym, że nadal nie były to sankcje na szeroką skalę, a dotyczyły grupki wybranych i w wielu przypadkach przygotowanych na to przedstawicieli środowiska Putina. Dnia 31 marca 2022 r. prezydent Zełenski wystąpił przed parlamentami Holandii oraz Belgii. To właśnie belgijska Antwerpia, słynna stolica handlu diamentami, pomimo dotychczasowych zakazów nadal czerpała zyski z handlu rosyjskimi diamentami ze względu na „dziurawe” sankcje. Prezydent Ukrainy powiedział wtedy do belgijskich parlamentarzystów: „Pokój jest dużo więcej wart niż diamenty, niż umowy handlowe, niż rosyjskie statki w porcie, niż gaz i ropa... Pomóżcie nam przywrócić pokój, pomóżcie nam bronią i pomóżcie sankcjami”¹².

¹¹ Oficjalna strona Rady Europejskiej, komunikat prasowy 15.03.2022, godz. 17:50, „Czwarty pakiet sankcji w związku z agresją wojskową Rosji na Ukrainę: kolejnych 15 osób i 9 podmiotów na liście”, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/15/fourth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-15-additional-individuals-and-9-entities-subject-to-eu-restrictive-measures/>

¹² Oficjalna strona „euroactiv.pl”, „Zełenski w parlamencie Belgii: «Pokój jest wart więcej niż diamenty»”, <https://www.euroactiv.pl/section/demokracja/news/belgia-ukraina-rosja-wojna-ze-lenski-sankcje-diamenty-handel-gospodarka-antwerpia/> [dostęp: 31.03.2022].

Płomienne wystąpienie prezydenta Ukrainy zostało wygłoszone w momencie potężnego oblężenia Mariupola, gdy mieszkańcy umierali z powodu braku wody i pożywienia. Przemówienie zostało przyjęte przez parlamentarzystów owacją na stojąco. Jednak premier Belgii Alexander De Croo wyraźnie tonował nastroje polityków. „Zapowiedział uszczelnienie sankcji, jednak przy zachowaniu zasady, że ograniczenia w handlu bardziej będą dotyczyć Rosję, niż państwa Unii Europejskiej. Jego zdaniem wstrzymanie importu diamentów odbyłoby się kosztem belgijskiej, a nie rosyjskiej gospodarki, która znajdzie inne rynki zbytu. W późniejszej debacie parlamentarnej De Croo mówił o wojnie, która toczy się zarówno w Ukrainie, jak i «w portfelach obywateli»”¹³.

Oznaczało to, że apele prezydenta Ukrainy oraz mordowany właśnie Mariupol w żaden sposób nie powstrzymają Belgii od miliardowych obrotów generowanych dzięki diamentom z Rosji. Kilka dni później, międzynarodowa agencja prasowa Reuters podała informację o odkryciu, dzięki zdjęciom satelitarnym, masowych grobów w Mariupolu¹⁴.

W piątym pakiecie sankcji podjęto decyzje o zakazie importu z Rosji węgla i innych stałych paliw kopalnych wszystkim rosyjskim statkom, dostępu do portów UE rosyjskim i białoruskim przedsiębiorstwom transportu drogowego, wjazdu do UE importu innych towarów, takich jak drewno, cement, owoce morza i alkohol oraz eksportu do Rosji paliwa do silników odrzutowych oraz innych towarów depozytów w portfelach do przechowywania kryptoaktywów. W komunikacie prasowym Joseph Borell zaznaczył, że sankcje nie są skierowane przeciw rosyjskiemu społeczeństwu, ale tylko przeciwko Kremlowi. Komunikat ten pojawił się w takiej treści, pomimo tego, że europejskie media cztery dni wcześniej donosiły o prorosyjskich wiecach poparcia w Berlinie i na Cyprze. „Jak podaje «Berliner Zeitung», oficjalnie celem manifestacji był protest przeciwko «dyskryminacji osób pochodzenia rosyjskiego». Część uczestników demonstracji złożyła kwiaty pod pomnikiem żołnierzy radzieckich w berlińskim Treptower Park. Na jednym z transparentów widniał napis: «Stop hating Russians» (przestańcie nienawidzić Rosjan). Na wielu samochodach powiewały flagi w rosyjskich barwach narodowych” podał portal tvn24.pl¹⁵. W tym samym doniesieniu portal relacjonował prorosyjskie wiece

¹³ Tamże.

¹⁴ Reuters, „Satellite images show mass grave near Mariupol, Maxar says”. Data opublikowania: 21.04.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/satellite-images-show-mass-grave-near-mariupol-maxar-says-2022-04-21/>

¹⁵ Oficjalna strona telewizji „TVN24”, „Prorosyjskie kawalkady w Berlinie i na Cyprze. Setki uczestników”. Data opublikowania: 4.04.2022, <https://tvn24.pl/swiat/berlin-prorosyjski-rajd-pod-haslem-stop-dyskryminacji-5661679>.

na Cyprze: „Najpierw jechała kawalkada samochodów, którym przewodził tylko jeden radiowóz. Do aut przyczepione były rosyjskie flagi, ale także plakaty z wizerunkiem Putina, a kierowcy i ich pasażerowie skandowali przez okna hasła popierające działania Rosjan. Przechodnie, a wśród nich turyści, wydawali się być mocno poruszeni. Jeden mężczyzna, który siedział przy stoliku w ogródku restauracji, pokazał im nawet środkowy palec i wtedy z któregoś z pojazdów wypadła banda ludzi, którzy podbiegli do niego i zaczęli szarpać – relacjonował w rozmowie z Kontaktem 24 pan Tomasz, który razem z trójką znajomych przebywa turystycznie na Cyprze”¹⁶.

Wszystkie największe media w Europie informowały o tych prorosyjskich inicjatywach zwolenników Moskwy. Pomimo to komunikat prasowy wysokiego przedstawiciela do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa brzmiał następująco: „Ponownie rozszerzamy nasze listy sankcyjne i dodajemy kolejne osoby zajmujące się polityką, biznesem lub działalnością propagandową, a także kolejne podmioty z sektora finansów, przemysłu wojskowego i branży transportowej. Nasz cel jest jasny: sankcje nie są wymierzone w zwykłych obywateli Rosji. Są wymierzone w Kreml, w elity polityczne i gospodarcze wspierające putinowską wojnę w Ukrainie. Sankcje mają położyć kres zuchwałemu, niehumanicznemu i agresywnemu zachowaniu rosyjskich wojsk i uświadomić decydentom na Kremlu, że ich bezprawna agresja niesie ze sobą wysokie koszty”¹⁷.

W czerwcu UE przyjęła szósty pakiet sankcji na który składały się: zakaz importu ropy naftowej i rafinowanych produktów ropopochodnych z Rosji, z nielicznymi wyjątkami, wykluczenie kolejnych 3 rosyjskich banków i jednego białoruskiego banku z systemu SWIF, zawieszenie działalności w UE trzech kolejnych rosyjskich nadawców państwowych. UE nałożyła również sankcje na kolejne 65 osób i 18 podmiotów. Były wśród nich osoby odpowiedzialne za zbrodnie popełnione w Buczy i Mariupolu.

W komunikacie prasowym RE napisano: „Przyjmując dziś kolejny pakiet sankcji gospodarczych, jeszcze bardziej ograniczamy możliwość finansowania wojny przez Kreml. Zakazujemy importu rosyjskiej ropy do UE, a tym

¹⁶ Autor: momo, „Prorosyjskie kawalkady w Berlinie i na Cyprze. Setki uczestników”. Data opublikowania: 4.04.2022, godz. 11:32, <https://tvn24.pl/swiat/berlin-prorosyjski-rajd-pod-haslem-stop-dyskryminacji-5661679>

¹⁷ Oficjalna strona Rady Europejskiej, komunikat prasowy 8.04.2022, godz. 20:45, „Piąty pakiet sankcji w związku z agresją wojskową Rosji na Ukrainę: UE przyjmuje sankcje wobec kolejnych 217 osób i 18 podmiotów”, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/04/08/fifth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-adopts-restrictive-measures-against-an-additional-218-individuals-and-18-entities/>

samym odcinamy Rosję od istotnego źródła dochodów. Odcinamy też kolejne kluczowe rosyjskie banki od międzynarodowego systemu płatności SWIFT. Nakładamy także sankcje na osoby odpowiedzialne za okrucieństwa w Buczy i Mariupolu i wydajemy zakaz prowadzenia działalności nadawczej przez dezinformatorów, którzy aktywnie uczestniczą w propagandzie wojennej Władimira Putina¹⁸.

Zakaz importu ropy wszedł w życie dopiero 5 grudnia, czyli pół roku po przyjęciu decyzji przez Radę Europejską.

Polityka stopniowych sankcji wobec polityków, którzy zaplanowali agresję, przewidzieli i przygotowali się na sankcje, może wydawać się atrakcyjna medialnie, lecz nie przynosi oczekiwanych rezultatów, a politycy, tacy jak prezydent Macron, twierdzą, że „zachód powinien rozważyć gwarancje bezpieczeństwa dla Rosji”¹⁹. Co więcej, w wywiadzie dla amerykańskiej stacji CBS prezydent Francji powiedział, że „izolacja jest najgorsza, szczególnie wobec takiego lidera, jakim jest Putin”²⁰. Zatem z jednej strony UE nakłada kolejne sankcje, a z drugiej Putin otrzymuje jasny sygnał od Francji co do przyszłości jego reżimu. Nie tylko deklaracje słowne budzą niepokój, ale także zintensyfikowane relacje gospodarcze Niemiec z Chinami. Co prawda Chiny nie opowiedziały się jednoznacznie po stronie Rosji, jednak oczywistym są relacje tych dwóch państw. Pomimo to kanclerz Niemiec zdecydował się na wizytę w Pekinie, która miała na celu zacieśnienie współpracy gospodarczej. Wizytę krytykowały nawet niemieckie media, nazywając ją „balansowaniem na linie”²¹.

W siódmym i ósmym pakiecie sankcji zaostrożono sankcje gospodarcze, w tym technologie, ale nie sankcje personalne.

¹⁸ Oficjalna strona Komisji oraz Rady Europejskiej, komunikat prasowy 3.06.2022, godz. 20:50, „Agresja Rosji na Ukrainę: UE przyjmuje szósty pakiet sankcji”, <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/>

¹⁹ Polska Agencja Prasowa, „Macron: Zachód powinien rozważyć gwarancje bezpieczeństwa dla Rosji”. Autor: kgr/. Data opublikowania: 3.12.2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1497876%2Cmacron-zachod-powinien-rozwazyc-gwarancje-bezpieczenstwa-dla-rosji.html>

²⁰ Tłumaczenie własne. Oficjalna strona telewizji „CBS News”, „French President Emmanuel Macron on the war in Ukraine and France’s relationship with the U.S”, <https://www.cbsnews.com/news/france-president-emmanuel-macron-60-minutes-2022-12-04/> [dostęp: 04.12.2022].

²¹ Oficjalna strona telewizji „Deutsche Welle”, „Prasa niemiecka o podróży kanclerza do Chin: Balansowanie na linie”. Autor: Dagmara Jakubczak. Data opublikowania: 4.12.2022 r., <https://www.dw.com/pl/prasa-niemiecka-o-podrozy-kanclerza-do-chin-balansowanie-na-linie/a-63644070>.

„Dziś podejmujemy kolejny ważny krok w celu ograniczenia zdolności Rosji do kontynuowania i finansowania agresji przeciwko Ukrainie. Zakazujemy eksportu najważniejszego towaru po surowcach energetycznych rosyjskiego towaru, złota” – oświadczył w komunikacie Wysoki Przedstawiciel UE ds. Zagranicznych Josep Borrell²².

Podczas ostatniej próby wprowadzenia kolejnego pakietu sankcji powstał impas. Grupa państw bałtyckich, w tym Polska, domagała się ostrych sankcji, w tym zakazania w końcu handlu rosyjskimi diamentami. Byli jednak tacy politycy, którzy chcieli wykorzystać szansę na *de facto* złagodzenie ograniczeń. Jak donosiła PAP, unijni dyplomaci informowali, że pod płaszczykiem bezpieczeństwa żywnościowego do projektu pakietu wprowadzono zapisy, które *de facto* umożliwiają wykreślenie z list sankcyjnych każdej z 1,5 tys. osób i podmiotów, które są objęte restrykcjami, w tym oligarchów i zbrodniarzy pod warunkiem, że mają jakieś udziały w produkcji żywności. „Rosyjska propaganda informuje, że unijne sankcje doprowadziły do wybuchu kryzysu żywnościowego, bo zatrzymano rosyjskie statki ze zbożem i eksport rosyjskich nawozów. Jest to propagandowe kłamstwo, ponieważ UE nie zakazała eksportu rosyjskiego zboża i nawozów do państw trzecich. Pomimo tego Niemcy, Francja, Hiszpania, Włochy i Belgia chcą, aby na szczeblu krajowym była możliwość odmrożenia zamrożonych aktywów osób z list sankcyjnych, pod warunkiem, że te osoby mają udziały w branży rolniczej – powiedział PAP jeden z dyplomatów²³.

Ważną decyzją Parlamentu było przyjęcie w listopadzie rezolucji uznającej Rosję za państwo sponsorujące terroryzm²⁴. Niestety nie wszyscy posłowie byli za przyjęciem dokumentu, co więcej byli tacy którzy ostro sprzeciwiali się tej inicjatywie. To także zapewne zostało odnotowane na Kremlu. Nie można się temu dziwić, skoro, jak donosi niemiecki „Spiegel”, szefowa niemieckiego MSZ jest niechętna, aby postawić Putina przed specjalnym trybunałem za dokonane na Ukrainie zbrodnie²⁵. Jednak nie tylko Francja i Niemcy wykazują się daleko

²² Portal internetowy „Business insider”, „Jest siódmy pakiet sankcji na Rosję. Oto co zawiera”. Data opublikowania: 21.07.2022, <https://businessinsider.com.pl/gospodarka/jest-siodmy-pakiet-sankcji-na-rosje-oto-co-zawiera/3659mex>

²³ Polska Agencja Prasowa, „Impas daleko idący w regres. W Brukseli bez porozumienia w sprawie kolejnych sankcji wobec Rosji”, 10.12.2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1503493%2Cimpas-daleko-idacy-regres-w-brukseli-bez-porozumienia-w-sprawie-kolejnych>

²⁴ Portal internetowy „Wprost”, „Europosłowie niemal jednomyślni. Ważna rezolucja w sprawie Rosji”. Data opublikowania: 23.11.2022, tytuł artykułu <https://www.wprost.pl/wojna-na-ukrainie/10971244/europoslowie-niemal-jednomyslnei-wazna-rezolucja-w-sprawie-rosji.html>

²⁵ Depesza, Polska Agencja Prasowa, „Spiegel: Ukraina chce postawić Putina przed specjalnym

idącą wstrzemięźliwością, jeśli chodzi o zdecydowaną reakcję na rosyjską agresję. Węgierski rząd wprost mówi, ustami premiera Orbana, że to nie jest ich wojna. Szokujące wystąpienie Orbana, w którym powiedział, że „UE powinna stanąć nie po stronie Ukrainy czy Rosji, lecz między nimi. Potrzebuje też nowej strategii wobec tego konfliktu, bo sankcje nie przynoszą wyników. Wojna w Ukrainie wstrząsnęła polsko-węgierską współpracą”²⁶. Sprawiała, że relacje nasze faktycznie są teraz wręcz, jak to określają dyplomaci, „lodowate”. Jednak największym problemem było zablokowanie przez Węgry pakietu pomocowego dla Ukrainy w wysokości 18 miliardów euro. Polski MSZ zareagował słowami wiceministra Przydacza, który powiedział: „Trudno mi jakkolwiek pozytywnie skomentować tego typu decyzje strony węgierskiej; uważam je za szkodliwe nie tylko dla UE, ale też dla interesu państw Europy Środkowej i Wschodniej”²⁷. Niemcy także odmówiły konkretnej pomocy w postaci przekazania Ukrainie systemu wyrzutni Patriot, co zaproponowała Polska. Szef MON skomentował to słowami: „Po rozmowie z niemieckim ministerstwem obrony, z rozczarowaniem przyjąłem decyzję o odrzuceniu wsparcia dla Ukrainy. Przystępujemy więc do roboczych ustaleń w sprawie umieszczenia wyrzutni Patriot w Polsce i wpięcia ich w nasz system dowodzenia”²⁸.

Jednak nie tylko niektóre rządy państw członkowskich UE są przeszkodą w realnej pomocy Ukrainie, ale także europejskie organizacje pozarządowe, które wprost wspierają Moskwę. Ukraiński portal Texty.org.ua opublikował mapę ze wskazaniem 1300 osób i blisko 900 organizacji w 19 krajach, w tym 17 należących do UE. Wszyscy oni wpierają Rosję w Europie. Z danych wynika, że najwięcej jest ich w Niemczech, Francji i Włoszech²⁹. Polska jest natomiast liderem pomocy, a reakcja pomocowa była natychmiastowa od pierwszego

Trybunałem. Szefowa niemieckiego MSZ niechętna”. Data publikacji: 11.12.2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1504134%2Cspiegel-ukraina-chce-postawic-putina-przed-specjalnym-trybunalem-szefowa>.

²⁶ Piotr Kozłowski, „Orban szokuje: UE nie powinna stać po stronie Ukrainy. Z Trumpem i Merkel do wojny by nie doszło”. Data opublikowana: 23.07.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8497795,viktor-orban-wegry-unia-europejska-wojna-ukraina-rosja-polska-donald-trump-angela-merkel.html>

²⁷ Portal internetowy „Gazeta Prawna”, „Orban szokuje: UE nie powinna stać po stronie Ukrainy. Z Trumpem i Merkel do wojny by nie doszło”. Data opublikowania: 7.12.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8604799,pomoc-finansowa-dla-ukrainy-zablokowana-przydacz.html>

²⁸ Portal internetowy „Dziennik.pl”, P. Kozłowski, „Patrioty jednak w Polsce? Błaszczak: Z rozczarowaniem przyjąłem decyzję...”. Data opublikowania: 6.12.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8604425,patrioty-niemcy-polska-ukraina-wojna-rosja.html>

²⁹ <https://texty.org.ua/projects/108282/bakteriyi-russkoho-myra-hto-pidtrymuje-rosiyu-v-yevro-pi/?src=main> [dostęp: 20.11.2022].

dnia wojny i trwa do dziś. Reakcja UE była i jest niewystarczająca, sankcje wchodzą w życie po wielu miesiącach, a na Ukrainie trwa stały ostrzał infrastruktury cywilnej. Niszczone są szpitale, szkoły, domy mieszkalne.

Na potrzeby badań autor osobiście prowadził kwerendę na Ukrainie w Charkowie oraz Izium. Masowe groby, ich świeża ziemia po niedawnych ekshumacjach oraz pozostawione w dołach pojedyncze buty ofiar robią potężne wrażenie i są dowodem rosyjskiego bestialstwa. Sale tortur w Izium oraz porzucone przez Rosjan narzędzia, których używali, aby znęcać się nad ukraińskimi cywilami, zostały zabezpieczone przez ukraińską prokuraturę. Wydaje się, że aby zmienić sposób myślenia o tej wojnie niektórych liderów europejskich jest potrzebny wstrząs. Możliwe, że wizyta w Izium, Buczy, Mariupolu lub innym miejscu, gdzie odkryto masowe groby wpłynęłaby na decyzje rządów Francji czy Niemiec. Niestety obecnie organizacja takiej wizji lokalnej zapewne nie jest możliwa, ponieważ Parlament Europejski zmaga się właśnie z potężnym skandalem korupcyjnym. Wiceprzewodnicząca PE została aresztowana za lobbowanie na rzecz Kataru, a w trakcie zatrzymania posłanki zabezpieczono 600.000 euro w gotówce. Pomimo to, parlament przygotowuje się do przerwy świątecznej w akompaniamencie niemieckiej orkiestry dętej, która przygrywa posłom w holu parlamentu.

SANKCJE GOSPODARCZE UE WOBEC ROSJI*

W przypadku sankcji UE w stosunku do Rosji w związku z agresją na Ukrainę możemy wyróżnić: sankcje indywidualne¹; sankcje za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych; sankcje gospodarcze wymierzone w sektor finansowy, handlowy, energetyczny, transportowy, technologiczny i obronny; sankcje dyplomatyczne; sankcje wizowe.

Należy wskazać, iż w stosunku do Rosji pierwsze sankcje zostały nałożone już w związku z inwazją na Ukrainę w 2014 r. Poniżej znajduje się szczegółowy wykaz sankcji zastosowanych w latach 2014-2022.

UE i państwa członkowskie mające wziąć udział w szczycie G-8 postanowiły zawiesić przygotowania do czerwcowego szczytu w Soczi i rozpatrzyły ewentualne konsekwencje dla dwustronnych relacji UE–Rosja. Rada uzgodniła, że będzie pracować nad szybkim przyjęciem sankcji w postaci zamrożenia i odzyskania aktywów osób odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych².

Przywódcy UE potępił rosyjskie działania na Ukrainie i postanowili rozpocząć prace nad sankcjami indywidualnymi (zamrożenie aktywów i zakaz wjazdu). Przywódcy potwierdzili działania zaproponowane przez unijnych ministrów spraw zagranicznych 3 marca: zawieszenie dwustronnych rozmów z Federacją Rosyjską o wizach i o nowym porozumieniu UE–Rosja³. Unijni ministrowie postanowili wprowadzić pierwszy pakiet sankcji wobec 21 urzędników odpowiedzialnych za działania zagrażające integralności terytorialnej Ukrainy⁴.

* Stan na dzień 25.11.2022 r.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0269-20220721> [dostęp: 25.11.2022].

² <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/> [dostęp: 25.11.2022].

³ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/> [dostęp: 25.11.2022].

Po aneksji Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską dodano 12 nazwisk do wykazu rosyjskich i krymskich urzędników objętych unijnym zakazem wjazdu i zamrożeniem aktywów. Ponadto Rada Europejska odwołała planowany szczyt UE–Rosja i odnotowała, że państwa członkowskie nie będą organizować zwyczajowych dwustronnych szczytów z tym krajem. Przywódcy UE zwrócili się też do Komisji Europejskiej, by opracowała szersze sankcje gospodarcze i handlowe, które można by nałożyć na Rosję, gdyby dalej destabilizowała sytuację na Ukrainie⁵. Rada postanowiła zaostrzyć sankcje wobec osób odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych i objęła kolejne osoby zamrożeniem aktywów i zakazem wjazdu⁶.

W związku z wydarzeniami we wschodniej Ukrainie i bezprawną konfiskatą podmiotów krymskich Rada uzgodniła nowe sankcje i zapoznała się z przygotowaniami Komisji i państw członkowskich do ewentualnych ukierunkowanych działań, o które prosiła w marcu Rada Europejska⁷.

Rada przyjęła środki wdrażające unijną politykę nieuznawania bezprawnej aneksji Krymu i postanowiła zakazać importu towarów z Krymu i Sewastopola⁸.

Przywódcy UE wskazali 4 konkretne działania, które Rosja i separatyści powinni podjąć, by doprowadzić do deeskalacji konfliktu. Podpisali także układ stowarzyszeniowy z Ukrainą⁹. Przywódcy UE wyrazili ubolewanie, że Rosja i separatyści nie podjęli działań wskazanych w czerwcowych konkluzjach Rady Europejskiej. Postanowili nałożyć na Rosję 6 nowych sankcji, w tym ograniczyć współpracę gospodarczą¹⁰.

Rada poszerzyła podstawę prawną unijnych sankcji, dzięki czemu mogą one obejmować też podmioty, które materialnie lub finansowo wspierają działania antyukraińskie¹¹. Ministrowie UE omówili sytuację na Ukrainie po zestrzeleniu samolotu MH17. Poprosili o zakończenie prac przygotowawczych, których celem jest przyjęcie sankcji gospodarczych w 4 sektorach¹². Rada za-

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/04/14-15/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/06/23/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/06/26-27/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/07/16/> [dostęp: 25.11.2022].

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/media/22026/144047.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

¹² <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/07/22/> [dostęp: 25.11.2022].

ostrzyła unijne sankcje. Komitet Stałych Przedstawicieli (Coreper) omówił też przygotowania do kolejnych ukierunkowanych sankcji¹³.

W następstwie konkluzji Rady Europejskiej z 16 lipca, Rada przyjęła pakiet ukierunkowanych sankcji gospodarczych. Dotyczą one wymiany handlowej z Rosją w konkretnych sektorach gospodarki¹⁴.

Po dramatycznym pogorszeniu się sytuacji w związku z obecnością i działaniami rosyjskich wojsk na terytorium Ukrainy, Rada Europejska wystąpiła o przygotowanie nowych sankcji gospodarczych wobec Rosji¹⁵. W życie wszedł nowy pakiet sankcji ograniczających wymianę handlową z Rosją w konkretnych sektorach gospodarki. Zaostrzył on sankcje z 31 lipca¹⁶.

Ukraina była głównym tematem posiedzenia Rady do Spraw Zagranicznych. Unijni ministrowie zwrócili się do Europejskiej Służby Działań Zewnętrznych i Komisji Europejskiej, by przygotowały propozycje dalszych sankcji przeciwko separatystom¹⁷. Na wniosek Rady do Spraw Zagranicznych z 17 listopada UE wprowadziła zakaz wjazdu i zamrożenie aktywów wobec 13 osób i 5 podmiotów zaangażowanych w działania przeciw integralności terytorialnej Ukrainy. Tym samym łączna liczba osób objętych unijnymi sankcjami w związku z naruszaniem integralności terytorialnej Ukrainy wzrosła do 132, a liczba podmiotów objętych unijnym zamrożeniem aktywów do 28¹⁸.

Unijni przywódcy rozmawiali o sytuacji na wschodnich granicach Europy oraz o wsparciu dla Ukrainy i o stosunkach z Rosją. Z zadowoleniem przyjęli zaostrenie sankcji inwestycyjnych, usługowych i handlowych wobec Krymu i Sewastopola¹⁹.

Rada zdecydowanie potępiła ostrzał dzielnic mieszkaniowych, zwłaszcza w Mariupolu, dokonywany bez rozróżnienia celu, oraz eskalację walk w regionie Doniecka i Ługańska. W związku z tymi wydarzeniami Rada przedłużyła do września 2015 r. sankcje indywidualne wobec 132 osób i 28 podmiotów za działania zagrażające suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/media/22025/144144.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/media/22005/144194.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/08/30/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/media/21992/144868.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/11/17-18/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁸ <https://www.consilium.europa.eu/media/21990/145967.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/12/18/> [dostęp: 25.11.2022].

lub je podważające. Poprosiła także o wskazanie dodatkowych osób i podmiotów, aby 9 lutego 2015 r. mogła podjąć stosowną decyzję o sankcjach²⁰.

Rada jednomyślnie objęła sankcjami kolejnych separatystów ze wschodniej Ukrainy i ich zwolenników w Rosji. Zamrożenie aktywów nałożono na 19 osób (objęto je także zakazem wjazdu) i 9 podmiotów uczestniczących w działaniach przeciwko terytorialnej integralności Ukrainy. Aby umożliwić realizację działań dyplomatycznych i przeprowadzenie rozmów w Mińsku, Rada odroczyła termin wejścia sankcji w życie do 16 lutego 2015 r.²¹

Podczas nieformalnego spotkania przywódcy UE wyrazili ostrożne poparcie dla porozumienia mińskiego. Zaznaczyli, że nie zawahają się podjąć niezbędnych kroków, jeżeli porozumienie nie będzie realizowane, a zawieszenie broni respektowane²².

Na wniosek Rady do Spraw Zagranicznych z 9 lutego UE wprowadziła zakaz wjazdu i zamrożenie aktywów wobec 19 osób i 9 podmiotów zaangażowanych w działania przeciw integralności terytorialnej Ukrainy²³.

Rada zmodyfikowała i przedłużyła unijne sankcje służące zamrożeniu i odzyskaniu sprzeniewierzonych ukraińskich środków publicznych²⁴.

Rada przedłużyła do 15 września 2015 r. unijne sankcje za działania przeciw suwerenności, integralności terytorialnej i niezależności Ukrainy. Zamrożeniem aktywów i zakazem wjazdu objęto 150 osób, a samym zamrożeniem aktywów – 37 podmiotów²⁵.

Przywódcy postanowili uzależnić istniejący system sankcji od realizacji porozumień mińskich. Sankcje gospodarcze pozostaną w mocy do końca 2015 r., kiedy to ma zostać zrealizowany ostatni punkt planu pokojowego: Ukraina ma odzyskać kontrolę nad swoją wschodnią granicą. Przywódcy UE podkreślili też, że należy przeciwdziałać prowadzonej przez Rosję kampanii dezinformacyjnej w sprawie konfliktu na Ukrainie. Wysoką przedstawiciel UE Federicę Mogherini poproszono o to, by przed czerwcowym szczytem Rady Europejskiej przygotowała plan komunikacji strategicznej. Przywódcy UE

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/01/29/> [dostęp: 25.11.2022].

²¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/02/09/> [dostęp: 25.11.2022].

²² <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/02/12/> [dostęp: 25.11.2022].

²³ <https://www.consilium.europa.eu/media/21988/17022015-russia-sanctions-table-persons-and-entities.pdf> [dostęp: 25.11.2022].

²⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/03/05/council-extends-eu-sanctions-over-misappropriation-ukrainian-state-funds/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/03/13/eu-extends-validity-sanctions-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

uzgodnili cele na szczyt Partnerstwa Wschodniego 21-22 maja 2015 r. w Rydze. Rada Europejska powtórzyła, że zależy jej na relacjach ze wschodnimi partnerami, i za jeden z priorytetów uznała wzmocnienie instytucji demokratycznych w tych krajach²⁶.

Rada przedłużyła zamrożenie aktywów 3 osób objętych sankcjami mającymi obowiązywać do 6 czerwca 2015 r.²⁷ Rada przedłużyła do 23 czerwca 2016 r. unijne sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola. To m.in. zakaz importu towarów, zakaz inwestycji, zakaz świadczenia usług turystycznych oraz zakaz eksportu niektórych towarów i technologii²⁸.

Rada przedłużyła unijne sankcje gospodarcze do 31 stycznia 2016 r. Wprowadziła je w odpowiedzi na destabilizującą rolę Rosji we wschodniej Ukrainie. Dotyczą one części wymiany handlowej z Rosją w sektorze finansowym, energetycznym i obronnym oraz w sektorze produktów podwójnego zastosowania²⁹.

Rada przedłużyła do 15 marca 2016 r. unijne sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Zamrożeniem aktywów i zakazem wjazdu objętych jest 149 osób, a samym zamrożeniem aktywów – 37 podmiotów³⁰.

Rada przedłużyła zamrożenie aktywów wobec 1 osoby objętej sankcjami obowiązującymi do 6 października 2015³¹. W marcu 2015 r. przywódcy UE postanowili uzależnić zniesienie obowiązujących sankcji od pełnej realizacji porozumień mińskich (termin wyznaczono na koniec grudnia 2015 r.). Ponieważ porozumienia mińskie nie zostaną w pełni zrealizowane do 31 grudnia 2015 r., sankcje zostały przedłużone, a jednocześnie Rada nadal ocenia postępy w realizacji³².

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/05/ukraine-state-funds/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/19/crimea-eu-extends-restrictions-illegal-annexation/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/22/russia-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/> [dostęp: 25.11.2022].

³¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015D1781> [dostęp: 25.11.2022].

³² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/12/21/russia-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

Rada przedłużyła o rok zamrożenie aktywów wobec 16 osób uznanych za odpowiedzialne za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych³³. Rada przedłużyła do 15 września 2016 r. środki ograniczające wobec 146 osób i 37 przedsiębiorstw, ponieważ nadal podważają integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażają³⁴.

Rada przedłużyła do 23 czerwca 2017 r. sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję. Obowiązują one obywateli UE i unijne firmy. Ograniczają się do terytorium Krymu i Sewastopola³⁵.

Rada przedłużyła do 31 stycznia 2017 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Rada Europejska postanowiła uzależnić zniesienie sankcji od pełnej realizacji porozumień mińskich. W lipcu 2016 r. po ocenie realizacji porozumień Rada postanowiła utrzymać sankcje przez kolejnych 6 miesięcy – do 31 stycznia 2017 r.³⁶

Do wykazu osób objętych sankcjami za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy Unia dodała 6 posłów do rosyjskiej Dumy Państwowej wybranych w bezprawnie zaanektowanej Autonomicznej Republice Krymu i mieście Sewastopol³⁷. Rada przedłużyła do 31 lipca 2017 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzję tę podjęła po szczycie Rady Europejskiej z 15 grudnia 2016 r., na którym przywódcy ocenili postęp w realizacji porozumień mińskich i uzgodnili przedłużenie sankcji³⁸.

Rada przedłużyła do 6 marca 2018 r. zamrożenie aktywów 15 osób, które – jak uznała – odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych³⁹.

³³ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/04/ukraine-state-funds/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/10/ukraine-territorial-integrity/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/06/17/annexation-crimea-sevastopol-eu-extends-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/07/01/russia-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/19/sanctions-russia/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/03/ukraine-misappropriation-asset-freeze-prolonged/> [dostęp: 25.11.2022].

Rada przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 września 2017 r. – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje te obejmują 150 osób i 37 podmiotów. Polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie wjazdu⁴⁰.

Rada przedłużyła do 23 czerwca 2018 r. sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję. Obowiązują one obywateli UE i unijne firmy. Ograniczają się do terytorium Krymu i Sewastopola⁴¹.

Rada przedłużyła do 31 stycznia 2018 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 22-23 czerwca 2017 r. prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich⁴².

UE nałożyła sankcje na 3 Rosjan i 3 firmy zaangażowane w transfer turbin gazowych na Krym. Tym samym wydłużyła wykaz podmiotów objętych sankcjami za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy⁴³.

Rada przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 marca 2018 r. – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje dotyczą teraz 149 osób i 38 podmiotów⁴⁴.

Rada dodała Dmitrija Władimirowicza Owsjannikowa, „gubernatora Sewastopola”, do wykazu osób objętych sankcjami za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające. Sankcje dotyczą teraz 150 osób i 38 podmiotów⁴⁵.

Rada przedłużyła do 31 lipca 2018 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady

⁴⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/13/eu-sanctions-ukraine-integrity/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/19/crimea-sevastopol-eu-extends-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/06/28/eu-sanctions-russia/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴³ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/08/04/sanctions-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/09/14/ukraine-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/11/21/eu-adds-the-governor-of-sevastopol-to-its-sanctions-list-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/> [dostęp: 25.11.2022].

Europejskiej 14 grudnia 2017 r. prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich⁴⁶.

Rada przedłużyła do 6 marca 2019 r. zamrożenie aktywów 13 osób, które – jak uznała – odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych. Wobec 2 osób sankcji takich nie przedłużono. Stosowną decyzję podjęto w wyniku dorocznego przeglądu sankcji⁴⁷.

Rada przedłużyła o kolejnych 6 miesięcy – do 15 września 2018 r. – sankcje za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy. Sankcje te obejmują 150 osób i 38 podmiotów. Polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie wjazdu⁴⁸.

UE dodała do listy sankcyjnej 5 osób zaangażowanych w zorganizowanie rosyjskich wyborów prezydenckich na terytorium nielegalnie zaanektowanych Krymu i Sewastopola. Tym samym osoby te aktywnie wspierały i realizowały polityki, które podważają integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy⁴⁹.

Rada przedłużyła do 23 czerwca 2019 r. sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję⁵⁰.

Rada przedłużyła do 31 stycznia 2019 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 28-29 czerwca 2018 r. prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich⁵¹.

UE dodała 6 podmiotów do listy sankcyjnej z uwagi na ich udział w budowie mostu nad Cieśniną Kerczeńską, łączącego Rosję z nielegalnie zaanektowanym Krymem. Swoimi działaniami podmioty te wsparły konsolidację rosyjskiej

⁴⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/12/21/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/03/05/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-eu-prolongs-asset-freezes-against-13-persons-by-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/03/12/eu-prolongs-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity-until-15-september-2018/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/05/14/ukraine-eu-adds-five-persons-involved-in-the-organisation-of-russian-presidential-elections-in-illegally-annexed-crimea-and-sevastopol-to-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/06/18/illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-eu-extends-sanctions-by-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/07/05/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

kontroli nad nielegalnie zaanektowanym Krymem, co jeszcze bardziej podważa integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy⁵².

Rada przedłużyła obowiązywanie sankcji o kolejnych 6 miesięcy, do 15 marca 2019 r. Sankcje polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie wjazdu. Obecnie obejmują 155 osób i 44 podmioty⁵³.

Rada dodała 9 osób zaangażowanych w przeprowadzone 11 listopada 2018 r. „wybory” – zdaniem UE nielegalnie i bezprawnie – do wykazu osób objętych sankcjami za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające⁵⁴.

Rada przedłużyła do 31 lipca 2019 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 13-14 grudnia 2018 r. prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich⁵⁵.

Rada przedłużyła do 6 marca 2020 r. zamrożenie aktywów 12 osób, które – jak uznała – odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich funduszy publicznych. Wobec jednej osoby sankcji nie przedłużyła. Stosowną decyzję podjęto w wyniku dorocznego przeglądu sankcji⁵⁶. Rada dodała 8 rosyjskich urzędników do listy osób objętych sankcjami za działania podważające lub narażające na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Listę rozszerzyła w odpowiedzi na eskalację napięć w Cieśninie Kerczeńskiej i na Morzu Azowskim oraz za pogwałcenie przez Rosję prawa międzynarodowego. Rosja użyła sił zbrojnych bez uzasadnienia⁵⁷.

⁵² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/07/31/ukraine-eu-adds-six-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-bridge-connecting-the-illegally-annexed-crima-to-russia-to-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/09/13/eu-prolongs-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity-until-15-march-2019/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/12/10/ukraine-eu-adds-nine-persons-involved-in-elections-in-donetsk-people-s-republic-and-luhansk-people-s-republic-to-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/12/21/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/03/04/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-council-prolongs-eu-sanctions-for-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/03/15/ukraine-eu-responds-to-escalation-at-the-kerch-straits-and-the-azov-sea-and-renews-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/> [dostęp: 25.11.2022].

Rada przedłużyła do 23 czerwca 2020 r. sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Rosję⁵⁸.

Rada przedłużyła do 31 stycznia 2020 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Decyzja zapadła po tym, jak na szczycie Rady Europejskiej 20-21 czerwca 2019 r. prezydent Emmanuel Macron i kanclerz Angela Merkel przedstawili stan realizacji porozumień mińskich⁵⁹.

Rada przedłużyła obowiązywanie unijnych sankcji o kolejnych 6 miesięcy, do 15 marca 2020 r. Sankcje polegają na zamrożeniu aktywów i zakazie wjazdu. Obecnie obejmują 170 osób i 44 podmioty⁶⁰.

Rada przedłużyła do 31 lipca 2020 r. sankcje gospodarcze wymierzone w określone sektory rosyjskiej gospodarki. Decyzja ta jest następstwem przekazania przez prezydenta Macrona i kanclerz Merkel Radzie Europejskiej w dniu 12 grudnia 2019 r. aktualizacji stanu wdrażania porozumień mińskich, aby z którym związana jest decyzja o utrzymaniu sankcji⁶¹.

Rada zdecydowała przedłużyć o rok – do 6 marca 2022 r. – zamrożenie aktywów 7 osób, które odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla ukraińskich środków publicznych. Wobec jednej osoby sankcje przedłużono do 6 września 2021 r.; wobec dwóch osób sankcji nie przedłużono⁶².

Rada postanowiła przedłużyć sankcje wobec osób i podmiotów, które odpowiadają za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające, o kolejne 6 miesięcy – do 15 września 2021 r. Sankcje przewidują zakaz wjazdu, zamrożenie aktywów oraz zakaz udostępniania funduszy i innych zasobów gospodarczych osobom i podmiotom z listy sankcyjnej. W dalszym ciągu obejmują 177 osób i 48 podmiotów⁶³. Rada postanowiła przedłużyć o kolejny rok – do 23 czerwca 2022 r. – sankcje

⁵⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/06/20/illegal-annexation-of-crima-and-sevastopol-eu-extends-sanctions-by-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁵⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/06/27/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/09/12/eu-extends-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity-until-15-march-2020/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/12/19/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/03/04/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-eu-prolongs-restrictive-measures/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/03/12/ukraine-eu-extends-sanctions-over-territorial-integrity-for-a-further-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

wprowadzone w odpowiedzi na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską⁶⁴.

Rada postanowiła przedłużyć sankcje wobec osób i podmiotów, które odpowiadają za działania podważające lub narażające na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy, o kolejne 6 miesięcy – do 15 marca 2022 r. Sankcje przewidują restrykcje w podróżowaniu, zamrożenie aktywów oraz zakaz udostępniania funduszy i innych zasobów gospodarczych osobom i podmiotom z listy sankcyjnej. W dalszym ciągu obejmują 177 osób i 48 podmiotów⁶⁵.

Rada postanowiła objąć sankcjami dodatkowych 8 osób, które aktywnie wspierają działania i wdrażają polityki podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające. Wśród osób dodanych do unijnej listy sankcyjnej są przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania – sędziowie, prokuratorzy i funkcjonariusze służb bezpieczeństwa – uczestniczący w stosowaniu rosyjskiego prawa na terytorium nielegalnie zaanektowanych Krymu i Sewastopola. Osoby te podejmowały stronnicze decyzje w sprawach umotywowanych politycznie oraz ścigały lub prześladowały przeciwników nielegalnej aneksji Krymu i Sewastopola. Unijne sankcje za podważanie integralności terytorialnej Ukrainy dotyczą teraz 185 osób i 48 podmiotów. Osoby umieszczone na liście sankcyjne są objęte zamrożeniem aktywów; nie można im też udostępniać środków finansowych. Ponadto podlegają zakazowi podróży uniemożliwiającemu im wjazd na terytorium UE i przejazd przez to terytorium⁶⁶.

Rada zdecydowała o przedłużeniu o kolejny rok, do 6 marca 2021 r., dotychczasowego zamrożenia aktywów skierowanych przeciwko 10 osobom uznanym za odpowiedzialne za sprzeniewierzenie ukraińskich funduszy państwowych lub nadużycie urzędu powodujące straty w ukraińskich finansach publicznych. Środki ograniczające wobec dwóch osób nie zostały przedłużone⁶⁷.

Rada postanowiła przedłużyć o kolejne 6 miesięcy – do 15 września 2020 r. – sankcje za działania naruszające lub podważające integralność terytorialną,

⁶⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/06/21/russia-s-illegal-annexation-of-crimea-and-sevastopol-council-renews-sanctions-for-a-further-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/09/10/ukraine-eu-sanctions-over-territorial-integrity-prolonged-for-a-further-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2021/10/11/ukraine-eu-sanctions-eight-more-people-over-territorial-integrity/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/03/05/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-council-extends-asset-freezes/> [dostęp: 25.11.2022].

suwerenność i niezależność Ukrainy. Oprócz zamrożenia funduszy sankcje przewidują także zakaz udostępniania funduszy lub innych zasobów gospodarczych osobom umieszczonym w wykazie. Z wykazu usunięto nazwiska 2 osób zmarłych. Obecnie obejmuje on 175 osób i 44 podmioty⁶⁸.

Rada postanowiła przedłużyć sankcje wobec konkretnych sektorów gospodarki Federacji Rosyjskiej o kolejne sześć miesięcy, czyli do 31 stycznia 2021 r.⁶⁹

Rada dodała 2 osoby i 4 podmioty do listy osób i podmiotów objętych sankcjami za działania podważające lub narażające na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Decyzja w tej sprawie została podjęta w związku z rolą, jaką te osoby i podmioty odegrały w budowie mostu nad Cieśniną Kerczeńską i torów kolejowych, które łączą Rosję z nielegalnie zaanektowanym Półwyspem Krymskim, jednocześnie jeszcze bardziej izolując Krym od Ukrainy⁷⁰.

Rada postanowiła przedłużyć do 31 lipca 2021 r. sankcje wobec konkretnych sektorów rosyjskiej gospodarki. Sankcje te nałożono pierwotnie w 2014 r. w odpowiedzi na działania Rosji destabilizujące sytuację na Ukrainie⁷¹.

Rada postanowiła przedłużyć do 23 czerwca 2021 r. sankcje będące odpowiedzią na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską⁷².

Rada postanowiła przedłużyć sankcje nałożone na konkretne sektory gospodarki Federacji Rosyjskiej o sześć miesięcy, czyli do 31 lipca 2022 r. Decyzję przyjęto w wyniku ostatniej oceny stanu realizacji porozumień mińskich dokonanej przez Radę Europejską obradującą 16 grudnia 2021 r.⁷³

Rada nałożyła – w ramach obowiązującego systemu sankcyjnego – sankcje na kolejne 5 osób, które aktywnie wspierają działania i realizują polityki

⁶⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/03/13/ukraine-territorial-integrity-eu-renews-sanctions-for-a-further-6-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/06/29/russia-council-renews-economic-sanctions-over-ukrainian-crisis-for-six-more-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/10/01/ukraine-two-persons-and-four-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-railway-bridge-added-to-eu-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/12/17/russia-the-eu-prolongs-economic-sanctions-for-another-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/06/18/illegal-annexation-of-crima-and-sevastopol-eu-renews-sanctions-by-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/01/13/russia-eu-renews-economic-sanctions-over-the-situation-in-ukraine-for-further-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające. Odośne osoby to posłowie do Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej, którzy zostali wybrani 19 września 2021 r. jako reprezentanci nielegalnie zaanektowanego Półwyspu Krymskiego oraz Sewastopola, oraz szef i wiceszef sewastopolskiej komisji wyborczej⁷⁴.

Poniżej przedstawiono szczegóły pakietów sankcji nakładanych przez UE na Rosję w związku z agresją rozpoczętą w dniu 24 lutego 2022 r.

Rada uzgodniła pakiet środków w odpowiedzi na decyzję Federacji Rosyjskiej o uznaniu niekontrolowanych przez rząd obszarów obwodów donieckiego i ługańskiego na Ukrainie za niezależne podmioty oraz o wysłaniu rosyjskich wojsk na te obszary. Uzgodniony pakiet obejmuje: ukierunkowane sankcje wobec 351 członków rosyjskiej Dumy Państwowej i innych 27 osób; ograniczenia w stosunkach gospodarczych z niekontrolowanymi przez rząd obszarami obwodów donieckiego i ługańskiego; ograniczenia dostępu Rosji do unijnych rynków i usług kapitałowych i finansowych⁷⁵.

Przywódcy UE spotkali się na nadzwyczajnym szczycie zwołanym po agresji Rosji na Ukrainę. Uzgodnili oni dalsze sankcje wobec Rosji obejmujące: sektor finansowy; sektor energii i transportu; produkty podwójnego zastosowania; kontrolę i finansowanie eksportu; politykę wizową; dodatkowe sankcje przeciwko konkretnym Rosjanom; nowe kryteria nakładania sankcji⁷⁶.

UE postanowiła zamrozić aktywa prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina i ministra spraw zagranicznych Federacji Rosyjskiej Siergieja Ławrowa. Ponadto nałożyła środki ograniczające na członków Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej i na pozostałych członków rosyjskiej Dumy Państwowej, którzy poparli natychmiastowe uznanie przez Rosję samozwańczych „republik” donieckiej i ługańskiej. Rada uzgodniła również kolejny pakiet sankcji indywidualnych i gospodarczych za niczym niesprowokowaną i nieuzasadnioną agresję wojskową Federacji Rosyjskiej na Ukrainę. Dotyczą one finansów, energetyki, transportu i technologii oraz polityki wizowej⁷⁷.

⁷⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/21/ukraine-s-territorial-integrity-eu-targets-five-more-individuals-with-restrictive-measures/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2022/02/24/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister>

UE zatwierdziła nowe środki w reakcji na niczym niesprowokowaną i nieuzasadnioną agresję wojskową Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy. Pakiet wprowadza m.in.: zakaz transakcji z rosyjskim Bankiem Centralnym; wsparcie o wartości 500 mln EUR finansujące zapewnienie sprzętu i dostaw ukraińskim siłom zbrojnym; zakaz przelotów przez przestrzeń powietrzną UE i dostępu do unijnych lotnisk dla rosyjskich przewoźników; kolejne sankcje wobec 26 dodatkowych osób i jednego podmiotu⁷⁸. Trzeci pakiet sankcji objął ponadto: wykluczenie siedmiu rosyjskich banków z systemu SWIFT UE wykluczyła siedem rosyjskich banków z systemu SWIFT. Banki te zostaną odłączone od międzynarodowego systemu finansowego, co wpłynie negatywnie na możliwość prowadzenia przez nie działalności na całym świecie. Tych siedem banków to: Bank Otkritie, Nowikombank, Promswjażbank, Bank Rossija, Sowkombank, VEB i VTB. UE zakazała też: inwestowania w przyszłe projekty współfinansowane przez Rosyjski Fundusz Inwestycji Bezpośrednich, uczestnictwa w tych projektach lub dokonywania w nie innego wkładu; sprzedaży, dostarczania, transferu czy eksportu banknotów euro do Rosji lub do jakiegokolwiek osoby fizycznej lub prawnej lub podmiotu w Rosji⁷⁹.

Trzeci pakiet sankcji zawierał także: zawieszenie działalności nadawczej stacji Russia Today i agencji Sputnik; UE zatwierdziła zawieszenie działalności nadawczej w UE agencji Sputnik i stacji Russia Today, do czasu aż zakończy się agresja wobec Ukrainy, a Federacja Rosyjska i związane z nią media przestaną prowadzić działania w zakresie dezinformacji i manipulowania informacjami przeciwko UE i jej państwom członkowskim. Sputnik i Russia Today znajdują się pod stałą bezpośrednią lub pośrednią kontrolą władz Federacji Rosyjskiej i są kluczowe dla promowania i wspierania agresji wojskowej wobec Ukrainy oraz dla destabilizacji krajów sąsiadujących⁸⁰.

Rada postanowiła przedłużyć o kolejny rok – do 6 marca 2023 r. – zamrożenie aktywów osób, które odpowiadają za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych lub nadużywanie urzędu ze szkodą dla tych środków⁸¹.

-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/ [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/28/eu-adopts-new-set-of-measures-to-respond-to-russia-s-military-aggression-against-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/02/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-bans-certain-russian-banks-from-swift-system-and-introduces-further-restrictions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022D0376> [dostęp: 25.11.2022].

W odpowiedzi na zaangażowanie Białorusi w nieuzasadnioną i niczym niesprowokowaną agresję wojskową Rosji wobec Ukrainy Rada przyjęła dodatkowe środki wymierzone w białoruski sektor finansowy. Uzgodnione środki: ograniczą świadczenie specjalistycznych usług w zakresie komunikatów finansowych (SWIFT) na rzecz trzech białoruskich banków; uniemożliwią transakcje z Bankiem Centralnym Białorusi; uniemożliwią dopuszczanie do obrotu giełdowego akcji białoruskich podmiotów państwowych w unijnych systemach obrotu i świadczenie związanych z nimi usług; znacznie ograniczą przepływy finansowe z Białorusi do UE; uniemożliwią dostarczanie na Białoruś banknotów denominowanych w euro. Ponadto Rada wprowadziła dalsze sankcje odnośnie do wywozu do Rosji towarów i technologii żeglugi morskiej i technologii łączności radiowej⁸².

Rada postanowiła objąć sankcjami kolejnych 160 osób w związku z trwającą nieuzasadnioną i niczym niesprowokowaną agresją wojskową Rosji na Ukrainę oraz działaniami podważającymi lub narażającymi na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Osoby objęte sankcjami to: 14 oligarchów i prominentnych przedsiębiorców działających w kluczowych sektorach gospodarki zapewniających Federacji Rosyjskiej istotne źródło dochodów; 146 członków rosyjskiej Rady Federacji. Unijne sankcje obejmują teraz łącznie 862 osoby i 53 podmioty⁸³.

Rada postanowiła przedłużyć sankcje wobec osób i podmiotów, które odpowiadają za działania podważające integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażające, o kolejne 6 miesięcy – do 15 września 2022 r. Sankcje przewidują zakaz wjazdu, zamrożenie aktywów oraz zakaz udostępniania funduszy i innych zasobów gospodarczych osobom i podmiotom z listy sankcyjnej. W dalszym ciągu obejmują 862 osoby i 53 podmioty⁸⁴.

UE wprowadziła czwarty pakiet sankcji gospodarczych i indywidualnych w reakcji na wojskową agresję Rosji na Ukrainę. Nowe środki obejmują zakaz: wszelkich transakcji z niektórymi przedsiębiorstwami państwowymi; świadczenia usług ratingu kredytowego na rzecz osób i podmiotów z Rosji; nowych inwestycji w rosyjski sektor energetyczny. Rada rozszerzyła listę osób

⁸² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/09/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-agrees-new-sectoral-measures-targeting-belarus-and-russia/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/09/eu-imposes-restrictive-measures-on-160-individuals-as-a-consequence-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸⁴ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.084.01.0028.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A084%3ATOC [dostęp: 25.11.2022].

powiązanych z rosyjską bazą obronną i przemysłową, na które nałożono bardziej rygorystyczne ograniczenia wywozowe w odniesieniu do produktów podwójnego zastosowania oraz produktów i technologii, które mogłyby posłużyć Rosji do technologicznego wzmocnienia jej sektora obrony i bezpieczeństwa. UE wprowadziła również: ograniczenia w handlu żelazem, stalą i towarami luksusowymi; sankcje wobec kolejnych 15 osób i 9 podmiotów⁸⁵.

UE przyjęła też sankcje wobec 217 osób i 18 podmiotów. M.in. cztery kluczowe rosyjskie banki, mające 23-procentowy udział w rosyjskim sektorze bankowym, zostały objęte całkowitym zakazem dokonywania transakcji⁸⁶.

Rada przyjęła piąty pakiet sankcji wobec Rosji, gdyż kraj ten nadal prowadzi napastniczą wojnę przeciwko Ukrainie oraz pojawiają się doniesienia o aktach okrucieństwa popełnionych przez siły zbrojne Rosji w różnych ukraińskich miastach. Pakiet zakazuje: importu z Rosji węgla i innych stałych paliw kopalnych; wszystkim rosyjskim statkom dostępu do portów UE; rosyjskim i białoruskim przedsiębiorstwom transportu drogowego wjazdu do UE; importu innych towarów, takich jak drewno, cement, owoce morza i alkohol; eksportu do Rosji paliwa do silników odrzutowych oraz innych towarów; depozytów w portfelach do przechowywania kryptoaktywów⁸⁷.

W odpowiedzi na kryzys humanitarny wywołany niczym niesprobowaną i nieuzasadnioną inwazją Rosji na Ukrainę Rada wprowadziła wyjątki humanitarne w dwóch systemach sankcji dotyczących sytuacji w Ukrainie: w sankcjach w związku z działaniami podważającymi lub narażającymi na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy (system dotyczący integralności terytorialnej) i w sankcjach w odpowiedzi na uznanie niekontrolowanych przez rząd obszarów obwodów donieckiego i ługańskiego w Ukrainie (system dotyczący obwodów donieckiego i ługańskiego)⁸⁸.

⁸⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/15/russia-s-military-aggression-against-ukraine-fourth-eu-package-of-sectoral-and-individual-measures/> [dostęp: 25.11.2022]; <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/15/fourth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-15-additional-individuals-and-9-entities-subject-to-eu-restrictive-measures/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/04/08/fifth-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-adopts-restrictive-measures-against-an-additional-218-individuals-and-18-entities/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/04/08/eu-adopts-fifth-round-of-sanctions-against-russia-over-its-military-aggression-against-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/04/13/eu-introduces-exceptions-to-restrictive-measures-to-facilitate-humanitarian-activities-in-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

Rada nałożyła sankcje na kolejnych dwóch rosyjskich biznesmenów w związku z bezprawną aneksją Krymu: Serhija Witalijowicza Kurczenkę i Jewgienija Wiktorowicza Prigożyną. Serhij Witalijowicz Kurczenko to obywatel Ukrainy, który m.in. przejął kontrolę – przy wsparciu prorosyjskich separatystów – nad kilkoma dużymi hutami oraz fabrykami chemicznymi i zakładami energetycznymi na obszarach pozostających pod kontrolą separatystów. Jewgienij Wiktorowicz Prigożyn to prominentny rosyjski biznesmen, ściśle powiązany z prezydentem Władimirem Putinem i z rosyjskim Ministerstwem Obrony. Jest założycielem i nieoficjalnym szefem Grupy Wagnera, nieposiadającego osobowości prawnej podmiotu wojskowego z siedzibą w Rosji, odpowiedzialnym za rozmieszczanie najemników Grupy Wagnera w Ukrainie⁸⁹.

Przywódcy UE zdecydowanie potępiли rosyjską wojnę napastniczą przeciwko Ukrainie i uzgodnili 6. pakiet sankcji. Pakiet obejmie ropę naftową i produkty ropopochodne dostarczane z Rosji do państw członkowskich. Wprowadzone zostanie tymczasowe odstępstwo dotyczące ropy naftowej dostarczanej rurociągiem. Przywódcy wezwali Radę Unii Europejskiej do niezwłocznego sfinalizowania i przyjęcia nowych sankcji. Podczas szczytu przywódcy rozmawiali też o bezpieczeństwie ludności cywilnej, ściganiu zbrodni wojennych, unijnym wsparciu dla Ukrainy – w tym wsparciu humanitarnym, finansowym, wojskowym i politycznym – oraz o unijnej pomocy dla krajów ościennych. Podkreślili również, jak ważne jest zdecydowane realizowanie „Strategicznego kompasu” i zwiększanie potencjału UE w zakresie bezpieczeństwa i obrony. Rada Europejska odniosła się też do wyzwań związanych z bezpieczeństwem żywnościowym wynikających z wojny wywołanej przez Rosję i wezwała do przyspieszenia prac nad korytarzami solidarnościowymi, aby ułatwić eksport żywności z Ukrainy. Przywódcy przyjrzeni się postępowi w zwiększaniu energetycznej niezależności UE i uzgodnili dalsze działania, by zapewnić bezpieczeństwo dostaw energii⁹⁰.

Rada przyjęła szósty pakiet sankcji w związku z prowadzoną przez Rosję wojną napastniczą przeciwko Ukrainie, poparciem Białorusi dla tej wojny oraz doniesieniami o okrucieństwach popełnianych przez rosyjskie siły zbrojne. Na pakiet ten składają się: zakaz importu ropy naftowej i rafinowanych produktów ropopochodnych z Rosji, z nielicznymi wyjątkami; wykluczenie

⁸⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/04/21/ukraine-eu-sanction-s-two-additional-businesspeople-in-relation-to-the-illegal-annexation-of-crimea/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2022/05/30-31/> [dostęp: 25.11.2022].

kolejnych 3 rosyjskich banków i jednego białoruskiego banku z systemu SWIFT; zawieszenie działalności w UE trzech kolejnych rosyjskich nadawców państwowych. UE nałożyła również sankcje na kolejne 65 osób i 18 podmiotów. Są wśród nich osoby odpowiedzialne za okrucieństwa popełnione w Buczy i Mariupolu⁹¹.

Rada postanowiła przedłużyć o kolejny rok – do 23 czerwca 2023 r. – sankcje wprowadzone w odpowiedzi na bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską. Obecnie obowiązujące sankcje obejmują: zakazy dotyczące importu do UE produktów pochodzących z bezprawnie zaanektowanego Krymu lub z Sewastopola; inwestycje infrastrukturalne lub finansowe na bezprawnie zaanektowanym Krymie i w Sewastopolu oraz usługi turystyczne na tych terytoriach; eksport niektórych towarów i technologii do firm na Krymie lub do wykorzystania na bezprawnie zaanektowanym Krymie w sektorach transportu, telekomunikacji i energetyki; poszukiwanie i eksploatację ropy naftowej, gazu ziemnego i surowców mineralnych⁹².

Rada przyjęła nowe środki mające na celu zaostrzenie istniejących sankcji gospodarczych wobec Rosji, usprawnienie ich wdrażania i zwiększenie ich skuteczności. Pakiet służący utrzymaniu i dostosowaniu sankcji: wprowadza nowy zakaz zakupu, importu lub przekazywania złota pochodzącego z Rosji, w tym biżuterii; wzmacnia kontrolę eksportu towarów podwójnego zastosowania; rozszerza obecny zakaz dostępu do portów na śluzę; doprecyzowuje obowiązujące środki, na przykład w dziedzinie zamówień publicznych, lotnictwa i wymiaru sprawiedliwości; nakłada sankcje na kolejne 54 osoby i 10 podmiotów, w tym na mera Moskwy i Sberbank, jedną z największych instytucji finansowych. Nowe środki, podobnie jak wcześniejsze sankcje, nie dotyczą eksportu z Rosji żywności, zbóż ani nawozów⁹³. Rada przedłużyła stosowanie sankcji gospodarczych do 31 stycznia 2023 r.

Ograniczeniami objęte są: finanse; energetyka; technologie; towary podwójnego zastosowania; przemysł; transport; dobra luksusowe⁹⁴.

⁹¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022]; <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-the-eu-targets-additional-65-individuals-and-18-entities/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/06/20/crimea-and-the-city-of-sevastopol-eu-extends-sanctions-over-russia-s-illegal-annexation-by-one-year/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/07/21/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-maintenance-and-alignment-package/> [dostęp: 25.11.2022]; <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/07/22/russia-s-aggression-against-ukraine-the-eu-targets-additional-54-individuals-and-10-entities/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/07/26/russia-eu-renews>

Rada postanowiła nałożyć sankcje na kolejne dwie osoby w związku z trwającą niczym nieuzasadnioną i niesprowokowaną agresją wojskową Rosji na Ukrainę. Do listy osób, podmiotów i organów objętych sankcjami Rada dodała: Wiktora Fedorowycza Janukowycza – byłego prorosyjskiego prezydenta Ukrainy za to, że uczestniczył w podważaniu integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy oraz stabilności i bezpieczeństwa tego państwa lub im zagrażał; Ołeksandra Wiktorowycza Janukowycza (syna Wiktora) – także za prowadzenie transakcji z ugrupowaniami separatystycznymi w ukraińskim Donbasie. UE zdecydowanie solidaryzuje się z Ukrainą i będzie nadal udzielać jej silnego wsparcia na rzecz ogólnej odporności gospodarczej, wojskowej, społecznej i finansowej, w tym zapewniać pomoc humanitarną⁹⁵.

Rada postanowiła przedłużyć o kolejne 6 miesięcy – do 15 marca 2023 r. – sankcje wobec osób i podmiotów, które odpowiadają za działania podważające lub narażające na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Sankcje przewidują zakaz wjazdu osób z listy sankcyjnej, a także zamrożenie aktywów osób i podmiotów objętych sankcjami oraz zakaz udostępniania im środków finansowych i innych zasobów gospodarczych⁹⁶.

W związku z eskalacją wojny i bezprawną aneksją terytoriów w Ukrainie Rada przyjęła nowe sankcje, m.in.: pułap cenowy związany z transportem morskim rosyjskiej ropy naftowej dla państw trzecich; restrykcje względem kolejnych produktów mogących przyczynić się do militarnego i technologicznego wzmocnienia Rosji; dodatkowe ograniczenia w handlu z Rosją i usługach na jej rzecz; wpisanie na listę sankcyjną kolejnych 30 osób i 7 podmiotów⁹⁷.

Rada objęła sankcjami dodatkowe 3 osoby z Iranu i 1 irański podmiot za działania podważające lub narażające na szwank integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy. Wynika to z ich roli w budowie

-economic-sanctions-over-russia-s-military-aggression-against-ukraine-for-further-six-months/ [dostęp: 25.11.2022].

⁹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/08/04/russia-s-aggression-against-ukraine-the-eu-imposes-restrictive-measures-on-viktor-and-oleksandr-yanukovich/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/09/14/russian-aggression-against-ukraine-eu-individual-sanctions-over-territorial-integrity-prolonged-for-a-further-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/10/06/eu-adopts-its-latest-package-of-sanctions-against-russia-over-the-illegal-annexation-of-ukraine-s-donetsk-luhansk-zaporizhzhia-and-kherson-regions/> [dostęp: 25.11.2022]; <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/10/06/latest-package-of-sanctions-in-view-of-russia-s-escalating-aggression-against-ukraine-eu-adopts-restrictive-measures-against-an-additional-30-individuals-and-7-entities/> [dostęp: 25.11.2022].

i dostarczaniu bezzałogowych statków powietrznych wykorzystywanych przez Rosję w wojnie przeciwko Ukrainie. Osoby i podmiot umieszczone na liście sankcyjnej są objęte zamrożeniem aktywów. Ponadto osoby i firmy z UE nie mogą udostępniać im środków finansowych. Dodatkowo na osoby z listy nałożono zakaz podróży uniemożliwiający im wjazd na terytorium UE lub przejazd przez nie⁹⁸.

Przechodząc do konkluzji w zakresie sankcji nakładanych przez UE na Rosję w związku z inwazją na Ukrainę należy stwierdzić, iż jest to już długotrwały i wieloletni proces. Jak pokazuje praktyka, a także doniesienia w zakresie sytuacji gospodarczej oraz wymiany handlowej Rosji, sankcje nie przyniosły oczekiwanych efektów. Wprawdzie sankcje były wielokrotnie rozszerzane o nowe podmioty oraz obszary, ale w generalnym rozrachunku nie przyniosło to efektu w postaci takiego oddziaływania na gospodarkę Rosji, które pozwoliłoby na zatrzymanie agresji na Ukrainę. W toku nakładania sankcji ujawniły się słabości UE jako organizacji międzynarodowej w procesie decyzyjnym dotyczącym ustalania oraz nakładania sankcji. Stosunkowo często partykularne interesy państw członkowskich sprawiały, że sankcje były ograniczane lub też zawierały wyłączenia, które ograniczały ich rzeczywisty wpływ na Rosję. Wiele sankcji (pakietów sankcji) nie przekłada się niestety na ich skuteczność. W stosunku do części państw UE wymiana handlowa z Rosją nie spadła, a wręcz się zwiększyła. Występują też przypadki obchodzenia, czy też łamania sankcji lub ich blokowania w imię, jak się wydaje, interesów poszczególnych państw członkowskich UE. Nakładanie sankcji odbywa się często ze zbyt dużym opóźnieniem, co znacząco ogranicza ich skuteczność. Na stosunkowo małą efektywność sankcji wpływa również ich następczy charakter. Brak jest zasadniczo sankcji, które miałyby charakter uprzedni, wyprzedzający. Część z sankcji, w szczególności tych dotyczących surowców energetycznych, zostało niestety ukształtowane tak, że nie osłabiają one w sposób widoczny wpływów finansowych Rosji z tego tytułu. Polityka sankcyjna UE w stosunku do Rosji pokazuje na słabość procesu decyzyjnego na poziomie UE, a także ujawnia partykularne interesy gospodarcze poszczególnych państw UE, które blokują nałożenie poszczególnych sankcji na Rosję. Należy więc ocenić, że nakładane sankcje nie są tak efektywne, jak być powinny. W ramach UE zarysowały się również grupy interesów oraz państwa, które na skutek dużego uzależnienia od wymiany

⁹⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/10/20/ukraine-eu-sanctions-three-individuals-and-one-entity-in-relation-to-the-use-of-iranian-drones-in-russian-aggression/> [dostęp: 25.11.2022].

handlowej z Rosją (szczególnie w zakresie surowców energetycznych) chcąc chronić swoją gospodarkę dążą do tego, aby sankcje nakładane na Rosję nie uderzyły w ich rodzime gospodarki. Podsumowując należy uznać, iż poziom sankcji nakładanych przez UE na Rosję nie jest wystarczający, a same sankcje nie są na tyle dolegliwe, aby w sposób efektywny zmusić Rosję do zakończenia wojny z Ukrainą.

Dr Tomasz Wicha

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

DZIAŁANIA DYPLMATYCZNE UE W DOBIE KONFLIKTU ROSJI NA UKRAINĘ*

Wprowadzenie

Niechętnie wykorzystywanie paradygmatu realistycznej oceny środowiska międzynarodowego do oceny środowiska międzynarodowego i liczne wykorzystywanie doktryny liberalnej, zwłaszcza w odniesieniu do współpracy w ramach organizacji międzynarodowej, w której nacisk jest położony na współpracę, w niekiedy nieoczywisty sposób potencjalnie prowadzi do zaciemnienia określonych zjawisk na arenie międzynarodowej przy braku oceny, które należałoby ująć bezpośrednio, wprost, bowiem wojna jest wojną, agresja zbrojna pozostaje agresją zbrojną, a nie – „wydarzeniami na Ukrainie”, „konfliktem toczonym na Ukrainie”, itp. Niewątpliwie taki pozornie niewinny zabieg wpływa w poliarchicznym środowisku międzynarodowym, w którym fundamentalną rolę odgrywa rywalizacja polityczna, na potencjalne dążenie do zbiorowego zniekształcania postrzegania rzeczywistości.

Nie byłoby prawdą stwierdzenie, że państwa członkowskie Unii Europejskiej nie dostrzegły agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2014 r., lecz niewątpliwie poziom reakcji na interwencję militarną Federacji Rosyjskiej na Krym oraz na sytuację, która wystąpiła na wschodniej części terytorium suwerennego państwa graniczącego z Unią Europejską, budził niekiedy niezrozumienie oraz swoisty niedosyt w zakresie poziomu reakcji, ten niedosyt był dostrzegalny zwłaszcza wśród państw członkowskich, które przez kilkadziesiąt lat znajdowały się po drugiej, wschodniej stronie „żelaznej kurtyny”¹.

* Stan na dzień 25.11.2022 r.

¹ Por. B. Koszel, *The European Union and the conflict in Ukraine (2014-2018)*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2020, nr 1, s. 75-95; O. Podvorna, *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, „Wschód Europy” 2015, nr 1, s. 183-210.

Wystąpienie agresji zbrojnej na terytorium Ukrainy w 2014 r. oznaczało równoległe istotny kryzys bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Należy podnieść, że kryzys bezpieczeństwa na Ukrainie odnosił się w znaczącej mierze do kwestii pryncypialnej, był wywołany przyczynami „europejskimi”², wszak zaistniał w konsekwencji Euromajdanu w stolicy Ukrainy skutkującym włączeniem się, w sensie dosłownym, Federacji Rosyjskiej³. Zajęcie w siłowy sposób Półwyspu Krymskiego przez Federację Rosyjską było w sensie dosłownym wymuszoną zmianą granic w Europie, na co Unia Europejska nie była w wyczerpujący sposób przygotowana na zaistniałą rzeczywistość obejmującą zmianę granic Ukrainy. Niemniej, podjęto określone działania oraz aktywności, jako reakcję na zaistniałe wydarzenia skutkujące w 2014 r. zajęciem części terytorium suwerennego państwa graniczącego z Unią Europejską.

1. Wyczerpujące decyzje vs. niedosyt decyzyjny Unii Europejskiej wobec sytuacji na Ukrainie począwszy od 2014 r. – ujęcie chronologiczne (2014-2022)

Dnia 3 marca 2014 r. Rada do Spraw Zagranicznych na nadzwyczajnym posiedzeniu odnoszącym się do sytuacji na Ukrainie uzgodniła, że podejmie pracę nad przyjęciem sankcji w zakresie zamrożenia oraz odzyskiwania aktywów podmiotów, które były odpowiedzialne za sprzeniewierzenie ukraińskich środków publicznych. Ponadto, Unia Europejska oraz państwa członkowskie postanowiły zawiesić przygotowania do planowanego na czerwiec 2014 r. szczytu Unia Europejska – Federacja Rosyjska w Soczi⁴. Dnia 6 marca 2014 r. na nadzwyczajnym szczycie szefów państw i rządów UE poświęconemu Ukrainie zebrani potępiли działania Federacji Rosyjskiej na Ukrainie i podjęli decyzję o rozpoczęciu prac nad sankcjami o charakterze indywidualnym (zakaz wjazdu oraz zamrożenie aktywów). Potwierdzono także działania, które zostały zarekomendowane przez ministrów spraw zagranicznych Unii Europejskiej 3 marca 2014 r., to jest zawieszenie bilateralnych rozmów z Federacją Rosyjską na temat wiz, a także rozmów na temat nowego porozumienia Unia

² Kryzys był następstwem niepodpisania przez ówczesnego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z Unią Europejską.

³ B.J. Góralczyk, *Kryzysy w Unii Europejskiej*, w: *Integracja europejska. Polska perspektywa*, red. Z. Czachór, T.G. Grosse, W. Paruch, Warszawa 2018, s. 33.

⁴ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/03/> [dostęp: 25.11.2022].

Europejska – Federacja Rosyjska⁵. Rekomendacje w zakresie sankcji za działania zagrażające integralności terytorialnej suwerennej Ukrainy wobec 21 urzędników rosyjskich oraz ukraińskich zostały przyjęte 17 marca 2014 r. na Radzie do Spraw Zagranicznych⁶.

Debaty w sprawie możliwości reakcji Unii Europejskiej odbyły się także na Radzie Europejskiej na temat kryzysu na Ukrainie 20 marca 2014 r. Rosyjska aneksja Krymu oraz Sewastopola spowodowała dodanie do listy sankcyjnej 12 nazwisk (zamrożenie aktywów oraz prowadzenie unijnego zakazu wjazdu) oraz podjęcie decyzji o odwołaniu planowanego szczytu Unia Europejska – Federacja Rosyjska. Przyjęto również, że państwa członkowskie zaprzestaną organizacji uznanych za zwyczajowe bilateralnych szczytów z Federacją Rosyjską. Na posiedzeniu Rady Europejskiej zwrócono się także do Komisji Europejskiej, aby opracowała szersze segmentowo sankcje o charakterze gospodarczo-handlowym, które potencjalnie możliwe byłyby do nałożenia w przypadku dalszego destabilizowania Ukrainy⁷. Dnia 15 kwietnia 2014 r. podjęto na Radzie do Spraw Zagranicznych ustalenie, żeby zaostrzyć sankcje wobec odpowiedzialnych za sprzeniewierzenie środków publicznych Ukrainy i objęcie kolejnych osób zakazem wjazdu oraz zamrożeniem aktywów⁸.

Dnia 12 maja 2014 r. Rada do Spraw Zagranicznych uzgodniła nowe sankcje, a także zapoznała się z materiałem przygotowanym przez Komisję Europejską w zakresie możliwości działań, o które wnioskowała Rada Europejska w marcu 2014 r.⁹, a na posiedzeniu 23 czerwca 2014 r. przyjęto środki wdrażające politykę nieuznawania aneksji Krymu i traktowanie aneksji jako działanie bezprawne, co skutkowało zakazem importu towarów z Krymu i Sewastopola. Na posiedzeniu Rady Europejskiej w czerwcu 2014 r. szefowie rządów i przywódcy państw członkowskich wskazali działania, które Federacja Rosyjska oraz separatyści mieliby podjąć, żeby doprowadzić do deeskalacji konfliktu. Dodatkowo, podpisano układ stowarzyszeniowy z Ukrainą¹⁰. Ani Federacja Rosyjska, ani separatyści nie podjęli działań prowadzących do deeskalacji konfliktu, zdecydowano na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Europejskiej 16 lipca 2014 r. o nałożeniu na Federację Rosyjską nowych sankcji, przy czym

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/06/> [dostęp: 25.11.2022].

⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/03/17/> [dostęp: 25.11.2022].

⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/03/20-21/> [dostęp: 25.11.2022].

⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/04/14-15/> [dostęp: 25.11.2022].

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/05/12/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/06/23/> [dostęp: 25.11.2022].

najbardziej wyrazistą zmianą było ograniczenie współpracy gospodarczej¹¹. Poszerzono podstawę prawną w zakresie unijnych sankcji, co powodowało, że mogły nimi zostać objęte podmioty, które finansowo lub materialnie wspierały działania antyukraińskie. Na posiedzeniu Rady do Spraw Zagranicznych 22 lipca 2014 r. podjęto temat zestrzelenia samolotu MH17¹².

W lipcu 2014 r. przyjęto pakiet ukierunkowanych sankcji gospodarczych, które odnosiły się do wymiany handlowej z Federacją Rosyjską w konkretnych sektorach gospodarki. Specjalne oświadczenie w sprawie „dodatkowych środków ograniczających przeciwko Rosji” mieli przewodniczący Rady Unii Europejskiej oraz przewodniczący Komisji Europejskiej¹³. Ograniczono państwowym instytucjom z Federacji Rosyjskiej dostęp do rynków kapitałowych Unii Europejskiej. Nałożono embargo na handel bronią. Ustanowiono zakaz eksportu na produkty podwójnego zastosowania dla wojskowych użytkowników końcowych oraz ograniczono dostęp Federacji Rosyjskiej do wrażliwych technologii ze szczególnym odniesieniem do sektora naftowego. Wskazano jednoznacznie, że przyłączenie terytorium innego państwa oraz świadoma jego destabilizacja były nie do przyjęcia w XXI w. Czynnikiem wyraźnie motywującym do ostrzejszego przyjęcia rozwiązań ograniczających stała się zestrzelenie samolotu lecącego z Holandii do Malezji, skutkujące śmiercią niepełna 300 osób¹⁴.

Zadbano także o zawarcie komunikatu skierowanego „do wewnątrz” Unii Europejskiej, tj. złożono deklarację odwołującą się do wypełnienia obowiązku ochrony obywateli i zapewnienia bezpieczeństwa obywatelom. Wezwano (na forum ogólnym, a także w kontaktach bilateralnych) rosyjskich przywódców do aktywności na rzecz pokojowego rozwiązania konfliktu. Podkreślono, że z opóźnieniem udostępniono miejsce katastrofy lotniczej z 17 lipca 2014 r., ingerowano w szczątki samolotu, a także w lekceważący sposób traktowano ciała ofiar. W tym samym wielowątkowym komunikacie zawarto jednak odwołanie do wspólnych interesów Unii Europejskiej z Federacją Rosyjską. Wskazano, że obydwie strony były beneficjentami wzrostu poziomu współpracy, niemniej, aktywność Federacji Rosyjskiej skutkująca aneksją Krymu

¹¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/07/16/> [dostęp: 25.11.2022].

¹² <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/07/22/> [dostęp: 25.11.2022].

¹³ EUCO 158/14, 29.07.2014, Oświadczenie przewodniczącego Rady Unii Europejskiej Hermana Van Rompuy'a i przewodniczącego Komisji Europejskiej wydane w imieniu Unii Europejskiej dotyczące przyjętych dodatkowych środków ograniczających przeciwko Rosji, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/144159.pdf [dostęp: 25.11.2022].

¹⁴ Tamże.

i destabilizowaniem Ukrainy uniemożliwiała utrzymanie korzystnych dla obydwu stron relacji. Pakiet sankcji miał być czytelnym sygnałem dla przywódców Federacji Rosyjskiej, że destabilizowanie suwerennego państwa będzie „kosztowne” dla gospodarki Federacji Rosyjskiej i spowoduje międzynarodową izolację Federacji Rosyjskiej. W lipcu 2014 r. Unia Europejska wyrażała możliwość wycofania się ze swych decyzji podjętych w następstwie aneksji Krymu przez Federację Rosyjską i gotowość do wznowienia dialogu na linii Unia Europejska – Federacja Rosyjska, jeśli Federacja Rosyjska „zacznie aktywnie i w jednoznaczny sposób przyczyniać się do znalezienia rozwiązania kryzysu na Ukrainie”¹⁵.

Sytuacja na Ukrainie nie uległa poprawie, przeciwnie, dlatego na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Europejskiej 30 sierpnia 2014 r. wystąpiono o przygotowanie nowych sankcji gospodarczych wobec Federacji Rosyjskiej¹⁶. Sankcje ulegały procesualnemu poszerzeniu podmiotowemu lub/i przedmiotowemu, co nie przełożyło się na zatrzymanie eskalacji działań podejmowanych na Ukrainie.

Aktywność Unii Europejskiej w 2015 r. skupiała się wokół przedłużania sankcji indywidualnych. Potępiono ostrzał dzielnic mieszkaniowych, w tym ten dokonany w Mariupolu, a także eskalację walk w regionach ługańskim i donieckim¹⁷. Ważną – z zakresu refleksji odnoszącej się do decydowania politycznego – było przyjęcie na nieformalnym szczycie przywódców państw i szefów rządów 12 lutego 2015 r. z zadowoleniem wyników porozumień mińskich. Dodatkowo, przyjęto że Unia Europejska „nie zawaha się podjąć niezbędnych kroków” w przypadku braku realizacji porozumienia powiązanego z zawieszeniem broni¹⁸.

Decydenci w Unii Europejskiej przyjęli tuż po ogłoszeniu porozumień mińskich, że system sankcji zostanie uzależniony od wdrożenia porozumień mińskich. Rozstrzygnięto, że sankcje gospodarcze miały obowiązywać do końca 2015 r. (miał wówczas zostać zrealizowany kluczowy punkt planu na rzecz pokoju, czyli Ukraina miała odzyskać kontrolę nad granicą ukraińsko-rosyjską). Zgodzono się, żeby kontynuować wysiłki na rzecz przeciwdziałania kampanii dezinformacyjnej realizowanej przez Federację Rosyjską w odniesieniu

¹⁵ Tamże.

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2014/08/30/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁷ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2015/01/29/> [dostęp: 25.11.2022].

¹⁸ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/02/12/> [dostęp: 25.11.2022].

do konfliktu na Ukrainie¹⁹. Dnia 22 czerwca 2015 r. przedłużono unijne sankcje gospodarcze jako odpowiedź na destabilizującą rolę Federacji Rosyjskiej na wschodzie Ukrainy. Ograniczenia odnosiły się do części wymiany handlowej w sektorze energetycznym, obronnym oraz finansowym²⁰.

Ocena realizacji postanowień mińskich nie przebiegła z satysfakcjonującymi konkluzjami 21 grudnia 2015 r. Rada postanowiła utrzymać sankcje gospodarcze do 31 lipca 2016 r. (przedłużono je do 31 stycznia 2017 r.; potem do 31 lipca 2017 r. i następnie do 15 września 2017 r.), a w połowie 2016 r. UE przedłużyła do dnia 23 czerwca 2017 r. sankcje za aneksję Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską, które obowiązywały obywateli Unii Europejskiej oraz inne firmy i ograniczały się do terytorium Sewastopola i Krymu. Na szczycie Rady Europejskiej w dniach 22-23 czerwca 2017 r. prezydent Francji Emmanuel Macron oraz kanclerz Niemiec Angela Merkel przedstawili na forum UE stan realizacji porozumień mińskich, co stanowiło uzasadnienie do przedłużenia sankcji na konkretne sektory rosyjskiej gospodarki²¹. W analogiczny sposób postąpiono po tym, jak prezydent Francji i kanclerz Niemiec zrecenzowali stan realizacji postanowień mińskich na szczycie Rady Europejskiej 14 grudnia 2017 r.²²

Rozszerzenie listy sankcyjnej w 2018 r. było związane z organizacją rosyjskich wyborów prezydenckich na terytorium Krymu i Sewastopola. Wskazano ponownie, że wpisani na listę sankcyjną w aktywny sposób wspierali, a także realizowali aktywność na rzecz podważenia integralności terytorialnej, niezależności oraz podmiotowości Ukrainy²³.

Stan realizacji porozumień mińskich przez prezydenta Francji oraz kanclerz Merkel na szczycie Rady Europejskiej w dniach 28-29 czerwca 2018 r. spowodował kolejne przedłużenie sankcji na konkretne sektory gospodarki Federacji Rosyjskiej (do 31 stycznia 2019 r.). Taka decyzja wymagała jednomyślności. Przedłużone sankcje obejmowały sektor finansowy, obronny i energetyczny, a także produkty podwójnego zastosowania i dotyczyły:

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2015/03/19-20/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/22-russia-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

²¹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/06/22-russia-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

²² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2017/12/21/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

²³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/05/14/ukraine-eu-adds-five-persons-involved-in-the-organisation-of-russian-presidential-elections-in-illegally-annexed-crimea-and-sevastopol-to-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

- ograniczenie dostępu do pierwotnych i wtórnych rynków kapitałowych UE dla pięciu głównych instytucji finansowych w Federacji Rosyjskiej o większościowym udziale skarbu państwa oraz ich spółek zależnych, które zostały utworzone poza Unią Europejską, w których takie instytucje miały większość udziałów oraz dla trzech rosyjskich firm przemysłu obronnego i trzech głównych rosyjskich firm energetycznych;
- zakaz importu oraz eksportu broni;
- ograniczenie dostępu Federacji Rosyjskiej do istotnych strategicznie technologii i usług, które można wykorzystać zarówno do produkcji, jak i wydobycia ropy naftowej;
- zakaz eksportu produktów podwójnego zastosowania w celach militarnych lub dla użytkowników wojskowych w Federacji Rosyjskiej.

Oprócz sankcji gospodarczych, utrzymano także ukierunkowane sankcje indywidualne obejmujące zakaz wiz oraz zamrożenie aktywów (według stanu na 5 lipca 2018 r. sankcje obejmowały 155 osób oraz 38 podmiotów), a także sankcje za nielegalną w świetle prawa międzynarodowego aneksję Krymu i Sewastopola, które były ograniczone do tych terytoriów²⁴.

Lista sankcyjna uległa rozszerzeniu o kolejne sześć podmiotów w związku z budową mostu nad Cieśniną Kerczeńską, który miał połączyć zaanektowany Krym z Federacją Rosyjską. Wskazano, że działania podmiotów wsparły konsolidację kontroli Federacji Rosyjskiej nad Krymem, co skutkowało dalszym podważaniem integralności terytorialnej, niezależności oraz suwerenności Ukrainy. Wszystkie aktywa (na terenie Unii Europejskiej) należące do podmiotów, na które nałożono sankcje, zostały zamrożone i równocześnie żadne fundusze nie mogły być tym podmiotom udostępniane przez podmioty oraz obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej²⁵. Następną przyczyną zwiększenia listy sankcyjnej było zaangażowanie w organizację w listopadzie 2018 r. „wyborów” w „Donieckiej Republice Ludowej” oraz „Ługańskiej Republice Ludowej”. Podtrzymano, że taka aktywność nie tylko była nielegalna, bezprawna i nie zostanie uznana, ale także podważała zobowiązania z tzw. porozumień mińskich i naruszała suwerenność Ukrainy²⁶.

²⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/07/05/russia-eu-prolongs-economic-sanctions-by-six-months/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/07/31/ukraine-eu-adds-six-entities-involved-in-the-construction-of-the-kerch-bridge-connecting-the-illegally-annexed-crima-to-russia-to-sanctions-list/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2018/12/10/ukraine-eu-adds-nine-persons-involved-in-elections-in-donetsk-people-s-republic-and-luhansk-people-s-republic>

Przedłużenie sankcji w 2019 r. było następstwem eskalacji napięcia na Morzu Azowskim oraz w Cieśninie Kerczeńskiej. Wskazano, że Federacja Rosyjska zdecydowała się na użycie sił zbrojnych bez uzasadnienia. Unia Europejska zażądała natychmiastowego uwolnienia zatrzymanych ukraińskich marynarzy, a także zwrotu ukraińskich okrętów i wreszcie – umożliwienia swobodnego przemieszczania się statków przez Cieśninę Kerczeńską²⁷.

Sankcje były wielokrotnie rozszerzane personalnie i podmiotowo, nastąpiła ich swoista etapizacja. Do listy sankcyjnej dodano także przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości, a także organów ścigania – sędziów, prokuratorów oraz funkcjonariuszy spraw bezpieczeństwa, którzy uczestniczyli w stosowaniu prawa Federacji Rosyjskiej na terytorium Krymu oraz Sewastopola, które zostało zaanektowane. Osoby, które objęto sankcjami, zostały uznane za podejmujące stronnictwe decyzje, które były motywowane politycznie. Wskazano, że prześladowały przeciwników aneksji Sewastopola oraz Krymu²⁸. Przedłużano także sankcje w związku ze sprzeniewierzeniem ukraińskich środków publicznych oraz nadużywaniem urzędu ze szkodą dla funduszy publicznych²⁹.

2. Rok 2022 – ukraiński *annus horribilis*

Pierwszy pakiet sankcji Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej został wdrożony po uznaniu przez Federację Rosyjską obwodów ługańskiego oraz donieckiego jako podmioty niezależne, a także w następstwie decyzji o wysłaniu rosyjskich wojsk na te obszary. Uzgodnione zostały następujące rozwiązania:

- ograniczenia dostępu Federacji Rosyjskiej do rynków kapitałowych oraz finansowych Unii Europejskiej;
- ograniczenia w stosunkach gospodarczych z obwodem donieckim i ługańskim (zakaz importu, restrykcje handlowe i inwestycyjne w części

-to-sanctions-list/ [dostęp: 25.11.2022].

²⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2019/03/15/ukraine-eu-responds-to-escalation-at-the-kerch-straits-and-the-azov-sea-and-renews-sanctions-over-actions-against-ukraine-s-territorial-integrity/>.

²⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/history-restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/> [dostęp: 25.11.2022].

²⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2020/03/05/misappropriation-of-ukrainian-state-funds-council-extends-asset-freezes/> [dostęp: 25.11.2022].

sektorów gospodarki, zakaz świadczenia usług turystycznych, zakaz eksportu części towarów i technologii);

- ukierunkowane sankcje wobec 352 członków Dumy Państwowej Federacji Rosyjskiej oraz innych 27 osób.

Unia Europejska wezwała Federację Rosyjską do cofnięcia decyzji o uznaniu obszarów w obwodzie ługańskim oraz donieckim. Zaproponowano powrót do dyskusji w formacie normandzkim i w trójstronnej grupie kontaktowej³⁰. Na nadzwyczajnym posiedzeniu Rady Europejskiej 24 lutego 2022 r. potępiono agresję wojskową Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy, a także wyrażono solidarność z Ukrainą oraz Ukraińcami. Stwierdzono, że działania Federacji Rosyjskiej nie tylko naruszały prawo międzynarodowe, ale także podważały bezpieczeństwo oraz stabilność w Europie i na świecie. Zażądano od Federacji Rosyjskiej:

- zaprzestania w trybie natychmiastowym działań wojskowych;
- bezwarunkowego wycofania sprzętu wojskowego i wszelkich sił z terytorium Ukrainy;
- respektowania (bez wyłączeń) integralności terytorialnej, suwerenności oraz niezależności Ukrainy;
- przestrzegania prawa międzynarodowego;
- zaprzestania kampanii o charakterze dezinformacyjnym oraz zaprzestania cyberataków.

Uzgodniono także dalsze środki ograniczające, które miały skutkować poważnymi konsekwencjami dla Federacji Rosyjskiej obejmując następujące segmenty:

- sektor energii i transportu;
- sektor finansowy;
- politykę wizową;
- produkty podwójnego zastosowania;
- politykę wizową³¹.

Drugi pakiet sankcji (w tym uwzględniający sankcje personalne wobec Władimira Putina oraz Siergieja Ławrowa) w związku z inwazją Federacji Rosyjskiej

³⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/23/russian-recognition-of-the-non-government-controlled-areas-of-the-donetsk-and-luhansk-oblasts-of-ukraine-as-independent-entities-eu-adopts-package-of-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

³¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2022/02/24/> [dostęp: 25.11.2022].

na Ukrainę zmaterializował się 25 lutego 2022 r. Postanowiono zamrozić aktywa zarówno prezydenta Federacji Rosyjskiej, jak i ministra spraw zagranicznych. Zdecydowano także o nałożeniu sankcji ograniczających na członków Rady Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, a także na pozostałych członków Dumy Państwowej, którzy dokonali poparcia uznania przez Federację Rosyjską „republik”: ługańskiej oraz donieckiej. Uzgodniono także rozszerzony pakiet sankcji gospodarczych oraz indywidualnych w odniesieniu do sektora finansów, transportu, technologii, polityki wizowej oraz energetyki³².

Trzeci pakiet ograniczeń odnosił się do wykluczenia siedmiu rosyjskich banków (Bank Otkritie, VEB, VTB, Sowcombank, Bank Rossija, Promswwajz-bank, Nowikombank) z międzynarodowego systemu bankowego SWIFT, co skutkowało negatywnie na jakąkolwiek możliwość prowadzenia przez wskazane banki działalności obejmującej cały świat. Zakazano także:

- sprzedaży, dostarczania, a także transferu lub eksportu banknotów euro do Federacji Rosyjskiej lub do jakiejkolwiek osoby prawnej, podmiotu w Federacji Rosyjskiej lub osoby fizycznej w Federacji Rosyjskiej;
- inwestowania w przyszłe projekty mające współfinansowanie Rosyjskiego Funduszu Inwestycji Bezpośrednich, a także uczestnictwa w takich projektach oraz dokonywania w nie innego wkładu³³.

Zatwierdzono także zawieszenie w Unii Europejskiej działalności nadawczej stacji Russia Today oraz agencji Sputnik do momentu zakończenia agresji zbrojnej na Ukrainę. Wskazano, że media ściśle związane z Federacją Rosyjską prowadzą dezinformację i manipulują informacjami w sposób, który działa przeciwko Unii Europejskiej oraz państwom członkowskim Unii Europejskiej. Zawarto sformułowanie, że zarówno Russia Today, jak i Sputnik znajdowały się pod pośrednią lub bezpośrednią kontrolą rosyjskich władz i przyczyniały się do destabilizacji sytuacji przez promowanie oraz wspieranie agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę³⁴.

Sygnalem dla Federacji Rosyjskiej miało być także uzgodnienie środków obejmujących także białoruski system finansowy oraz wprowadzenie

³² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/02/25/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-imposes-sanctions-against-president-putin-and-foreign-minister-lavrov-and-adopts-wide-ranging-individual-and-economic-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

³³ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/02/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-bans-certain-russian-banks-from-swift-system-and-introduces-further-restrictions/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁴ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/02/eu-imposes-sanctions-on-state-owned-outlets-rt-russia-today-and-sputnik-s-broadcasting-in-the-eu/> [dostęp: 25.11.2022].

sankcji obejmujących wywóz do Federacji Rosyjskiej towarów oraz technologii żeglugi morskiej, a także technologii łączności radiowej. Zakazano sprzedaży, dostawy, przekazywania lub wywozu w pośredni lub bezpośredni sposób technologii żeglugi morskiej i towarów nie tylko na rzecz osób fizycznych i prawnych, organów lub podmiotów w Federacji Rosyjskiej, lecz także do wykorzystania w Federacji Rosyjskiej lub na rzecz umieszczenia na pokładzie statku pod banderą Federacji Rosyjskiej³⁵.

Czwarty pakiet sankcji Unii Europejskiej na Ukrainę był następstwem nieformalnego posiedzenia przywódców państw i szefów rządów Unii Europejskiej z 10-11 marca 2022 r. Wskazano, że kolejny poziom sankcji był konieczny do wdrożenia w związku z potrzebą jednoznacznego zaznaczenia stanowiska Unii Europejskiej wobec działań zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainie. Wysoki przedstawiciel do spraw zagranicznych i bezpieczeństwa Josep Borell wskazał, że zadaniem UE było utrudnienie finansowania „machiny wojennej Kremla”. Postanowienia Rady obejmowały:

- zakaz wszelkiego typu transakcji z niektórymi przedsiębiorstwami państwowymi;
- zakaz realizacji świadczenia podmiotom lub osobom z Federacji Rosyjskiej usług ratingu kredytowego, a także dostępu do abonamentowych usług w związku z działalnością obejmującą rating kredytowy;
- rozszerzenie listy osób mających powiązania z rosyjską bazą przemysłową oraz rosyjską bazą obronną; nałożono bardziej rygorystyczne ograniczenia obejmujące możliwość wywozu produktów podwójnego zastosowania, a także produktów i technologii, które potencjalnie mogłyby wzmocnić sektor obrony i bezpieczeństwo Federacji Rosyjskiej;
- zakaz nowych inwestycji w sektor energetyczny Federacji Rosyjskiej oraz wprowadzenie ograniczenia wywozowego względem sprzętu, usług oraz technologii na potrzeby przemysłu obronnego;
- wprowadzenie następnych ograniczeń w handlu stalą i żelazem, a także towarami luksusowymi;
- objęcie sankcjami najważniejszych lobbystów, oligarchów oraz propagandyistów rozpowszechniających narrację Federacji Rosyjskiej na Ukrainie,

³⁵ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/09/russia-s-military-aggression-against-ukraine-eu-agrees-new-sectoral-measures-targeting-belarus-and-russia/> [dostęp: 25.11.2022].

a także kluczowych przedsiębiorstw lotnictwa, wojskowości, przemysłu stocznioowego i maszynowego³⁶.

Piąty pakiet sankcji obejmujący środki w celu zwiększenia presji na rosyjski rząd oraz gospodarkę, a także ograniczenia zasobów Kremla wykorzystywanych w agresji zakomunikowano 8 kwietnia 2022 r. Josep Borell wyraźnie wskazał, że pakiet był następstwem informacji o kolejnym akcie okrucieństwa w związku z działalnością rosyjskich sił zbrojnych w Buczy i innych miejscach pod okupacją rosyjską. Pakiet nr 5 objął:

- zakaz dostępu do portów Unii Europejskiej dla statków zarejestrowanych pod banderą Federacji Rosyjskiej (zastrzeżono, że odstępstwa w tej materii miały obejmować produkty rolno – spożywcze, pomoc humanitarną oraz sektor energii);
- zakaz importu, zakupu lub transferu węgla oraz innych stałych paliw kopalnych do Unii Europejskiej pochodzących z Federacji Rosyjskiej lub eksportowanych z Federacji Rosyjskiej (od sierpnia 2022 r.; import węgla do Unii Europejskiej osiągnął wartość 8 mld euro rocznie);
- zakaz wjazdu wobec białoruskich oraz rosyjskich przedsiębiorstw transportu drogowego skutkujący brakiem możliwości przewozu towarów w Unii Europejskiej oraz blokujący tranzyt (zawarto odstępstwa obejmujące produkty farmaceutyczne, rolno – spożywcze, medyczne, a także transport drogowy w celu humanitarnym);
- wprowadzenie zakazu eksportowego (wartość 10 mld euro) obejmującego m. in. paliwo do silników odrzutowych a także zakaz obejmujący inne towary: komputery kwantowe i zaawansowane półprzewodniki, elektronika wysokiej klasy, oprogramowanie, sprzęt transportowy;
- wprowadzenie zakazu importu (wartość 5,5 mld euro) obejmującego m. in. import cementu, nawozów, drewna, owoców morza;
- wprowadzenie sankcji gospodarczych mających już obowiązywać ograniczenia, np. obowiązujący w UE zakaz udziału przedsiębiorstw z Federacji Rosyjskiej w zamówieniach publicznych w państwach członkowskich UE;
- wykluczanie jakiegokolwiek wsparcia o charakterze finansowym dla organów publicznych Federacji Rosyjskiej;
- zakaz sprzedaży Federacji Rosyjskiej i Republice Białorusi oraz osobom fizycznym, podmiotom, osobom prawnym i organom zbywalnych papierów

³⁶ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/03/15/russia-s-military-aggression-against-ukraine-fourth-eu-package-of-sectoral-and-individual-measures/> [dostęp: 25.11.2022].

wartościowych i banknotów denominowanych w jednej z urzędowych walut państwa członkowskiego Unii Europejskiej³⁷.

Szósty pakiet sankcji został uzgodniony na posiedzeniu Rady Europejskiej w dniach 30-31 maja 2022 r. Zestaw sankcji objął ropę naftową oraz produkty ropopochodne dostarczane z Federacji Rosyjskiej do państw członkowskich Unii Europejskiej. Jednocześnie, wprowadzono tymczasowe odstępstwo odnoszące się do ropy naftowej dostarczanej rurociągiem. Ponowiono wezwanie do natychmiastowego zaprzestania ataków na ludność oraz infrastrukturę cywilną, a także do niezwłocznego oraz bezwarunkowego wycofania wszystkich oddziałów oraz sprzętu wojskowego z całego terytorium Ukrainy uznanego w granicach uznanych przez społeczność międzynarodową. Wezwano także Federację Rosyjską do przestrzegania międzynarodowego prawa humanitarnego, w tym konwencji genewskiej o traktowaniu jeńców wojennych oraz do natychmiastowego dostępu pomocy humanitarnej i bezpiecznego przejazdu cywilom. Wskazano, że koniecznym było także umożliwienie bezpiecznego powrotu obywateli Ukrainy przymusowo wywiezionych do Federacji Rosyjskiej³⁸. Szósty pakiet sankcji objął także wykluczenie kolejnych trzech rosyjskich banków z systemu bankowego SWIFT oraz zawieszenie działalności w Unii Europejskiej 3 kolejnych nadawców państwowych Federacji Rosyjskiej³⁹.

Siódmy pakiet sankcji został przyjęty 21 lipca 2022 r. Wprowadzono zakaz importu, zakupu lub przekazywania złota pochodzącego z Federacji Rosyjskiej, w tym biżuterii. Zapowiedziano wzmocnienie kontroli eksportu towarów podwójnego zastosowania. Rozszerzono obecny zakaz dostępu portów na służby. Doprecyzowano środki już przyjęte w dziedzinie zamówień publicznych, wymiaru sprawiedliwości i lotnictwa. Nałożono sankcje na kolejne osoby i podmioty, w tym na Sberbank będący jedną z największych instytucji finansowych, a także nałożono sankcje wobec mera Moskwy⁴⁰. Rada zatwierdziła także całkowite zawieszenie umowy z Federacją Rosyjską (do rosyjskich obywateli miały mieć zastosowanie ogólne przepisy kodeksu wizowego)⁴¹.

³⁷ <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁸ <https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2022/05/30-31/> [dostęp: 25.11.2022].

³⁹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴⁰ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/07/21/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-maintenance-and-alignment-package/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴¹ <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/09/09/council-adopts-full-suspension-of-visa-facilitation-with-russia/> [dostęp: 25.11.2022].

Komunikatem z 6 października 2022 r. poinformowano o nowym, ósmym pakiecie sankcji wobec Federacji Rosyjskiej w związku z zaanektowaniem obwodów donieckiego, ługańskiego, chersońskiego oraz zaporoskiego wchodzących w skład Ukrainy. Wydiskutowany pakiet dodawał do prawodawstwa Unii Europejskiej podstawę wprowadzenia pułapu cenowego, który był związany z transportem drogą morską rosyjskiej ropy naftowej do państw trzecich oraz dalsze ograniczenia w transporcie morskim produktów ropopochodnych oraz ropy naftowej do państw trzecich. Zapowiedziano wprowadzenie zakazu zapewnienia transportu morskiego, a także świadczenia pomocy technicznej oraz usług pośrednictwa bądź pomocy finansowej w zakresie transportu drogą morską do państw trzecich pochodzących lub eksportowanych z Rosji ropy naftowej (od grudnia 2022 r.) lub produktów ropopochodnych (od lutego 2022 r.). Przyjęto, że odstępstwo odnoszące się do pułapu cenowego da możliwość zapewnienia transportu wyłącznie w sytuacji, w której zarówno ropa naftowa, jak i produkty ropopochodne zostaną nabyte na poziomie albo poniżej poziomu ustalonego uprzednio pułapu cenowego, który zostanie ustalony w drodze jednomyślnej decyzji państw członkowskich Unii Europejskiej. Pułap cenowy ma w znaczący sposób zmniejszyć czerpane przez Federację Rosyjską dochody ze sprzedaży ropy naftowej oraz przyczynić się do stabilizacji cen, które znacząco wzrosły po rozpoczęciu wojny przez Federację Rosyjską. W odniesieniu do handlu, zdecydowano o rozszerzeniu zakazu importu o wyroby stalowe pochodzące lub eksportowane z Federacji Rosyjskiej. Ograniczeniami objęto także papier i pulpę drzewną, tworzywa sztuczne i kosmetyki, papierosy, a także wykorzystywane w przemyśle jubilerskim kamienie i metale szlachetne. Dodatkowo, ograniczeniu zostały poddane także sprzedaż, dostawa oraz transfer i eksport kolejnych towarów z powodzeniem wykorzystywanych w sektorze lotnictwa. Zdecydowano, że „zakres geograficzny” sankcji, które zostały wprowadzone 23 lutego 2022 r. zostanie rozszerzony o obwody chersoński oraz zaporoski, które nie były kontrolowane przez Ukrainę. Wprowadzono także:

- zakaz świadczenia na rzecz Federacji Rosyjskiej usług inżynierskich i architektonicznych oraz usług doradztwa prawnego i informatycznego;
- zakaz świadczenia usług obejmujących prowadzenie portfela, rachunków bądź przechowywania kryptoaktywów na rzecz mieszkańców oraz obywateli Federacji Rosyjskiej, bez względu na łączną wartość kryptoaktywów;
- dodanie Rosyjskiego Morskiego Rejestru Statków do listy podmiotów podlegających zakazowi transakcji;

- zakaz zajmowania przez obywateli UE stanowisk w organach zarządzających niektórych podmiotów, osób prawnych lub organów kontrolowanych przez Federację Rosyjską bądź zarządzanych przez Federację Rosyjską zarządzanych;
- zakaz sprzedaży, realizacji dostawy, transferu lub eksportu broni palnej w celu użytku cywilnego, a także komponentów, amunicji, pojazdów wojskowych oraz sprzętu wojskowego, paramilitarnego, a także części zamiennych;
- rozszerzenie wykazu produktów, które były objęte ograniczeniami, a mogły przyczyniać się do technologicznego lub militarnego wzmocnienia Federacji Rosyjskiej albo rozwoju sektora obrony i bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej;
- sankcje wobec podmiotów i osób, które przyczyniły się do zorganizowania nielegalnych „referendów” a także wobec szerzących dezinformację na temat wojny⁴².

Dnia 23 listopada 2022 r. Parlament Europejski ogłosił Federację Rosyjską państwem sponsorującym terroryzm. Posłowie do PE wezwali do kontynuowania izolacji Federacji Rosyjskiej na arenie międzynarodowej. Stwierdzono, że należy zamknąć i zdelegalizować rosyjskie państwowe instytucje w Unii Europejskiej w związku z szerzeniem propagandy, ograniczyć stosunki dyplomatyczne z Federacją Rosyjską, a także zarekomendowano zakończenie prac nad dziewiątym pakietem sankcji Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej. Za rezolucją opowiedziało się 494 eurodeputowanych, wobec 58 przeciw i 44 wstrzymujących się⁴³. Dnia 24 listopada 2022 r. przewodnicząca Komisji Europejskiej zapowiedziała 9. pakiet sankcji i oceniła, że Federacja Rosyjska była winna temu, że Ukraińcy dosłownie zamarzali w ciemnościach. Ursula von der Leyen nazwała rosyjskie działania na Ukrainie zbrodniami wojennymi i barbarzyńskimi atakami i wskazała, że aktywność UE skupia się na poszukiwaniu możliwości osłabienia finansowania wojny realizowanej przez Federację Rosyjską przeciw Ukrainie.

⁴² <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/10/06/eu-adopts-its-latest-package-of-sanctions-against-russia-over-the-illegal-annexation-of-ukraine-s-donetsk-luhansk-zaporizhzhia-and-kherson-regions/> [dostęp: 25.11.2022].

⁴³ <https://www.europarl.europa.eu/news/pl/press-room/20221118IPR55707/parlament-europejski-oglasza-rosje-panstwem-sponsorujacym-terroryzm> [dostęp: 25.11.2022].

3. Aktywność Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej w kontekście konfliktu na Ukrainie (2014-2022) – próba bilansu

1. Skoro terytorium Unii Europejskiej zajmuje aż 4 miliony kwadratowe, obywatele państw członkowskich Unii Europejskiej są w liczbie około 448 milionów, a PKB w UE-27 w 2018 r. stanowiło 18,6% światowego PKP wyrażonego w cenach bieżących, to Unia Europejska nieustająco stanowi ogromny podmiot o znaczącym potencjale i z tego względu powinna w zdecydowanie szerszym stopniu dokładać starań, żeby wykazywać się działaniami i aktywnością o charakterze antycypacyjnym i wyprzedzającym o nieco bardziej ofensywnym charakterze, bo obecne podejście (choć dostrzec można pewien stopień akceleracji działań i wielosegmentowych aktywności w 2022 r.) nadal może być odbierane w środowisku międzynarodowym jako postawa nieco retroaktywna i niejako następcza wobec tragicznych informacji nadchodzących z Ukrainy. Nie jest niewątpliwie koincydencją, że kolejny pakiet sankcji jest każdorazowo wdrażany w następstwie określonych wydarzeń, jakoby samo naruszenie integralności terytorialnej państwa sąsiadującego z Unią Europejską aspirującego do członkostwa w UE nie było wystarczającym argumentem za wprowadzeniem pakietu sankcji nie o charakterze procesualnym lub etapizującym, lecz segmentowo proaktywnym i ofensywnym, obejmującym określone segmenty łącznie, a nie w transzach i to jeszcze w transzach zawierających niekiedy luki.
2. Nie doszło do obniżenia rangi stosunków dyplomatycznych z Federacją Rosyjską w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Dostrzec można – pomimo ogólnego poparcia kierunkowego wobec sankcji – niespójności pomiędzy poszczególnymi państwami członkowskimi, które różnią się między sobą nie tyle percepcją wydarzeń na Ukrainie, lecz zakresem bilateralnych relacji (niekiedy mających wręcz znamiona uzależnienia) pomiędzy określonym państwem członkowskim a Federacją Rosyjską, dlatego z niemałym trudem dochodzi do ustalenia wspólnych działań i zintegrowanych mechanizmów UE jako całości. Otwartym pytaniem pozostaje, czy świadomość wysokiego uzależnienia przez część państw członkowskich w relacjach z Federacją Rosyjską spowoduje w trudno przewidywalnym dziś czasowo horyzoncie możliwość powrotu do stosunkowo poprawnych

relacji w przyszłości wykraczającej poza zakończenie wojny⁴⁴. Wreszcie – pytaniem otwartym jest, jakie będzie kształtowanie zakresu i zasięgu relacji stosunków pomiędzy Unią Europejską a Federacją Rosyjską w przyszłości. Tych niewiadomych nadal pozostaje bardzo dużo, by móc jednoznacznie dokonać oceny w przedmiotowym zakresie. Najogólniej rzecz ujmując – w 9 miesięcy po rozpoczęciu pełnoskalowej wojny nadal nie jest możliwe określenie, w którym kierunku zmierza rosyjsko-ukraińska wojna i nieustająco wiele w przedmiotowej sprawie zależy od determinacji Zachodu jako całości, a także poszczególnych państw solidaryzujących się i udzielających wsparcia Ukrainie⁴⁵. Poziom udzielanego wsparcia przez państwa członkowskie winien stanowić odrębny przedmiot analizy.

3. Nie jest uzasadnione (bo politycznie nie służy to UE w sensie podmiotowym) publiczne analizowanie przez UE zasadności lub skuteczności sankcji w czasie rzeczywistym⁴⁶. Efektywność wprowadzonych sankcji będzie zależeć w znaczącym stopniu od długofalowej konsekwencji państw członkowskich Unii Europejskiej⁴⁷. Federacja Rosyjska niewątpliwie będzie dążyć do tworzenia podziałów wewnątrz UE, dlatego tak ważne jest utrzymanie podkreślania Unii Europejskiej jako podmiotu mającego tożsame podejście wobec wydarzeń na Ukrainie. Nie dotyczy to dyskusji wewnątrz Unii Europejskiej, debata na wewnętrznym forum UE powinna być realizowana i rozwijana w związku z potrzebą poszukiwania i następnie wdrożenia mechanizmów decyzyjnych stanowiących o charakterze rozwiązań antycypacyjnych, a nie retroaktywnych, najoptymalniej – podejmowanych i skoordynowanych także z partnerami spoza Unii Europejskiej podzielających stanowisko w sprawie wojny rosyjsko-ukraińskiej.
4. Wojna na Ukrainie stanowi dla Unii Europejskiej swoisty egzamin nie tylko w kontekście sytuacji Ukraińców, lecz także w odniesieniu do europejskiej (i światowej) architektury bezpieczeństwa. O tym bezwzględnie UE

⁴⁴ Por. P. Pięta, *Stosunki Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską po 2013 roku. Chwilowa stagnacja czy permanentny kryzys?*, „Dialogi polityczne” 2017, nr 22, s. 135.

⁴⁵ Por. C. Nitoiu, F. Pasatoiu, *Public diplomacy and the persistence of the conflict and cooperation dichotomy in EU – Russia relations*, „Journal of Contemporary European Studies” 30 (2022), nr 3, s. 1-14.

⁴⁶ Por. M. Sułek, *Zachodnie sankcje wobec Rosji – sens i skuteczność*, „Rocznik Strategiczny” 2014/2015, s. 410; P. Pospieszna, *Sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji: proces decyzyjny, trwałość i rola państw członkowskich*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2018, nr 12, s. 311-321; A. Antczak-Barzan, *Unia Europejska i NATO wobec wojny hybrydowej na Ukrainie*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 50 (2016), s. 30-45.

⁴⁷ Por. A. Kuczyńska-Zonik, *Sankcje wobec Rosji*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 50 (2016), s. 24.

nie powinna zapominać, bez względu na trudny do przewidzenia horyzont wojny. Wystąpienie pełnoskalowej agresji u granic Unii Europejskiej ma swoje jednoznaczne znaczenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego. W tym względzie konieczna jest rewizja refleksji na temat środowiska międzynarodowego, a także oceny możliwości przyjęcia i stosowania „recept” wynikających z analizy geopolitycznej współczesnego środowiska międzynarodowego Unii Europejskiej. Konieczne w tym względzie jawi się podjęcie debaty i następnie poddanie refleksji bieżącej sytuacji międzynarodowej zarówno o liberalną, jak i realistyczną ocenę rzeczywistości międzynarodowej. Stawka jest wysoka, bo jest nią status i podmiotowość Unii Europejskiej. *Nolens volens*, Unia Europejska i świat Zachodu jako całość zdają swoisty test w zmienionej międzynarodowo sytuacji, ale należy także dodać, że sprawczość w sytuacjach kryzysowych może mieć niekiedy wpływ ozdrowieńczy na wiele procesów i segmentów decyzyjnych (także w kontekście odpowiedzialności instytucjonalnej oraz relacji państwo członkowskie – Unia Europejska) po to, żeby Unia Europejska przetrwała i uległa wzmocnieniu jako liczący się podmiot, którego funkcjonowanie ma sens i uzasadnienie nie tylko dla państw członkowskich, ale także środowiska międzynarodowego.

5. Optymalizacji niewątpliwie wymaga proces decyzyjny w UE, zwłaszcza w odniesieniu do sytuacji nadzwyczajnych, kryzysowych, które wymagają jednolitych szybko podejmowanych decyzji. Działania UE są przecież komunikowane na zewnątrz. Podmiot, który oczekuje, by się z nim na arenie międzynarodowej liczone, powinien niewątpliwie wykazywać się wyższą sprawczością popartą licznymi procesami optymalizującymi proces decyzyjny. Pytanie „kto rządzi w Unii Europejskiej” i jakie poziomy odpowiedzialności mają państwa członkowskie a jakie instytucje UE ma współcześnie istotny wymiar praktyczny.
6. Poziomy i segmenty przedłożonych sankcji wykazały bezsprzecznie, że istniało i nadal istnieje mnóstwo segmentów współpracy i korelacji pomiędzy państwami członkowskimi UE (także UE jako całością) a Federacją Rosyjską. Nie jest wykluczone, że zakres przedłożonych sankcji ukazujących liczne powiązania UE – Federacja Rosyjska był – także dla analityków polityki międzynarodowej – zaskakujący zakresowo. Pytaniem otwartym pozostaje ponownie wizja relacji UE – Federacja Rosyjska po zakończeniu wojny w kontekście konieczności poddania przez UE szczegółowej analizie scenariuszy, które – w zależności od rezultatu końcowego – nastąpią.

7. Sprawą o szczególnej istotności pozostaje także komunikowanie na zewnątrz określonych działań przez UE. Wielość instytucjonalna zajmujących się relacjami międzynarodowymi w UE prowadzi do pytań, kto w zasadniczym stopniu jest w UE „the voice of Europe” w sprawach międzynarodowych. Brakuje na to pytanie jednoznacznej odpowiedzi. Naturalnym zagadnieniem do refleksji jest także poziom równowagi decyzyjnej w UE z rozważą, czy istotnie dochodzi do dominacji najsilniejszych państw UE w zakresie wszystkich filarów decyzji UE, także obejmujących model podejścia Unii Europejskiej wobec wojny rosyjsko-ukraińskiej. Byłoby to – potencjalnie i realnie – dla Unii Europejskiej podzielonej wewnętrznie na „silniejszych” i „słabszych”, „mniejszych” i „większych”, „dominujących” i „zdominowanych” wyjątkowo niekorzystne z koniecznością uwzględnienia jeszcze jednej adnotacji, bo przecież w środowisku międzynarodowym nie ma próżni – intensyfikowanie podziałów zawsze okazywało się wyjątkowo korzystne dla Federacji Rosyjskiej i sprzyjające realizacji ich interesów. Pytanie o przyszłość relacji UE z Federacją Rosyjską należy zatem szczególnie mocno osadzić w pytaniu o status, podmiotowość i poziom sprawczości państw członkowskich UE i samej Unii Europejskiej.

**DZIAŁANIA WYBRANYCH
PAŃSTW CZŁONKOWSKICH
WOBEC KONFLIKTU NA UKRAINIE**

STANOWISKO I DZIAŁANIA LITWY, ŁOTWY I ESTONII WOBEC KONFLIKTU NA UKRAINIE

Wprowadzenie

Dynamika zmian środowiska międzynarodowego wpłynęła na postrzeganie bezpieczeństwa przez państwa bałtyckie. Sytuacja ta obserwowana była od 2008 r. (konfliktu rosyjsko-gruzińskiego), jednak szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa w regionie Europy Wschodniej miały aneksja Krymu w 2014 r. oraz inwazja rosyjska w 2022 r. Litwa, Łotwa i Estonia wspólnie podzielają obawy wobec rewizjonistycznej polityki Rosji¹. Dzięki ich aktywności na forum europejskim doszło do wzmocnienia wschodniej flanki NATO oraz większego zaangażowania UE w działania dotyczące „miękkich” aspektów bezpieczeństwa, takich jak polityka medialna czy polityka wizowa. Rezultatem powyższych wydarzeń było dostrzeżenie wagi wyzwań i pogłębienie integracji w regionie, czego wyrazem były zintensyfikowane działania państw bałtyckich w zakresie budowy potencjału obronnego, infrastruktury w sektorze energetycznym, integracji społecznej oraz polityki informacyjnej jako przeciwwaga negatywnym wpływom Rosji. Rosja stara się wpływać na państwa bałtyckie poprzez instrumenty: militarne, dyplomatyczne, ekonomiczne, instytucjonalne, finansowe, kulturalne i informacyjne². Ich celem jest kształtowanie, utrzymanie lub rozszerzenie wielopoziomowych powiązań między Rosją a diasporą oraz wymuszenie określonych działań w polityce wewnętrznej państw bałtyckich. Poza tradycyjnymi wyzwaniami militarnymi, szczególnie po aneksji Krymu, na nowo rozpoczęto dyskusję o mniejszościach narodowych jako potencjalnym źródle zagrożenia dla stabilności i tożsamości narodowej³. Czynniki

¹ A. Pabriks, A. Kudors, *The War in Ukraine: Lessons for Europe*, Riga 2015.

² M. Laruelle, *The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*, Washington 2015.

³ A. Kuczyńska-Zonik, *The Securitization of National Minorities in the Baltic States*, „Baltic Journal of Law & Politics” 10 (2017), nr 2, s. 26-45, DOI: 10.1515/bjlp-2017-0011.

te potwierdzają dynamikę procesu sekurytyzacji oraz wskazują na to, że relatywnie nowe elementy wpływają na postrzeganie bezpieczeństwa w regionie. Dlatego w kontekście pełnoskalowej wojny na Ukrainie, Litwa, Łotwa i Estonia uaktualniły swoje polityki narodowe i podjęły współpracę trójstronną, w ramach organizacji regionalnych, europejskich i międzynarodowych. Widocznym następstwem inwazji rosyjskiej na Ukrainę była próba pogłębienia współpracy państw bałtyckich i zorientowanie na rozwiązywanie wspólnych problemów.

Jako narzędzie analityczne do realizacji problemu badawczego zostanie wykorzystana teoria regionalnych kompleksów bezpieczeństwa (RSCT) Barry'ego Buzana, jak również związana z nią teoria sekurytyzacji. Zastosowanie RSCT do regionu Europy Środkowej i Wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem państw bałtyckich (Litwy, Łotwy i Estonii) pozwala widzieć go jako obszar, w którym występuje kompleksowa współzależność państw i sektorów w zakresie bezpieczeństwa (*security interdependence*). Podejście to umożliwi badanie zjawisk zachodzących w ramach danego kompleksu, uchwycenie jego specyfiki w porównaniu z innymi kompleksami, relacji między państwami, jak również zróżnicowanych percepcji i postaw wobec zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. Adaptacja RSCT oraz jej trzypoziomowa analiza pozwoli rozróżnić, w jaki sposób dyskurs bezpieczeństwa na Litwie, Łotwie i Estonii wpływa na stan bezpieczeństwa na poziomie krajowym, subregionalnym i regionalnym.

Zasadniczym celem niniejszego artykułu jest odpowiedź na pytanie, w jaki sposób inwazja Rosji na Ukrainę wpłynęła na dyskurs bezpieczeństwa w państwach bałtyckich. Problematyka będzie dotyczyła w szczególności reakcji państw bałtyckich na zmianę sytuacji bezpieczeństwa w regionie Europy Wschodniej po 2022 r., rekonceptualizacji ich polityk narodowych i adaptacji do nowych wyzwań, a także współpracy regionalnej i ponadregionalnej w dziedzinie bezpieczeństwa. Autorka wychodzi z założenia, że do tej pory Rosja wykorzystywała szerokie (hybrydowe) instrumentarium w celu zwiększenia presji na Litwę, Łotwę i Estonię, lub w celu destabilizacji systemu regionalnego. O ile wojna na Ukrainie dla państw bałtyckich nie była niespodzianką (od dawna postrzegały one Rosję jako największe zagrożenie ich integralności terytorialnej i suwerenności), o tyle po 24 lutego 2022 r. zintensyfikowały one działania w dziedzinie obrony, wzmocniły współpracę z silnymi partnerami lub instytucjami międzynarodowymi, a także współpracę w wymiarze regionalnym.

1. Założenia teoretyczne

W opinii Buzana regionalne kompleksy bezpieczeństwa (RSC) są konstruowane społecznie i są one uzależnione od praktyki aktorów politycznych, które Buzan zdefiniował jako „zbiory jednostek, których główne procesy sekurytyzacji i desekurytyzacji, lub oba jednocześnie, są powiązane ze sobą, oraz że ich problemów bezpieczeństwa nie można rozwiązać niezależnie od siebie”⁴. Innymi słowy regionalny kompleks bezpieczeństwa jest obszarem geograficznym, podstrukturą systemu międzynarodowego o względnej intensywności współzależności bezpieczeństwa między jednostkami wchodzącymi w skład kompleksu oraz o względnej obojętności bezpieczeństwa między nimi a jednostkami kompleksów sąsiednich⁵. Według Buzana bezpieczeństwo każdego aktora w regionie współdziała z bezpieczeństwem innych aktorów. Jest to często intensywna współzależność bezpieczeństwa w obrębie regionu, ale nie pomiędzy regionami, co jednocześnie definiuje region i co sprawia, że bezpieczeństwo regionalne jest obszarem badań⁶. Podstawą RSC jest złożoność bezpieczeństwa, która odnosi się do sytuacji, w której kwestie bezpieczeństwa państw są ze sobą powiązane w sposób, który nie pozwala ich rozsądnie oddzielić. Kompleksy bezpieczeństwa mogą być szeroko penetrowane przez światowe mocarstwa, czego dowodem jest wpływ Rosji na bezpieczeństwo państw bałtyckich. RSC pozwalają więc zrozumieć struktury systemu międzynarodowego i ocenić względną równowagę sił oraz wzajemne relacje elementów wchodzących w jego skład. Istotą jest również to, jak państwa łączą elementy z poziomu bezpieczeństwa narodowego z elementami bezpieczeństwa międzynarodowego w celu optymalizacji ich sytuacji bezpieczeństwa.

Cechą RSCT zaproponowanej przez Barry’ego Buzana są również procesy sekurytyzacji i desekurytyzacji. W zmieniającym się środowisku międzynarodowym rekonceptualizacja bezpieczeństwa państw odbywa się w nawiązaniu do nowych wyzwań i zagrożeń dla stabilności państw. Pojawiają się nie tylko wyzwania nowej generacji (zagrożenia asymetryczne i hybrydowe), ale również grupa obiektów referencyjnych dla bezpieczeństwa ulega poszerzeniu

⁴ B. Buzan, *People, States and Fear, The National Security Problem in International Relations*, Brighton 1993.

⁵ B. Buzan, ‘Rethinking Security after the Cold War’, „Cooperation and Conflict” 32 (1997), nr 5, s. 6-28, DOI: 10.1177/0010836797032001001.

⁶ B. Buzan, O. Wæver, *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge 2003; B. Buzan, O. Wæver, J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder 1998.

o społeczności i jednostki⁷. Podczas gdy wyzwania o charakterze militarnym są nadal istotne, instrumenty oddziaływania politycznego, gospodarczego, energetycznego, środowiskowego, kulturowego czy informacyjnego mogą mieć również poważne konsekwencje dla integracji terytorialnej i stabilności państwa. Wszystkie bowiem posiadają zdolności ofensywne, a każdy z sektorów bezpieczeństwa państwa może być wrażliwy na zagrożenia wewnętrzne lub zewnętrzne.

Państwa mogą rozwiązywać problemy w zróżnicowany sposób⁸. Buzan wyjaśnia, że kiedy pewne kwestie zostają przesunięte z obszaru debaty politycznej i standardowej polityki w sferę polityki nadzwyczajnej, czyli w obszar bezpieczeństwa, zagrożenia i odróżnienia od normalnego biegu politycznego, rozpoczyna się proces „sekurytyzacji”⁹. Paul Roe porównuje proces sekurytyzacji z aktem „wezwania i odpowiedzi”, podczas którego aktor uznaje, że coś jest „kwestią bezpieczeństwa”. Decydującą rolę w tym procesie ma publiczność, która może to wezwanie zaakceptować lub odrzucić¹⁰. Po przyjęciu wezwania rozpoczyna się proces sekurytyzacji. „Desekurytyzacja” jest procesem odwrotnym, co oznacza usunięcie pewnych kwestii czy podmiotów ze sfery bezpieczeństwa i włączenia ich z powrotem do „normalnej polityki”¹¹. Nie zawsze powrót ten jest oczekiwany. Według Roe’a zarządzanie bezpieczeństwem jest bowiem czymś pośrednim pomiędzy powrotem do „normalnej” polityki a sekurytyzacją poprzez normalizację relacji między podmiotami i przedmiotami bezpieczeństwa, szukaniem możliwości rozwoju lub wdrażaniem mechanizmów gwarantujących ich istnienie¹².

W niniejszym artykule RSCT posłuży do przeprowadzenia analizy bezpieczeństwa państw bałtyckich na trzech poziomach. Po pierwsze, na poziomie krajowym zostanie zbadane to, w jaki sposób poszczególne państwa definiują swoje bezpieczeństwo i interpretują zagrożenia. Po drugie, na poziomie subregionalnym omówiona będzie bezpośrednia pomoc udzielona Ukrainie po agresji dokonanej przez Rosję, a także poparcie Litwy, Łotwy i Estonii dla

⁷ M. Musioł, *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 23 (2018), nr 30, s. 39-51.

⁸ T. Pawluszko, *Konceptualizacja teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 9 (2015), nr 2, s. 57-70.

⁹ Ł. Fijałkowski, „Akt mowy” i „język bezpieczeństwa” a konstruowanie globalnych zagrożeń (dyskursywne podejście do bezpieczeństwa), „Kultura-Historia-Globalizacja” 14 (2013), s. 91-102.

¹⁰ P. Roe, *Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization*, „Security Dialogue” 35 (2004), nr 3, s. 279-294, DOI: 10.1177/0967010604047527.

¹¹ Ł. Fijałkowski, *Teoria sekurytyzacji i konstruowanie bezpieczeństwa*, „Przegląd Strategiczny” 1 (2012), s. 149-161.

¹² P. Roe, *Securitization and Minority Rights:....*

sankcji nałożonych na agresora. Na trzecim poziomie – regionalnym – omówione zostaną implikacje wojny rosyjsko-ukraińskiej dla bezpieczeństwa regionu Morza Bałtyckiego.

2. Perspektywa bezpieczeństwa państw bałtyckich

Od lat 90. XX w. dwa równoległe kierunki wyznaczały podstawy polityk państw bałtyckich – włączenie do Unii Europejskiej i NATO. Przemiany demokratyczne w byłych republikach sowieckich były możliwe dzięki efektywnej transformacji politycznej i gospodarczej. W 1995 r. państwa bałtyckie podpisały umowę stowarzyszeniową i wdrożyły szereg reform pozwalających na wypełnienie kryteriów kopenhaskich. Chociaż poczyniły one znaczne postępy w reorientacji swoich gospodarek i systemów politycznych na Zachód, uwarunkowania historyczne i geopolityczne, a w szczególności sąsiedztwo z Rosją i Białorusią stwarzają ciągle zagrożenie dla ich stabilności. Rosja bowiem nigdy nie pogodziła się z całkowitą niezależnością Litwy, Łotwy i Estonii oraz ich włączeniem w struktury europejskie.

Państwa bałtyckie odczuwają stałą militarną, polityczną, gospodarczą i społeczną presję ze strony Rosji¹³. W aspekcie militarnym szczególne znaczenie ma bliskość zmilitaryzowanego obwodu kaliningradzkiego i tzw. Przesmyku Suwalskiego – wąskiego odcinka (ok. 65 km) leżącego na terytorium Polski. Jego utrata oznaczałaby *de facto* odcięcie państw bałtyckich od pomocy ze strony sojuszników drogą lądową¹⁴. Rosja wpływa na państwa bałtyckie także poprzez instrumenty gospodarcze, bowiem do tej pory była ona jednym z najważniejszych partnerów handlowych Litwy, Łotwy i Estonii (Tabela 1). W ostatnich latach rosło także znaczenie kwestii energetycznych we wzajemnych relacjach. W szczególności Litwa, w związku z koniecznością zamknięcia Ignalińskiej Elektrowni Atomowej, stała się znacząco uzależniona od importu energii elektrycznej z Rosji, a przez to podatna na jej naciski polityczne. Stąd też, zwłaszcza w drugiej dekadzie XXI w. Litwa podjęła aktywne działania

¹³ Defence Intelligence and Security Service under the Ministry of National Defence, *National Threats Assessments 2022*, Vilnius 2022; Latvian State Security Service, *Annual Report 2021*, Riga 2022; Estonian Foreign Intelligence Service, *International Security and Estonia 2022*, Tallin 2022.

¹⁴ L. Elak, Z. Śliwa, *The Suwalki Gap – Nato's Fragile Hot Spot*, „Zeszyty Naukowe AON” 103 (2016), nr 2, s. 24-40.

na rzecz osiągnięcia niezależności energetycznej. W znacznej mierze umożliwiło to uruchomienie w 2015 r. terminalu LNG w Kłajpedzie¹⁵.

Tabela 1. Pozycja Rosji i Białorusi jako partnerów handlowych państw bałtyckich [2021]

	Rosja			Białoruś		
	Obroty handlowe	Eksport	Import	Obroty handlowe	Eksport	Import
Litwa	1	1	3	10	11	9
Łotwa	5	6	5	X	8	6
Estonia	X	8	2	X	19	9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych urzędów statystycznych Litwy, Łotwy i Estonii

Obok tradycyjnej presji militarnej i ekonomicznej, Rosja wykorzystuje również media do wywierania wpływu na rosyjskojęzycznych mieszkańców państw bałtyckich. W szczególności służy temu koncepcja historycznej, kulturowej i językowej ponadnarodowej wspólnoty „русский мир”, która uzasadnia zaangażowanie Rosji na obszarze poradzieckim¹⁶. Dzięki bowiem „opiece” nad diasporą rosyjską w państwach bałtyckich (odpowiednio około 6%, 32% i 27% na Litwie, Łotwie i w Estonii), Rosja ma możliwość artykułowania własnych interesów na forum międzynarodowym. W rzeczywistości postulat ochrony praw osób rosyjskojęzycznych na Litwie, Łotwie i w Estonii jest zawołaną formą dyskredytacji rządów tych państw. Rosja ma bowiem możliwość stosowania różnorodnych metod, instrumentów i technik, które znacząco podważają zasady dyplomatyczne w komunikacji między państwami.

W ostatnich latach Rosja prowadziła aktywne działania w cyberprzestrzeni przeciwko państwom bałtyckim, w odwecie za ich konsekwentną postawę w stosunku do Rosji. Powiązane z władzą w Rosji grupy przestępcze dokonywały ataków wymierzonych w infrastrukturę cyfrową instytucji publicznych, mediów, banków i przedsiębiorstw prywatnych. Zwykle miały one miejsce

¹⁵ K. Dośpiał-Borysiak i in., *Polityki klimatyczne Litwy, Łotwy i Estonii. Priorytet czy margines?*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2020, s. 82.

¹⁶ N. Maliukevičius, *(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region*, „Baltic Security & Defence Review” 15 (2013), nr 2, s. 70-97.

w związku z rocznicami wydarzeń i uroczystości państwowych (m.in. odzyskanie niepodległości). Jeden z największych tego typu miał miejsce w Estonii, jako „rewanż” za przeniesienie tzw. Brązowego Żołnierza – pomnika z okresu sowieckiego – na oddalony od centrum cmentarz wojenny¹⁷. Od 27 kwietnia 2007 r. rosyjska organizacja Nasi (Наси) przeprowadziła falę ataków na infrastrukturę informatyczną unieruchamiając strony internetowe parlamentu, ministerstw obrony i sprawiedliwości, partii politycznych, policji oraz mediów publicznych. Apogeum ataki osiągnęły 9 maja, w rosyjski Dzień Zwycięstwa.

Strategię polityczną Rosji wobec państw bałtyckich można więc określić jako antydyplomację, której celem jest dyskredytacja państw bałtyckich na arenie międzynarodowej, delegitymizacja ich suwerenności, podważenie ich autorytetu oraz zdestabilizowanie bałtyckiej przestrzeni informacyjnej¹⁸. Strategia ta nie jest jednak tak skuteczna, jak chciałaby tego Rosja. Ma bowiem ograniczony wpływ na pozycjonowanie państw bałtyckich w opinii społeczności międzynarodowej, a także na kształtowanie postaw i zachowań mniejszości rosyjskojęzycznej w tych państwach.

3. Reakcja państw bałtyckich na agresję Rosji na Ukrainę

Od wielu lat jednym z priorytetów polityki zagranicznej Litwy, Łotwy i Estonii jest wspieranie przemian demokratycznych w państwach Europy Wschodniej, w szczególności na Białorusi, Rosji i Ukrainie. Państwa bałtyckie postrzegają bowiem ten obszar jako kluczowy dla swojej stabilności i rozwoju regionu Europy Środkowej i Wschodniej. Jeszcze na długo przed powstaniem programu Partnerstwa Wschodniego, państwa bałtyckie utrzymywały bliskie relacje ze swoimi wschodnimi sąsiadami¹⁹. Prezydent Litwy Valdas Adamkus wraz z prezydentem Polski Aleksandrem Kwaśniewskim aktywnie

¹⁷ S. Kattago, *Memory, Pluralism and the Agony of Politics*, „Journal of Baltic Studies” 41 (2010), s. 383-394.

¹⁸ A. Kuczyńska-Zonik, *Antidiplomacy in the Russia's Minority Policy towards the Baltic States*, „Baltic Journal of Political Science” 2016, nr 5, s. 89-104, DOI: 10.15388/BJPS.2016.5.10338.

¹⁹ K. Raik, G. Gromadzki, *Between Activeness and Influence: The contribution of New Member States to EU Policies towards the Eastern Neighbours*, Tallinn 2006; T. Janeliūnas, L. Kasčiūnas, Ž. Dambrauskaitė, *The EU New Member States as Agenda Setters in the Enlarged European Union: Lithuania*, Sofia 2009; R. Vilpišauskas, B. Vandecasteele, A. Vaznonytė, *The Lithuanian Presidency of the Council of the European Union Advancing Energy Policy and Eastern Partnership Goals: Conditions for Exerting Influence*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2013, nr 29, s. 11-37.

pośredniczył między władzą a grupami protestu podczas tzw. pomarańczowej rewolucji w Kijowie w 2004 r. Z kolei w sierpniu 2008 r. prezydenci Estonii i Litwy Toomas Hendrik Ilves i Valdas Adamkus oraz premier Łotwy Ivars Godmanis towarzyszyli prezydentowi Polski Lechowi Kaczyńskiemu podczas wizyty w Gruzji w czasie trwającej wojny rosyjsko-gruzińskiej²⁰. Litwa, Łotwa i Estonia aktywnie wspierały także proces stowarzyszeniowy Ukrainy. W 2014 r. potępiły okupację Krymu przez Rosję, a w 2016 r. – skrytykowały łamanie praw Tatarów na Krymie. Litwa, Łotwa i Estonia od samego początku inwazji Rosji na Ukrainę popierały również sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji i Białorusi.

Doświadczenia transformacji i demokratyzacji Litwy, Łotwy i Estonii pomagały budować dobrosąsiedzkie relacje ze wschodnimi partnerami i ułatwiały ich zbliżenie do standardów unijnych. Bez wątpienia poparcie dla demokratyzacji państw Europy Wschodniej jest kluczowym elementem polityk zagranicznych państw bałtyckich. Z jednej strony jest to „misja geopolityczna” oparta na promocii wartości demokratycznych. Z drugiej – to pragmatyczne podejście w ramach regionalnej strategii UE, które pozwala państwom bałtyckim optymalizować swoje interesy międzynarodowe w stosunku do aktualnych wyzwań, zwłaszcza w kontekście rosyjskiej agresji i stabilizacji sytuacji gospodarczej²¹. Wreszcie – są to powiązania gospodarcze z państwami Europy Wschodniej, które pomagają Litwie, Łotwie i Estonii w realizacji ich narodowych celów w regionie.

Reakcja przywódców państw bałtyckich na agresję Rosji na Ukrainę w dniu 24 lutego 2022 r. była natychmiastowa. Tuż po ataku parlamenty narodowe Litwy, Łotwy i Estonii potępiły akt inwazji, uznając, że jest ona rażącym naruszeniem suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy oraz międzynarodowych zobowiązań Rosji²². Politycy zaapelowali do NATO i UE o przyznanie Ukrainie statusu państwa kandydującego i włączenie jej do planu działań na rzecz członkostwa w NATO. Wyrazili także gotowość udzielenia Ukrainie pomocy wojskowej, gospodarczej, politycznej, humanitarnej

²⁰ A. Kuczyńska-Zonik, *Partnerstwo Wschodnie jako kluczowy element polityki zagranicznej państw bałtyckich*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 17 (2019), z. 2, s. 137-153, DOI: 10.36874/RIESW.2019.2.5.

²¹ R. Vilpišauskas, B. Vandecasteele, A. Vaznonytė, *The Lithuanian Presidency...*; M. Miltā, *Lithuania's Foreign Policy Under the Eastern Partnership Programme in 2009–2014: From Small State Policy To Smart State Strategy*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2015, nr 33, s. 27-47.

²² D. Bankauskaitė, *The Baltic States' Response to War against Ukraine*, CEPA, 28.03.2022, <https://cepa.org/article/the-baltic-states-response-to-war-against-ukraine/> [dostęp: 21.11.2022].

i prawnej. Ministrowie spraw zagranicznych Estonii, Łotwy i Litwy udali się do Kijowa, by wyrazić poparcie dla Ukrainy. Gestem solidarności było także spotkanie prezydentów Litwy Gitanasa Nausėdy i prezydenta Polski Andrzeja Dudy z ukraińskim przywódcą Wołodymyrem Zełenskim w Kijowie, w formule Trójkąta Lubelskiego. Następnie, Litwa, Łotwa i Estonia razem z Polską zdecydowały o zawieszeniu wiz wydawanych w celach turystycznych, kulturalnych, sportowych i biznesowych. Wyjątki obejmowały jedynie osoby przekraczające granice ze względów politycznych i humanitarnych, członków rodzin obywateli UE, kierowców świadczących usługi transportowe, dyplomatów i dziennikarzy.

Państwa bałtyckie zintensyfikowały także działania na rzecz wzmocnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i spójności społecznej. Łotwa zapowiedziała wprowadzenie obowiązkowej służby wojskowej od 2023 r. oraz utworzenie Narodowego Centrum Bezpieczeństwa Cybernetycznego. Łotwa i Estonia znowelizowały także swoje programy edukacyjne znacznie redukując liczbę godzin w językach mniejszości narodowych. Rosyjska inwazja na Ukrainę przyspieszyła również usuwanie obiektów gloryfikujących reżim sowiecki i nazistowski. Do tej pory kwestia ta była wielokrotnie dyskutowana, jednak ze względu na liczną mniejszość rosyjskojęzyczną, dla której obiekty te symbolizowały zwycięstwo Armii Czerwonej w II wojnie światowej, usunięcie pomników było problematyczne. Ostatecznie, wśród wielu kontrowersji udało się przenieść czołg T-34 do muzeum (wcześniej znajdował się w centrum estońskiej Narwy). Z tych samych powodów rozebrano pomnik na Placu Zwycięstwa w Rydze, który od wielu lat był symbolem traumy i okupacji reżimu komunistycznego. W końcu, rządy Litwy i Łotwy, w obawie o wzrost wpływów ze strony Patriarchatu Moskiewskiego, zainicjowały zmiany w zakresie statusu prawnego Kościołów prawosławnych.

Co ciekawe, mniejszości rosyjskojęzyczne, które na Litwie, Łotwie i w Estonii są często postrzegane przez pryzmat nostalgii za ZSRR i poparcia dla polityki Kremla, także wyraziły solidarność ze społeczeństwem ukraińskim. Od wielu lat, a w szczególności po 2014 r. badania opinii publicznej w państwach bałtyckich wskazywały na znaczące poparcie przedstawicieli mniejszości dla aneksji Krymu przez Rosję. Z tego powodu byli oni wielokrotnie oskarżani o sprzyjanie reżimowi Władimira Putina i uznawani za potencjalne zagrożenie dla spójności społecznej. Podczas gdy społeczności rosyjskojęzyczne w państwach bałtyckich nie są jednorodne, w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej wielu ich członków solidaryzowało się z Ukrainą. Podczas gdy pewna ich część wciąż aprobuje politykę Putina, obecnie na Litwie, Łotwie

i w Estonii istnieje większa solidarność między grupami etnicznymi w wyrażaniu krytyki wobec reżimu Putina i poparcia dla Ukrainy, niż miało to miejsce w 2014 r.

4. Implikacje dla bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego

Rosyjska inwazja bez wątpienia dała impuls do zasadniczych zmian w politykach bezpieczeństwa i obrony trzech państw bałtyckich, ale także zmieniła kształt architektury bezpieczeństwa w całym regionie Morza Bałtyckiego. Nie tylko Litwa, Łotwa, Estonia i Polska, ale również państwa skandynawskie uznały Rosję za bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa euroatlantyckiego. Niewątpliwym sukcesem litewskiego, łotewskiego i estońskiego lobby politycznego było zwiększenie obecności wojsk państw NATO w regionie. Decyzją madryckiego szczytu NATO z końca czerwca 2022 r. zwiększono możliwości operacyjne sił Sojuszu, zapowiadając przejście od podejścia polegającego na odstraszeniu w kierunku tzw. wzmocnionej wysuniętej obrony. Ponadto przyjęto konkretne plany wzmocnienia wschodniej flanki, które w praktyce oznaczały zwiększenie liczebności wojsk NATO na Litwie, Łotwie i w Estonii z 3 do 5 tys., oraz utworzenie w każdym z trzech państw bałtyckich struktur dowodzenia, w celu usprawnienia komunikacji i koordynacji działań w przypadku zagrożenia²³.

Od marca 2022 r. zarówno w Finlandii, jak i w Szwecji, toczyły się intensywne dyskusje na temat członkostwa w Sojuszu Północnoatlantyckim²⁴. Agresja Rosji na Ukrainę zasadniczo zmieniła środowisko polityki zagranicznej i bezpieczeństwa obu państw, przybliżając je znacząco do akcesji do NATO. W połowie maja 2022 r. Finlandia i Szwecja złożyły wnioski o członkostwo, a zdecydowana większość obecnych członków NATO wyraziła swoje poparcie dla ich przystąpienia do Sojuszu. Zarówno Dania, Islandia i Norwegia,

²³ A. Kuczyńska-Zonik, D. Szacawa, *Szczyt NATO w Madrycie: „natoizacja” regionu Morza Bałtyckiego*, Komentarze IEŚ nr 649, <https://ies.lublin.pl/komentarze/szczyt-nato-w-madrycie-natoizacja-regionu-morza-baltyckiego/> [dostęp: 22.11.2022].

²⁴ D. Szacawa, *Cała naprzód! Finlandia na kursie do członkostwa w NATO*, Komentarze IEŚ nr 591, <https://ies.lublin.pl/komentarze/cala-naprzod-finlandia-na-kursie-do-czlonkostwa-w-nato/> [dostęp: 22.11.2022]; Tenże, *Polityka bezpieczeństwa Szwecji w regionie Morza Bałtyckiego: ciąg dalszy układania puzzli*, Komentarze IEŚ nr 464, <https://ies.lublin.pl/komentarze/polityka-bezpieczenstwa-szwecji-w-regionie-morza-baltyckiego-ciag-dalszy-ukladania-puzzli/> [dostęp: 22.11.2022].

jak i państwa bałtyckie oraz Polska zajęły jednoznaczne stanowisko, wskazując, że obecność Szwecji i Finlandii w NATO wzmocni bezpieczeństwo w regionie Morza Bałtyckiego oraz przyczyni się do poszerzenia strefy stabilności w Europie. Kolejnym następstwem inwazji Rosji na Ukrainę w kierunku konsekwentnego wzmacniania bezpieczeństwa w regionie Morza Bałtyckiego była decyzja Danii o formalnym dołączeniu do współpracy w ramach wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO) Unii Europejskiej. Podczas gdy od kilku lat agresywna polityka Rosji była, obok niestabilności na Bliskim Wschodzie i ataków cybernetycznych, głównym źródłem zagrożeń dla bezpieczeństwa Danii, pełnoskalowy atak na Ukrainę przewartościował jej politykę bezpieczeństwa. Wcześniej kwestie polityczno-obronne znajdowały się w jednej z czterech tzw. klauzul wyłączających (opt-out), wynegocjowanych i zatwierdzonych w 1993 r., przed podpisaniem przez Danię Traktatu o Unii Europejskiej. Na jej podstawie Dania nie uczestniczyła w opracowaniu ani implementacji decyzji i działań UE w odniesieniu do kwestii obronnych, ale jednocześnie nie mogła protestować przeciw dalszemu rozwojowi współpracy między państwami członkowskimi w tej dziedzinie²⁵.

Na uwagę zasługuje także częściowy zwrot w polityce Niemiec w regionie Morza Bałtyckiego. Przez ostatnie 30 lat podejście Niemiec determinowane było: 1) pacyfistyczną kulturą strategiczną Niemiec minimalizującą rozwój potencjału militarnego; 2) szczególną formą Ostpolitik (niemieckiej polityki wschodniej) opierającą się na faworyzowaniu przez nie Rosji w stosunku do innych państw regionu; 3) przedkładaniem współpracy gospodarczej nad polityczną i w dziedzinie obronności, oraz 4) współpracą niemiecko-rosyjską w dziedzinie energetyki. Aneksja Krymu, Brexit, a w szczególności inwazja Rosji na Ukrainę, stworzyły warunki do zmiany polityki Niemiec w tym regionie oraz zacieśnienia współpracy z państwami bałtyckimi w dziedzinie obronności. Ogłoszony przez kanclerza Niemiec Olafa Scholtza nowy kurs w polityce zagranicznej Niemiec – Zeitenwende – w państwach bałtyckich uznano za początek fundamentalnej zmiany w stosunku do Rosji, i początkowo odebrano go bardzo pozytywnie. Z satysfakcją przyjęto zapowiedź o stopniowym podnoszeniu zdolności militarnych Niemiec oraz zobowiązanie się do przeznaczania przynajmniej 2% PKP na cele obronne. Jednocześnie wraz z uchylaniem się rządu Niemiec od konkretnego wsparcia Ukrainie, w państwach bałtyckich pojawiły się głosy krytyki. Zarzucano Niemcom brak adekwatnej

²⁵ D. Szacawa, *Dania rezygnuje z klauzuli wyłączającej w sprawie polityki obronnej Unii Europejskiej*, Komentarze IES nr 645, <https://ies.lublin.pl/komentarze/dania-rezygnuje-z-klauzuli-wylaczajacej-w-sprawie-polityki-obronnej-unii-europejskiej/> [dostęp: 22.11.2022].

reakcji wobec inwazji Rosji na Ukrainę, w tym kategorycznego zerwania więzi gospodarczych z Rosją. Podczas gdy dostrzegano znaczący wkład Niemiec w politykę obronną NATO, w tym w regionie Morza Bałtyckiego, zwracano uwagę, że jest on wystarczający w stosunku do tego, czego można by oczekiwać biorąc pod uwagę potencjał gospodarczy Niemiec. Dlatego, w najbliższej przyszłości zaufanie Litwy, Łotwy i Estonii w stosunku do Niemiec będzie zależeć od ich zaangażowania politycznego i militarnego oraz ich stanowiska wobec Rosji po zakończeniu wojny.

Zakończenie

Podstawą niniejszego artykułu było twierdzenie, że pełnoskalowa inwazja Rosji na Ukrainę wyraźnie wpłynęła na środowisko bezpieczeństwa państw bałtyckich. Zastosowanie teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa Barry'ego Buzana pozwoliło na wskazanie współzależności i powiązań między bezpieczeństwem państw bałtyckich i innych aktorów w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Litwa, Łotwa i Estonia uważają bowiem, że ich bezpieczeństwo jest ściśle związane ze stabilnością we wschodniej części Europy. Dlatego dotychczas wspierały one Ukrainę we wdrażaniu reform politycznych i gospodarczych, przekazywały jej pomoc humanitarną i rozwojową oraz podnosiły kwestię suwerenności i integralności Ukrainy na form NATO, UE, OBWE i ONZ. Ich zaangażowanie przełożyło się także na wymierną pomoc udzielaną Ukrainie w czasie wojny. Obecnie są one liderami w zakresie wsparcia kierowanego do tego państwa w relacji do swoich możliwości gospodarczych. Do nich należą pierwsze miejsca według raportu Instytutu Gospodarki Światowej w Kilonii, zgodnie z którym na pierwszym miejscu znalazła się Łotwa, która dotychczas przekazała Ukrainie pomoc o wartości 0,9% swojego PKB, następnie Estonia – 0,8%, Polska – 0,5% i Litwa – 0,4%²⁶.

Ponadto, wiele kwestii, takich jak polityka językowa, polityka wizowa i w odniesieniu do Kościoła Prawosławnego, zostało ponownie włączonych do koncepcji bezpieczeństwa jako hybrydowe źródła zagrożenia dla stabilności i tożsamości narodowej państw bałtyckich. W tym celu podjęły one działania w celu adaptacji do nowej sytuacji bezpieczeństwa. Proces sekurytyzacji uzasadnia bowiem, że Litwa, Łotwa i Estonia traktują powyższe kwestie jako

²⁶ Kiel Institute for the World Economy, *Ukraine Support Tracker*, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/?cookieLevel=not-set> [dostęp: 21.11.2022].

zagrożenie egzystencjalne wymagające środków nadzwyczajnych i racjonalizującą aktywność wykraczającą poza normalny bieg polityczny.

W kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej bez wątpienia państwa bałtyckie wykazały się silnym przywództwem inicjując wiele działań na forum europejskim, zarówno dotyczących pomocy Ukrainie, jak i sankcji nakładanych na agresora. Po zakończeniu wojny można oczekiwać zasadniczej zmiany w układzie sił, na czym mogą zyskać Polska i państwa bałtyckie. Zacieśnianie relacji między Ukrainą a środkowoeuropejskimi partnerami pomoże jej w integracji z Zachodem. Państwa bałtyckie będą wspomagać Ukrainę w jej aspiracjach i dążeniach do członkostwa w UE i NATO. Jednym z ważnych formatów współpracy może stać się Trójkąt Lubelski jako platforma współpracy między Litwą, Polską i Ukrainą. Pytaniem otwartym jest jednak to, czy inicjatywa ta będzie sprzyjać intensyfikacji współpracy w Europie, czy wręcz przeciwnie, będzie prowadzić do wewnętrznych podziałów w Unii Europejskiej.

Dr Edyta Krzysztofik

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

STANOWISKO I DZIAŁANIA RUMUNII WOBEC KONFLIKTU NA UKRAINIE

Wprowadzenie

Rumunia jest jednym z państw graniczących z Ukrainą i co ważniejsze jest to jednocześnie jedna z dwóch najdłuższych granic Ukrainy z państwami członkowskimi UE¹. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że wzajemne stosunki między tymi państwami nacechowane są historyczną nieufnością². Nie ulega wątpliwości, że istnieje kilka trudnych tematów w historii obydwu państw. Jednym z nich jest utrata przez Rumunię północnej Bukowiny oraz fragmentu Besarabii w 1940 r. na rzecz Związku Sowieckiego. Tereny te obecnie wchodzą w skład terytorium Ukrainy. Kolejnym punktem trudnym w relacjach obydwu państw był konflikt wokół Wyspy Węży, która obecnie stała się symbolem odwagi i heroizmu żołnierzy ukraińskich³. Problemатyczny również wydaje się przebieg granicy w delcie Dunaju i wybudowanie tam przez stronę ukraińską portu Bystroje, który zdaniem strony rumuńskiej zagraża rezerwatowi przyrody UNESCO⁴. Pomimo traktatu z 1997 r. o dobrym sąsiedztwie i współpracy wzajemne relacje nie zawsze były jednoznaczne. Świadczyć o tym może protest rumuńskiego MSZ z 2019 r. wobec stwierdzenia prezydenta Wołodymyra Zelenskigo, który określił włączenie Bukowiny Północnej do Rumunii w 1919 r. jako okupację⁵.

¹ Długość granicy to 531 km.

² J. Pieńkowski, *Wstrzemięźliwe wsparcie Rumunii dla Ukrainy*, „Biuletyn PISM” nr 122 (2541) z 29 lipca 2022 r., s. 1, <https://www.pism.pl/publikacje/wstrzemięzliwe-wsparcie-rumunii-dla-ukrainy> [dostęp: 24.11.2022].

³ Wyrok MTS z dnia 3 lutego 2009 r. Maritime Delimitation in the Black Sea (Romania v. Ukraina), <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/132/132-20090203-JUD-01-00-EN.pdf> [dostęp: 24.11.2022].

⁴ J. Pieńkowski, *Wstrzemięźliwe wsparcie Rumunii...*, s. 1.

⁵ Tamże.

Sytuacja uległa częściowej zmianie po aneksji przez Rosję Krymu w 2014 r. Nie ulega wątpliwości, że agresja Rosji z 2014 r. zmieniła częściowo stanowisko Rumunii, uświadamiając jej ewentualne zagrożenia ze strony agresora (Krym przejęty przez Rosję oddalony jest jedynie 200 km od delty Dunaju). Jednakże w 2017 r. doszło do ponownego zaostrzenia relacji w związku z przyjęciem przez Ukrainę ustawy oświatowej, która wzmacniała nauczanie języka ukraińskiego. W proteście prezydent Rumunii Klaus Iohannis odwołał swoją wizytę w Kijowie. Przyjęte rozwiązania negatywnie oddziaływały na naukę języków mniejszości narodowych, w tym rumuńskiej⁶. Pomimo jednak tego Rumunia nie blokowała współpracy między Ukrainą i NATO, a nawet wsparła zdolności obronne Ukrainy⁷.

Agresja Rosji na Ukrainę w nocy z 23 na 24 lutego 2022 r. zdecydowanie zmieniła podejście Rumunii do swojego sąsiada. Rumunia, podobnie jak inne państwa sąsiedzkie, podjęła zdecydowane kroki wspierające Ukrainę, choć premier zwlekał z wizytą w Kijowie do 16 czerwca dołączając do delegacji Francji, Niemiec i Włoch (kiedy np. przywódcy Polski, Litwy, Łotwy i Estonii przyjechali 13 kwietnia, zaś premierzy Polski, Czech i Słowenii odwiedzili Kijów już 15 marca).

1. Stanowisko Rumunii wobec agresji Rosji na Ukrainę

Władze Rumunii jednoznacznie wypowiadały się w kwestii działań Rosji poczynwszy od 22 lutego 2022 r.⁸ Pierwsze oświadczenie Prezydenta Rumunii wydane zostało 22 lutego 2022 r. w związku z uznaniem przez Rosję autonomii samozwańczych separatystycznych republik w obwodach Ługańskim i Donieckim. Podkreślił w nim, że „Rumunia stanowczo potępia uznanie przez Federację Rosyjską «niepodległości» samozwańczych separatystycznych republik w obwodach donieckim i ługańskim, które wchodzą w skład Ukrainy. Akt ten stanowi rażące naruszenie prawa międzynarodowego, suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy [...]”. Tą decyzją Rosja łamie swoje zobowiązania

⁶ Według spisu z 2001 r. w Ukrainie mieszkało ok. 151 tys. Rumunów oraz 259 tys. Mołdawian. Tamże.

⁷ J. Pieńkowski, *Stosunki z Ukrainą – współpraca mimo impasu*, „Biuletyn PISM” nr 52 (2250) z 10 marca 2021 r., s. 1, https://www.pism.pl/publikacje/Stosunki_Rumunii_z_Ukraina_wspolpraca_mimo_impasu [dostęp: 24.11.2022].

⁸ A. Wilk, M. Domańska, *Rosyjski atak na Ukrainę (24 lutego, godz. 9.00)*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900> [dostęp: 24.11.2022].

podjęte jako sygnatariusz Porozumień Mińskich⁹, które tym samym stają się nieważne. Rosja, stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, swoimi działaniami zagraża światowemu pokojowi i bezpieczeństwu gwarantowanemu przez samą Radę Bezpieczeństwa ONZ, świadomie łamiąc zasady prawa międzynarodowego określone w Karcie Narodów Zjednoczonych i Akcie Końcowym z Helsinek. Społeczność międzynarodowa musi zareagować stanowczo, natychmiast i jednoznacznie na tę nieodpowiedzialną decyzję podjętą przez Rosję¹⁰. Stanowisko wyrażone przez głowę państwa wyraźnie potępia działania podjęte przez Rosję. Podkreśla, że swoim działaniem Rosja naruszyła zobowiązania prawno-międzynarodowe i wzywa społeczność międzynarodową do podjęcia natychmiastowych działań. W podobny sposób wypowiedział się minister spraw zagranicznych Rumunii po wkroczeniu wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy podczas nadzwyczajnego posiedzenia Stałej Rady OBWE dnia 24 lutego 2022 r. Podkreślił, że Rumunia wraz z całą demokratyczną społecznością międzynarodową stanowczo odrzuca to nieodpowiedzialne zachowanie, które podważa podstawy stosunków międzynarodowych i oparty na zasadach ładu międzynarodowy. Jednocześnie zapowiedział, że działania Rosji spotkają się ze zdecydowaną, skoordynowaną i merytoryczną reakcją społeczności euroatlantyckiej. Ponowił apel Rumunii o natychmiastowe i bezwarunkowe zaprzestanie rosyjskich operacji wojskowych przeciwko Ukrainie oraz wycofanie wszystkich sił rosyjskich z Ukrainy i zaprzestanie wszelkich nacisków na Ukrainę. Ponadto zaapelował o zapewnienie bezpieczeństwa członkom Specjalnej Misji Obserwacyjnej OBWE na Ukrainie i przypomniał o znaczeniu dalszego wspierania Mołdawii i Gruzji, które znajdują się pod presją Rosji¹¹.

W podobnym charakterze wypowiedzieli się również deputowani do parlamentu rumuńskiego. W deklaracji z 28 lutego 2022 r. zdecydowanie potępił

⁹ A. Wilk, T.A. Olszański, W. Górecki, *Porozumienia Mińskie. Rok gry pozorów*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁰ Press Statement by the President of Romania, Klaus Iohannis, regarding the recognition by the Russian Federation of the „independence” of the self-proclaimed separatist republics in Donetsk and Luhansk regions, components of Ukraine (tłumaczenie własne), <https://www.presidency.ro/en/media/press-statement-from-the-president-of-romania-klaus-iohannis-regarding-the-recognition-by-the-russian-federation-of-the-independence-of-the-self-proclaimed-separatist-republics-in-donetsk-and-luhansk-regions-components-of-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

¹¹ Minister of Foreign Affairs Bogdan Aurescu Condemned Russia's Military Aggression Against Ukraine at the Extraordinary Meeting of the OSCE Permanent, <http://www.mae.gov.ro/en/node/58222> [dostęp: 24.11.2022].

masową agresję Rosji na Ukrainę poprzedzoną uznaniem niepodległości samowznających republik separatystycznych donieckiej i ługańskiej oraz zaznaczyli, że stanowią one część niepodzielnego terytorium Ukrainy. Podkreślili, że te działania podważają podstawy stosunków międzynarodowych i istniejący, oparty na zasadach, ład międzynarodowy oraz wezwali Rosję do natychmiastowego, całkowitego i bezwarunkowego zaprzestania agresji zbrojnej oraz wycofania wszystkich sił rosyjskich z Ukrainy. Natomiast inwazja rosyjska jest „próbą zamachu na życie i losy obywateli Ukrainy, którzy chcieli móc korzystać z podstawowego prawa każdej demokracji, jakim jest prawo wyboru własnej drogi. Naród ukraiński, ofiara tej niewyobrażalnej w XXI w. agresji, dokonał suwerennego wyboru drogi ku Europie, ku wspólnocie wartości europejskich i euroatlantyckich, upoważniając w tym zakresie legalnie i demokratycznie wybrane władze ukraińskie”. Parlament podkreślił, że działania Rosji to „akt otwartej agresji stanowiący rażące i poważne naruszenie zasad prawa międzynarodowego oraz międzynarodowych zobowiązań podjętych przez Federację Rosyjską, jak również określonych w Karcie Narodów Zjednoczonych, Akcie Końcowym z Helsinek, Paryskiej Karcie Nowa Europa, memorandum budapeszteńskim i akcie założycielskim NATO-Rosja”. Jednocześnie stwierdził, że poprzez te działania „suwerenność i integralność terytorialna Ukrainy, nienaruszalność granic tego państwa oraz odpowiednio zasada niestosowania siły w stosunkach międzynarodowych zostały ponownie naruszone”. Co więcej deputowani w swojej deklaracji odnieśli się również do wcześniejszych działań Rosji, „że minęło już osiem lat od bezprawnej aneksji Autonomicznej Republiki Krymu i miasta Sewastopol, a Federacja Rosyjska kontynuuje serię niesprowokowanych i nieuzasadnionych aktów agresji, brutalnie łamiąc w ten sposób podstawowe zasady prawa międzynarodowego”. Jednocześnie wezwali zarówno władze Rumunii, jak i UE oraz NATO do przyjęcia sankcji niosących poważne skutki dla Federacji Rosyjskiej. Ponadto Parlament wyraził swoje pełne poparcie dla Ukrainy w jej dążeniach do zacieśniania współpracy międzynarodowej na poziomie UE i NATO oraz solidarność z narodem ukraińskim oraz potrzebę pomocy humanitarnej¹².

Ostatnie wydarzenia związane ze sfalszowanym i nielegalnym referendum na terytorium okupowanej Ukrainy dotyczące przyłączenia tzw. Donieckiej Republiki Ludowej (obwodu donieckiego; DRL), tzw. Ługańskiej Republiki Ludowej (obwodu ługańskiego; ŁRL) oraz obwodów zaporoskiego i chersońskiego

¹² Deklaracja Parlamentu Rumunii odnośnie do sytuacji na Ukrainie z dnia 28 lutego 2022 r., <https://www.nato-pa.int/document/romania-declaratie-pr-ucraina-28-febpdf> [dostęp: 24.11.2022].

do Rosji również spotkały się z reakcją Władz Rumunii. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez władze rosyjskie zdecydowana większość uprawnionych wzięła udział w referendum i opowiedziała się za akcesem do Rosji. Konsekwentnie „władze” powstałych tworów pojechały do Moskwy w celu podpisania aktu o przyłączeniu¹³. W tych okolicznościach Rumunia zdecydowanie potępiła podpisanie tzw. „porozumień o przystąpieniu do Federacji Rosyjskiej” niektórych regionów Ukrainy nielegalnie okupowanych przez wojska rosyjskie w wyniku agresji rozpoczętej przez Rosję przeciwko Ukrainie. Podkreśliła, że nie uznaje skutków prawnych zwłaszcza w zakresie dokonywania jakichkolwiek zmian w przynależności terytorialnej przedmiotowych regionów Ukrainy. Jednoznacznie podkreśliła, że „nielegalne i bezprawne «porozumienia» są częścią serii podejmowanych przez Kreml prób usprawiedliwienia nielegalnej okupacji wojskowej terytoriów należących do innego suwerennego państwa i stanowią nieodpowiedzialną eskalację obecnej sytuacji”. Konsekwentnie Rumunia stoi na stanowisku, że wskazane porozumienia nie mogą wywierać żadnych skutków w świetle prawa międzynarodowego. Działania Rosji zaś stanowią kolejne naruszenia „najważniejszych zasad i norm prawa międzynarodowego, zapisanych w szczególności w przepisach Karty Narodów Zjednoczonych”. Przypomina, że ciężar odpowiedzialności Rosji jest tym większy, iż jest ona stałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ, która jest gwarantem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa¹⁴.

Swoisty dysonans w stanowiskach polityków Rumunii stanowi wypowiedź ministra obrony Vasila Dincu z 8 października 2022 r., który oświadczył, że Rosja ma wystarczające środki, aby przedłużać konflikt na Ukrainie. Szansę na pokój stanowią negocjacje z Rosją, które w imieniu Ukrainy powinien prowadzić m.in. NATO czy USA, ponieważ Kijów „z przyczyn politycznych i wizerunkowych samodzielnie nie będzie w stanie zaakceptować utraty części swojego terytorium”. Dodał również, że nawet gdyby w wyniku negocjacji doszło jedynie do zamrożenia konfliktu to i tak byłoby to lepsze rozwiązanie, niż aktualna sytuacja polityczna¹⁵. Stanowisko to spotkało się z krytyką, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym.

¹³ *Fikcja – rosyjskie pseudoreferenda aneksyjne na Ukrainie*. Analiza zespołu OSW z 28 września 2022 r., <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-28/fikcja-rosyjskie-pseudoreferenda-aneksyjne-na-ukrainie> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁴ Press Release Regarding Romania's Position on Russia's Illegal Annexation of Ukrainian z 30.09.2022, <http://www.mae.gov.ro/en/node/59874> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁵ K. Całus, *Nad wyraz ostrożnie. Rumunia wobec Rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, s. 1, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-10-14/nad-wyraz-ostroznie-rumunia-wobec-rosyjskiej-inwazji-na-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

Rumunia konsekwentnie poparła propozycje sankcji gospodarczych, jakie zaproponowała Unia Europejska. Ponadto wprowadziła własne ograniczenia np.: zamknięcie przestrzeni powietrznej dla rosyjskich maszyn, zablokowanie kanałów TV Russia Today, oraz szeregu portali, np. portalu sputnik.ro, ze względu na jego działania dezinformacyjne, wycofała udziały z Międzynarodowego Banku Inwestycyjnego oraz Międzynarodowego Banku Współpracy Ekonomicznej z siedzibą w Moskwie. Obydwie instytucje były wspierane finansowo przez Rosję¹⁶.

2. Struktura zarządzania kryzysem w Rumunii.

Jak podkreślono powyżej władze Rumunii od momentu rozpoczęcia agresji Rosji na Ukrainę deklarowały pomoc, zwłaszcza humanitarną wobec ludności Ukrainy. Konsekwentnie powołano odrębną strukturę organizacyjną, która odpowiada za ten obszar działań państwa. Opiera się ona na trzech podstawowych organach. Pierwszy to powołany bezpośrednio po rozpoczęciu agresji na Ukrainę Zespół Decyzyjny wysokiego szczebla (high-level decision-making Task-Force), który koordynowany jest przez Prezesa Rady Ministrów. Drugi to Operacyjny Zespół Zadaniowy operational Task-force zwany „Komisją Ukraińską”. Do jego działań należy nadzorowanie działań resortów zaangażowanych w zarządzanie przepływami uchodźców we wszystkich obszarach pomocowych. Na czele Komisji stoi szef kancelarii Prezesa Rady Ministrów. Trzecim podmiotem jest Grupa ds. Koordynacji Strategicznej Pomocy Humanitarnej (the Humanitarian Assistance Strategic Coordination Group) utworzona na poziomie kancelarii premiera. Jej zadaniem jest zapewnienie ram strategicznych reagowania humanitarnego oraz ułatwianie współpracy międzyresortowej między partnerami krajowymi, europejskimi i międzynarodowymi¹⁷.

W zakresie zarządzania kryzysem uchodźczym Rumunia skoordynowała swoje działania na dwóch poziomach: natychmiastowego reagowania (First Emergency Response) oraz ochrony (Second Protection Response). Pierwsza z wymienionych sprowadza się do pilnej, natychmiastowej interwencji i pomocy zapewnionej obywatelom Ukrainy nowo przybyłym na terytorium

¹⁶ J. Pieńkowski, *Rumunia wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, „Komentarz PISM” nr 37/2022 z 4 marca 2022 r., s. 1, <https://www.pism.pl/publikacje/rumunia-wobec-rosyjskiej-inwazji-na-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁷ Zob. <https://www.gov.ro/ro/pagina/ukraine-together-we-help-more> [dostęp: 24.11.2022].

Rumunii. Departament Stanów Nadzwyczajnych stanowiący część Ministerstwa Spraw Wewnętrznych koordynował działania w tym obszarze przede wszystkim poprzez rozmieszczanie środków i zwiększenie zdolności na głównych przejściach granicznych, transportach humanitarnych, schronieniach, dostarczanie żywności czy podstawowej opieki zdrowotnej. Działania podjęte w tym obszarze uzupełnione zostały poprzez działania legislacyjne i administracyjne, które zaowocowały przyjęciem szeregu aktów prawnych usprawniających działania w tym obszarze. Drugi poziom, czyli *Protection Response*, jest to mechanizm ukierunkowany na średnio i długookresową ochronę i pomoc w integracji obywateli Ukrainy już na obszarze Rumunii. W tym celu rząd Rumunii powołał sześć grup roboczych, których zadaniem jest opracowanie strategii włączenia i ochrony w poszczególnych obszarach. Należą do nich: zdrowie, edukacja, praca, mieszkalnictwo, osoby wymagające szczególnego traktowania, dzieci i młodzież. Tak opracowane sektorowe plany działania włączone zostają w jeden krajowy plan działania. Należy podkreślić, że w pracach nad sektorowymi planami działania uczestniczą także eksperci, agencje OZN, przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego. Nad całością działań wspomniana już wcześniej Grupa ds. Koordynacji Strategicznej Pomocy Humanitarnej¹⁸.

Szczególne i praktyczne znaczenia ma utworzenie strony internetowej przez *Code for Romania*¹⁹ we współpracy z Departamentem Sytuacji Nadzwyczajnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Agencją ONZ ds. Uchodźców, Międzynarodową Organizacją ds. Migracji i Rumuńską Narodową Radą ds. Uchodźców dedykowanej uchodźcom z Ukrainy. Zawiera ona wszelkie informacje związane z przekroczeniem granicy, pobytem oraz uzyskaniem ochrony międzynarodowej na terytorium Rumunii. Jest ona dostępna w czterech językach: ukraińskim, rosyjskim, rumuńskim i angielskim²⁰.

Warto również podkreślić, że stworzony został specjalny portal dla osób, które chcą udzielać pomocy uchodźcom z Ukrainy, jak również osób poszukujących wsparcia²¹. Zainteresowany może wprowadzić swoje dane wykazując w ten sposób swoją gotowość do udzielenia pomocy oraz otrzyma wszelkie

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Organizacja pozarządowa, która wspiera swoim działaniem społeczeństwo obywatelskie. Warto podkreślić, że z chwilą rozpoczęcia agresji na Ukrainę zawiesiła ona swoją dotychczasową działalność, aby budować infrastrukturę techniczną niezbędną do wspierania społeczeństwa obywatelskiego i władz w zarządzaniu sytuacjami kryzysowymi. Zob. <https://code4.ro/en> [dostęp: 24.11.2022].

²⁰ Zob. <https://dopomoha.ro/en> [dostęp: 24.11.2022].

²¹ Zob. <https://unacoperis.ro/en> [dostęp: 24.11.2022].

informacje dotyczące postępowania wobec uchodźców. Platforma *One Roof* jest również miejscem, w którym uchodźcy uciekający z Ukrainy mogą zarejestrować się i uzyskać natychmiastową pomoc. Jest ona opracowana przez organizację *Code for Romania* we współpracy z rządem rumuńskim, Departamentem ds. Sytuacji Nadzwyczajnych, Międzynarodową Organizacją ds. Migracji (IOM), UNHCR, Krajowym Stowarzyszeniem Czerwonego Krzyża, Federacją Organizacji Pozarządowych, Organizacją Opieki Społecznej i Stowarzyszeniem Good Morning. Działania te są wspierane przez ING Bank Romania.

3. Pomoc sektorowa

3.1. Uchodźcy

Uwzględniając dane z 22 listopada 2022 r. całkowita liczba uchodźców z Ukrainy zmuszonych do opuszczenia swojego kraju wynosi 7 843 714. W samej tylko Rumunii 85 456 osób uzyskało ochronę tymczasową, 90 106 zostało zarejestrowanych, 1 525 677 przekroczyło granice Rumunii, zaś 1 209 046 przekroczyło granicę wracając na Ukrainę²². Należy również podkreślić, że 29 783 osoby uzyskały wsparcie finansowe. Rumunia objęła również swoim wsparciem uchodźców z Ukrainy, którzy przebywają w Mołdawii poprzez wsparcie celowe tego państwa. Należy zauważyć, że w tym państwie aktualnie przebywa 95 963 uchodźców, zaś 97 391 otrzymało pomoc finansową²³. Ponadto Rumunia wspiera tworzenie zielonych korytarzy ułatwiających szybki tranzyt uchodźców z granicy mołdawsko-ukraińskiej²⁴. Jak zauważyła Przewodnicząca Komisji Europejskiej, Mołdawia potrzebuje wsparcia w zakresie pomocy medycznej i wsparcia energetycznego. W tym zakresie Rumunia jest niejako pośrednikiem między Mołdawią a Unią Europejską²⁵.

Rumunia w sposób szczególny, co podkreślają władze Kijowa, zaangażowała się właśnie w pomoc humanitarną. Już w marcu utworzono w Suczawie unijne centrum logistycznej dystrybucji i koordynacji wsparcia humanitarnego

²² Zob. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

²³ <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

²⁴ K. Całus, *Nad wyraz ostrożnie...*, s. 1.

²⁵ Statement by President von der Leyen at the join press conference with Romanian President Ioannis, Bucharest 3 marca 2022, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/statement_22_1521 [dostęp: 24.11.2022].

dla Ukrainy. Konsekwentnie wprowadzono szczegółowe rozwiązania związane z pobytem obywateli Ukrainy, którzy opuścili ojczyznę w związku z działaniami wojennymi, prawem do świadczeń socjalnych, procedury azylowej i prawa do podjęcia zatrudnienia na terytorium Rumunii.

Uwzględniając wytyczne UE oraz regulacje rumuńskie, prawo wjazdu i pobytu przysługuje obywatelom Ukrainy, którzy przedstawią wymagane dokumenty. W odniesieniu do prawa wjazdu jest to paszport biometryczny, który umożliwia wjazd do Rumunii bez wizy na okres 90 dni, w odstępie 180 dni od pierwszego dnia pobytu. Dla celów tranzytowych jest to paszport krajowy wraz z wizą uprawniającą do dwóch lub więcej wjazdów/ważnych zezwoleń na pobyt wydanych przez inne państwa członkowskie UE, państwa EOG lub Konfederację Szwajcarską w celu tranzytu lub na okres 90 dni, w okresie 180 dni poprzedzających każdy dzień pobytu. W przypadku prawa pobytu jest to paszport krajowy wraz z wizą wjazdową/pozwoleniem na mały ruch graniczny/pozwoleniem na pobyt wydanym przez ważne władze rumuńskie, z poszanowaniem ważności i prawa pobytu określonych w odpowiednich dokumentach. Natomiast jeżeli obywatele Ukrainy ubiegają się o azyl w Rumunii, wjazd do kraju może nastąpić na podstawie innego rodzaju dokumentu tożsamości (krajowy dokument tożsamości, akt urodzenia itp.) lub na podstawie zadeklarowanej tożsamości, bez dokumentu tożsamości, ze względów humanitarnych. Warto również podkreślić, że obywatele Ukrainy są zwolnieni z kwarantanny niezależnie od tego, czy przyjeżdżają bezpośrednio z Ukrainy, czy tranzytem przez Republikę Mołdawii. W sytuacji, gdy stan bezpieczeństwa nie pozwala na ponowny wjazd na terytorium Ukrainy do czasu upływu okresu, na jaki dozwolony był wjazd i pobyt na terytorium Rumunii, obywatele Ukrainy mają obowiązek stawienia się w najbliższym urzędzie terytorialnym ds. imigracji²⁶.

Przepisy rumuńskie szczegółowo regulują procedurę azylową. Cudzoziemcy lub bezpaństwowcy uzyskują dostęp do niej od momentu wykazania woli, wyrażonej na piśmie lub ustnie. Wniosek o azyl może złożyć każdy cudzoziemiec, który przebywa na terytorium Rumunii lub w punkcie przekraczania granicy. W formularzu wniosku o azyl należy podać dane osobowe. Podczas przyjmowania wniosku pobierane są odciski palców i wykonywana jest fotografia. Osoba ubiegająca się o azyl jest zobowiązana do przedstawienia wszystkich posiadanych dokumentów, które są istotne ze względu na jej sytuację osobistą, w tym paszportu. Następnie zainteresowany otrzymuje tymczasowy

²⁶ Zob. <https://www.gov.ro/en/access-of-ukrainian-citizens-to-romania> [dostęp: 24.11.2022].

dokument tożsamości dla osób ubiegających się o azyl, wydawany przez Generalny Inspektorat Imigracyjny. Do czasu zakończenia procedury azylowej wnioskodawca ma prawo przebywać na terytorium Rumunii i jest chroniony przed wydaleniem, ekstradycją, przymusowym powrotem z granicy lub z terytorium państwa rumuńskiego. Jeżeli osoba ubiegająca się o azyl/beneficjent międzynarodowej formy ochrony powróci na Ukrainę uznaje się, że dobrowolnie powróciła pod ochronę władz kraju pochodzenia i od tego momentu ustanie pomoc udzielana przez państwo rumuńskie²⁷.

Rumunia podobnie, jak np. Polska, udziela świadczeń zdrowotnych obywatelom Ukrainy wjeżdżającym na jej terytorium przy spełnieniu konkretnych warunków. Bezpłatna pomoc medyczna i usługi opiekuńcze podobne do tych, które przysługują obywatelom rumuńskim, świadczona jest przez okres 90 dni, pod warunkiem jednak, że wjazd był zgodny z prawem, w szczególności na podstawie paszportu biometrycznego. W odniesieniu do obywateli Ukrainy, którzy nie są beneficjentami ochrony międzynarodowej, ale posiadają prawo legalnego pobytu, mogą oni korzystać z pomocy medycznej z tytułu opłacanych składek na ubezpieczenie społeczne. W stosunku do obywateli ubiegających się o azyl w Rumunii podstawowa opieka zdrowotna i leczenie, opieka szpitalna w nagłych wypadkach, a także opieka medyczna i leczenie, są bezpłatne. Podobnie dla obywateli Ukrainy korzystających z formy ochrony międzynarodowej, którzy nabywają jakość ubezpieczenia w systemie społecznego ubezpieczenia zdrowotnego²⁸.

Obywatele Ukrainy, którzy przebywają legalnie na terytorium Rumunii, nabywają prawo do pracy. W przypadku, gdy posiadają wizę długoterminową wydaną w celu wykonywania pracy i wjechali na terytorium Rumunii na podstawie tej wizy, mogą być zatrudnieni na podstawie indywidualnej umowy o pracę zawartej na czas określony, na okres 9 miesięcy. Po upływie tego okresu, ci którzy zamierzają zostać w Rumunii mogą skorzystać z przedłużenia prawa do czasowego pobytu w celu podjęcia pracy. Warunkiem jest jednak uzyskania zezwolenia na pracę oraz przedstawienie indywidualnej umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, zarejestrowanej w powszechnym rejestrze pracowników. Należy jednak podkreślić, że wysokość wynagrodzenia określona w umowie i pracę musi być co najmniej na poziomie minimalnego wynagrodzenia podstawowego w danym kraju gwarantowanego w wypłacie. Cudzoziemcy ubiegający się o udzielenie ochrony międzynarodowej mają prawo do pracy na takich samych warunkach, jak obywatele rumuńscy,

²⁷ Zob. <https://www.gov.ro/en/steps-to-follow-to-obtain-asylum-in-romania> [dostęp: 24.11.2022].

²⁸ Zob. <https://www.gov.ro/en/medical-services-> [dostęp: 24.11.2022].

po upływie 3 miesięcy od złożenia wniosku, przez cały czas trwania procedury azylowej. Warto podkreślić, że zgodnie z prawem rumuńskim beneficjentom formy ochrony międzynarodowej przysługują: możliwość zatrudnienia przez osoby fizyczne lub prawne na takich samych warunkach jak obywatele rumuńscy; korzystanie z ubezpieczenia społecznego, środków pomocy społecznej i społecznego ubezpieczenia zdrowotnego na warunkach przewidzianych przez prawo dla obywateli rumuńskich; korzystanie z równego traktowania z obywatelami rumuńskimi w zakresie równoważności studiów lub okresów studiów, uznawania dyplomów i świadectw kompetencji oraz kwalifikacji zawodowych, które dają dostęp do zawodów regulowanych w Rumunii²⁹.

3.2. Pomoc militarna

Bezpośrednio po dokonaniu agresji Rosji na Ukrainę Rumunia przekazała pomoc o wartości 3 mln euro. Obejmowała ona amunicję, paliwo, kamizelki, hełmy. Natomiast w czerwcu 2022 r. rząd rumuński dokonał nowelizacji ustawy, która umożliwiła przekazanie państwom sojusznikom i państwom partnerskim broni z rezerw wojskowych. Te zmiany umożliwiły przekazanie kolejnego wsparcia, które objęło 28 czołgów T-72. Zgodnie z komunikatem Ministerstwa Obrony Ukrainy, Rumunia przekazała pięć pakietów wsparcia, w tym broni strzeleckiej, amunicji³⁰.

Z drugiej jednak strony należy zauważyć, że fakt agresji Rosji na Ukrainę przyczynił się do wzmocnienia zaangażowania NATO na terenie Rumunii. Zaowocowało to intensyfikacją działań prowadzących do utworzenia grupy bojowej. Stany Zjednoczone przetrzymały do Rumunii dwa myśliwce F-35 i osiem F-16 oraz podwoiły do 2 tys. liczbę żołnierzy. Francja przysłała ok. 500 żołnierzy, a Belgia kolejnych 300. Z kolei w ramach misji Airpolicing, Włochy skierowały osiem myśliwców Eurofighter, a Niemcy sześć takich samych maszyn. Ponadto sama Rumunia zakłada zwiększenie wydatków na obronność w 2023 r. z 2 do 2,5% PKB³¹.

²⁹ Zob. <https://www.gov.ro/en/the-right-to-work> [dostęp: 24.11.2022].

³⁰ K. Całus, *Nad wyraz ostrożnie...*, s. 3.

³¹ J. Pieńkowski, *Rumunia wobec rosyjskiej inwazji...*, s. 2.

3.3. Pomoc gospodarcza

Kolejny obszar aktywności Rumunii, mający szczególne znaczenie dla Ukrainy, to eksport zboża. J. Pieńkowski podkreśla, że Rumunia kreuje się na lidera walki z ryzykiem głodu z powodu niedoboru zbóż z Ukrainy. Zgodnie ze stanowiskiem ministra spraw zagranicznych Rumunii doprowadziła ona do wywozu ok 2,7 mln ton zboża ukraińskiego, co stanowi ok. połowę całego eksportu³². Transport odbywa się przez Dunaj do portu w Konstancy.

Podsumowanie

Jak zaznaczono powyżej relacje między obydwojma krajami bywały różne, ale to nie wpłynęło na postawę Rumunii w obliczu rosyjskiej agresji na Ukrainę. Pieńkowski określa tę postawę jako wstrzemięźliwe wsparcie, jednakże strona ukraińska zawsze podkreśla wdzięczność i uznanie dla zaangażowania Rumunii, przede wszystkim w pomoc humanitarną niesioną uchodźcom. Sumując dotychczasowy wywód należy wskazać następujące działania.

Rumunia przyjęła stałe i jednoznaczne stanowisko wobec agresji na Ukrainę.

Po pierwsze, władze Rumunii potępiły każdą z form oddziaływania Rosji na Ukrainę: poczynając od aneksji Krymu, przez uznanie autonomii separatystycznych samozwańczych republik Ługańskiej i Donieckiej, po wkroczenie wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy. Uznały, że działania Rosji naruszają zobowiązania prawno-międzynarodowe, postanowienia Porozumień Mińskich, KNZ oraz Akty końcowego z Helsinek oraz wezwały Rosję do zaprzestania prowadzenia działań wojennych oraz opuszczenia terytorium Ukrainy. Zwróciły się do społeczności międzynarodowej nawołując do podjęcia stosownych działań, w tym sankcji odczuwalnych dla Rosji.

Po drugie, Rumunia poparła sankcje przyjęte na poziomie UE, jak również wprowadziła własne/wewnętrzne sankcje wobec Rosji.

Po trzecie, stworzono własny system zarządzania kryzysem humanitarnym w oparciu o instytucje powołane na poziomie centralnym działające na dwóch poziomach: szybkiego reagowania oraz pomocy uchodźcom.

³² Tenże, *Wstrzemięźliwe wsparcie...*, s. 2.

Po czwarte, pomoc Rumunii skoncentrowana jest przede wszystkim wokół pomocy humanitarnej: utworzenie unijnego centrum zarządzania, dystrybucji i koordynacji pomocy humanitarnej. W granicach swoich możliwości strategicznych przekazała wsparcie militarne w dwóch transzach: pierwszej o wartości 3 mln euro bezpośrednio po dokonaniu agresji i druga w późniejszym okresie obejmująca pięć pakietów.

Po piąte, Rumunia w sposób szczególny zaangażowała się w zwalczanie głodu spowodowane brakiem dostaw zboża z Ukrainy udostępniając swoje korytarze morskie.

Dr Magdalena Maksymiuk

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

STANOWISKO WĘGIER WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Wprowadzenie

Atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę rozpoczęty w dniu 24 lutego 2022 r. zmienił rzeczywistość nie tylko tych obu państw, ale wywarł ogromny wpływ również na arenę międzynarodową. W sposób bezpośredni i pośredni jego skutki odczuwają nie tylko państwa sąsiadujące, ale również cała Unia Europejska, a nawet poszczególne państwa świata. Europa stanęła przed wyborem sprzeciwienia się wobec wrogim atakom na niepodległe państwo, a zachowaniem dotychczasowych stosunków z agresorem. Powodami dylematów są nie tylko kwestie polityczne. Niezwykle ważne są tutaj powiązania gospodarcze, bezpieczeństwo energetyczne czy żywnościowe. Niniejsza praca ma za zadanie wskazać – prowadzoną w sposób odmienny od Unii Europejskiej – politykę Węgier wobec Rosji i Ukrainy. Celem tego tekstu jest wskazanie przyczyn kontynuowania współpracy węgiersko-rosyjskiej, a także sprzeciwiania się przez węgierskich przedstawicieli władzy wobec nakładania sankcji na Federację Rosyjską. W pracy zostaną wykazane również relacje pomiędzy Unią Europejską a Węgrami, w kontekście konfliktu na Ukrainie.

1. Reakcja Węgier na wojnę na Ukrainie

Już na samym początku rozważań zasadne wydaje się nakreślenie pierwszej reakcji Węgier po wybuchu wojny na Ukrainie. Co do zasady władze węgierskie ograniczyły się do przyjęcia decyzji, które były podejmowane na szczeblu międzynarodowym i europejskim, w ramach sojuszy, do których należą. Pierwsza reakcja była dość lakoniczna. Nie doszło do potępienia uznanych przez Rosję tzw. „republik ludowych” w Donbasie z 22 lutego 2022 r.,

a jedynie uznano, że stanowisko węgierskie jest takie samo, jak organizacji międzynarodowych, do których należą (Unia Europejska i NATO)¹.

Do delikatnych korekt w podejściu do konfliktu doszło 24 lutego, kiedy to premier Viktor Orbán zdobył się na potępienie działań Federacji Rosyjskiej i wyraził słowa wsparcia dla integralności terytorialnej Ukrainy i jej suwerenności. Nieco bardziej wyraźne stanowisko zajął prezydent János Áder, który dzień później na szczycie bukaresztańskiej dziewiątki podkreślił, że to Rosja jest w pełni odpowiedzialna za wywołanie wojny oraz dopuściła się złamania prawa międzynarodowego².

Już w pierwszych dniach marca, parlament przyjął deklarację polityczną dotyczącą wojny pomiędzy Rosją a Ukrainą. Potępiono w niej interwencję wojskową, a także wyrażono wsparcie dla ukraińskiej suwerenności i integralności terytorialnej. Wezwano w niej do natychmiastowego zaprzestania działań wojennych, a także rozpoczęcia rozmów pokojowych. Podkreślono także, że Węgry jako członek NATO zgadzają się na odpowiedzialne oświadczenia przywódców sojuszu, dotyczących kwestii niedopuszczenia do rozprzestrzenienia się konfliktu na państwa członkowskie. Ponadto złożona została deklaracja, że Węgry będą trzymać się z dala od wojny, a nikomu nie wolno dopuścić do wciągnięcia tego państwa w konflikt. Przez to podkreślono, że Węgry nie wyślą wojsk ani broni Ukrainie na zasadzie bilateralnej, ani także nie pozwolą na jej transport przez terytorium swojego państwa, co zresztą w wypowiedziach polityków było wielokrotnie podkreślane. Zmuszanie do podjęcia takich kroków określają jako niebezpieczne i nieodpowiedzialne. W ramach tej deklaracji padło również wezwanie do osób publicznych oraz mediów do powstrzymania się od takich wypowiedzi, które mogłyby zagrażać bezpieczeństwu Węgier. Wezwano do poszanowania praw mniejszości węgierskiej zamieszkującej ukraińskie Zakarpacie, a także zadeklarowano pomoc każdemu Węgrowi, Ukraińcowi czy innemu obywatelowi, który ucieka przed wojną na terytorium tego państwa³.

Ważnym podkreślenia jest jednakże fakt, że węgierski prezydent nie podpisał listu ośmiu prezydentów państw Unii Europejskiej z regionu Europy Środkowej i Wschodniej, który w swojej treści popierał wniosek Ukrainy

¹ *Political Declaration 1/2022. (III. 10.) of the National Assembly of Hungary on the war between Russia and Ukraine*, https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2022-03/Politikai%20Nyilatkozat_EN.pdf [dostęp: 24.11.2022].

² A. Sadecki, *Agresja Rosji na Ukrainę ciosem w kampanię Fideszu*, Monitor OSW: Wybory na Węgrzech – numer 2, 2.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-03-02/monitor-osw-wybory-na-wegrzech-numer-2> [dostęp: 24.11.2022].

³ *Political Declaration 1/2022*.

o niezwłoczne członkostwo w Unii Europejskiej. Uczynił to dopiero minister spraw zagranicznych Péter Szijjártó⁴.

Węgry udzieliły wsparcia wobec Ukrainy, lecz jedynie w postaci pomocy humanitarnej. Skierowano ją jednak w głównej mierze na Zakarpacie, ze względu na mniejszość węgierską. Rząd węgierski zaproponował również pomoc finansową o symbolicznej wartości około 1,5 miliona euro, które miały być przeznaczone na kryzys humanitarny. Nie podjęto również żadnych działań jednostronnych, które miałyby zostać wymierzone bezpośrednio w Rosję. Dodatkowo 27 lutego, gdy Unia Europejska zamknęła przestrzeń powietrzną dla samolotów rosyjskich, Węgry na taki krok się nie zdecydowały⁵.

2. Polityka wewnętrzna Fideszu w kontekście wojny na Ukrainie

Na stanowisko Węgier wobec konfliktu ukraińsko-rosyjskiego, tuż po wybuchu wojny, miała niewątpliwie wpływ kampania poprzedzająca wybory parlamentarne, które odbyły się 3 kwietnia 2022 r. Konflikt rosyjsko-ukraiński stworzył niejako wymóg po obu stronach politycznej sceny, do opracowania i zaprezentowania zrewidowanej strategii bezpieczeństwa państwa, a także określenie stosunku do rosyjskiej agresji.

Orbán i jego rząd prowadzili politykę, która miała na celu odwrócenie uwagi od trwającego od wielu lat zacieśniania więzi polityczno-gospodarczych z Federacją Rosyjską. Dlatego też głównym przekazem medialnym było wskazanie na konieczność przywrócenia pokoju, nie zaś na wskazania agresora i jego działań. Dodatkowo wielokrotnie podkreślano, że Węgry zajmują w tym konflikcie pozycję neutralną, wskazując, że nie będą się angażować po żadnej ze skonfliktowanych stron⁶. Przedstawiciele partii Fidesz podkreślali, że jedynie oddanie głosu na obecnie rządzącą koalicję, stanowi pewną gwarancję zachowania bezpieczeństwa w regionie, a także stanowi obietnicę niezaangażowania się w działania wojenne. Dodatkowo tuż przed wyborami do opinii publicznej przedostały się zarzuty skierowane wobec opozycji, że ta promuje

⁴ A. Komuves, G. Szakacs, *Hungary supports bid for Ukraine to become EU member, says minister*, Reuters, 1 march 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/hungary-supports-bid-ukraine-become-eu-member-minister-2022-03-01/> [dostęp: 24.11.2022].

⁵ V. Jóźwiak, *Reakcja Węgier na wojnę na Ukrainie*, Komentarz PISM nr 27/2022, 2 marca 2022, <https://www.pism.pl/publikacje/reakcja-wegier-na-wojne-na-ukrainie> [dostęp: 24.11.2022].

⁶ Tamże.

politykę ukraińską kosztem węgierskiej. Podkreślano, że w razie wygranej, opozycja przekazywałaby broń Ukrainie, co byłoby równoznaczne z opowiedzeniem się po jednej ze stron konfliktu. Dotyczyło to także kwestii głosowania za sankcjami w obszarze energetyki, co mogłoby odbić się na portfelach obywateli oraz doprowadzić do regresji gospodarczej. Co więcej, Péter Szijjártó (Minister Spraw Zagranicznych) wskazywał że Ukraina próbuje wpływać na kampanię wyborczą na Węgrzech⁷.

W związku z tym, że obywatele Węgier oddawali swoje głosy w wyborach parlamentarnych jedynie kilka tygodni po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej, prowadzona polityka i narracja spowodowały, że sytuacja międzynarodowa miała bezpośredni wpływ na wynik wyborów. Niewątpliwie sprzyjały temu wypowiedzi pokazujące brak opowiadania się po jednej ze stron konfliktu, jak na przykład: „W naszym interesie jest, abyśmy nie byli pionkiem w wojnie kogoś innego. W tej wojnie my niczego nie możemy wygrać, ale wszystko możemy stracić. Ani jednego Węgra nie wyślemy pomiędzy ukraińskie kowadło a rosyjski młot, dlatego nie wyślemy żołnierzy ani broni na plac walki”⁸. Panował więc, podsycany zresztą, powszechny „klimat strachu”, co przyczyniło się do oddania głosów za „sprawdzoną” już i obiecującą gwarancję spokoju partią Fidesz, mającą naprzeciwko nieprzetestowaną dotąd koalicję, która składała się aż z 6 partii⁹.

Dnia 7 marca 2022 r. premier wydał rozporządzenie, które usankcjonowało kwestię odmowy dostaw i transferu broni do Ukrainy. Jednakowoż, w tymże akcie normatywnym wyrażono zgodę, by w razie potrzeby siły szybkiego reagowania NATO, mogły stacjonować na terytorium Węgier, sprawę do osiedlania na zachód od linii Dunaju¹⁰. Decyzja ta została powszechnie skomentowana jako naruszenie jedności euroatlantyckiej, a także państw grupy V4¹¹.

⁷ D. Hejj, *Węgry: wybory parlamentarne i referendum w cieniu rosyjskiej agresji w Ukrainie*, Komentarze IEŚ, Nr 573 (85/2022) 31.03.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-parlamentarne-i-referendum-w-cieniu-rosyjskiej-agresji-w-ukrainie/> [dostęp: 24.11.2022].

⁸ D. Héjj, *Co Węgrzy na to, że odbył się szczyt NATO?*, Komentarze IEŚ, Nr 648 (160/2022), 04.07.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/co-wegrzy-na-to-ze-odbyl-sie-szczyt-nato/> [dostęp: 24.11.2022].

⁹ G. Dalos, *Orbán says Hungary is 'exempt' from the conflict: tell that to his friend in Moscow*, The Guardian 29 października 2022, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/oct/29/viktor-orban-hungary-conflict-moscow-war-in-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].

¹⁰ Korm. Határozat az ukrajnai válsággal összefüggő csapatmozgásokról és egyeskapcsolódó feladatokról, március 7., hétfő Tartalomjegyzék1120/2022. (III. 7.), <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/854d68e77dd9473934ffc0ff24c558ea25527ac1/letoltes> [dostęp: 24.11.2022].

¹¹ I. Havrylyuk, *Hungary's policy of non-engagement in the armed conflict in Ukraine – what is the rationale behind this?*, Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego 26.08.2022, <https://pulaski.pl/en/pulaski-commentary-hungarys-policy-of-non-engagement-in-the-armed-conflict-in-ukra>

Tłumaczono to tym że mogłoby to zagrażać bezpieczeństwu Węgier, a także obwodu zakarpackiego, które licznie zamieszkuje mniejszość węgierska. Z racji tego, że opozycja opowiadała się za okazaniem takiej pomocy, jej przedstawiciele zostali oskarżeni jako zwolennicy wciągnięcia do wojny Węgrów¹².

Przeprowadzone badania opinii publicznej wykazały, że prowadzenie takiej narracji spowodowało, że jedynie 3% zwolenników partii Fidesz wskazywało, że to Rosja ponosi odpowiedzialność za wojnę na Ukrainie. Szokujące również jest to, że aż 49% wskazało, że winnymi rosyjskiej inwazji są Stany Zjednoczone oraz NATO¹³. Andrzej Sadecki z Ośrodka Studiów Wschodnich, skomentował ten fakt słowami: „Odpowiedzi wyborców Fideszu to efekt lansowanej przez media prorządowej narracji, powielającej teorie spiskowe, kpiącej z Zełenskigo i Bidena, wszelkie winy zaś przypisującej Zachodowi, z USA na czele. Ale mimo to zaskakuje, biorąc pod uwagę ich dawniej antyrosyjski profil”¹⁴.

Prorządowy przekaz jest widoczny również w mediach publicznych. Treści przez nie prezentowane przystają do rosyjskiej dezinformacji. Media pokazują wypowiedzi uchodźców, którzy przybyli na Węgry i obwiniają za wojnę Ukrainę. Przekaz ze strony rosyjskiej pozbawiony jest krytycznego komentarza. Akcent położony został na węgierską pomoc uchodźcom. Propaganda wskazuje również, że odpowiedzialnym za wojnę w równej mierze jest Rosja oraz „Zachód”, co w dobie Internetu i dostępu do informacji z zagranicy prowadzi do dezinformacji i dezorientacji społeczeństwa¹⁵.

Viktor Orbán wykorzystuje również wojnę na Ukrainie, dla skonsolidowania własnej władzy. Partia rządząca preforsowała wprowadzenie poprawki do konstytucji, która pozwala rządowi na ogłoszenie nowego „stanu zagrożenia”. Dnia 3 maja minister sprawiedliwości Judit Varga złożyła kolejną, bo już 10, nowelizację Konstytucji Węgier¹⁶. Proponowane zmiany tłumaczyła słowami: „Wojna rosyjsko-ukraińska doprowadziła do sytuacji humanitarnej,

ine-what-is-the-rationale-behind-this-ihor-havrylyuk-2/ [dostęp: 24.11.2022].

¹² D. Hejj, *Węgry: wybory parlamentarne...* .

¹³ Portal 24.hu w sondzie przeprowadzonej od 27 lipca do 7 sierpnia należało odpowiedzieć na pytanie i wskazać, kto odpowiada za inwazję.

¹⁴ Dane za stronę: https://twitter.com/ASadecki/status/1561718284256436225?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1561718284256436225%7Ctwgr%5Eed115201e-c793acf0101b13a7747ef9054b803fc%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fwiadomosci.wp.pl%2Fpropaganda-orbana-dziala-wegrzy-nie-wierza-ze-rosja-sprawokowala-wojne-6804433635224320a [dostęp: 24.11.2022].

¹⁵ V. Jóźwiak, *Reakcja Węgier...*

¹⁶ *Magyarország Alaptörvényének tizedik módosítása, T/25. számú javaslat*, <https://www.parlament.hu/irom42/00025/00025.pdf> [dostęp: 24.11.2022].

jakiej nie widziano od drugiej wojny światowej, a także zmieniła perspektywy gospodarcze w Europie. Aby sprostać tym wyzwaniom, nasz kraj musi zapewnić zdolność do opracowania skutecznej i szybkiej reakcji narodowej¹⁷. Zmianie uległ art. 53 Konstytucji, zezwalający rządowi na ogłoszenie stanu zagrożenia w przypadku „konfliktu zbrojnego, wojny lub katastrofy humanitarnej w sąsiednim kraju”¹⁸. Ma on na celu zapobieganie następstwom wojny, które mogą być skierowane wobec Węgier. Przyjęcie takiej nowelizacji odbyło się z pominięciem konsultacji społecznych, a Orbán wykorzystał tę możliwość do ogłoszenia takiego „stanu zagrożenia”. Dnia 24 maja 2022 r. wydał rozporządzenie nr 180/2022 (V. 24) w tej sprawie¹⁹. Rozwiązanie takie daje uprawnienie do wydawania dekretów (rozporządzeń) z pominięciem debaty parlamentarnej, a także daje możliwość do zawieszania praw w krótkim czasie przy braku nadzoru sądowego. Podobne rozwiązania zostały przyjęte podczas pandemii Covid-19, jednakże w chwili wygaszenia pandemii i braku legitymacji do utrzymania takiego stanu, poszukiwano nowego pretekstu, by móc prowadzić politykę na wygodny sobie sposób²⁰. Ścieżka legislacyjna przyjmowanego rozwiązania była zaskakująco szybka. Jednego dnia uchwalono zmianę ustawy zasadniczej, Prezydent podpisał ustawę zmieniającą Konstytucję, która od razu weszła w życie i została ogłoszona. Doszło również do ogłoszenia przez premiera stanu zagrożenia wojną. Podkreślić należy, że nie jest do końca wiadome, ile ten nowo wprowadzony stan będzie trwał, ponieważ nie wiadomo, ile będzie trwała wojna na Ukrainie. W chwili jego ogłaszania premier Orbán wskazywał na niebezpieczeństwo wymierzone w węgierską gospodarkę, jakie stanowi wojna, ale również opisywał niebezpieczeństwo, jakie nieść mogą za sobą nazwane przez niego „brukselskie sankcje”²¹.

¹⁷ https://twitter.com/JuditVarga_EU/status/1521520668374081536?cxt=HHwWgIDRzZG_w50qAAAA [dostęp: 24.11.2022].

¹⁸ *Magyarország Alaptörvényének...*

¹⁹ *Korm. Rendelet az Ukrajna területén fennálló fegyveres konfliktusra, illetve humanitárius katasztrófára tekintettel, valamint ezek magyarországi következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzet kihirdetéséről és egyes veszélyhelyzeti szabályokról* 180/2022. (V. 24.), <https://njt.hu/jogszabaly/2022-180-20-22> [dostęp: 24.11.2022].

²⁰ L. Gall, *Hungary's New 'State of Danger', Orban Instrumentalizes Ukraine War To Further Consolidate Power*, Humans Rights Watch 08.06.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/06/08/hungarys-new-state-danger> [dostęp: 24.11.2022]; G. Mészáros, *Never-Ending Exception: The Ukraine War Perpetuates Hungary's Government by Decree*, VerfBlog, 2022/5/10, <https://verfassungsblog.de/never-ending-exception/>, DOI: 10.17176/20220510-182253-0.

²¹ D. Héjj, *Na Węgrzech obowiązuje stan zagrożenia wojną*, Komentarze IEŚ, Nr 617 (129/2022), 31.05.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/na-wegrzech-obowiazuje-stan-zagrozenia-wojna/> [dostęp: 24.11.2022].

W kontekście relacji bilateralnych z Ukrainą, warto również wskazać na kwestię mniejszości węgierskiej, która zamieszkuje ukraiński obwód zakarpacki. Jest ona ważna dla partii rządzącej z dwóch względów. Po pierwsze, Węgrzy którzy zamieszkują Ukrainę są wyborcami Fideszu, co pozwala na pozyskanie dodatkowych 2 albo 3 mandatów w parlamencie. Po drugie, władza zabiega o Nich, inwestując w infrastrukturę lub przedsiębiorstwa, co później wraca do urzędników węgierskich w postaci łapówek. Węgierski rząd w 2018 r. powołał nawet Ministra do spraw Rozwoju Obwodu Karpacciego. Węgrzy domagają się od Ukrainy szerszej autonomii w sferze edukacji, jednakże stoi temu naprzeciw ukraińska ustawa o oświacie z 2017 r. Wskazuje ona na przykład, że języki mniejszości mogą być nauczane tylko na etapie wychowania przedszkolnego i klas 1-4²². Budapeszt oskarża więc Ukrainę o łamanie praw mniejszości, co jest zresztą zgodne z rosyjską narracją. Słaba Ukraina byłaby cenniejsza dla Węgier w kontekście przywrócenia historycznych związków z *Kárpátalją*²³. Dlatego też, Péter Szijjártó już w styczniu 2022 r. wskazał, że sytuacja związana z węgierską mniejszością „ogranicza zdolność rządu węgierskiego” do sprawy pomocy Ukrainie²⁴.

Orban zdaje się również wykorzystywać kwestię mniejszości do prowadzenia własnej polityki. Wskazał bowiem, że „neutralność Węgier wobec wojny jest najlepszym sposobem ochrony węgierskojęzycznej ludności w obwodzie zakarpackim na Ukrainie, choć bez wyrażania irredentystycznych oczekiwań”²⁵.

3. Węgry a Unia Europejska wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego

Początkowo po wybuchu wojny Węgry nie postawiły weta wobec sankcji nałożonych przez Unię Europejską na Federację Rosyjską. Wyrazili (wcześniej

²² Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [dostęp: 24.11.2022]; zob. szerzej: N. Gergało-Dąbek, *Kontrowersje wokół nowej ustawy edukacyjnej w Ukrainie*, Analizy/Spółeczeństwo nr 16/2017, Centrum Europy Wschodniej UMCS, s. 3, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/1024/083217-cew-analiza-nr16.pdf> [dostęp: 24.11.2022].

²³ Węgierska nazwa obwodu zakarpackiego. I. Havrylyuk, *Hungary's policy...*

²⁴ A. Rácz, *Hungary*, w: *Russian Invasion of Ukraine, How Nine Central and Eastern European Countries Will Respond*, Visegrad/Insight, Res Publica Foundation 2022, s. 29-32, <https://visegradinsight.eu/app/uploads/2022/02/Visegrad-Insight-Ukraine-Crisis.pdf> [dostęp: 24.11.2022].

²⁵ P.A.K., *In This Issue: Existential Dilemmas*, „Russian Social Science Review” 63 (2022), nr 4-6, s. 213-215, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10611428.2022.2134713> [dostęp: 24.11.2022].

wspominaną deklaracją) również poparcie dla wszelkich wspólnych wysiłków (w ramach organizacji międzynarodowych, których są członkami), zmierzających do możliwie jak najszybszego osiągnięcia pokoju²⁶. Orban zadeklarował także, że zaakceptują wszystkie postanowienia Unii Europejskiej, co do których jest „zgoda pozostałych państw członkowskich”. Jednoznacznie pokazuje to, że w przypadku innych zdań w ramach Unii Europejskiej, Węgry mogą się sprzeciwić unijnym rozwiązaniom. Poparli także kwestię dotyczącą wysłania przez Unię Europejską pomocy wojskowej Ukrainie, jednakże sami jako suwerenne państwo nie pomogą Ukraińcom poprzez dostawy uzbrojenia²⁷.

Po kilku miesiącach trwania konfliktu i nakładania nowych sankcji przez Unię Europejską na Rosję, oceniając skutki za nimi idące, premier Orbán podczas przemówienia inauguracyjnego jesienną sesję parlamentu, w sposób ostry zaatakował Unię Europejską. Premier wskazuje, że odpowiedzialność za wojnę ponosi Ukraina oraz Zachód. Wskazał, że ta wojna mogła być jedynie konfliktem na poziomie lokalnym, jednakże z powodu sankcji gospodarczych stała się wojną o charakterze globalnym. Jak podkreślił „zachód stoi po stronie wojny, a Węgry po stronie pokoju”²⁸. Ważnym podkreślenia jest również fakt, że premier wykazał, że sankcje doprowadziły do zubożenia Europejczyków, a nie osłabienia Rosji, ponieważ ta wciąż ma wielkie zyski ze sprzedaży surowców energetycznych. Nazwał przedstawicieli Unii Europejskiej „brukselskimi biurokratami”, którzy obiecując szybki koniec wojny poprzez nałożone sankcje, spowodowali znaczne wzrosty cen energii. Wskazał również, że to elity są odpowiedzialne za wprowadzenie sankcji, natomiast Węgry jako pierwsze unijne państwo zapytają o to obywatele w ramach tzw. „konsultacji narodowych”²⁹.

Konsultacje te dotyczą sankcji nakładanych na Rosję. Rozpoczęły się one w połowie października i potrwają do 9 grudnia. Orbán podkreśla, że Unia Europejska obiecała doprowadzić wojnę do końca poprzez nałożone bolesne sankcje na Federację Rosyjską, jednakże w rzeczywistości dopłaca do nich każdy obywatel Unii Europejskiej, poprzez zwiększenie kosztów na energię, stąd też niezbędnym jest przeprowadzenie owych konsultacji, dla wyrażenia społecznej aprobaty dla poparcia sankcji, bądź nie. Pytania w ramach ankiety, skierowanej do obywateli Węgier, a także ich opisy zostały sformułowane

²⁶ *Political Declaration 1/2022...*

²⁷ V. Jóźwiak, *Reakcja Węgier...*

²⁸ D. Hejj, *Orbán obarczył Zachód winą za wybuch wojny* [OPINIA], 28 września 2022, Dziennik Gazeta Prawna, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8557131,orban-wojna-w-ukrainie-stosunek-do-rosji-sankcje-ue-wegry.html> [dostęp: 24. 11.2022].

²⁹ Tamże.

w sposób tendencyjny. Już samo ich hasło „Brukselskie sankcje nas rujnują”³⁰, narzuca obywatelom opowiedzenie się za określonym stanowiskiem. Ich zadaniem jest zaznaczenie odpowiedzi „tak” lub „nie” na 7 pytań, które dotyczą sankcji na surowce energetyczne, w tym ewentualnie na paliwo jądrowe, projekt rozbudowy elektrowni jądrowej Paks, a także kwestii ograniczających turystykę³¹. Premier wykorzystuje ten mechanizm do prowadzenia nie tylko polityki wewnętrznej, ale również międzynarodowej. Zdarzało się bowiem, że przy poprzednio zorganizowanych konsultacjach, zabierał ze sobą wypełnione kwestionariusze na posiedzenia Rady Europejskiej, po to by pokazać politykom europejskim, że jego działania są jedynie realizacją woli swoich wyborców³².

Dodatkowo przedstawiciele węgierscy otwarcie krytykują politykę prowadzoną przez Unię Europejską wobec wojny na Ukrainie na arenie międzynarodowej. Na przykład podczas spotkań Zgromadzenia Ogólnego ONZ w Nowym Jorku, 23 września 2022 r., minister spraw zagranicznych i handlu Péter Szijjártó, jako jedyny odbył rozmowę z Siergiejem Ławrowem, ministrem spraw zagranicznych Federacji Rosyjskiej. Dodatkowo podczas udzielania wywiadów dla wielkich stacji telewizyjnych podkreślał potrzebę zniesienia sankcji Unii Europejskiej wobec Rosji, a także podjęcie negocjacji pokojowych³³.

Orban buduje swoją polityczną pozycję na Węgrzech za pomocą przerzucenia odpowiedzialności na Unię Europejską winy za trudności wewnętrzne swojego państwa. Państwo to boryka się z takimi problemami, jak izolacja wewnątrz sojuszu, brak dywersyfikacji źródeł energii, a tym samym uzależnienie od Rosji, czy problemy ze zbilansowaniem budżetu. Jednym z jego tendencyjnych instrumentów jest organizacja tak zwanych konsultacji narodowych, dla aprobaty wobec prowadzonej przez rząd polityki. Jednocześnie Węgry chcą tym uzyskać legitymację do wetowania nowych sankcji na Rosję. Takie działania zestawione są także z pewnymi ustępstwami co do kwestii dyskutowanych z Komisją Europejską. Ma to na celu pozyskanie środków z Funduszu Odbudowy.

³⁰ Np.: „Czy zgadzasz się na sankcje skutkujące wzrostem cen żywności?”, „Embargo na ropę doprowadziłoby do poważnych problemów z zaopatrzeniem Węgier i byłoby ogromnym obciążeniem dla gospodarki”.

³¹ A. Rácz, *Hungary...*

³² D. Héjj, *To Węgrzy zdecydują o polityce rządu wobec sankcji przeciwko Rosji*, Komentarze IES, Nr 709 (221/2022). 12.10.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/to-wegrzy-zdecyduja-o-polityce-rzadu-wobec-sankcji-przeciwko-rosji/> [dostęp: 24.11.2022].

³³ P. Kozłowski, *Szijarto jedynym ministrem UE, który spotkał się z Ławrowem. Oto jak to uzasadnia*, dziennik.pl, gospodarka, 23.09.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8553988,siergiej-lawrow-peter-szijarto-spotkanie-onz-wojna-ukraina-rosja-wegry.html> [dostęp: 24.11.2022].

Konsekwentnie analitycy węgierscy, którzy są skupieni wokół partii rządzącej, wskazują, że dostawy broni na Ukrainę niepotrzebnie przedłużają wojnę, a także przyczyniają się do większej liczby ofiar. Taką narrację przyjmuje również premier, wskazując, że wojna toczona jest pomiędzy „słowiańskimi ludami”. Nie jest ona wojną węgierską, a główną odpowiedzialność za nią ponosi USA. Do zadań Unii Europejskiej należy natomiast niepopieranie żadnej ze stron, a trwanie pomiędzy nimi³⁴.

Do opinii publicznej przedostaje się więc rządowy przekaz oparty na 3 тезach:

- 1) sankcje nałożone na Rosję wyrządzają więcej szkód państwom europejskim, niż jej samej. Towary i surowce objęte sankcjami są sprzedawane na inne rynki, a Europejczycy płacą za nie więcej;
- 2) państwa europejskie są podzielone. Część z nich (w tym Węgry), nie popiera polityki energetycznej i unijnych sankcji. Jak dotąd jednak rząd węgierski zatwierdzał je w większości i mogli wejść w życie;
- 3) celem wojny i sankcji jest osłabienie Rosji, za którym stoją zachodnie interesy, głównie Stanów Zjednoczonych³⁵.

Bliskość Rosji i Węgier to część węgierskiej polityki podążania drogą między „Wschodem a Zachodem”³⁶.

Dodatkowo węgierskie doniesienia medialne wskazują, że Unia Europejska chce przeznaczyć środki na wsparcie Ukrainy z puli przeznaczonej dla Węgier. Węgierski rząd ponownie wskazał, że chce pomagać Ukrainie na obecnych zasadach, na stopie bilateralnej, poprzez umowy rządowe, natomiast nie wyrazi zgody na wspólną pożyczkę, która ich zdaniem jest nieuzasadniona. Tłumaczą to również faktem, że Unia Europejska zatrzymuje znaczne sumy z Funduszu Odbudowy, jak i kolejnego siedmioletniego budżetu. Jak wskazują, oczywiste więc jest, że środki, które przysługują Węgrom, zostaną wypłacone Ukrainie, z czym rząd węgierski się nie zgadza. Może to oznaczać kolejną eskalację sporu o fundusze unijne i pogorszyć relacje na linii rząd węgierski a Komisja Europejska³⁷.

³⁴ D. Héjj, *Sto gyélaty? Węgry konsekwentnie uzależniają się od rosyjskich źródeł energii*, Komentarze IEŚ, Nr 664 (176/2022), 29.07.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/sto-gyelaty-wegry-konsekwentnie-uzalezniaja-sie-od-rosyjskich-zrodel-energii/> [dostęp: 24.11.2022].

³⁵ Political Capital Policy Research and Consulting Institute, *Narratívák az Ukrajna elleni orosz háborúról – Békéről, szankciókról, revizionizmusról, ukanizációról*, 09.08.2022, https://www.politicalcapital.hu/hirek.php?article_read=1&article_id=3043 [dostęp: 24.11.2022].

³⁶ G. Dalos, *Orbán says Hungary...*

³⁷ M. Öry, *Ukraine Aid Can Cause Dangerous Escalation in the EU Funds Debate*, *Hungary Today*, 14.11.2022, <https://hungarytoday.hu/ukraine-aid-can-cause-dangerous>

4. Wojna a surowce

W momencie przedłużającej się wojny, Rosja – dla zachowania możliwości jej prowadzenia – musi utrzymać miejsce na światowym rynku energii. W momencie, gdy państwa Zachodu usilnie dążą do wprowadzenia coraz większych sankcji na zakup surowców od tego państwa, musi ono szukać sojuszników, a z obecnymi zacieśniać więzi. Dotyczy to zwłaszcza Węgrov.

Już na wstępie należy podkreślić, że energetyka Węgrov jest w dużej mierze uzależniona od surowców dostarczanych w Federacji Rosyjskiej. Pomimo tego, że wojna na Ukrainie trwa już 10 miesięcy, rząd nie zmienił i nie zamierza zmieniać polityki w tym zakresie. Dodatkowo nie sposób nie odnieść się wrażeniu, że powoduje to, iż to Węgrov są głównym obrońcą Rosji na arenie europejskiej. Brak dywersyfikacji źródeł energii Węgrov tłumaczą atrakcyjnością cen rosyjskich nośników energetycznych, co z kolei ma powodować ochronę węgrovskich rodzin przed konsekwencjami, jakie niesie za sobą konflikt na Ukrainie. Elita polityczna Węgrov konsekwentnie wskazuje, że jedynym rozwiązaniem zażegnania kryzysu energetycznego i gospodarczego w Europie jest zawarcie pokoju pomiędzy Ukrainą i Rosją, nawet jeśli miałyby się to stać za wszelką cenę³⁸.

Oczywiście nie odbywa się to bez przypadku, Węgrov są państwem silnie uzależnionym od gazu i ropy importowanego z Rosji. Oznacza to, że ewentualne odcięcie dostaw z tego państwa stanowiłoby dla niego paraliż. Szacuje się że z Rosji płynie około 80% węgrovskiego zapotrzebowania na gaz i 65% na ropę. Co więcej, rząd nie poszukuje źródeł dywersyfikacji, a wydaje się świadomie polegać na Rosji, jako gwarancie ich energetycznego bezpieczeństwa. Przemawia za tym fakt, że 27 września 2021 r. podpisano umowę na dostawę gazu ziemnego na 15 lat, z możliwością renegotjacji dopiero po 10 latach³⁹. Węgrov konsekwentnie wykluczają rezygnację z dostaw surowców energetycznych od Rosji, wskazując na groźbę spowolnienia gospodarki państwa, a wręcz przeciwnie deklarują rozbudowę elektrowni atomowej w Paks, za której realizację odpowiedzialny jest rosyjski Rosatom. Istnieje wiele argumentów które przemawiają przeciwko rozbudowie elektrowni jądrowej.

-escalation-in-the-eu-funds-debate/ [dostęp: 24.11.2022]; MTI-Hungary Today, *Hungary Rejects Joint EU Borrowing to Aid Ukraine*, Hungary Today 07.11.2022, <https://hungarytoday.hu/hungary-rejects-joint-eu-borrowing-to-aid-ukraine/> [dostęp: 24.11.2022].

³⁸ Viktor Orbán podczas tegorocznego spotkania Wolnego Uniwersytetu. Trzydziesta pierwsza edycja tego wydarzenia odbyła się w dniach 19-24 lipca 2022 r. w miejscowości Băile Tușnad (węg. *Tusnádfürdő*).

³⁹ I. Havrylyuk, *Hungary's policy...*

Specjaliści wskazują jednakże na silne polityczne i finansowe powiązania z Rosją w tej kwestii. 80% kosztów przeznaczonych na ten projekt, jest pokrywany za pomocą kredytu rosyjskiego, co uzależnia jego powodzenie od Rosji. Rozbudowa nie jest również możliwa bez technologii nuklearnej pochodzącej właśnie z tego państwa. Daje to Moskwie kolejną możliwość do nacisków na rząd węgierski⁴⁰.

Minister spraw zagranicznych Péter Szijjártó, sprzeciwił się więc wypracowanym na szczycie Rady Unii Europejskiej 26 czerwca 2022 r. rozwiązaniom, które miałyby zmniejszyć zapotrzebowanie państw członkowskich na gaz ziemny o 15%. Argumentował to tym, że traktaty dające podstawę funkcjonowania Unii Europejskiej wskazują, że wykorzystanie miksu energetycznego przez poszczególne państwa powinno pozostawać w kompetencji tychże państw.

Tutaj ponownie zwrócono uwagę, że przyczyną kryzysu energetycznego nie są działania rosyjskie, ale „ukraińska wojna”, a także „unijne sankcje”. Co więcej, 21 lipca 2022 r. tenże minister odbył podróż do Rosji, podczas której spotkał się z Siergiejem Ławrowem, by poprosić o zwiększenie ilości gazu dostarczanego na Węgry w 2022 r. Trwająca więc wojna na Ukrainie nie stanowi powodu dla zmiany polityki energetycznej Węgier⁴¹. Warto również podkreślić, że po uszkodzeniu rurociągów Gazociągu Północnego, Węgry to jedyny odbiorca gazu z Rosji, które transportowany jest gazociągiem (Gazociąg Północny)⁴².

Na początku listopada opinię publiczną obiegła wiadomość o złożeniu rezygnacji ze stanowiska Ministra Technologii i Przemysłu László Palkovicsa. Rząd potwierdzając tę informację zapowiedział likwidację dotychczasowego resortu, przeniesienie jego dotychczasowych zadań do innych ministerstw i powołanie nowego, niezależnego poświęconego energetyce, którego szefem zostanie Csaba Lantos. Zdaniem rządzących zmiany te są konieczne i uzasadnione wojną na Ukrainie, podkreślając ważność zachowania bezpieczeństwa energetycznego i poziomu cen surowców. Szef Kancelarii Rady Ministrów dodał również, że resort ten przejmie większość uprawnień Węgierskiego Urzędu Regulacji Energetyki i Usług Komunalnych⁴³. Zmiany te doprowadzą

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ D. Héjji *Sto gyélaty?...*

⁴² Tenże, *To Węgrzy...*

⁴³ Hungary Today. *Hungary to Establish an Independent Energy Ministry*, Hungary Today, 16.11.2022, <https://hungarytoday.hu/hungary-to-have-an-independent-energy-ministry/> [dostęp: 24.11.2022].

do jeszcze większego zacieśnienia i skonsolidowania stosunków pomiędzy Rosją a Węgrami, które dają sygnał światu, że kwestia prowadzenia polityki energetycznej jest dla nich kluczowa.

Zakończenie

Węgry, jak słusznie wskazują, starają się prowadzić politykę pomiędzy światem wschodnim a zachodnim. Przede wszystkim jednak ich działania skupione są wokół interesów wewnętrznych, a także skonsolidowania i zachowania władzy. Wojna rosyjsko-ukraińska obnażyła cele i motywy polityczne partii Fidesz i premiera Orbána. Początkowo prowadzili oni politykę zgodną z sojusznymi. W swoich wypowiedziach medialnych byli ostrożni. Starali się nie określać winnych sporu. W okresie wyborczym skupiono się na przyćmieniu relacji z Rosją, przy jednoczesnej gwarancji wobec obywateli o braku zaangażowania w konflikt. Po wyborach i wygranej, tendencja się zmienia. Zaczyna się podejście prorosyjskie, antyunijne, skierowane przeciwko Stanom Zjednoczonym. Wypowiedzi kierowane są w stronę ataków na sojusze, które ich zdaniem, pomimo wprowadzanych sankcji, nie doprowadziły do końca wojny, za co płacą Europejczycy. Wielokrotnie wskazywano na konieczność szybkiego zakończenia wojny, nawet za wszelką cenę (w domyśle za ustępstwa terytorialne Ukrainy względem Rosji), pomimo wcześniejszego deklarowanego poparcia dla integralności i suwerenności. Polityka Węgier prowadzona w ramach Unii Europejskiej zdaje się kierować je do roli „symbolicznego członkostwa”.

Wojna jest wykorzystywana również do celów wewnętrznych, jak np. do zmiany możliwości prowadzenia rządów za pomocą dekretów, co służy skonsolidowaniu ośrodka władzy w osobie premiera. Zachowanie bezpieczeństwa energetycznego jest kluczowe, stąd zmiany międzyresortowe i powołanie nowego ministerstwa, które będzie odpowiedzialne jedynie za energetykę. Rosja występuje w roli gwaranta stabilności energetycznej. Węgry nie widzą potrzeby dywersyfikacji źródeł energetycznych, stąd ich silne uzależnienie od Federacji Rosyjskiej, które w związku z podpisanymi nowymi umowami na zwiększenie przesyłów i kwestię budowy elektrowni jądrowej Paks będzie się pogłębiać.

STANOWISKO NIEMIEC WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINE

Wprowadzenie

Po zakończeniu II wojny światowej na konferencji w Poczdamie odbywającej się w dniach 17 lipca do 2 sierpnia 1945 r. państwa alianckie postanowiły o podziale geograficznym Niemiec, ale także o demilitaryzacji, denazyfikacji i demokratyzacji Niemiec oraz – co było postulatem USA – rozliczenia Niemiec w przeszłością nazistowską i wychowania nowych pokoleń w pokoju¹. Dlatego szczególnie w Republice Federalnej Niemiec położono bardzo duży nacisk w edukacji szkolnej na świadomość niemieckiego wkładu w cierpienia i zniszczenia, jakie w wyniku tej wojny nastąpiły².

Historia powstania narodowego socjalizmu oraz przebiegu Holocaustu są obowiązkowymi treściami na przedmiotach historia i wychowanie w społeczeństwie oraz także częściowo na przedmiotach język niemiecki, oraz religia/etyka³. Celem tego nauczania jest wpojenie, że radykalne, totalitarne ruchy polityczne mają na celu szerzenie nienawiści, a w sytuacji, gdy nie zostaną odpowiednio wcześniej podjęte działania zapobiegawcze, doprowadzają one do tragedii⁴. Powstało hasło „Wehret den Anfängen”, czyli szerzenie treści

¹ Mitteilung über die Dreimächtekonferenz von Berlin („Potsdamer Abkommen”) vom 2. August 1945; W. Benz, *Potsdam 1945. Besatzungsherrschaft und Neuaufbau im Vier-Zonen-Deutschland*, München 1986, s. 100 i nast.

² Unterricht über Nationalsozialismus und Holocaust, Bericht des Sekretariats der Kultusministerkonferenz auf der Basis einer Länderumfrage zu folgenden Themen, – II A / Sw – 2005, s. 1 i nast., https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Bildung/AllgBildung/Zusammenfassung-Holocaust-November-05_01.pdf [dostęp: 18.11.2022].

³ Są to lekcje w klasach 9 i 10, w niektórych landach także w klasie 8, Unterricht über Nationalsozialismus und Holocaust..., s. 4.

⁴ „Bei der Beschäftigung mit der nationalsozialistischen Gewaltherrschaft erkennen die Schülerinnen und Schüler, dass eine radikale, totalitäre Bewegung sich im Innern und gegenüber dem Ausland menschenverachtend durchzusetzen vermag, wenn ihr nicht frühzeitig entschieden Einhalt geboten wird”, Unterricht über Nationalsozialismus und Holocaust ..., s. 17.

nazistowskich i nacjonalistycznych należy „dusić w zarodku”. Zatem treści, jakie są przekazywane młodzieży to: „rasizm, holocaust, wojna napastnicza i ludobójstwo stanowią konstytutywne cechy narodowego socjalizmu o podłożu ideologicznym”⁵. Jednocześnie naucza się, że jedynie tolerancja, wspólnota i porządek demokratyczny państwa oparty na wolnościach obywatelskich stanowią zabezpieczenie przed powtórzeniem się tragedii II wojny światowej⁶.

Potępienie ruchów neonazistowskich znajduje swoje odbicie także w przepisach niemieckiej Ustawy Zasadniczej (Grundgesetz) oraz niemieckiego Kodeksu karnego (Strafgesetzbuch StGB).

W art. 26 Ustawy Zasadniczej Republiki Federalnej Niemiec zawarto postanowienie, że wszelkie działania, które dążą do tego, aby zaburzyć pokojowe współistnienie narodów, a w szczególności do wywołania wojny napastniczej, uznaje się za niezgodne z konstytucją oraz w razie ich wystąpienia konieczne jest zastosowanie sankcji karnej⁷. Art. 1 ust. 2 Ustawy Zasadniczej stanowi: „(2) Naród niemiecki uznaje nienaruszalne i niezbywalne prawa człowieka za podstawę każdej społeczności ludzi, pokoju i sprawiedliwości na świecie”⁸. W preambule zawarte zostało stwierdzenie: „Naród niemiecki kierowany jest wolą, by jako równoprawny członek zjednoczonej Europy służyć pokojowi na świecie”⁹.

1. Polityka zagraniczna jako polityka dla pokoju

Dążenie do pokoju jako wartość zawarta w Ustawie Zasadniczej odbija się także na polityce prowadzonej przez rząd Republiki Federalnej Niemiec. Stworzono termin „Deutsche Aussenpolitik ist Friedenspolitik”, czyli niemiecka

⁵ „Die Schülerinnen und Schüler lernen, dass Rassismus, Holocaust, Eroberungskrieg und Völkermord ideologisch begründete konstitutive Wesensmerkmale des Nationalsozialismus sind”, Unterricht über Nationalsozialismus und Holocaust..., s. 18.

⁶ Unterricht über Nationalsozialismus und Holocaust..., s. 18.

⁷ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, art 26: „(1) Handlungen, die geeignet sind und in der Absicht vorgenommen werden, das friedliche Zusammenleben der Völker zu stören, insbesondere die Führung eines Angriffskrieges vorzubereiten, sind verfassungswidrig. Sie sind unter Strafe zu stellen”.

⁸ Art 1 ust. 2 Grundgesetz: „Das Deutsche Volk bekennt sich darum zu unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten als Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt”. Zob. *Konstytucja Niemiec*. Tłum. B. Banaszak, A. Malicka, Warszawa 2008.

⁹ „als gleichberechtigtes Glied in einem vereinten Europa dem Frieden der Welt zu dienen”. Zob. *Konstytucja Niemiec*.

polityka zagraniczna jest polityką pokojową. Zgodnie z tą doktryną Niemcy opierają swoją politykę zagraniczną na zachowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego, konstruktywnej międzynarodowej współpracy gospodarczej i zapobieganiu konfliktom¹⁰. Celem rządu Republiki Federalnej Niemiec jest zapobieganie konfliktom i wspieranie pokoju. Natomiast w przypadku wystąpienia konfliktów zaangażowanie Bundeswehry powinno dotyczyć zabezpieczenia pokoju, szkolenia sił porządkowych – wojska i policji – w kraju wystąpienia konfliktu, niesienia pomocy humanitarnej oraz odbudowy po zniszczeniach wojennych, lecz w żadnym razie bezpośrednie zaangażowanie w konflikt i walki¹¹.

W 2016 r. opracowano Białą Księgę Bezpieczeństwa i Rozwoju Bundeswehry¹², w której zawarto zasady polityki Rządu Federalnego na najbliższe lata. Głównym zadaniem Bundeswehry jest obrona praw człowieka, pokoju, demokracji, państwa prawa oraz zasad prawa międzynarodowego. Celem jest zapobieganie konfliktom i kryzysom zbrojnym. Do tej filozofii należy brak dostarczania broni w rejonów konfliktów zbrojnych¹³. Dlatego też należy zauważyć, że społeczeństwo niemieckie wychowane na wartościach opartych na pokoju i zwalczaniu nacjonalizmu oraz doktryna polityki zagranicznej, której przyświeca przede wszystkim udział w misjach pokojowych i zabezpieczanie pokoju na świecie powodują, że bezpośrednie zaangażowanie w konflikty zbrojne może okazać się bardzo trudne.

¹⁰ Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <https://diplo.de/tr-de/themen/politik/-/1670126> [dostęp: 18.11.2022].

¹¹ Federalne Ministerstwo Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, <https://www.bmz.de/de/themen/frieden-und-sicherheit/deutsche-friedenspolitik-20542> [dostęp: 18.11.2022]. Po raz pierwszy Rząd Federalny (koalicja SPD z Zielonymi) zdecydował się na podjęcie interwencji militarnej w Kosowie w 1999 r. Sprzeciw przeciw tej interwencji był tak silny, że minister spraw zagranicznych Joschka Fischer został na zjeździe swojej partii w Bielefeld poświęconemu podjęciu interwencji w Kosowie za tę decyzję zaatakowany czerwoną farbą przez członków własnej partii.

¹² Weissbuch zur Sicherheitspolitik und Zukunft der Bundeswehr, <https://www.bmvg.de/resource/blob/13708/015be272f8c0098f1537a491676bfc31/weissbuch2016-barrierefrei-data.pdf> [dostęp: 18.11.2022].

¹³ <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/krieg-in-der-ukraine/faq-waffenlieferungen-2027766> [dostęp: 23.11.2022].

2. Agresja czy wojna hybrydowa

Od początku konfliktu rosyjsko-ukraińskiego w 2022 r. w polityce niemieckiej nastąpiła głęboka zmiana w postrzeganiu Rosji, jej elit politycznych i jej polityki zagranicznej. Dotychczasowa linia niemieckiej polityki zagranicznej polegająca na zaufaniu niemieckich polityków do Rosji i władz politycznych oraz ufność w partnerstwo strategiczne z Rosją legło w gruzach. Rząd niemiecki, który starał się angażować w proces rozwiązywania konfliktu, przede wszystkim poprzez ogromne wysiłki dyplomatyczne zrozumiał, że obrana droga nie przyniosła oczekiwanych rezultatów¹⁴. Uznano, że przyjęta w 2014 r. koncepcja, polegająca na dwóch założeniach, tj.:

- 1) „strategicznego wyczekiwania” w kontekście rosyjskiej agresji,
- 2) oraz przekonania, że przeznaczeniem Europy jest współpraca z Federacją Rosyjską, musi ulec radykalnej zmianie.

W zagranicznej polityce niemieckiej przyjmowano do 24 lutego 2022 r. koncepcję, że dobrobyt i bezpieczeństwo Europy są możliwe tylko wtedy, gdy Rosja pozostanie partnerem do współpracy. Dotychczasowa polityka prowadziła do podejmowania kolejnych inwestycji i współpracy gospodarczej z Rosją w nadziei, że związanie gospodarcze z Rosją będzie owocować stałym pokojem i wzrostem gospodarczym zarówno po stronie niemieckiej, jak i rosyjskiej. Stąd też podejmowano dalsze inwestycje, chociażby te związane z Nordstream 2. Wprawdzie od 2014 r. rodziły się pytania o skuteczność dotychczasowych działań Berlina, ale także – szerzej – o zdolność Niemiec do negocjowania i osiągnięcia realnych rozwiązań politycznych w konflikcie rosyjsko-ukraińskim, wykraczających poza (ponowne) zawieszenie broni. Polityczna misja podjęta przez kanclerz Merkel i ministra spraw zagranicznych Steinmeiera, aby „zapewnić bezpieczeństwo dla Europy”, wywoływała dotychczas poczucie bezzradności i frustracji¹⁵.

Podjęcie działań wojennych przez Rosję w dniu 24 lutego 2022 r. doprowadziły ostatecznie do tego, że Rząd Republiki Federalnej Niemiec uznał wojnę w Ukrainę za agresję (wojnę napastniczą). Rząd Federalny uznaje napaść Rosji na Ukrainę za niezgodny z prawem międzynarodowym atak agresji wojennej (Angriffskrieg – wojna zaczepna, wojna napastnicza)¹⁶.

¹⁴ <https://www.bpb.de/themen/europa/ukraine/203680/analyse-deutschland-im-russland-ukraine-konflikt-eine-politische-oder-eine-humanitaere-aufgabe/> [dostęp: 27.10.2022].

¹⁵ <https://www.bpb.de/themen/europa/ukraine/203680/analyse-deutschland-im-russland-ukraine-konflikt-eine-politische-oder-eine-humanitaere-aufgabe/> [dostęp: 27.10.2022].

¹⁶ <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/krieg-in-der-ukraine/eu-sanktionen>

3. Dostawy broni

Dotychczasowa polityka pokojowa i doktryna obowiązująca Bundeswehrę powodowały, że Republika Federalna Niemiec nie wyrażała woli do dostarczania broni do Ukrainy. Jednakże agresja Rosji na Ukrainę spowodowała prze-wartościowanie tego stanowiska. O ile przed wybuchem wojny w Ukrainie, Niemcy dostarczyły Ukrainie 5000 hełmów, potem zaczęto dostarczać broń w zapasów armii NRD, to obecnie podkreśla się współpracę w ramach NATO i dostawy są regularnie zwiększane. Dokładna ilość broni jest publikowana co tydzień na stronie Rządu Federalnego¹⁷.

4. Stanowisko poszczególnych partii politycznych wobec wojny w Ukrainie

SPD – Sozialdemokratische Partei Deutschlands – w swoim stanowisku wieńczącym programowy zjazd partii z 2015 r. podkreśla, że polityka europejska powinna być stanowiona jako całość, gdzie Ukraina jest częścią europejskiej polityki bezpieczeństwa. Rozwiązanie konfliktu musi nastąpić na drodze dyplomatycznej, co jest możliwe jedynie w drodze dialogu także z Rosją. W 2022 r. dochodzi do przewartościowania tego poglądu. „Błędem było wpuszczenie rosyjskiego niedźwiedzia na bazar syryjski i jednocześnie łagodzenie kontaktów z Rosją dość dobrodusznymi sankcjami za konflikt w Ukrainie w 2014 roku”¹⁸. Agresja Rosji we wschodniej Ukrainie jest absolutnie niedopuszczalna, a przeciwdziałać można należy nie tylko przy pomocy środków dyplomatycznych oraz uzbrojenia Ukrainy na przyszłość¹⁹. Konieczne jest także dostarczanie broni do Ukrainy. Ostatecznie w maju 2022 r. na zjeździe partii podjęto decyzję o dostawach broni do Ukrainy, jednakże

-2007964 [dostęp: 27.10.2022].

¹⁷ <https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/krieg-in-der-ukraine/lieferungen-ukraine-2054514> [dostęp: 23.11.2022].

¹⁸ „als Fehler angesehen, den russischen Bären auf dem syrischen Bazar – Stichwort Sanktionen wegen der Ukrainesituation – milde stimmen zu wollen”.

¹⁹ Protokoll des ordentlichen BundesParteitags der SPD Berlin, 10.–12. Dezember 2015, SPD-Parteivorstand, Willy-Brandt-Haus, Wilhelmstr. 141, 10963 Berlin, s. 44 i nast., https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Bundesparteitage/Bundesparteitag_2015/2015_Berlin_interaktiv.pdf [dostęp: 19.11.2022].

zgodnie ze stanowiskiem tej partii należy uczynić wszystko co możliwe, by nie doprowadzać do użycia broni atomowej przez Rosję.

Partia Zielonych (*Bündnis 90/Die Grünen*), będąca partią w koalicji rządzącej, przyjęła w dniu 30 kwietnia uchwałę, w której już tytule nazywa napaść na Ukrainę wojną zaczepną/napastniczą (*Angriffskrieg*)²⁰. Wojna ta została w uchwale przez Zielonych potępiona z całą stanowczością. Ukraina jest krajem demokratycznym, suwerennym i pokojowym, a atak na nią stanowi naruszenie prawa międzynarodowego i zasad humanitarnych. Atak ten powoduje poważne konsekwencje dla gospodarki świata i zaopatrzenia świata w środki żywności, nawozy, energię. Jako partia mająca swój udział w rządzie, Zieloni wyrażają swoją odpowiedzialność za współrządzenie krajem oraz konsekwentną solidarność z Ukrainą. Partia Zielonych ostrzega Kreml przed wykorzystywaniem broni masowego rażenia oraz będzie wspierać Ukrainę we wszelki możliwy sposób: pomocą, dyplomacją, przyjmowaniem osób potrzebujących pomocy, oraz szybkimi i konsekwentnymi sankcjami²¹. Dlatego konieczne jest podjęcie następujących środków:

- nałożenie na Rosję sankcji ekonomicznych, politycznych i finansowych,
- uniezależnienie się od nośników energii pochodzących z Rosji tak szybko, jak to możliwe,
- dostarczenie Ukrainie koniecznej broni,
- niezależnie od powyższych, wykorzystanie wszelkich środków dyplomatycznych w celu zakończenia wojny,
- wspieranie Ukrainy jako państwa suwerennego w jej wysiłkach w przystąpieniu do NATO i UE,
- dokumentowanie i rozliczenie zbrodni wojennych²².

Partia FDP (*Freie Demokratische Partei*) podjęła na swoim zjeździe w kwietniu 2022 r. uchwałę o nazwie „Pokój, wolność i europejska perspektywa dla Ukrainy – 11 postulatów Wolnych Demokratów”²³, w której potępiono

²⁰ Beschluss, Für Frieden in der Ukraine: Putins Angriffskrieg entgegenreten, Gremium: Länderrat, Beschlussdatum: 30.04.2022, Tagesordnungspunkt: TOP 2 Für Frieden in der Ukraine: Putins Angriffskrieg entgegenreten, https://cms.gruene.de/uploads/document-s/F-01_Beschluss_F%C3%BCr_Frieden_in_der_Ukraine_Putins_Angriffskrieg_entgegenreten.pdf [dostęp: 18.11.2022].

²¹ Tamże, wers 18-36.

²² Tamże, s. 2.

²³ 73. Ordentlicher Bundesparteitag der Freien Demokraten, STATION Berlin, Luckenwalder Str. 4-6, 10963 Berlin, 23. bis 24. April 2022. Beschluss: Frieden, Freiheit und eine europäische Perspektive für die Ukraine – 11 Forderungen der Freien Demokraten.

napaść Rosji na Ukrainę z całą stanowczością, w tym ataki na ludność cywilną i obiekty cywilne, jak szpitale i szkoły oraz masakry ludności cywilnej, takie jak w Buczy. Niemcy ponoszą szczególną odpowiedzialność za to, aby nigdy więcej nie było miejsca na agresywny nacjonalizm i imperializm. Dlatego partia pochwała decyzję Rządu Federalnego, aby Ukrainie udzielić pomocy militarnej. Niemcy muszą dostarczyć Ukrainie najszybciej jak to możliwe wszelkiego możliwego uzbrojenia. Niemcy nie mogą stać się stroną konfliktu, jednakże muszą uczynić wszystko, aby Ukraina obroniła swoją suwerenność. Partia wspiera wszelkie sankcje ze strony Unii Europejskiej nałożone na Rosję. Ukrainie należy udzielić pomocy finansowej, humanitarnej i materialnej²⁴.

Niemcy i kraje członkowskie UE muszą uczynić wszystko, aby uniezależnić się od zakupów energii i surowców z Rosji i Białorusi²⁵. W tym celu należy szybko i konsekwentnie rozbudowywać energię odnawialną. Rosja łamie prawo międzynarodowe, dlatego przestępcy wojenni muszą ponieść odpowiednią karę przed sądami międzynarodowymi²⁶. Niemcy powinny wnieść skargę do Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze. Należy wspierać starania Ukrainy do przystąpienia do Unii Europejskiej oraz NATO²⁷. Rosję należy izolować na arenie międzynarodowej przy jednoczesnym wspieraniu budowy społeczeństwa obywatelskiego w Rosji i na Białorusi²⁸.

Partia CDU (Unia Chrześcijańsko-Demokratyczna – *Christlich Demokratische Union Deutschlands*) nie podjęła uchwały w sprawie Ukrainy. Partia ogranicza się do oświadczeń, że „Putin przed 25 laty miał zamiar uczynić ze swojego kraju państwo demokratyczne, lecz zrozumiał, że nie istnieje państwo demokratyczne bez wolnych mediów i niezależnego sądownictwa”, dlatego też „koncepcja demokracji sterowanej nie ukończyła się sukcesem”. Jedynym rozwiązaniem obecnej polityki wobec Rosji jest „nacisk przy pomocy sankcji gospodarczych oraz militarnych wysiłków ze strony Ukrainy”, by Putin zrozumiał, że „dalsze prowadzenie wojny jest mniej korzystne, aniżeli rozmowy pokojowe”²⁹.

Natomiast CDU uchwaliła na swoim ostatnim zjeździe we wrześniu 2022 r. program w sprawie polityki energetycznej. Polityka energetyczna Niemiec

²⁴ Tamże, s. 1-2.

²⁵ Tamże, s. 4.

²⁶ Tamże, s. 5 i nast.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże, s. 6 i nast.

²⁹ 6 Monate Krieg in der Ukraine, wypowiedź rzecznika CDU do spraw polityki zagranicznej, Jürgen Hardt, Thema des Tages // 22.08.2022, <https://www.cducus.de/themen/6-monate-krieg-der-ukraine> [dostęp: 19.11.2022].

powinna opierać się m.in. na „przyjaznej środowisku” energii atomowej, intensywniej rozbudowie odnawialnych źródeł energii (turborozbudowa), ograniczenia wzrostu cen energii (*Deckelung*) oraz zwolnieniu przedsiębiorstw z prowadzenia polityki energetycznej, przy czym cena energii elektrycznej dla przedsiębiorstw powinna wynosić nie więcej niż 4 centy za kilowat³⁰.

Partia AfD (*Alternative für Deutschland*) nie zajęła jasnego stanowiska. Początkowo przewodniczący partii opowiedzieli się w maju 2022 r. przeciwko sankcjom na Rosję i przeciwko dostawom broni na rzecz Ukrainy, lecz to stanowisko wzbudziło silny sprzeciw członków partii. Obecnie partia opowiada się za podziałem Ukrainy i oddaniu części terytoriów pod władzę separatystyczne. Ponadto partia wyraża swoje obawy o straty dla gospodarki Niemiec w wyniku walk toczących się w Ukrainie³¹.

Należy zauważyć, że różne jest stanowisko zwolenników poszczególnych partii politycznych odnośnie do dostaw broni ciężkiej na Ukrainę. Zwolennicy poszczególnych partii przyjmują następujące zdanie: 70% wyborców FDP, 67% wyborców partii Zielonych, 53% zwolenników CDU, 45% SPD i jedynie 12% partii AfD opowiada się za dostawami ciężkiej broni do Ukrainy. Jednocześnie 49% ogółu ludności obawia się konfliktu nuklearnego, a 67% obawia się negatywnych skutków gospodarczych przez konflikt na Ukrainie³². Wyniki ankietowe wpływają na decyzje polityczne podejmowane przez rząd niemiecki.

5. Sankcje podjęte w odpowiedzi na agresję Rosji na Ukrainę

W obliczu konfliktu zbrojnego i ataku Rosji na Ukrainę nieodzowne stało się podjęcie sankcji. Sankcje te zostały ogłoszone w ośmiu już pakietach, a ich zadaniem jest osłabienie zarówno rosyjskiej gospodarki, jak i elit politycznych.

Republika Federalna Niemiec wprowadziła sankcje wraz ze swoimi międzynarodowymi partnerami. Sankcje te obejmują sektor finansowy, energetyczny, transportowy, ograniczenia dotyczące osób i obiektów oraz ograniczenia

³⁰ 10 PUNKTE FÜR SICHERE ENERGIE UND EINE STARKE WIRTSCHAFT, 35. PARTEITAG DER CDU DEUTSCHLANDS. 9. bis 10. September 2022 | Deutsche Messe Hannover.

³¹ <https://www.bundestag.de/presse/hib/kurzmeldungen-912180> [dostęp: 21.11.2022].

³² https://www.zeit.de/news/2022-11/23/umfrage-mehrheit-der-maenner-unterstuetzt-waffen-lieferungen?utm_referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F [dostęp: 22.11.2022].

wizowe. Sankcje zostały wprowadzone na podstawie rozporządzeń unijnych: Rozporządzenia Rady (UE) 2022/1903 z dnia 6 października 2022 r. zmieniające rozporządzenie (UE) 2022/263 w sprawie środków ograniczających w odpowiedzi na uznanie niekontrolowanych przez rząd obszarów ukraińskich obwodów donieckiego i ługańskiego oraz nakazanie rozmieszczenia rosyjskich sił zbrojnych na tych obszarach, Rozporządzenia wykonawczego Rady (UE) 2022/1906 z dnia 6 października 2022 r. wykonujące rozporządzenie (UE) nr 269/2014 w sprawie środków ograniczających w odniesieniu do działań podważających integralność terytorialną, suwerenność i niezależność Ukrainy lub im zagrażających.

Do ostatniego pakietu sankcji należy:

- zakaz zakupu, importu lub eksportu złota pochodzącego z Rosji, w tym biżuterii;
- wzmocniona kontrola eksportu produktów podwójnego zastosowania i zaawansowanych technologii;
- rozszerzenie istniejącego zakazu dostępu do portów i nabrzeży;
- ograniczenia w obszarze zamówień publicznych, transportu lotniczego i sądownictwa;
- sankcje wobec kolejnych 54 osób³³ i 10 podmiotów, w tym burmistrza Moskwy i Sbirbanku, ważnej instytucji finansowej;
- wzmocnienie wymogów sprawozdawczych poprzez wprowadzenie obowiązku ujawniania aktywów przez osoby objęte sankcjami w celu ułatwienia zamrożenia ich aktywów w UE.

Mówiąc bardziej ogólnie, UE jest zdecydowana unikać wszelkich działań, które mogłyby prowadzić do braku bezpieczeństwa żywnościowego na całym świecie. Podobnie jak poprzednie sankcje, nowe środki nie są wymierzone w rosyjską żywność, zboże czy nawozy³⁴.

W ramach sankcji dotyczących sektora finansowego już na początku wojny na Ukrainie wyłączono rosyjskie banki z systemu SWIFT, odcinając je od międzynarodowych przepływów finansowych. Zamrożono także aktywa Centralnego Banku Rosji oraz aktywa rosyjskich oligarchów. Rosyjski bank centralny obłożono daleko idącymi ograniczeniami w dostępie do swoich rezerw walutowych w UE. Konkretnie oznacza to, że 70% rosyjskiego rynku bankowego

³³ Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L1 259/79.

³⁴ <https://www.ihk.de/koblenz/unternehmensservice/international/russland-kompetenzzentrum-neu/sanktionen-4120570#titleInText2> [dostęp: 27.10.2022].

i ważnych spółek państwowych zostało odciętych od najważniejszych rynków kapitałowych, w tym w sektorze obronnym.

W sektorze energetycznym zostały wprowadzone zakazy eksportu, które uniemożliwiają Rosji modernizację rafinerii ropy naftowej. W kwietniu 2022 r. uchwalono zakaz importu rosyjskiego węgla. W czerwcu UE nałożyła embargo (z okresami przejściowymi) na transport rosyjskiej ropy drogą morską. Stworzono ramy prawne dla pułapu cen ropy. Nie zostały jednak wprowadzone żadne ograniczenia w handlu gazem. Wynika to z dużego uzależnienia przemysłu niemieckiego – zwłaszcza chemicznego – od gazu.

W sektorze transportowym wprowadzono następujące sankcje: przestrzeń powietrzna UE została zamknięta dla wszystkich statków powietrznych należących do Rosji, zarejestrowanych w Rosji lub kontrolowanych przez Rosję. Samoloty te nie będą już mogły lądować, startować ani latać nad terytorium UE. Zabroniony jest eksport, sprzedaż i dostawa lub transfer samolotów i sprzętu rosyjskim liniom lotniczym – dodatkowo wszelkie związane z tym usługi naprawcze, konserwacyjne i finansowe. Ponieważ 3/4 rosyjskiej floty samolotów komercyjnych zostało zbudowanych w UE, USA i Kanadzie, to oznacza to, że Rosja nie będzie w stanie konserwować swojej floty według międzynarodowych standardów bezpieczeństwa. Ponadto porty i służby w krajach UE są zamknięte dla rosyjskich statków. Wyjątki dotyczą statków przewożących produkty farmaceutyczne, medyczne, rolnicze oraz żywność. UE zakazała rosyjskim firmom transportu drogowego wjazdu do UE. Istnieją wyjątki m.in. dla produktów rolnych i spożywczych. Komisja Europejska opublikowała wytyczne dotyczące tranzytu towarów między Obwodem Kalinińskim a Rosją.

W sektorze przemysłowym ograniczono dostęp Rosji do ważnych kluczowych technologii, takich jak półprzewodniki, najnowocześniejsze oprogramowanie i towary podwójnego zastosowania³⁵. Sankcje obejmują również zakaz importu wyrobów stalowych, drewna, cementu i innych produktów, które są ważnym źródłem dochodów Rosji. Zakazy eksportu dotyczą także chemikaliów, które mogą być użyte do produkcji broni.

Ograniczenia wizowe dotyczą dyplomatów i grupy pokrewne oraz wybranych ludzi biznesu, którzy utracili uprzywilejowany dostęp do Unii Europejskiej. Uchwalone sankcje wymierzone są także w liczne osoby i instytucje w Rosji i za granicą, które wspierają lub są odpowiedzialne za wojnę

³⁵ <https://www.ihk.de/koblenz/unternehmensservice/international/russland-kompetenzzentrum-neu/sanktionen-4120570#titleInText2> [dostęp: 27.10.2022].

z Ukrainą. Dotyczy to również prezydenta Putina i ministra spraw zagranicznych Ławrowa, członków rosyjskiej Rady Bezpieczeństwa Narodowego, członków Dumy, rzecznika Kremla Pieskowa, przedstawicieli wojska i licznych oligarchów. Biorąc pod uwagę wcześniejsze sankcje nałożone na osoby po aneksji Krymu w 2014 r., UE nałożyła sankcje na 108 organizacji i 1206 osób³⁶.

Zawieszono pięć państwowych rosyjskich mediów do tej pory operujących i nadających w państwach UE. Ma to przeciwdziałać rozprzestrzenianiu się rosyjskiej dezinformacji państwowej.

Przykładem wykonania tego typu sankcji jest zakaz działalności dwóch stacji telewizyjnych na terenie Niemiec: Russia Today (RT DE) oraz Sputnik. Ich działalność została zabroniona bezpośrednio po ataku Rosji na Ukrainę w pierwszym pakiecie sankcji powziętych przez Unię Europejską. Już 2 lutego 2022 r. *Die Kommission für Zulassung und Aufsicht der Medienanstalten* (ZAK) dopatrzyła się, że ta stacja telewizyjna nie ma koncesji na prowadzenie swoich programów. We wrześniu 2021 r. znane było służbom niemieckim, że Russia Today przez swoje programy wpływa na wynik wyborów i że propaguje nieprawdziwe treści dotyczące programów partii politycznych, w szczególności oczerniające partię Zielonych. Aczkolwiek Russia Today powinna była przestać nadawać już następnego dnia po napadzie Rosji na Ukrainę, to ostatecznie program tej stacji przestał być nadawany dopiero w dniu 2 kwietnia 2022 r. Stacja RT DE usiłowała uzyskać koncesję w czerwcu 2021 r. w Luxemburgu, co się nie udało, natomiast uzyskała koncesję w Serbii w grudniu 2021 r.³⁷ Argumentem ze strony Russia Today Deutschland był fakt uzyskania tej koncesji w Serbii. Media w Republice Federalnej Niemiec mają strukturę federalną. RT DE miało swoją centralę na Niemcy w Berlinie, zatem właściwy urząd *Medienanstalt Berlin-Brandenburg* (MABB), skierował sprawę do sądu, który zakazał przekazu sygnału stacji przez satelitę Eutelsat 9B. Następnie ZAK doprowadziła do zakazu przekazu sygnału stacji także w formie livestream, App RT News oraz przez satelity z rodziny Eutelsat³⁸.

Spółka Gazprom Deutschland posiadała od 2015 r. do niedawna największy na terenie Republiki Federalnej Niemiec magazyn gazu Rehden w pobliżu Bremen i Osnabrueck o pojemności 3.9 miliarda metrów sześciennych, co stanowi jednocześnie 1/5 powierzchni magazynowej gazu na terenie RFN³⁹.

³⁶ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_pl [dostęp: 27.10.2022].

³⁷ <https://www.tagesschau.de/inland/rt-de-rundfunklizenz-101.html> [dostęp: 27.10.2022].

³⁸ <https://www.tagesschau.de/inland/rt-de-rundfunklizenz-101.html> [dostęp: 27.10.2022].

³⁹ https://www.bundesnetzagentur.de/DE/Gasversorgung/aktuelle_gasversorgung/start.

W połowie 2021 r. spółka ta przestała uzupełniać zasoby magazynowe, co spowodowało, że w chwili agresji na Ukrainę magazyn ten był wypełniony w 2%⁴⁰. W czerwcu Bundestag podjął ustawę o tym, że Gazprom został zobowiązany do wypełnienia magazynu do wysokości 80% w dniu 1 października każdego roku oraz 90% w dniu 1 listopada każdego roku⁴¹. Ponieważ jednak Gazprom Deutschland zignorował tę ustawę, w listopadzie 2022 r. Niemcy uzyskały zgodę Komisji Europejskiej na objęcie Gazpromu zarządem powierniczym (powiernikiem została Federalna Agencja Energetyczna – *Bundesnetzagentur*).

6. List otwarty do Kanclerza Scholza – głos w kwestii wstrzymania dostaw broni do Ukrainy

W dniu 29 kwietnia 2022 r. na platformie czasopisma Emma oraz change.org ukazał się list otwarty, którego inicjatorem był Jürgen Habermas⁴², najbardziej znany żyjący niemiecki filozof. Pod listem podpisało się 28 innych celebrytów (głównie ze świata kultury) oraz 428.812 obywateli⁴³. List ten w swojej treści, z jednej strony podkreślał okrucieństwo wojny, a niewątpliwie zdaniem autorów listu Rosja dopuściła się agresji, sprzecznej z prawem międzynarodowym. Nie ulega także wątpliwości, że istnieje moralny i polityczny obowiązek przeciwstawiania się tego typu agresji. Natomiast działania podejmowane przeciw Rosji napotykają na granice etyki politycznej. W obawie przed wybuchem trzeciej wojny światowej, a w szczególności eskalacją konfliktu i obawą przed użyciem broni atomowej, należy jasno wytyczyć granice zaangażowania Niemiec w tenże konflikt zbrojny. Autorzy listu zaapelowali do kanclerza, aby natychmiast wstrzymał dostawy ciężkiej broni do Ukrainy, albowiem dostawy te będą zdaniem autorów przyczyniać się do eskalacji konfliktu i tym samym do ryzyka konfliktu nuklearnego. Dostawy ciężkiej broni mogą uczynić z Niemiec stronę w konflikcie i skierować gniew Rosji na Niemcy.

Ponadto autorzy listu są zdania, że ludność cywilna w Ukrainie ponosi ogromne cierpienia podczas agresji Rosji na Ukrainę. Wola walki narodu

html [dostęp: 21.11.2022].

⁴⁰ <https://www.capital.de/wirtschaft-politik/wie-sich-der-wichtigste-gasspeicher-deutschlands-von-gazprom-loest-31921666.html> [dostęp: 21.11.2022].

⁴¹ <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2022/kw12-de-gasspeicheranlagen-884886> [dostęp: 21.11.2022].

⁴² <https://www.emma.de/artikel/offener-brief-bundeskanzler-scholz-339463> [dostęp: 27.10.2022].

⁴³ <https://www.change.org/p/offener-brief-an-bundeskanzler-scholz> [dostęp: 27.10.2022].

ukraińskiego przeciw agresorowi stoi w stosunku do cierpienia w relacji, której nie można uzasadnić. Moralnym obowiązkiem rządu niemieckiego jest się temu przeciwstawić, albowiem etyka polityczna nakazuje uczynić koniec cierpieniom ludności cywilnej. Eskalacja konfliktu i użycie ciężkiej broni przyczyniają się do strat na zdrowiu ludności cywilnej i zmian klimatycznych.

Dlatego też autorzy listu, podkreślając sukcesy zjednoczonej Europy w pokojowej przeszłości po drugiej wojnie światowej, apelują do kanclerza o dochowanie historycznej odpowiedzialności Niemiec i zastopowanie pośrednich i bezpośrednich dostaw ciężkiej broni do Ukrainy. List ten wywołał naturalnie ogromną dyskusję w mediach. List ten można potraktować jako wyraz dotychczas prowadzonej polityki braku zaangażowania w konflikt zbrojny oraz wyraz nie do końca przemyślanej polityki pokojowej.

Podsumowanie

Należy zauważyć, że doktryna polityki zagranicznej Niemiec oparta jest na działaniach dla pokoju i współpracy międzynarodowej. Wychowanie szkolne jest oparte na wartościach pokojowych, demokracji i praworządności. Doktryna działania Bundeswehry również oparta jest na misjach pokojowych i zapobieganiu konfliktom zbrojnym i braku dostarczania broni w obszarze konfliktów zbrojnych. Doktryna polityki zagranicznej Rządu Federalnego opierała się na działaniach dla pokoju i wspieraniu współpracy gospodarczej. Rząd Federalny uważał, że wspieranie współpracy gospodarczej z Rosją, polegające przykładowo na budowaniu Nordstream 1 i Nordstream 2 spowoduje, że Rosja będzie bardziej zainteresowana rozwojem gospodarczym aniżeli konfliktami zbrojnymi. Po 24 lutego 2022 i agresji Rosji na Ukrainę Rząd Federalny musiał dokonać totalnej rewizji swojej dotychczasowej polityki i zdał sobie sprawę ze swojej własnej naiwności, co do Rosji. Dlatego też partie koalicyjne, tworzące obecny Rząd Federalny zdecydowanie w swoich uchwałach podkreślają konieczność dostaw broni do Ukrainy, nałożenie sankcji na Rosję, konieczność bezwzględnego rozliczenia zbrodni wojennych popełnionych przez Rosję na Ukrainie, wstąpienia w przyszłości Ukrainy do UE, a w dalszej perspektywie do NATO i uniezależnienia się od źródeł energii pochodzących z Rosji. Rząd Federalny angażuje się coraz silniej w dostawę broni i dokonuje przewartościowania swojej dotychczasowej polityki wobec Ukrainy z 2014 r. w świadomości, że jedynie zwycięstwo Ukrainy może zagwarantować pokój w Europie.

STANOWISKO POLSKI WOBEC AGRESJI ROSJI NA UKRAINĘ

Dr Marzena Cichorzewska
doradca Wicemarszałka Sejmu RP
Kancelaria Sejmu / Politechnika Lubelska

PARLAMENTARNA POMOC DLA WALCZĄCEJ UKRAINY – CASE STUDY

Wprowadzenie

Pełnoskalowa wojna na Ukrainie rozpoczęła się 24 lutego 2022 r., chociaż brutalna agresja rosyjska trwa nieprzerwanie na wschodnich jej terenach od 2014 r. To, co od 8 lat działo się na Donbasie: morderstwa, terror, gwałty, rabunek i zniszczenia, rosyjski agresor przeniósł na całą Ukrainę.

Nasilenie działań wojennych wywołało falę uchodźców napływających do Polski, ale również uruchomiło ogrom pomocy humanitarnej skierowanej do cywilnej ludności pozostającej w swoim kraju. W działania pomocowe, oprócz polskich instytucji publicznych, jak i indywidualnych osób, aktywnie włączyli się również przedstawiciele parlamentu. Jedną z pierwszych osób, która zorganizowała takie działania i osobiście przekazywała (i nadal przekazuje) potrzebne rzeczy jest Wicemarszałek Sejmu RP Małgorzata Gosiewska.

1. Hub humanitarny

W celu prowadzenia dobrze zorganizowanych działań pomocowych utworzono w pobliżu granicy z Ukrainą hub pomocowy, do którego napływały rzeczy przeznaczone do dostarczenia. Bardzo precyzyjnie określony został rodzaj zbieranych darów. Skupiono się na gromadzeniu sprzętu i aparatury medycznej dla placówek leczniczych, medykamentów, środków ochrony osobistej dla żołnierzy oraz ludności cywilnej, a także żywności długoterminowej.

Hub humanitarny został utworzony w małej miejscowości na Podkarpaciu, gdzie swoją siedzibę ma jednostka GOPR Bieszczady. To stamtąd, często

2 razy dziennie – zwłaszcza w pierwszej fazie wojny – wyruszały konwoje humanitarne z potrzebną pomocą.

Pierwszy transport humanitarny wyruszył już 7 marca 2022 r. Do końca marca wicemarszałek Małgorzata Gosiewska wraz z wolontariuszami zorganizowała i przekazała w 17 transportach ponad 80 ton darów. Wśród nich były m.in. bardzo poszukiwane apteczki taktyczne, środki opatrunkowe, insulina, stazy taktyczne, antybiotyki i środki przeciwbólowe. Był też potrzebny do operacji sprzęt medyczny. Przekazano również takie rzeczy, jak: śpiwory, buty, środki higieniczne czy potrzebny sprzęt elektroniczny.

W jednym z pierwszych transportów znalazły się również 2 tony mąki na chleb, który był pieczony i rozdawany ukraińskim uchodźcom czekającym na przekroczenie polskiej granicy. Dary trafiły do: Lwowa, Tarnopola, Berdyczowa, Iwano-Frankowska i Sambora. Część z nich była przekazywana dalej, tam gdzie ich samodzielny transport nie był możliwy.

Wśród ofiarodawców byli: RARS, GOPR Bieszczady, PPO PP, Zakłady Mięsne „Karol”, Grzegorz Pietruczuk – Burmistrz Dzielnicy Bielany, Burmistrz Tomaszowa Lubelskiego, Krajowy Ośrodek Wsparcia Rolnictwa, Przewodniczący Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi, firmy i hurtownie farmaceutyczne, Zamojskie Zakłady Zbożowe w Zamościu, Fundacja Solidarności Międzynarodowej, PKN ORLEN, Fundacja Nasza Rodzina, TIMEX. Podkreślić należy zaangażowanie indywidualnych osób, zwłaszcza Panów: Grzegorza Lewandowskiego, Jacka Wrony i Pawła Szperlika.

Kolejne transporty były możliwe dzięki zbiorce zorganizowanej przez Polaków z Lancashire i grupę medyczną Medics4Medics. Głównym inicjatorem i organizatorem był p. Maciej Serocki oraz wolontariusze ze stowarzyszeń: Stowarzyszenie Polska Niepodległa Blackburn i Bridge Over Borders oraz indywidualni ratownicy medyczni.

Szczególną pomoc dla Ukrainy przygotowali wolontariusze z WOPR Lubniewice, Harcos Szkolenia i członkowie Związku Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Policjantów woj. lubuskiego. W specjalnie zorganizowanym Konwoju Taktycznym dostarczone zostały do szpitala we Lwowie środki medyczne oraz potrzebny sprzęt ochrony osobistej dla żołnierzy obrony terytorialnej.

Ogólna wartość finansowa przekazanych rzeczy, w tym tylko pierwszym okresie czasu była ogromna, bo liczona w milionach złotych, sama wartość insuliny to ok. 500 tys. zł.

Kolejne transporty humanitarne również były kierowane do konkretnych placówek i odbiorców. Wśród nich był m.in. Szpitali Kliniczny Weteranów Wojennych w Berdyczowie czy szpital w Tarnopolu, do którego trafiły dary pochodzące z Francji, przekazane przez Corps Mondial de Secours USAR.

Kolejnych blisko 6 ton darów, głównie leków i sprzętu medycznego, przekazano do Ratowników-Ochotników Górskich z okolic Iwano-Frankiwska.

Następny transport z pomocą został przekazany do Odessy, gdzie również udało się zorganizować spotkanie z Pauliusem Saudargasem, wiceprzewodniczącym Sejmasu Litewskiego, w ramach formatu parlamentarnego „Trójkąta Lubelskiego”, po to, aby omówić dalsze formy przekazywania pomocy.

Dzięki Panu Rafałowi Brzosce, prezesowi firmy InPost – Paczkomaty, do Odessy trafiło 10 ton mąki oraz 6 ton kaszy, a także cukier, żywność długoterminowa oraz makaron.

Na rzecz odeskiego domu dziecka przekazane zostały słodycze i pluszaki. Z kolei do żołnierzy Gwardii Narodowej oraz 3 Pułku GURMO w Odessie trafiły buty typu wojskowego.

Kolejne transporty humanitarne trafiły do Lwowa. Wraz z grupą wolontariuszy zawieziono m.in.: środki i sprzęt medyczny, żywność długoterminową oraz upominki i zabawki dla dzieci. Poszczególne rzeczy przekazano do Wieloprofilowego Szpitala Klinicznego Intensywnej Terapii i Nagłej Pomocy Medycznej we Lwowie, Miejskiego Dziecięcego Szpitala Klinicznego oraz do formacji wojskowej, gdzie bezpośrednio trafiają na front do walczących żołnierzy.

Sprzęt medyczny został ofiarowany przez CMSUSAR i dostarczony do Warszawy przez Erica Zippera, przewodniczącego CMS USAR.

Kolejny transport skierowany do Szpitala Wojskowego w Berdyczowie zawierał sprzęt medyczny oraz 15 ton długoterminowej żywności, w tym głównie: konserw mięsnych, konserw typu pasztet, dań gotowych oraz makaronu. Przekazany sprzęt medyczny to urządzenia typu VAC System Therapy do leczenia ran np. cukrzycowych, wynikających z dużych ubytków skórnych lub powstałych w wyniku poparzeń.

Pomoc humanitarna została przekazana także żołnierzom Sił Specjalnych Operacji Ukrainy, którzy służą bezpośrednio przy linii frontu. Otrzymali oni m.in.: plecaki taktyczne, buty, odzież termiczną, skarpety ocieplane, rękawiczki i kubki termiczne, czyli to wszystko, co jest niezbędne do przetrwania w warunkach zimowych.

Jeden z ostatnich transportów dotarł z niezbędnymi rzeczami do Mikołajowa i Chersonia, miast, które od wielu miesięcy pozbawione były prądu i wody.

Do mieszkańców trafiło 30 żelaznych piecyków, agregator prądotwórczy oraz 45 ton długoterminowej żywności, jak: makaron, konserwy, pulpety mięsne, herbata, cukier oraz medykamenty i drobny sprzęt medyczny.

Przez 9 miesięcy trwania agresji rosyjskiej na Ukrainie, tj. od 24.02.2022 r., Wicemarszałek zorganizowała 30 transportów z pomocą humanitarną. Przekazywana pomoc pochodzi z różnych źródeł i od różnych Darczyńców, do których w ostatnim czasie dołączyli: PPO PP, PPHU Graff Poland s.c., Solidarity Fund PL, Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych, Centralna Biblioteka Wojskowa, InPost, PGNiG, GOPR, Fundacja Nasza Rodzina, lubelskie środowisko strzelecko-proobronne.

2. Pomoc medyczna dla Ukrainy

Niezwykle ważnym obszarem działań, w które zaangażowała się Wicemarszałek M. Gosiewska, jest pomoc medyczna. Z jej inicjatywy powstało już 3 z 12 Punktów Medycznych i Przychodni Kontenerowych w tych miejscach, gdzie infrastruktura medyczna została całkowicie zniszczona. Umieszczenie punktów zostało uzgodnione ze stroną ukraińską i obejmuje obszary najbardziej dotknięte kataklizmem wojny. Pierwsze Punkty funkcjonują już w Izium, Sumach i Wysokopilji. Kolejne punkty są w trakcie realizacji.

3. Działania międzynarodowe na rzecz pomocy walczącej Ukrainie

Szeroko rozumiana pomoc oznacza również działania w obszarze politycznym i dyplomatycznym. Kwestia agresji rosyjskiej na Ukrainie musi być stale podnoszona i przypominana. Tylko ciągła presja wywoływana na międzynarodowej arenie może doprowadzić do udzielenia Ukrainie realnej pomocy militarnej oraz humanitarnej i tym samym zakończyć zwycięsko tę wojnę.

Dlatego podczas każdej wizyty zagranicznej oraz podczas spotkań o charakterze międzynarodowym Wicemarszałek M. Gosiewska podnosi problem toczącej się wojny. I tak m.in. podczas Parady Dnia Konstytucji 3 Maja w Chicago zorganizowanej przez Związek Klubów Polskich w Stanach Zjednoczonych, która w tym roku odbywała się pod hasłem „Wolność i pokój dla świata” padły słowa podziękowania dla Polonii Amerykańskiej za zaangażowanie

na rzecz walczącej Ukrainy i przekazywaną pomoc. M. Gosiewska powiedziała wówczas, że Polacy dobrze znają rosyjską i radziecką okupację oraz „ruski mir”, przed którym wielu z nich musiało uciekać. Znajdowali oni wówczas schronienie na gościnnej ziemi amerykańskiej. Dziś, Polska jest tym krajem, który przyjmuje uchodźców zza wschodniej granicy i zapewnia im bezpieczeństwo. Podkreśliła również, że nawet w tak radosnym dniu, jakim są obchody uchwalenia Konstytucji 3 Maja, Ustawy Rządowej, która miała zapewnić nowoczesne, silne i wolne państwo w środku Europy, nie wolno zapominać, że wolność nie jest dana raz na zawsze.

Podobnie podczas rozmów z przedstawicielami Kongresu Polonii Amerykańskiej i Związku Narodowego Polskiego podnoszono problem brutalnej agresji rosyjskiej oraz angażowania się Polonii Amerykańskiej na rzecz walczącej Ukrainy.

Inne działania obejmują również np. wspólne otwarcie wraz z Rusłanem Stefańczukiem Przewodniczącym Najwyższej Rady Ukrainy Pierwszego Forum Prawnego „UE – Partnerstwo Wschodnie”. W konferencji wzięli udział prawnicy z 18 państw, aby rozmawiać o nowym kształcie współpracy biznesowej. Spotkanie to było planowane od 2021 r., ale wojna na Ukrainie sprawiła, że perspektywa współpracy państw wschodnich oraz EU uległa kompletnej zmianie.

W swoim wystąpieniu otwierającym M. Gosiewska podkreśliła, że jest to inicjatywa ważna i potrzebna, ale by móc rozmawiać o przyszłym kształcie międzynarodowych relacji biznesowych, najpierw musi przyjść czas na „Nową Norymbergę” wobec Rosji i Władimira Putina i czas na to, by znaleźć rozwiązania, które każą zapłacić Rosji za krzywdy poczynione Ukrainie. Powiedziała również, że teraz najważniejszym zadaniem dla prawników jest szukanie metod i dyskusja o tym, jak doprowadzić do skazania współczesnych zbrodniarzy wojennych: Władimira Putina i wykonujących jego obrzydliwe rozkazy żołdaków, tak, by raz na zawsze położyć kres ich bandyckim zapędom.

Słowa te są spójne ze stanowiskiem m.in. Prezydenta RP A. Dudy, który w wystąpieniu w Radzie Najwyższej Ukrainy powiedział: „Po Buczy, Boro-dziance, po Mariupolu nie może być powrotu do business as usual z Rosją. [...] Uczciwy świat nie może tego zrobić, przechodząc do porządku dziennego nad zbrodnią, nad agresją, nad łamaniem podstawowych zasad”.

Inne działania to udział w globalnym maratonie charytatywnym „Save Ukraine – #StopWar” oraz spotkanie ze Stevenem Moore’em, prezesem Ukrainian Freedom poświęcone pomocy humanitarnej przekazywanej walczącej

Ukrainie oraz dokumentowania zbrodni rosyjskich popełnianych przez żołdaków Putina na ludności cywilnej.

Udział w konferencji pt. „Zmierch czy odrodzenie reżimu Putina” zorganizowanej przez Free Russia Foundation w Gruzji również dotyczył brutalnej agresji rosyjskiej na Ukrainę. Podczas wystąpienia M. Gosiewska powiedziała, m.in., że nieuprawnioną agresję Rosji na Ukrainę, która całkowicie zmieniła powszechne postrzeganie Rosji, putinowskiego reżimu. [...] Przypomniała również słowa Śp. Lecha Kaczyńskiego, który w 2008 r. przewidywał, że Rosja w swoich planach imperialnych nie ograniczy się do Gruzji, że zagrożony jest cały region Europy środkowowschodniej – w pierwszej kolejności Ukraina, następnie państwa bałtyckie oraz Polska.

M. Gosiewska podkreśliła także, że nie można ustawać w presji sankcyjnej na Rosję. W. Putin musi wiedzieć, że cena, którą zapłaci za swoją agresję, będzie bardzo wysoka, a gospodarka Rosji odczuje jej skutki. Skutki odczuć musi też rosyjskie społeczeństwo, ponieważ bez jego poparcia dla rządzącego Rosją mordercy, nie byłoby tej wojny oraz popełnianych w niej zbrodni. Tak, jak naród niemiecki odpowiadał za II wojnę światową i jej skutki, tak samo odpowiedzialne za obecne wydarzenia jest społeczeństwo rosyjskie. Milczenie to też poparcie dla zbrodni. Tylko tak można zatrzymać dyktatora – poprzez stanowczy sprzeciw i działanie, a nie rozmowy i obłaskawianie agresora. Zachód próbował tego przez ostatnie kilkanaście lat, m.in. tutaj w Gruzji, a potem w Ukrainie, i skutki takiej polityki widzimy dziś.

Wicemarszałek powiedziała też, że jest pod ogromnym wrażeniem tego, jak społeczeństwo gruzińskie wspiera Ukrainę w tym tragicznym czasie oraz że szczególnym szacunkiem darzy gruzińskich ochotników, którzy pojechali wspierać walkę Ukraińców z rosyjskim najeźdźcą. Gotowość oddania życia w walce o wspólne wartości jest najwyższą formą przyjaźni.

Wyraźnie też zaznaczyła, że tym, co ją niepokoi i martwi jest postawa rządu gruzińskiego, który powinien wykazać się jednoznaczną postawą wobec trudnej sytuacji, w której się znaleźli. Tylko jednoznaczne potępienie Rosji i pełne wsparcie dla międzynarodowych sankcji przez wszystkie kraje europejskie jest gwarancją pełnego sukcesu.

Udział w Konferencji Kobiet Tbilisi Women's International Conference na zaproszenie Prezydent Gruzji Salome Zourabichvili był okazją do odniesienia się przede wszystkim do problemu uchodźców wojennych z Ukrainy, których granicę z Polską przekroczyło ponad 5 mln, z czego 90% stanowiły kobiety i dzieci. M. Gosiewska mówiła też o setkach wstrząsających świadectw przemocy seksualnej popełnionej przez żołnierzy rosyjskich

wobec ukraińskich kobiet i dzieci. Wyraźnie podkreśliła, że o ile pierwszą falę uchodźców stanowiły osoby, które opuszczały kraj w następstwie wojny, o tyle w kolejnych falach znajduje się coraz więcej ofiar przestępstw wojennych, które zmagają się z zespołem stresu pourazowego. Osoby te, zwłaszcza kobiety, wbrew swojej woli stały się narzędziami trwającej wojny, wykorzystywanymi do siania terroru i zmuszania społeczeństwa ukraińskiego do uległości.

Inne działania to aktywne wspieranie walczącej Ukrainy w mediach społecznościowych i upominanie się np. o osoby porwane i przetrzymywane w niewoli rosyjskiej, jak Julia Pajewska „Tajra”, ukraińska wolontariuszka ratownicza.

Z kolei, podczas inauguracji VIII Polsko-Hiszpańskiego Forum Parlamentarnego w Burgos podkreśliła, że agenda tego forum świetnie koresponduje z fundamentami współpracy, jak m.in. ochrona integralności terytorialnej oraz umacnianie zaufania i stabilizacji na kontynencie europejskim. Te kwestie z perspektywy ostatnich wydarzeń geopolitycznych są kluczowe, bo trwająca prawie od miesiący wojna za naszą wschodnią granicą wstrząsnęła całym międzynarodowym porządkiem i wystawiła solidarność europejską na najpoważniejszą od II wojny światowej próbę. Ważne jest również to, że Polska i Hiszpania stoją ramię w ramię w tym trudnym czasie. Powiedziała również, że nie ma wątpliwości, że agresja Rosji na Ukrainę ma charakter całkowicie nieuzasadniony, bezprecedensowy i rażąco naruszający jakiekolwiek dopuszczalne normy. Nie ma również wątpliwości, jak w takiej sytuacji powinniśmy się zachować. Cieszy to, że między Polską a Hiszpanią jest zgoda, co do potrzeby wspierania Ukrainy wszelkimi możliwymi środkami, jak pomoc gospodarcza, broń czy wsparcie humanitarne.

Podczas wystąpienia powiedziała również, że ostatnie miesiące zmasowanego ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę sprawiły, że „maski opadły” i świat dojrzał wreszcie u Putina twarz bezwzględного mordercy. Polska i Hiszpania, podobnie jak cały kontynent europejski, znajdują się w czasie szczególnych wyzwań [...] oraz że najlepszą odpowiedzią na wszelkie kryzysy jest współpraca – zarówno bilateralna, w ramach Unii Europejskiej, jak i NATO. Działała ona efektywnie w czasie pandemii COVID-19, przynosi również pozytywne rezultaty w przeciwdziałaniu agresywnej polityce Rosji. Współpracą jesteśmy w stanie wygrywać wojny i budować pokój.

Podczas sesji roboczej – poświęconej relacjom dwustronnym – dominowały kwestie gospodarcze i problemy wynikające z wojny prowadzonej na Ukrainie przez W. Putina. Jednym z omawianych problemów był wzrost cen energii oraz paliw, który skutkuje kryzysami w wielu sektorach oraz postępującą

inflacją. Agresywna postawa Rosji w regionie i utrata przez nią wizerunku wiarygodnego partnera jeszcze bardziej ukazuje potrzebę uniezależnienia się od importu rosyjskiego gazu do Europy. W tym względzie stanowiska Polski i Hiszpanii są zbieżne, bo Hiszpania już znajduje się w gronie krajów kupujących małe ilości rosyjskiego surowca, Polska natomiast jest jednym z najbardziej zdeterminowanych krajów regionu, dążących do całkowitej rezygnacji z powiązań energetycznych z Rosją.

M. Gosiewska zwracała uwagę również na to, że zależy nam na utrzymaniu stałej mobilizacji UE na rzecz przeorientowania kierunków dostaw surowców oraz że proces ten powinien przebiegać poprzez rozbudowę infrastruktury przesyłowej w ramach UE. Inne ważne problemy, które mocno zostały zaakcentowane, to bezpieczeństwo żywnościowe świata, gospodarcza odbudowa Ukrainy oraz pomoc humanitarna, w szczególności pomoc okazywana uchodźcom.

4. „Trójkąt Lubelski” dla Ukrainy

Szczególny wymiar działań pomocowych, który był realizowany jeszcze przed pełnoskalową agresją, to zorganizowana wizyta na Donbasie w kwietniu 2021 r., kiedy to nastąpiła koncentracja wojsk rosyjskich wokół Mariupola. M. Gosiewska nadała wymiar parlamentarny „Trójkątowi Lubelskiemu” – ważnemu formatowi politycznemu – i wraz z Rusłanem Stefańczukiem, ówczesnym Wiceprzewodniczącym Rady Najwyższej Ukrainy, oraz Pauliusem Saudargasem, Wiceprzewodzącym Sejmasu Litewskiego, których namówiła do szybkiego działania, udali się do Mariupola – zagrożonego atakiem ze strony Rosji. Już wtedy na granicy Donbasu W. Putin zgromadził 100 tys. żołnierzy. Atak na miasto był przewidywany w każdym momencie. Dzięki interwencji przedstawicieli „Trójkąta Lubelskiego” wtedy do tego nie doszło. Dramat Mariupola i całej Ukrainy nastąpił niecały rok później. To wspólne działanie opóźniło rosyjski atak, ale go całkowicie nie wyeliminowało, głównie dlatego, że nie było odpowiedniej reakcji świata zachodniego na to zagrożenie ze strony W. Putina.

Kolejnym wspólnym działaniem w ramach tego ważnego politycznego formatu było podpisanie razem z Pauliusem Saudargasem, zastępcą przewodniczącego Litewskiego Sejmasu, wspólnego oświadczenia dotyczącego wojny w Ukrainie. Apelowano w nim m.in. o podjęcie natychmiastowych możliwych

działań eliminujących barbarzyństwa wobec ludności cywilnej, których dopuszcza się armia rosyjska na terenie Ukrainy.

Do spotkań w ramach „Trójkąta Lubelskiego” dochodziło jeszcze kilkakrotnie, m.in. we Lwowie czy Odessie w czasie przekazywania pomocy humanitarnej.

5. Moralne wsparcie dla Ukrainy

W dniu upamiętniającym jedno z najważniejszych wydarzeń w polskiej historii – 78 rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego – oficjalnie otwarta została wystawa pt. „Warszawa-Mariupol – miasta ruin, miasta walki, miasta nadziei”. Jest ona wyjątkowa pod wieloma względami. Prezentuje bowiem zniszczoną Warszawę roku 44 oraz Mariupol i okoliczne miejscowości Kijowa, które w 2022 r. ucierpiały z powodu agresji rosyjskiej.

Jest to 16 par zdjęć o bardzo mocnym przekazie, które mają wstrząsnąć odbiorcą i uzmysłwić, że pomimo wielu lat mijających od II wojny światowej, działania obecnego rosyjskiego agresora są identyczne, jak wtedy niemieckiego.

M. Gosiewska podczas otwarcia wystawy podkreśliła, że niemiecki totalitaryzm, jak i współczesny rosyjski imperializm są takim samym złem, który w imię „chorych” ideologii posuwa się do ludobójstwa, eksterminacji i wyjątkowego barbarzyństwa. I to zło dzieje się również teraz na oczach całego świata, który był pewien, że po tym co stało ponad 70 lat temu, nigdy do takiego ludobójstwa już nie dojdzie. Jednak dochodzi, bo Świat przez lata „karmił” państwowego terrorystę W. Putina, który czuje się i jest praktycznie bezkarny. Gwałty, tortury i barbarzyństwo są możliwe, bo „petropieniędzy” stanowią największą wartość, a prowadzone interesy są ważniejsze od ludzkiego życia. Polska nie uległa temu, bo doskonale rozumiała, czym są totalitaryzmy i imperializmy. Sama ich doświadczyła.

Wystawę honorowym patronatem objął też Przewodniczący Rady Najwyższej Ukrainy Rusłan Stefańczuk. Gościem specjalnym wystawy był Prezydent RP Andrzej Duda. Podsumowaniem wystawy niech będą słowa Ministra Jana Józefa Kasprzyka, Szefa Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych: „Otwieramy wystawę, która obrazuje walkę dobra ze złem, prowadzoną 78 lat temu przez Polaków i prowadzoną obecnie przez Ukraińców wobec agresji moskiewskiej nawały. To jest ta sama walka! Walka dobra ze złem.

W takich kategoriach należy oceniać zarówno powstanie warszawskie, jak i wojnę o niepodległość prowadzoną obecnie przez naród ukraiński.”

Wystawa pt. „Warszawa-Mariupol – miasta ruin, miasta walki, miasta nadziei” została również publicznie otwarta przez Wicemarszałek Małgorzatę Gosiewską i Przewodniczącą Rady Najwyższej Ukrainy Pana Rusłana Stefańczuka w dniu 2 października 2022 r. na Placu Michajłowskim w Kijowie.

6. Dokumentowanie rosyjskich zbrodni wojennych popełnianych na kobietach i dzieciach

Wicemarszałek M. Gosiewska od 2014 r. dokumentuje zbrodnie popełniane przez rosyjskich żołnierzy. To również bardzo istotny wymiar pomocowy skierowany do osób, które padły ofiarą bandyckich działań Federacji Rosyjskiej. W Ministerstwie ds. Reintegracji Terytoriów Tymczasowo Okupowanych w Kijowie doszło do spotkania z kobietami – żołnierzami oraz kobietami – cywilami uwolnionymi z rosyjskiej niewoli.

Celem spotkania było ustalenie współpracy w zakresie tworzenia raportu poświęconego zbrodniom popełnianym przez rosyjskich żołnierzy na kobietach i dzieciach podczas trwającej na Ukrainie wojny. Dokumentowanie bestialstwa, okrucieństwa i bezwzględnego terroru jest koniecznością, po to, żeby doprowadzić do ukarania zbrodniarzy.

Ofiary tej wojny Polska objęła szczególną troską i opieką, przyznając specjalne stypendia z Funduszu bł. Klemensa Szeptyckiego.

Dokumentowanie rosyjskich zbrodni wymaga współpracy z wieloma instytucjami. Stosowne deklaracje w tym zakresie złożyli już: Iryna Wereszczuk, Wicepremier Ukrainy, Minister Michał Dworczyk oraz Rafał Dzieciółowski, prezes Fundacji Solidarności Międzynarodowej.

7. Działania parlamentarne

Od początku pełnoskalowej wojny na Ukrainie, tj. od 24 lutego 2022 r., Wicemarszałek M. Gosiewska odbyła szereg spotkań politycznych dotyczących realnej pomocy. Jedno z nich było z Halyną Yanchenko, deputowaną Rady Najwyższej Ukrainy, sekretarzem Narodowej Rady Inwestycyjnej

Ukrainy oraz panem Dmytro Lutsenko, przewodniczącym Sekretariatu Narodowej Rady Inwestycyjnej Ukrainy.

Rozmowy przeprowadzono również z deputowaną Rady Najwyższej Ukrainy, Maryaną Bezugłą, Minister oraz Wiceprzewodniczącą Komisji Rady Najwyższej Ukrainy ds. Bezpieczeństwa Narodowego, Obrony i Wywiadu, Przewodniczącą Podkomisji ds. Wdrażania Wartości i Standardów NATO, międzynarodowej współpracy wojskowej i misji pokojowych, członek Stałej Delegacji RNU do NATO oraz doradcą w ukraińskim MON

8. Inne działania pomocowe

Należy również wspomnieć o działaniach pomocowych skierowanych bezpośrednio do uchodźców, którzy znaleźli schronienie w Polsce.

Jednym z nich była organizacja Międzynarodowego Dnia Dziecka w Sejmie RP, na które zaproszone zostały m.in. dzieci z rodzin funkcjonariuszy Straży Granicznej z Białegostoku, z ukraińskich rodzin będących pod opieką warszawskiej parafii pw. św. Jana Pawła II oraz rodzin znajdujących się pod opieką JE Ewangelickiego Biskupa Wojskowego Marcina Makuli. Obecna była również Amelia Anisowicz, mała artystka z kijowskiego metra.

Inne to przekazanie daru rzeczowego na rzecz nowo otwieranego pallo-tyńskiego Centrum „przyszłość dla Ukrainy” w domu rekolekcyjnym przy Wyższym Seminarium Duchownym w Ołtarzewie. To miejsce, w którym uchodźcy mogą zaspokoić swoje podstawowe potrzeby, znajdują wsparcie, bezpieczeństwo i edukację. Obecnie przebywa tam prawie 100 matek z dziećmi, które uciekły przed rosyjską agresją. Centrum objęte jest specjalnym programem edukacyjnym dla dzieci strauumatyzowanych „Essence of Learning”.

Ponadto, w dniu 1 sierpnia 2022 r. M. Gosiewska objęła Honorowym Patronatem, ale sama również włączyła się w akcję oddawania krwi, zorganizowaną przez Klub Honorowych Dawców Krwi Szczerbiec im. Króla Władysława Łokietka. Zebrana podczas tej akcji krew – 21 litrów – została przekazana walczącym ukraińskim żołnierzom.

Zakończenie

Barbarzyńska agresja na Ukrainie trwająca od ponad dziewięciu miesięcy, niesie masowe zbrodnie, gwałty, zniszczenia, ale też ogromny ból i strach.

Niczym niezawiniona rosyjska napaść jest wymierzona przede wszystkim w bezbronną ludność cywilną. Ten trudny dla Ukrainy czas jest też ważnym sprawdzianem z solidarności międzynarodowej dla Europy i całego świata. Jest też sprawdzianem dla nas wszystkich z człowieczeństwa.

Ogromna część polskiego społeczeństwa bardzo dobrze zdała ten egzamin, podobnie jak państwo polskie, angażując się i organizując bezinteresowną pomoc dla Ukrainy.

Warto podkreślić, że pomagając Ukrainie, pomagamy jednocześnie sobie, bo walka toczy się nie tylko w obszarze militarnym, ale również ideowym. Wygrana Ukrainy oznacza wygraną całego wolnego świata. Dlatego tak istotne jest zaangażowanie państw i społeczeństw w realne udzielanie pomocy, tak jak to robi Polska, polskie społeczeństwo i politycy.

Rafał Dzieciołowski

Fundacja Solidarności Międzynarodowej

DZIAŁANIA POMOCOWE FUNDACJI SOLIDARNOŚCI MIĘDZYNARODOWEJ

Wprowadzenie

Fundacja Solidarności Międzynarodowej (FSM) prowadzi działania w zakresie współpracy rozwojowej na rzecz innych państw. Kładzie nacisk na wspieranie przemian demokratycznych, rozwój społeczeństwa obywatelskiego, zasady dobrego rządzenia, rozwój lokalnej demokracji, przekazywanie doświadczeń transformacji gospodarczej i ustrojowej, wolne media, organizacje broniące praw człowieka. W sytuacji tego wymagających, Fundacja realizuje także działania humanitarne.

Fundacja jest jednym z głównych aktorów polskiej współpracy rozwojowej – kierunki jej działalności wyznacza Rada, której przewodniczy minister spraw zagranicznych ds. współpracy rozwojowej. Działania Fundacji finansowane są ze środków polskiej współpracy rozwojowej (Polska pomoc), będących w dyspozycji Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Dzięki stałemu wsparciu ze strony MSZ, Fundacja ma możliwość zwiększania skali swojego zaangażowania poprzez przyciąganie inwestycji ze strony innych donatorów. Należą do nich m.in. EuropeAid, Amerykańska Agencja Rozwoju Międzynarodowego (USAID), Niemieckie Stowarzyszenie na Rzecz Współpracy Międzynarodowej (GIZ) oraz państwa wspólnoty transatlantyckiej. W 2021 r. Fundacja rozpoczęła proces uzyskiwania unijnej certyfikacji Pillar Assessments, którego pomyślne przejście pozwoli na pozyskiwanie zwiększonego finansowania od UE.

Obszarem priorytetowym dla działań Fundacji są kraje Partnerstwa Wschodniego: Białoruś, Ukraina, Mołdawia, Gruzja, Armenia i Azerbejdżan. W Ukrainie, Mołdawii i Gruzji Fundacja działa poprzez swoje oddziały. Realizując swoje cele, Fundacja współpracuje z polskimi i zagranicznymi organami administracji rządowej, jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi i szkołami.

Znakiem graficznym Fundacji jest logo pierwszej polskiej prezydencji w UE (w 2011 r.) zaprojektowane przez Jerzego Janiszewskiego, autora znaku graficznego NSZZ „Solidarność”.

1. Historia Fundacji

FSM jest fundacją Skarbu Państwa. Została powołana w 1997 r. z inicjatywy prezydenta RP, który sprawuje nad nią patronat honorowy. W pierwszych latach istnienia – jako Polska Fundacja Transformacji Rynkowej „Wiedzieć Jak” – koncentrowała się na udzielaniu pomocy krajom przechodzącym transformację rynkową, m.in. realizując projekty na rzecz Ukrainy, Mołdawii, Kazachstanu i Gruzji. Wydała cykl publikacji poświęconych polskim doświadczeniom transformacyjnym. W 2002 r. zmieniła nazwę na Polska Fundacja Współpracy Międzynarodowej „Wiedzieć Jak”. W 2005 r. jej działalność została zawieszona. W związku z rosnącym zaangażowaniem Polski we współpracę rozwojową oraz potrzebą wsparcia przemian demokratycznych w innych krajach, minister spraw zagranicznych podjął decyzję o reaktywowaniu Fundacji w 2011 r. Dnia 16 września 2011 r. została przyjęta ustawa o współpracy rozwojowej, na mocy której minister spraw zagranicznych może zlecać Fundacji realizację zadań w zakresie współpracy rozwojowej.

W 2012 r. Fundacja rozpoczęła organizację wyjazdów polskich obserwatorów w ramach misji wyborczych OBWE/ODIHR.

W 2013 r. Fundacja przyjęła nazwę Fundacja Solidarności Międzynarodowej¹.

2. Misja Fundacji: Działamy na rzecz wolności, wspólnej pomyślności i bezpieczeństwa

Przez dekady pokoju, jaki panował w Europie po II wojnie światowej, przyzwyczailiśmy się myśleć, że wolność jest dana raz na zawsze. Rzeczywistość udowadnia jednak, że wolność jest krucha, chwile pokoju są krótsze, niż byśmy sobie tego życzyli, a granice – mimo, że uznane przez społeczność międzynarodową – mogą być rewidowane. Bezpieczeństwo jest kluczowe

¹ Zob. <https://solidarityfund.pl/> [dostęp: 18.11.2022].

do decydowania o swoim losie i o drodze rozwoju. Dlatego też działamy na rzecz wolności, wspólnej pomyślności i bezpieczeństwa naszych partnerów, przede wszystkim w krajach Partnerstwa Wschodniego: Białorusi, Ukrainie, Mołdawii, Gruzji, Armenii i Azerbejdżanie. Kładziemy nacisk na rozwój społeczeństwa obywatelskiego i przemiany demokratyczne. Inspirujemy zmiany w systemach edukacji, opowiadamy się za rozwojem demokracji lokalnej, wspieramy wolne i niezależne media, a także organizacje walczące o przestrzeganie praw człowieka.

Nasze działania mają nie tylko wpierać wolność, lecz także budować poczucie bezpieczeństwa i przynosić pomyślność partnerom i nam samym. W atmosferze współdziałania tworzą się dobre relacje między partnerami, buduje się bezpieczeństwo i wzmacnia się wolność.

Przekazujemy naszym partnerom polskie doświadczenia transformacji ustrojowej i gospodarczej. Dzięki obecności na miejscu, znamy ich potrzeby i ambicje, i wspólnie planujemy przedsięwzięcia, które najtrafniej odpowiadają naszej wspólnej pomyślności.

Wspólnie z partnerami dokonujemy zmian na szczeblu centralnym i lokalnym. Docieramy do oddalonych od centrów wiosek i miasteczek, by tam inspirować i dynamizować oddolne procesy rozwojowe. Działamy systemowo poprzez prowadzenie programów i projektów, które poprawiają środowisko prawne, sposób organizacji instytucji oraz zmieniają świadomość partnerów. Rezultaty naszej wspólnej pracy są widoczne, trwałe i służą naszym partnerom długo po zakończeniu wspólnych inicjatyw.

3. Wartości Fundacji

3.1. Solidarność

Mamy poczucie wspólnoty z mieszkańcami krajów, z którymi współpracujemy. Zawsze poszukujemy wartości, które nas łączą. Czujemy współodpowiedzialność za działania wynikające ze zgodności poglądów i dążeń. Solidarność postrzegamy również jako inwestowanie w naszych partnerów, ponieważ dzięki temu inwestujemy także w wolność, pomyślność oraz bezpieczeństwo Polski. W nadzwyczajnych sytuacjach kryzysowych, kiedy na ludzi spada ogrom nieszczęścia, staramy się maksymalnie szybko i skutecznie organizować wsparcie dla najbardziej potrzebujących, by ulżyć ich losowi. Również w realizacji

zaplanowanych przedsięwzięć, nie pozostawiamy naszych partnerów w pół drogi, tylko solidarnie wypracowujemy optymalne dla nich rozwiązania.

3.2. Odpowiedzialność

Dzielimy się polskim doświadczeniem, ale nie narzucamy żadnych rozwiązań. Wspólnie z partnerami diagnozujemy problemy i poszukujemy najlepszych wariantów. Rzetelnie i wnikliwie rozpoznajemy lokalne warunki i uczciwie mówimy, czy dane przedsięwzięcia mają szansę na realizację, czy nie. Angażujemy się w to, co robimy, ponieważ zależy nam na dobrych efektach. Bierzymy na siebie odpowiedzialność za wspólne działania, a naszym partnerom zapewniamy taki zasób wiedzy, doświadczenia i narzędzi, aby – po zakończeniu współpracy – mogli dalej pracować nad podobnymi inicjatywami samodzielnie, efektywnie i z satysfakcją.

3.3. Szacunek

Pracujemy w różnych krajach, przestrzegając obowiązujących tam praw i akceptując lokalne zwyczaje, przyjęte standardy i normy postępowania. Z respektem odnosimy się do wyznawanych religii i miejscowych obyczajów. Z atencją przyglądamy się różnorodności miejsc, w których pracujemy, i odnosimy się do niej ze zrozumieniem oraz należyтым szacunkiem.

3.4. Empatia

Rozumiemy dzielące nas różnice kulturowe, skomplikowane doświadczenia historyczne i odmienne tradycje naszych partnerów oraz ich mentalność. Współodczuwamy ich narodowym traumom. Staramy się wniknąć w fenomen ich przeżyć zbiorowych i uwzględnić ich unikalne doświadczenia we wspólnym planowaniu inicjatyw zmieniających rzeczywistość, w której żyją. Stawiamy na działania krok po kroku, ponieważ zdajemy sobie sprawę, że każda zmiana wymaga czasu. Jesteśmy blisko ludzi i z ludźmi. Dlatego nie stosujemy jednego utartego wzorca, a nasze działania adaptujemy do lokalnych warunków i potrzeb partnerów².

² Zob. <https://solidarityfund.pl/> [dostęp: 18.11.2022].

4. Pomoc humanitarna na rzecz Ukrainy³

Od początku agresji rosyjskiej tj. od 24 lutego 2022 r. FSM przekazała na rzecz walczącej Ukrainy:

- 350 ton żywności,
- 3037 sztuk agregatów prądotwórczych 3 i 9kW,
- 25 karetek,
- 1100 stojaków na kroplówki,
- 10 000 kroplówek dożylnych,
- 32 defibrylatory szpitalne,
- 30 przenośnych respiratorów,
- 20 aparatów USG,
- 20 aparatów EKG,
- 10 kardiomonitorów,
- 1 skaner CT.

A także sprzęt medyczny dla ludności w obszarach podwyższonego ryzyka:

- 25 000 apteczek,
- 11 000 opasek uciskowych,
- 400 defibrylatorów AED.

Ponadto wyposażenie dla ukraińskiej Straży Pożarnej:

- 480 kompletnych strażackich kombinezonów ochronnych,
- obuwie ochronne, kaski, kominiarki, maski, rękawiczki,
- 20 kompletów węży ssawno-tłocznych,
- 60 drabin strażackich,
- piły łańcuchowe, łopaty, amortyzatory do trawy, opaski uciskowe, pompy silnikowe,
- artykuły higieniczne: 350 000 litrów, 0 000 worków na zwłoki, 100 000 pieluch.

³ Materiały wewnętrzne FSM.

Prof. Piotr Gudź

Narodowy Uniwersytet „Politechnika Zaporoska”

Prof. Maryna Gudź

Narodowy Uniwersytet „Politechnika Zaporoska”

POLSKA POMOC HUMANITARNA DLA WALCZĄCEJ UKRAINY NA PRZYKŁADZIE MIASTA ZAPOROŻE

Wprowadzenie

Aktualność badań nad pomocą humanitarną ukazuje sam charakter obecnego stanu rozwoju stosunków politycznych i gospodarczych, sytuację ekologiczną i epidemiologiczną oraz klęski żywiołowe. Istnieje duża przepaść między celami rozwoju człowieczeństwa a jego realnymi osiągnięciami. Joanna Dobrowolska-Polak jest przekonana o tym, że „[...] pomoc humanitarna i rozwojowa wyrosła na znaczący obszar międzynarodowych stosunków politycznych i ekonomicznych. Uruchamiana w sytuacji kryzysów humanitarnych oraz na obszarach postkonfliktowych ma na celu niesienie ulgi w cierpieniu ludziom nie biorącym bezpośredniego udziału w działaniach zbrojnych”¹.

Wydaje się, że rozwój postępu technicznego i technologicznego, faktyczne kształtowanie się nowej cywilizacji cyfrowej czy nieustanny wzrost produktu krajowego brutto powinny tworzyć cywilizację sprawiedliwości i szczęśliwych ludzi. Jednak coraz to nowe kataklizmy, generowane przez człowieka w wyniku upadku norm moralności chrześcijańskiej, etyki postępowania w stosunku do siebie, społeczeństwa i przyrody, nabierają groźnych i napędowych konsekwencji. Deformacja prawd chrześcijańskich w postaci żądzy zysku materialnego, ustanowienie nieograniczonej autokratycznej władzy i kontroli, ignorowanie praw natury i praw boskich stwarza sprzyjające podstawy do wyzysku

¹ J. Dobrowolska-Polak (red.), *Polityka budowy pokoju. Pomoc humanitarna i rozwojowa*, Warszawa–Poznań 2013, s. 12.

społecznego i gospodarczego, prowokując kataklizmy naturalne, zaostrzenie konfliktów zbrojnych i powstawanie wojen.

Brutalna wojna, niewypowiedziane ludobójstwo, które Federacja Rosyjska (RF) prowadzi od ponad dziewięciu miesięcy przeciwko suwerennej Ukrainie, wywołuje zaciekły opór armii ukraińskiej, jedność narodu ukraińskiego i solidarność demokratycznego świata. Około 80% dzisiejszych potrzeb humanitarnych wynika z konfliktów zbrojnych².

Formy wsparcia zagranicznych przyjaciół i partnerów narodu ukraińskiego obejmują pomoc polityczną, wojskową, dyplomatyczną i humanitarną. Pomoc humanitarna przybiera najszerze formy, w których Polska odgrywa wiodącą rolę. O specyfice niesienia pomocy humanitarnej Ukraińcom przez Polaków decyduje nie tylko wielkość i różnorodność pomocy materialnej, ale także jej ukierunkowanie na ofiary i osoby poszkodowane. Właśnie ten aspekt pomocy humanitarnej w stosunku do konkretnego miasta frontowego jest przedmiotem badań w niniejszej pracy.

1. Metoda badawcza

W warunkach czasu trwania wojny i prowadzenia działań wojennych w rejonie frontu obiektywnie brakuje wskaźników statystycznych i obliczeń, dlatego głównymi metodami badań są: metoda analityczna, badań socjologicznych, a także analizy porównawczej i opisowa.

2. Analiza współczesnych podejść naukowych do istoty pomocy humanitarnej

Francuski matematyk i filozof z XVI w. w dziele pt. „Rozważania nad metodą prawidłowego kierowania umysłem i dochodzenia do prawdy w naukach”, oddając hołd pojęciom i kategoriom w nauce, powiedział, że gdyby ludzkość zgodziła się co do znaczenia słów, to pozbyłoby się połowy nie-szczęść (*René Descartes*). Pomocą humanitarną – jako zjawiskiem społecznym – zajmuje się szereg nauk, przede wszystkim prawo, socjologia, politologia, stosunki międzynarodowe, bezpieczeństwo narodowe, logistyka, zarządzanie

² Zob. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/humanitarian-aid/> [dostęp: 12.11.2022].

i administracja publiczna. Pozwala to na powiązanie problemu z badaniami interdyscyplinarnymi dotyczącymi m.in. pojęcia pomocy charytatywnej, pomocy humanitarnej, działalności humanitarnej, procesu humanitarnego, bezpieczeństwa, solidarności, przepływu towarów humanitarnych, interwencji humanitarnej, prawa międzynarodowego.

Główną zasadą pomocy jest jej charytatywny charakter. Dobroczynność jest to zjawisko społeczne, na które składa się dobrowolna, bezinteresowna, moralna, materialna i organizacyjna pomoc potrzebującym, która świadczona jest przez osoby fizyczne i prawne w oparciu o zasady praworządności, legalności, miłosierdzia, moralności, humanizmu i wzajemnej pomocy³. Ukraińska ustawa „O działalności charytatywnej i organizacjach charytatywnych”⁴ definiuje pojęcie pomocy humanitarnej jako szczególną formę działalności charytatywnej. Pomoc charytatywna i humanitarna nie polega na czerpaniu korzyści przez dobroczyńcę ani na wypłacie dobroczyńcy jakiegokolwiek nagrody lub odszkodowania w imieniu lub na rzecz beneficjenta. „[...] Międzynarodowa pomoc humanitarna jest wyrazem solidarności i empatii dla ludzi stojących w obliczu nieszczęścia”⁵. Z tej okazji znana działaczka humanitarna Audrey Hepburn pisała: „Pamiętaj, że kiedy potrzebujesz pomocnej dłoni – jest ona na końcu twojego ramienia. Gdy jesteś starszy, pamiętaj, że masz drugą dłoń: pierwsza jest po to, żeby pomagać sobie, druga, żeby pomagać innym”⁶.

W orzecznictwie ukraińskim pomoc humanitarną definiuje się jako charytatywną pomoc materialną, świadczoną przez osoby prawne i osoby fizyczne z motywów humanitarnych i uczuć⁷. Prof. J. Jagielski (Uniwersytet Warszawski), z punktu widzenia prawa polskiego, interpretuje pomoc humanitarną w następujący sposób: „działalność (zorganizowana), która polega przede wszystkim na zapewnieniu pomocy, opieki i ochrony dla ludności poszkodowanej w wyniku konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych lub innych kryzysów humanitarnych spowodowanych przez naturę lub człowieka; działalność ta ma służyć ochronie życia oraz łagodzeniu cierpienia ludzkiego w sytuacji wspomnianych kryzysów lub bezpośrednio w ich następstwie”⁸. Z kolei Rada

³ R. Serbyn, *Determinacya form blagodijnoyi diyalnosti*, „Pidpryemnyctvo, gospodarstvo i pravo” 2016, nr 12, s. 48.

⁴ Ustawa Ukrainy z dnia 7 maja 2012 r., Nr 5073-VI „Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii”, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2013, nr 25, art. 252.

⁵ J. Dobrowolska-Polak (red.), *Pomoc humanitarna*, w: *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław 2014, s. 245.

⁶ Zob. <http://www.pwz.org.pl/DM-DMESW.pdf> [dostęp: 23.09.2022].

⁷ Zob. *Yurydychna encyklopediya*, red. Yu.S. Shemshuchenko i in., t. 1, Kyiv 1998.

⁸ J. Jagielski, *Pomoc humanitarna w prawie polskim*, w: *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, red. P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, Warszawa 2016, s. 71-96.

Europejska definiuje pomoc humanitarną jako „wsparcie materialne i logistyczne dla osób dotkniętych klęskami żywiołowymi i katastrofami spowodowanymi przez człowieka”⁹.

Ukraińska ustawa „O pomocy humanitarnej” zawiera kompleksową jej interpretację, którą określa jako ukierunkowaną, celową, bezpłatną pomoc pieniężną lub rzeczową w postaci nieodwołalnej pomocy finansowej lub dobrowolnych darowizn, lub pomoc w postaci wykonania prac, świadczenia usług, udzielanych przez darczyńców zagranicznych i krajowych na cele humanitarne odbiorcom pomocy humanitarnej na Ukrainie lub za granicą, którzy jej potrzebują w związku z brakiem bezpieczeństwa socjalnego, materialnego, trudną sytuacją materialną, wystąpieniem stanu wyjątkowego, w szczególności z powodu klęsk żywiołowych, wypadków, epidemii i epizootii, katastrof ekologicznych, antropogenicznych i innych, zagrażających życiu i zdrowiu ludności lub ciężkiej chorobie określonych jednostek, a także przygotowania do zbrojnej obrony państwa i jego obrony w przypadku napaści zbrojnej lub konfliktu zbrojnego¹⁰ (tabela nr 1).

Tabela nr 1. Analiza podejść naukowych do interpretacji kategorii „pomoc humanitarna”

Istota pojęcia	Kryterium podstawowe	Źródło
<u>dostarczanie</u> żywności, odzieży, leków i innej pomocy humanitarnej, z wyłączeniem broni, systemów uzbrojenia, amunicji lub innego sprzętu, pojazdów silnikowych i materiałów, które mogą być użyte i spowodować poważne obrażenia ciała lub śmierć	proces	Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości, (2007)
charytatywna pomoc <u>materialna</u> świadczona przez osoby prawne i osoby fizyczne z humanitarnych motywów i uczuć	forma	Encyklopedia prawna – ukr. (1998)
wsparcie <u>materialne i logistyczne</u> dla osób dotkniętych klęskami żywiołowymi i katastrofami spowodowanymi przez człowieka		Rada Europejska (2014)

⁹ Zob. <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/humanitarian-aid/> [dostęp: 12.11.2022]; P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, *Pomoc humanitarna – uwagi wstępne*, w: *Pomoc humanitarna ...*, s. 9.

¹⁰ Ustawa Ukrainy z dnia 22 października 1999 r., Nr 1192-XIV „Pro humanitarnu dopomohu”, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 1999, Nr 51, art. 451.

ukierunkowana, celowa, bezpłatna pomoc pieniężna lub rzeczowa [...] przez darczyńców zagranicznych i krajowych na cele humanitarne odbiorcom pomocy humanitarnej [...]	kompleksowe podejście	<i>Pro гуманитарну допомогу, Ustawa Ukrainy (2022)</i>
wsparcie dobroczynne [...] administrowane w systemie relacji podmiotowo-przedmiotowych zgodnie z przyjętym mechanizmem udzielania	mechanizm	Wizja autorska

Źródło: opracowanie własne

Analiza kompleksowego rozpoznawania pomocy humanitarnej pozwoliła na wyodrębnienie następujących kryteriów: cechy, forma, rozdziały, przesłanki, powód i uporządkowanie elementów ich wyświetlania (tabela nr 2).

Tabela nr 2. Strukturalna kompozycja definicji „pomoc humanitarna” według podejścia zintegrowanego

Cechy	Forma	Rozdziały	Przesłanki	Powód
ukierunkowana	pieniężna	nieodwołalna pomoc finansowa	brak bezpieczeństwa socjalnego	klęski żywiołowe
celowa	rzeczowa	dobrowolne darowizny	brak bezpieczeństwa materialnego	wypadki
bezpłatna		wykonanie prac	trudna sytuacja materialna	epidemia i epizootia
		świadczenie usług darczyńców	wystąpienie stanu wyjątkowego	katastrofy ekologiczne, technologiczne, antropogeniczne, inne
				napaść zbrojna/konflikt zbrojny

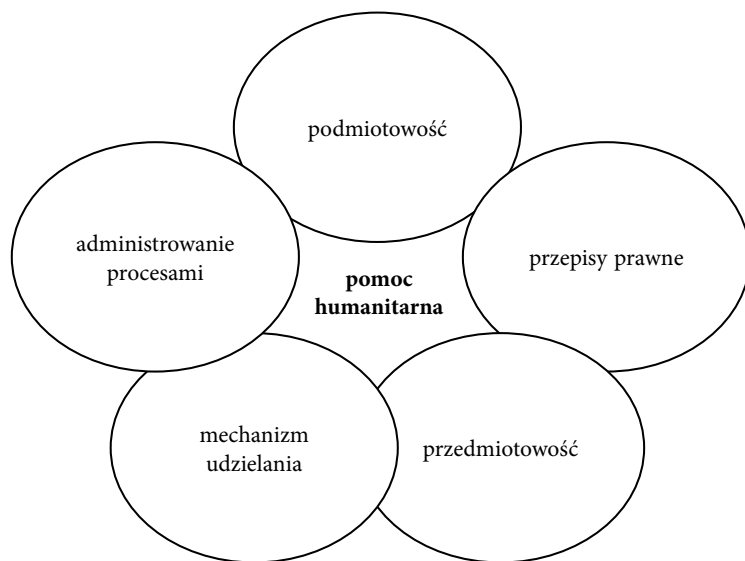
Źródło: opracowanie własne

Serwis Rzeczypospolitej Polskiej podaje interpretację pomocy humanitarnej, jako przede wszystkim ratowanie i ochrona życia w czasie klęsk i katastrof spowodowanych warunkami naturalnymi lub wywołanych działalnością człowieka, a także: 1) udzielanie koniecznej pomocy i wsparcia ludziom

narażonym na długotrwałe kryzysy oraz pomoc w tzw. „zapomnianych kryzysach”; 2) przeprowadzanie krótkoterminowych prac związanych z odbudową i rekonstrukcją, szczególnie w zakresie infrastruktury i sprzętu, w ścisłej współpracy z instytucjami lokalnymi, biorąc pod uwagę, o ile to możliwe, długoterminowe cele rozwoju; 3) pokonywanie trudności związanych z konsekwencjami migracji ludności (uchodźcy, przesiedleńcy i repatrianci), spowodowanymi przez klęski żywiołowe lub katastrofy wywołane działalnością człowieka; 4) działania na rzecz zapobiegania katastrofom oraz ograniczania ich skutków.

Autorska koncepcja pomocy humanitarnej to rodzaj wsparcia dobroczynnego dla ofiar agresji zbrojnej lub klęsk żywiołowych, administrowanej w systemie relacji podmiotowo-przedmiotowych zgodnie z przyjętym mechanizmem udzielania.

Interdyscyplinarne ujęcie pomocy humanitarnej w aspekcie systemowym pozwala na badanie pomocy humanitarnej jako zjawiska o następujących cechach: 1) dwie strony – dawców (określanych zamiennie jako darczyńcy, donatorzy czy donorzy pomocy) i odbiorców (nazywanych również biorcami lub beneficjentami); 2) ustandaryzowane przepisy prawne dotyczące realizacji procesów (dostarczanie, przechowywanie, zabezpieczanie, przekazywanie, dostarczanie, odbieranie itp.); 3) mechanizm działania oparty na uprawnieniu, kompetencji, odpowiedzialności; 4) administrowanie procesów udzielania pomocy (planowanie, organizacja, kontrola i księgowość) (wykres nr 1).

Wykres nr 1. Autorska koncepcja struktury i interakcji pomocy humanitarnej

Warto pamiętać, że w warunkach wojny pomoc humanitarna nabiera specyfiki związanej z udzielaniem pomocy materialnej, która może mieć dwojakie zastosowanie – w sferze humanitarnej i militarnej. Tak więc dla warunków konfliktu zbrojnego Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości zdefiniował dopuszczalną pomoc humanitarną jako dostarczanie żywności, odzieży, lekarstw i innej pomocy humanitarnej, tj. nie obejmuje broni i systemów uzbrojenia, amunicji, pojazdów silnikowych i materiałów, innego sprzętu, który może być użyty do spowodowania poważnych obrażeń ciała lub śmierci. Tocząca się wojna na Ukrainie zmienia interpretację krótkoterminowej pomocy humanitarnej opartej na kryteriach celu, czasu (do sześciu miesięcy), miejsca i zasad, a pomocy długoterminowej jako pomocy rozwojowej. Potrzeba pomocy humanitarnej trwa już od ponad dziewięciu miesięcy, a sytuacja militarna i humanitarna pokazuje, że w żadnym wypadku nie jest to pomoc rozwojowa, ale humanitarna. Oznacza to, że kryteria określania pomocy humanitarnej powinny zostać poddane przeglądowi i zmienione.

3. Badanie istoty i treści działalności humanitarnej

Pomoc humanitarna jest świadczona poprzez działania humanitarne z wykorzystaniem różnych algorytmów działania. Ogólnie rzecz biorąc, działalność humanitarna to proces interakcji między podmiotem a przedmiotem, mający na celu promowanie przetrwania człowieka i jego społeczności w celu zapewnienia praw, wolności i innych interesów człowieka, w zakresie zwalczania klęsk żywiołowych, spowodowanych katastrof lub konfliktów zbrojnych i innych nadzwyczajnych zdarzeń.

Proces niesienia pomocy humanitarnej nie ogranicza się do celowej dystrybucji pomocy materialnej. Na podstawie istniejącej teorii i rzeczywistych potrzeb osób dotkniętych sytuacjami kryzysowymi można wyróżnić następujące rodzaje akcji pomocy humanitarnej: 1) poszukiwanie i ratowanie rannych; 2) zapewnienie ofiarom schronienia; 3) dostarczanie żywności potrzebującym; 4) zaopatrzenie w wodę pitną; 5) zabezpieczenie medyczne i socjalne ofiar; 6) ochrona ludzi przed przemocą i zastraszaniem; 7) świadczenie różnych usług w celu przywrócenia niezależności i stabilności gospodarczej; 8) wznowienie działalności wszystkich służb podtrzymujących życie.

M. Babul, pracownik organizacji pozarządowych zajmujących się międzynarodową pomocą humanitarną i rozwojową oraz jednej z agend ONZ, z własnego doświadczenia przypisuje działaniom humanitarnym: a) *search and rescue* (działania poszukiwawczo-ratownicze); b) *emergency relief* (pomoc natychmiastowa); c) *post-emergency and early recovery* (odbudowa wstępna); d) *reconstruction and rehabilitation* (odbudowa i rekonstrukcja); e) *development aid* (pomoc rozwojowa).

Teoretycznie, pojęcie pomocy humanitarnej odnosiłoby się przede wszystkim do dwóch lub trzech pierwszych kategorii z powyższej listy i do okresu trzech-sześciu miesięcy od wydarzeń, które zapoczątkowały potrzebę niesienia pomocy¹¹. J. Dobrowolska-Polak rozróżnia również pojęcia „działalność humanitarna” i „pomoc humanitarna”: „Ma też wspomagać odbudowę regionów objętych konfliktem, przywracać podstawy państwowości, wspomagać rekonsyliację społeczną i kłaść podwaliny pod odbudowę gospodarki”¹².

Badanie istoty i treści pomocy humanitarnej jest istotne nie tylko w kontekście zjawiska, ale także procesu, działania i administrowania, aby osiągnąć cel, jakim jest udzielenie pomocy ofiarom. Każdy z procesów posiada własną strukturę, osoby odpowiedzialne, środki realizacji, system bezpieczeństwa i kontroli. Jednocześnie przed wojną ruch międzynarodowej pomocy humanitarnej nie przebiegał bez zarzutu i charakteryzował się licznymi nadużyciami, na które zwracali uwagę eksperci. W ramach pomocy humanitarnej na Ukrainę importowane są drogie meble, biżuteria i inne towary, które nie podlegają odprawie celnej. Eksperci zeznają, że 60% przesyłek pomocy humanitarnej to towary przemysłu lekkiego (odzież używana, swetry, zabawki, artykuły gospodarstwa domowego, telefony komórkowe, produkty spożywcze), które noszą cechy o charakterze komercyjnym¹³. Na początku kwietnia 2022 r. Prezydent W. Zełenski podpisał ustawę „O zmianie Kodeksu karnego Ukrainy w zakresie odpowiedzialności za nielegalne użycie pomocy humanitarnej”¹⁴, która ustanawia odpowiedzialność za nielegalne wykorzystanie pomocy humanitarnej, darowizn na cele charytatywne lub nieodpłatnej pomocy.

¹¹ M. Babul, *Wywiad z Magdaleną Babul*, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2018, nr 3, s. 289-294.

¹² J. Dobrowolska-Polak (red.), *Polityka budowy pokoju...*, s. 12.

¹³ Zob. N.O. Kowal, *Podstawy i procedura przeprowadzania pomocy humanitarnej przez granicę celną Ukrainy* [streszczenie autorskie rozprawy w celu uzyskanie stopnia naukowego doktora nauk prawnych], Odessa 2014.

¹⁴ Ustawa Ukrainy z dnia 24 marca 2022 r., Nr 2155-IX „Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo vidpovidalnosti za nezakonne vykorystannia humanitarnoi dopomoh”, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#Text> [dostęp: 20.11.2022].

Wprowadzono odpowiedzialność karną za niewłaściwe wykorzystanie pomocy humanitarnej, darowizn na cele charytatywne lub nieodpłatnej pomocy z następującymi sankcjami: 1) grzywna do 51 tys. hrywien, prace poprawcze do 2 lat albo ograniczenie wolności do 4 lat; 2) popełnione w szczególnie dużej liczbie lub w czasie stanu wojennego/wyjatkowego – do 7 lat pozbawienia wolności z konfiskatą mienia.

4. Międzynarodowa pomoc humanitarna: zagadnienia teorii i administracji

Udzielanie międzynarodowej pomocy humanitarnej ma swoją specyfikę, która związana jest nie tylko ze szczególnymi warunkami przekraczania granicy celnej krajów z towarami humanitarnymi, ale także z zespołem zagadnień współpracy darczyńców, logistyki, bezpieczeństwa, ubezpieczenia, rachunkowości i kontroli, administrowania, itp. D. Walczak uważa: „Pomoc humanitarna i wsparcie osobom pozostającym w skrajnych sytuacjach jest obowiązkiem całej społeczności międzynarodowej, nie tylko mocarstw, ale i społeczeństw, co pokazuje także praktyka. Pomoc taka wynika zarówno z ustawodawstwa krajowego, jak i prawodawstwa międzynarodowego”¹⁵.

Na poziomie globalnym system klastrowy ma trzy główne cele: ustanawianie standardów i ram pomocy humanitarnej, budowanie potencjału i zasobów sektora oraz operacyjne wspieranie instytucji i organizacji świadczących pomoc natychmiastową¹⁶. Liderem globalnego klastra ochrony ludności cywilnej jest UNHCR. Klaster ten wyróżnia się wewnętrzną strukturą, ponieważ jest podzielony na cztery mniejsze podklastery, z których każdy ma określony zakres odpowiedzialności (*areas of responsibilities* – AORs): UNICEF zajmuje się ochroną dzieci; UNFPA//UNICEF – przemocą na tle płciowym; Program Narodów Zjednoczonych ds. Osiedli Ludzkich (UN-Habitat) – prawem do posiadania ziemi, mieszkania i własności prywatnej; Akcja Rozminowywania ONZ (UNMAS) – działalnością przeciwminową¹⁷.

¹⁵ D. Walczak, *XXI wiek: pomoc humanitarna udzielana podczas konfliktów zbrojnych. Problematyka uwarunkowań prawnych oraz interwencji humanitarnej*, „Veritas Iuris” 2 (2019), nr 1, s. 40-56.

¹⁶ M. Korowajczyk-Sujkowska, *Klastery pomocy humanitarnej*, w: *Pomoc humanitarna...*, s. 263-276.

¹⁷ H. Trinh, *UNHCR and Accountability: The Non-Reviewability of UNHCR decision*, w: *Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System*, red. A. Bolesta, Białystok 2003, s. 38-41.

Jednym z obszarów skutecznego administrowania pomocą humanitarną jest standaryzacja procedur i regulacja procesów. Warto wspomnieć o standardach Sphere, które są „biblią” dla pracownika pomocy humanitarnej. Projekt Sphere – lub po prostu Sphere – został zapoczątkowany w 1997 r. przez grupę organizacji pozarządowych oraz Międzynarodową Federację Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża (IFRC). Ich celem była poprawa ogólnej skuteczności działań związanych z pomocą humanitarną po katastrofach lub konfliktach zbrojnych. Zostały one umieszczone w czterech głównych działach: 1) dostarczanie wody oraz urządzeń sanitarnych i promowanie higieny; 2) bezpieczeństwo żywieniowe i dostęp do żywności; 3) udzielanie schronienia, osadnictwo i działania niezwiązane z żywnością; 4) działania prozdrowotne¹⁸.

Na poziomie europejskim w tzw. „Konsensusie europejskim w sprawie pomocy humanitarnej”, gdzie określono, że celem pomocy humanitarnej UE jest organizacja działań w sytuacjach kryzysowych, które będą oparte na potrzebach i których celem będzie ochrona życia, zapobieganie ludzkiemu cierpieniu i łagodzenie go, a także zachowanie godności ludzkiej zawsze, gdy pojawi się taka potrzeba¹⁹. Jej zinstytucjonalizowana forma w postaci biura pomocy humanitarnej UE – ECHO (*European Community Humanitarian Office*) powstała w 1992 r. z myślą o koordynowaniu polityk prowadzonych przez UE w zakresie pomocy humanitarnej oraz podkreśleniu znaczenia działań Unii, jako organizacji międzynarodowej. Za pomoc humanitarną (*humanitarian assistance, humanitarian aid, humanitarian relief, relief aid, relief assistance*) uznaje się taki rodzaj wsparcia materialnego i logistycznego, który musi nastąpić stosunkowo szybko, niemal natychmiast po wystąpieniu katastrofy, w odpowiedzi na jej pierwsze skutki (Parlament Europejski).

W dniach 23-24 maja 2016 r. odbył się w Stambule po raz pierwszy Światowy Szczyt Humanitarny dotyczący rozwoju idei humanizmu i organizacji skutecznej pomocy humanitarnej. Miał on na celu dostosowanie dotychczasowego *modus operandi*, aby lepiej służył potrzebującym poprzez: a) ponowne zobowiązanie do przestrzegania zasad humanitarnych; b) umożliwienie krajom i społecznościom lepszego przygotowania się na kryzysy i reagowania na nie; c) dzielenie się najlepszymi praktykami, umieszczanie osoby dotkniętej chorobą w centrum akcji humanitarnej i łagodzenie cierpienia²⁰.

¹⁸ The Sphere Project. Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response, <https://www.unhcr.org/50b491b09.pdf> [dostęp: 25.11.2022], s. 4-13.

¹⁹ Wspólne deklaracje. Konsensus europejski w sprawie pomocy humanitarnej, Dz. Urz. UE C 25/1 z 30.01.2008.

²⁰ Zob. https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/whs_en.pdf [dostęp: 03.11.2022]

Pomoc humanitarna bywa też czasem niesłusznie utożsamiana z interwencją humanitarną. D. Walczak uważa, że „interwencja humanitarna to użycie siły przez jedno państwo na terytorium innego państwa w celu zapewnienia ochrony oraz pomocy w sytuacji zbrodni wojennych, ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości i czystek etnicznych”²¹. Na przykład typową praktyką rosyjskich administracji okupacyjnych w udzielaniu pomocy humanitarnej mieszkańcom Ukrainy z terenów okupowanych była dystrybucja podstawowych towarów i żywności skradzionych z domowych sklepów i magazynów, pod pozorem rosyjskiej pomocy humanitarnej. Takich przykładów i potwierdzeń wideo jest aż nadto w obwodach charkowskim, chersońskim i zaporoskim. Przejawami interwencji humanitarnej w wojnie rosyjsko-ukraińskiej są liczne akty rabunkowe na terenach zajmowanych przez okupantów rosyjskich (zagraniczna pomoc wewnętrzna), a na obecnym etapie wojny – zakaz przekazywania pomocy humanitarnej z Ukrainy przez okupantów rosyjskich do mieszkańców terytorium okupowanego, w szczególności w obwodzie zaporoskim.

5. Praktyczny charakter działalności humanitarnej

5.1. Analiza sytuacji i warunków udzielania pomocy humanitarnej mieszkańcom miasta Zaporóża i obwodu zaporoskiego

Rozpatrując różne aspekty pomocy humanitarnej, musimy pamiętać, że konflikt zbrojny i wojna na pełną skalę to nie to samo. Konflikt zbrojny to konflikt zbrojny między państwami (międzynarodowy konflikt zbrojny, konflikt zbrojny na granicy państwowej) lub między walczącymi stronami na terytorium jednego państwa. Jednocześnie wojna jest niezwykle ostrą formą rozwiązywania konfliktów między państwami, charakteryzującą się bilateralnym użyciem sił zbrojnych. Specyfika wojny rosyjsko-ukraińskiej polega na tym, że dla Ukrainy jest to wojna cywilizacyjna i sprawdzian przetrwania państwa ukraińskiego oraz prawa narodu ukraińskiego do samostanowienia i niepodległości. W wyniku rosyjskiej agresji militarnej 75% obwodu zaporoskiego, region na południu Ukrainy, jest pod okupacją rosyjską, poziom bezrobocia przekroczył 50% w kraju. Od 24 lutego 2022 r. do 24 października

²¹ D. Walczak, *XXI wiek: pomoc humanitarna...*, s. 42.

2022 r. w Zaporozżu ogłoszono 1000 alarmów: trwały 33 dni 6 godzin 39 minuty. Media poinformowały o 126 eksplozjach w regionie. Liczba zniszczonych obiektów infrastruktury przemysłowej, socjalnej i administracyjnej przekroczyła 13 tys. (przeważnie szkoły, przedszkola, biurowce). W ostatnim miesiącu okupanci niszczą obiekty mieszkalne, obiekty krytycznej infrastruktury – ciepłownie, elektryczne podstacje, linie elektryczne, mosty.

Zniszczenie energii (elektrycznej, ciepłowniczej, gazowej, linii przesyłowych, transformatorów i węzłów dystrybucji energii), infrastruktury przemysłowej, miast, powstających przedsiębiorstw, budynków mieszkalnych, prywatnych rezydencji, szpitali, domów położniczych, szkół i przedszkoli godzi w prawo do życia, które bezpośrednio mieści się w definicji ludobójstwa w prawie międzynarodowym. Dlatego Ukrainie potrzebna jest systemowa pomoc humanitarna, nie tyle żywności i lekarstw, ile środków wytwarzania energii – generatory, transformatory, elektrownie różnej mocy, aby Rosjanie nie cieszyli się z klęski Ukrainy.

Wojna rosyjsko-ukraińska zasadniczo zmienia świat. Szef europejskiej dyplomacji Joseph Borrell powiedział, że model dobrobytu Europy, w którym kraje Unii Europejskiej zapewniały sobie dobrobyt kosztem tanich rosyjskich nośników energii i tanich chińskich towarów, a Amerykanie dawali gwarancje bezpieczeństwa, umiera. Czas wymaga potężnej restrukturyzacji gospodarki²². Oczywiście, że w nowej polityce kształtowania własnego wektora bezpieczeństwa rozwoju rezerwy i zapasy powinny mieć swoje właściwe miejsce. Charakter podobnych zmian w warunkach chaosu i nierównowagi ładu światowego z pewnością wpłynie na kwestie bezpieczeństwa, tworzenie niezbędnych zapasów i rezerw w sferze pomocy humanitarnej. Na przykład burmistrzowie ukraińskich miast, w szczególności burmistrz Dniepru B. Filatow, twierdzą, że pierwszą lekcją z wojny jest konieczność tworzenia większych rezerw i zaopatrzenia na wypadek wystąpienia siły wyższej.

Umieszczanie i ukierunkowane dostarczanie pomocy humanitarnej na terytorium obwodu zaporoskiego pod zwierzchnictwem Ukrainy jest odpowiednio zapewniane i koordynowane przez Dowództwo Humanitarne utworzone w ramach Zaporoskiej Obwodowej Administracji Wojskowej. Według samych urzędników decyzje zarządcze podejmowane były nie według standardów, przepisów czy algorytmów, ale głównie w oparciu o intuicję. Oznacza to, że do poziomu strefy odpowiedzialności władz ukraińskich, międzynarodowa

²² Zob. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-ambassadors-annual-conference-2022-opening-speech-high-representative-josep-borrell_en [dostęp: 12.11.2022].

pomoc humanitarna dociera do miasta i regionu przez centra (haby) humanitarne zachodniej Ukrainy.

Jednak sytuacja z dostarczaniem szkoleń humanitarnych na tereny okupowane jest znacznie gorsza. Z jednej strony gwałtownie zmniejszyła się liczba ludności na terenach okupowanych, gdzie według różnych szacunków pozostaje nawet 1/3 ludności regionu. Typowa jest sytuacja na okupowanym terytorium rejonu połogińskiego, regionu i miasta Pology. Według ocen eksperskich burmistrza miasta, rosyjskie wojsko nie przepuszcza ukraińskiej pomocy humanitarnej, wprowadza się do domów miejscowych i otwiera rosyjskie placówki oświatowe – taka jest sytuacja w rejonie Pology. Przed rozpoczęciem inwazji na pełną skalę, społeczność terytorialna rejonu Pology liczyła ponad 30 tys. osób, a obecnie pozostało 10-11 tys. Z 20 tys. mieszkańców w mieście pozostało około 4-5 tys. Było ich więcej na wsiach, zwłaszcza w tych wsiach, gdzie były małe działania wojenne: Semenivka, Hryhorivka, Basan, Tarasivka. Dużo ludzi opuściło Pology, Kostiantynivka, Inżenernyj, Bagaty, Nowokarlówka i Ukrainskie. Ogólnie twierdzi się, że 67% opuściło społeczność, zaś 33% pozostało²³.

W ciągu tygodnia (19-26.11.2022) Rosjanie wypuścili do Zaporozża tylko 409 osób z zajętych części czterech obwodów: zaporoskiego, chersońskiego, donieckiego i ługańskiego, a kolejne 4-5 tys. czeka na swoją kolej. Z jednej strony przejazd przez – kontrolowane przez okupantów – miasto Wasyliwka utrudniają warunki pogodowe. Na trasie z Wasyliwki do Zaporozża, we wsi Kamińskie (neutralna część rejonu walki z wrogiem) podmyto odcinek drogi gruntowej, a mieszkańcom pomagają pracownicy Państwowego Pogotowia Ratunkowego: w ciągu tygodnia wyciągnęli 14 autobusów, 4 ciężarówki i 101 samochodów osobowych, ratując 346 mieszkańców. Z drugiej strony rasiści nadal terroryzują ludzi, którzy próbują opuścić okupowane tereny. Tak więc, 22 listopada 2022 r. okupanci otworzyli ogień do konwoju cywilnych samochodów, które utknęły na rozmytej drodze w Kamińskim²⁴. Podobna sytuacja humanitarna jest w mieście Melitopol. Tam, według burmistrza, Ukraińcy nie mogą przez dwa dni przechodzić przez punkt kontrolny w mieście Wasyliwka do Zaporozża, utrzymując rezerwy mobilizacyjne na terenach czasowo okupowanych²⁵.

²³ Zob. <https://t.me/+LyJvgCiOGRgwZjli> [dostęp: 28.11.2022].

²⁴ Zob. https://t.me/ivan_fedorov_melitopol/95 [dostęp: 22.11.2022].

²⁵ Zob. <https://mltpl.city/articles/252397/u-vasilivci-perestali-propuskati-cholovikiv-prizivnogo-viku-navit-z-perepustkoyu-fedorov> [dostęp: 12.09.2022].

Szczegółowy opis sytuacji humanitarnej na Zaporozu, w 3/4 okupowanym przez wojska rosyjskie, wskazuje na trudną sytuację. Z jednej strony brutalność rosyjskich najeźdźców uniemożliwia pomoc obywatelom Ukrainy na terenach okupowanych. Czerwony Krzyż nie spieszy się z wypełnianiem swojej misji. Od września dostawy międzynarodowej pomocy humanitarnej do Zaporozża zostały wstrzymane ze względu na wysoki stopień zagrożenia.

Z drugiej strony miasto Zaporozże w czasie wojny stało się wiodącym ośrodkiem pomocy humanitarnej dla mieszkańców czterech okupowanych regionów. Centrale ośrodki humanitarne dostarczyły, przyjęły, zakwaterowały oraz zapewniły pomoc medyczną i psychologiczną, zestawy żywnościowe i ubrania dla ponad 520 tys. Ukraińców. Od września dostawa międzynarodowej pomocy humanitarnej na Zaporozże została wstrzymana i obecnie nie dociera ze względu na wysoki poziom ryzyka i zagrożenia.

Zmniejszenie liczby mieszkańców terytoriów okupowanych w wyniku ich wyjazdu na tereny kontrolowane przez Ukrainę nie zmniejsza skali problemu niesienia pomocy humanitarnej. Wszak rośnie liczba osób wewnętrznie przesiedlonych, które nie mają własnego mieszkania, a czasem środków utrzymania.

5.2. Udział polskich organizacji i darczyńców w niesieniu pomocy humanitarnej dla ludności cywilnej miasta Zaporozża i regionu

Polska pomoc humanitarna dla Zaporozża jest bezprecedensowa w swoim zakresie i różnorodności, w szerokiej reprezentacji darczyńców – od Rządu RP po zwykłych mieszkańców miast i wsi, mianowicie: Rząd RP; krajowe organizacje humanitarne; fundusze polsko-amerykańskie; miasta partnerskie; organizacje i fundusze charytatywne; instytucje edukacyjne; NGO; poszczególni mieszkańcy; Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych Rzeczypospolitej.

Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych Rzeczypospolitej

Analiza niesienia pomocy humanitarnej z Polski do konkretnego ukraińskiego miasta frontowego pozwala określić jej charakter. Według Rządowej Agencji Rezerw Strategicznych RP z 2 kwietnia 2022 r. dostarczono

na Ukrainę największy ładunek humanitarny z żywnością – 120 wagonów: 1000 ton do Zaporozża – to 85 wagonów, 500 ton do Charkowa – 35 wagonów. W czasie wojny do miasta przyjechało 330 wagonów z pomocą²⁶. Rządowa Agencja Rezerw Strategicznych RP wykonuje koordynację pomocy humanitarnej Państwa, dostawa zapewniła 9200 ton żywności, 61 tys. palet pomocy zagranicznej, 50 mln zł – wartość leków. Ofiarom zapewniono najszerzy asortyment towarów: odzież i okrycie; koce zwykłe i termiczne; śpiwory; podkładki pod materac do spania z wodoodpornej folii aluminiowej; materace; ubrania (nowe lub używane w dobrym stanie); płaszcze przeciwdeszczowe; środki higieny i czystości (płyny do kąpieli/pod prysznic/mydło; dezodoranty; pasta do zębów; szczoteczki do zębów; grzebienie); bielizna damska, męska, dziecięca; podpaski; pampersy; pieluchy dla dorosłych; papier toaletowy i ręczniki papierowe; ręczniki (w tym z mikrofibry); worki na śmieci; środki dezynfekujące/alkohol do dezynfekcji; maski filtrujące lub jednorazowe; żywność (woda; żywność do szybkiego przygotowania instant; batony – w tym energetyczne; bakalie, orzechy; konserwy; makarony; płatki zbożowe do szybkiego przygotowania); narzędzia kuchenne jednorazowego lub wielokrotnego użytku: talerz głęboki, łyżka, widelec, nóż, szkło (silikon spożywczy lub plastik); inne: zapalki; baterie, powerbanki; oświetlenie, w tym latarki; świece; zestawy pierwszej pomocy.

Wolontariusze przekazali 2 samochody dla wspólnoty terytorialnej Gulyaipole z zestawami spożywczymi, pieluchami, produktami higienicznymi i ubraniami – powstało 627 zestawy spożywcze dla wspólnoty terytorialnej Gulyaipole. Dla społeczności miasta Orihiv przekazano 2 samochody z zestawami żywnościowymi, olejem, wodą, pieluchami dla dorosłych – 627 zestawów żywności, leki otrzymane w ramach pomocy humanitarnej zostały wysłane do Zaporoskiego Szpitala Miejskiego nr 9.

Ogólnie do Ukrainy za pośrednictwem RARS trafiła pomoc humanitarna już z 48 państw.

Krajowe organizacje humanitarne. Polska Akcja Humanitarna (PAH)

W związku z wojną PAH potrafiła zorganizować w lutym 2022 r pilne wsparcie dla Ukrainy. Dla uchodźców, którzy musieli uciekać ze swoich

²⁶ Zob. <https://www.rars.gov.pl/index.php?doc=1573> [dostęp: 04.04.2022].

domów zorganizowano pomoc bezpośrednią, włączając w to żywność, pomoc psychologiczną i inne formy wsparcia. Ogromnej pomocy udzielono także uchodźcom przyjeżdżającym do Polski.

Bezpośrednio do miasta Zaporozża była zorganizowana dostawa dla osób wewnątrznie przesiedlonych: 432 zestawy z żywnością pokrywające zapotrzebowanie jednej osoby na tydzień; 307 zestawów higienicznych dla rodzin (dzieci i dorosłych) pokrywających miesięczne zapotrzebowanie; 820 zestawów z żywnością dla niemowląt (od 4 do 8 miesięcy) pokrywających tygodniowe zapotrzebowanie; 1265 zestawów z żywnością dla dzieci powyżej 8 miesiąca życia, pokrywających tygodniowe zapotrzebowanie.

Polska Akcja Humanitarna dla Zaporozża – szczegóły pomocy (stan na 26.10.2022): 100 zestawów higienicznych dla mieszkańców domu spokojnej starości (1 zestaw pokrywa miesięczne zapotrzebowanie dla 20 osób); 2660 zestawów higienicznych dla dzieci oraz 3806 paczek pieluch dla dzieci; 2034 zestawy higieniczne dla osób dorosłych – działanie zrealizowane we współpracy GOAL; 2046 zestawów z żywnością *ready to cook* (każdy zestaw to 18 kg paczka zapewniająca zapotrzebowanie rodziny na miesiąc lub tydzień) – działanie realizowane we współpracy z WFP.

Polska Akcja Humanitarna: w ramach współpracy ze stowarzyszeniem Chorus pomoc humanitarna dla Zaporozża od lutego do października 2022 r. przedstawia się w następujących skalach i zakresie: 2320 zestawów higienicznych dla dzieci; 8700 zestawów higienicznych dla dorosłych; 324 kartony z mydłami; 5 kartonów maseczek; 7000 kołder (dodatkowo 1000 kołder zostało dostarczonych do Lwowa)²⁷.

Organizacja charytatywna Caritas-Spes

Organizacja charytatywna „Fundusz Charytatywny Caritas Zaporozże” została założona w 2015 r., której działalność związana jest z wyzwaniem społecznym, przed którym stanęła Ukraina i społeczeństwo. Misja Religijna „Caritas-Spes Ukrainy” przy wsparciu finansowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP i „Caritas Polska” realizowała 6 projektów włącznie z: „Działalność urzędów lekarskich i socjalnych w Zaporozżu”, „Pomoc humanitarna dla ludności cywilnej Ukrainy w czasie konfliktu (FMI)”.

²⁷ Zob. <https://www.pah.org.pl/centrum-info-ua/> [dostęp: 20.11.2022].

Organizacja charytatywna zbiera fundusze na pomoc humanitarną dla Ukraińców w Polsce pod hasłami konkretnych apeli na określone cele, np. „Pamiętaj! Twoje”: 100 zł – wystarczy np. na refundację kosztów leków dla ukraińskiego seniora w Polsce; 330 zł – wystarczy np. na zakup żywności i środków higienicznych do „Paczki dla Ukrainy”; 600 zł – wystarczy np. na sfinansowanie kursu języka polskiego dla ukraińskiego uchodźcy; 2000 zł – wystarczy np. na sfinansowanie zakupu generatora prądu dla placówki opieki dla dzieci w Ukrainie²⁸.

Pomoc celową otrzymało 20 524 mieszkańców miasta i regionu. Specyfiką misji Caritas jest to, że jako międzynarodowa organizacja charytatywna posiada przedstawicielstwo w Zaporżu i udziela wielosektorowej pomocy w strefie 0-5 km wzdłuż linii kontaktowej Ukraińcom znajdującym się w stanie izolacji – osobom starszym, rodzinom żyjącym pod ostrzałem rosyjskich żołnierzy²⁹.

Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności i Fundacja Liderzy Przemian

Fundacja Liderzy Przemian zorganizowała w dniach 03-29.03.2022 r. konkurs dla Absolwentów pt. „Działania Absolwentów PK – wsparcie dla Ukrainy”. Celem konkursu było wsparcie działań Absolwentów zaangażowanych w pomoc humanitarną społeczeństwu ukraińskiemu w związku z prowadzonymi na terytorium Ukrainy działaniami wojennymi. Konkretnym wkładem w pomoc humanitarną organizacji było przekazanie w marcu 2022 r. do siedziby humanitarnej Uniwersytetu Narodowego Politechnika Zaporoska śpiworów, karimat, latarek, bielizny termicznej, piecyków gazowych turystycznych, obuwia trekkingowego, kurtek polarowych jako wsparcia zbiórek organizowanych przez Marynę Gudź (2001/2022) współpracującej z obroną terytorialną Zapoża. W reakcji na rosyjską agresję na Ukrainę zmieniony został budżet Programu, w wyniku czego udało się blisko 100 tys. zł przeznaczyć na bezpośrednie wsparcie działań mających na celu pomoc ludności cywilnej w Ukrainie. Fundacja Liderzy Przemian udzieliła pomocy humanitarnej mieszkańcom miasta Zaporże również w postaci odzieży i lornetek³⁰.

²⁸ Zob. <https://caritas.pl/ukraina/> [dostęp: 21.11.2022].

²⁹ Zob. tamże.

³⁰ Zob. <https://kirkland.edu.pl/program-kirklanda-fundacja-liderzy-przemian-dla-ukrainy> [dostęp: 23.10.2022].

Fundusz Pomocy dla regionu Zaporozża z Krajów Europejskich

Obszary działania Funduszu zdefiniowano jako: zbiórkę pomocy humanitarnej; organizację dostawy pomocy humanitarnej do Zaporozża. Organizacja zrzesza uchodźców z miasta Zaporozże, posiada własny potencjał transportowy i udziela ukierunkowanej pomocy centrum regionalnemu. W ciągu 280 dni wojny Warszawianie Zaporozża pod patronatem patrona Jewhena Czerniaka wraz z polskimi darczyńcami wysłali ponad 300 ton towarów dla mieszkańców Zaporozża i regionu³¹.

Kolegium św. Stanisława Kostki

Dostawa książek dla dzieci, podręczników dla Stowarzyszenia Kultury Polskiej w Zaporozżu.

Poszczególni mieszkańcy

Obywatele Polski są najpotężniejszą strukturą, podmiotem udzielania pomocy humanitarnej walczącym Ukraińcom. Wraz ze świętem demokracji Ukraińcy i Polacy bronią wspólnych granic i wspólnej wolności, danego przez Boga prawa do życia. Obecnie nie dysponujemy danymi statystycznymi dotyczącymi liczby mieszkańców Polski, którzy udzielają pomocy, zwłaszcza Ukraińcom i Zaporozżcom. Niniejsza praca ma charakter naukowy, ale temat ma w swoim zamierzeniu kierunek społeczny, trudno więc uniknąć emocji i przykładów osobistych doświadczeń współpracy w kwestiach humanitarnych z obywatelami Polski. Zbierając fundusze i pomoc humanitarną na potrzeby ochrony mieszkańców miasta Zaporozże przed rosyjską inwazją, my – jako wolontariusze – otrzymaliśmy pomoc od ludzi o wielkim sercu, którzy nigdzie jej nie reklamowali z Warszawy, Poznania, Wrocławia, Bydgoszczy, Lublina, Gdańska, Przemyśla, a także z wiele innych małych miast i wsi.

³¹ Zob. <https://www.helpzp.com> /<https://www.facebook.com/helpzpua/> [dostęp: 22.10.2022].

Zakończenie

Autorska koncepcja pomocy humanitarnej rozumiana jest jako rodzaj wsparcia dobroczynnego dla ofiar agresji zbrojnej lub klęsk żywiołowych, administrowanej w systemie relacji podmiotowo-przedmiotowych zgodnie z przyjętym mechanizmem udzielania. Istota pomocy humanitarnej – opartej na podejściu systemowym – pozwala ją badać jako zespół elementów i relacji w udzielaniu świadczeń Ofiarom. Interdyscyplinarne ujęcie pomocy humanitarnej w aspekcie systemowym pozwala na badanie pomocy humanitarnej jako zjawiska o następujących cechach: dwie strony – dawców (określanych zamiennie jako darczyńcy, donatorzy czy donorzy pomocy) i odbiorców (nazywanych również biorcami lub beneficjentami); ustandaryzowane przepisy prawne dotyczące realizacji procesów (dostarczanie, przechowywanie, zabezpieczanie, przekazywanie, odbieranie itp.); mechanizm działania oparty na uprawnieniu, kompetencji, odpowiedzialności; administrowanie procesów udzielania pomocy (planowanie, organizacja, kontrola i księgowość). Ze swej natury pomoc humanitarna jest zjawiskiem zintegrowanym: zawiera komponent moralny i duchowy, decyzje polityczne, środki ekonomiczne i finansowe, sztukę administracyjną. Naturalna i systemowa, różnorodna pomoc na dużą skalę pomoc humanitarna od Polski do Ukrainy wskazuje na prymat dyplomacji indywidualnej nad instytucjonalną.

W dobie realnych i hybrydowych wyzwań należy stworzyć potężną konsolidującą międzynarodową politykę humanitarną, po pierwsze, aby przewidywać, powstrzymywać i zapobiegać kryzysowym kataklizmom i tragicznym wydarzeniom; po drugie, należy ustanowić skuteczne instytucje i mechanizmy adaptacyjne odpowiedzi humanitarnej na określone wyzwania; po trzecie, ich efektywna działalność zorganizowana jest w wymiarze międzynarodowym, blokowym i narodowym. W okresie stanu wojennego Gabinet Ministrów Ukrainy przedstawił czytelną listę towarów uważanych za pomoc humanitarną, uprościł procedurę odprawy celnej takich towarów, uregulował główne aspekty uznawania i odprawy celnej pomocy humanitarnej w formie towarów podwójnego przeznaczenia, towarów wojskowych, leków i produktów leczniczych. Polska pomoc humanitarna dla Zaporozża jest bezprecedensowa w swoim zakresie i różnorodności, w szerokiej reprezentacji darczyńców – od Rządu RP po zwykłych mieszkańców miast i wsi, mianowicie: Rząd RP, krajowe organizacje humanitarne, fundusze polsko-amerykańskie, miasta partnerskie, organizacje i fundusze charytatywne, instytucje edukacyjne, NGO, poszczególni mieszkańcy.

WYKAZ LITERATURY

- Allyn B., *People are talking about Web3. Is it the Internet of the future or just a buzzword?* National Public Radio, 21.11.2021, <https://www.npr.org/2021/11/21/1056988346/web3-internet-jargon-or-future-vision> [dostęp: 11.02.2022].
- Antczak-Barzan A., *Unia Europejska i NATO wobec wojny hybrydowej na Ukrainie*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 50 (2016), s. 30-45.
- Antonowicz L., *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2013.
- Babul M., Wywiad z Magdaleną Babul, „Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka” 2018, nr 3, s. 289-294.
- Bankauskaitė D., *The Baltic States' Response to War against Ukraine*, CEPA, 28.03.2022, <https://cepa.org/article/the-baltic-states-response-to-war-against-ukraine/> [dostęp: 21.11.2022].
- Barcik J., Srogosz T., *Prawo międzynarodowe publiczne*, 3 wydanie, Warszawa 2017.
- Barcz J., *Reparacje dla Ukrainy od Rosji: aspekty polityczno-prawne oraz scenariusz skutecznego dochodzenia roszczeń reparacyjnych*, „Państwo i Prawo” 2022, z. 9, s. 96-111.
- Bekkers F., Meessen R., Lassche D., *Hybrid Conflicts: The New Normal?*, Hague 2018.
- Benz W., *Potsdam 1945. Besatzungsherrschaft und Neuaufbau im Vier-Zonen-Deutschland*, München 1986.
- Białocerkiewicz J., *Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu*, Olsztyn 2005.
- Bierzanek R., Jakubowski J., Symonides J., *Prawo międzynarodowe i stosunki międzynarodowe*, Warszawa 1980.
- Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2002.
- Borgen Ch., *From Intervention to Recognition: Russia, Crimea, and Arguments over Recognizing Secessionist Entities*, <http://opiniojuris.org/2014/03/18/intervention-recognition-russia-crimea-arguments-recognizing-secessionist-entities/> [dostęp: 23.11.2022].
- Brattberg E., *Transatlantic relations after Biden's first 100 days*, Carnegie Endowment for International Peace, 6.05.2021, <https://carnegieendowment.org/2021/05/06/transatlantic-relations-after-biden-s-first-100-days-pub-84472> [dostęp: 25.11.2022].
- Buzan B., *People, States and Fear, The National Security Problem in International Relations*, Brighton 1993.
- Buzan B., *Rethinking Security after the Cold War*, „Cooperation and Conflict” 32 (1997), nr 5, s. 6-28, DOI: 10.1177/0010836797032001001.
- Buzan B., Wæver O., *Regions and Powers. The Structure of International Security*, Cambridge 2003.

- Buzan B., Waever O., J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder 1998.
- Bylina S., *Reakcje Stolicy Apostolskiej wobec wybuchu wojny na Ukrainie w 2014 roku*, „Roczniki Nauk Społecznych” 50 (2022), nr 1, s. 159-176.
- Całus K., *Nad wyraz ostrożnie. Rumunia wobec Rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-10-14/nad-wyraz-ostroznie-rumunia-wobec-rosyjskiej-inwazji-na-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].
- Cherepanov A., *TeleBots are back: Supplychain attacks against Ukraine*, <https://www.welivesecurity.com/2017/06/30/telebots-back-supply-chain-attacks-against-ukraine/> [dostęp: 22.10.2022].
- Chivvis C.S., *Understanding Russian “Hybrid Warfare” And What Can Be Done About it. Testimony presented before the House Armed Services Committee on March 22, 2017*, Santa Monica, California 2017.
- Clark M., *Russian Hybrid Warfare*, Washington 2020.
- Clark P.A., *The metaverse has already arrived. Here’s what that actually means*, Time, 15.11.2021, <https://time.com/6116826/what-is-the-metaverse/> [dostęp: 11.02.2022].
- Clausewitz C., *O wojnie*, Gliwice 2016.
- Czapliński W., *Organizacje regionalne a użycie siły. Kilka uwag na tle rozdziału VIII Karty NZ*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 1 (II), s. 31-45.
- Dalos G., *Orbán says Hungary is ‘exempt’ from the conflict: tell that to his friend in Moscow*, The Guardian 29 października 2022, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/oct/29/viktor-orban-hungary-conflict-moscow-war-in-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].
- Daranowski P. (red.), Połatyńska J. (red.), *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór orzecznictwa*, Warszawa 2011.
- deLisle J., *China’s Russia/Ukraine Problem, and Why It’s Bad for Almost Everyone Else Too*, „A Journal of World Affairs” 66 (2022), nr 3, s. 402-423.
- deLisle J., Cozen A.S., *Russia’s War on Ukraine: Implications for China and Indo-Pacific Regional Security, The Global Order After Russia’s Invasion Of Ukraine*, Spring 2022.
- Dempsey J., *NATO’s Eastern flank and its future relationship with Russia*, Washington 2017.
- Dobrowolska-Polak J. (red.), *Polityka budowy pokoju. Pomoc humanitarna i rozwojowa*, Warszawa–Poznań 2013.
- Dobrowolska-Polak J., *Pomoc humanitarna*, w: *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław 2014, s. 245-266.
- Dośpiał-Borysiak K. i in., *Polityki klimatyczne Litwy, Łotwy i Estonii. Priorytet czy margines?*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2020.

- Dryjańska A., *Papież, który w czasie wojny nie wymawia słów „Rosja” i „Putin”. O co chodzi Franciszkowi?*, <https://natemat.pl/402085,watykan-a-wojna-w-ukrainie-dlaczego-papiez-nie-mowi-o-rosji-i-putinie> [dostęp: 24.11.2022].
- Dynia E., *Uznanie państwa w prawie międzynarodowym*, Rzeszów 2017.
- Elak L., Śliwa Z., *The Suwalki Gap – Nato’s Fragile Hot Spot*, „Zeszyty Naukowe AON” 103 (2016), nr 2, s. 24-40.
- Emerson M., Kostanyan H., *Putin’s grand design to destroy the EU’s Eastern Partnership and replace it with a disastrous neighbourhood policy of his own*, CEPS Commentary, Brussels 2012.
- Fijałkowski Ł., „Akt mowy” i „język bezpieczeństwa” a konstruowanie globalnych zagrożeń (dyskursywne podejście do bezpieczeństwa), „Kultura-Historia-Globalizacja” 14 (2013), s. 91-102.
- Fijałkowski Ł., *Teoria sekurytyzacji i konstruowanie bezpieczeństwa*, „Przegląd Strategiczny” 1 (2012), s. 149-161.
- Frączak M., *Huawei wspiera Rosję? Firma zaprzecza doniesieniom mediów*, „Polityka Bezpieczeństwa” 07.03.2022, <https://www.politykabezpieczenstwa.pl/pl/a/huawei-rosja-wojna> [dostęp: 09.11.2022].
- Fukuyama f., *Koniec historii*, Kraków 2009.
- Furgacz P., *Modernizacja lotnictwa wojskowego Chińskiej Republiki Ludowej – przyczyny, przebieg i wpływ na zbrojenia w regionie Azji Wschodniej*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013, s. 319-333.
- Gall L., *Hungary’s New ‘State of Danger’, Orban Instrumentalizes Ukraine War To Further Consolidate Power*, Humans Rights Watch 08.06.2022, <https://www.hrw.org/news/2022/06/08/hungarys-new-state-danger> [dostęp: 24.11.2022].
- Geiß R., *Russia’s Annexation of Crimea: The Mills of International Law Grind Slowly but They Do Grind*, „International Law Studies” 91, (425) 2015, s. 425-449.
- Gergało-Dąbek N., *Kontrowersje wokół nowej ustawy edukacyjnej w Ukrainie*, Analizy/Społeczeństwo nr 16/2017, Centrum Europy Wschodniej UMCS, <https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/1024/083217-cew-analiza-nr16.pdf> [dostęp: 24.11.2022].
- Goure D., *Why Russian Corruption in Post-Soviet States Matters to the West*, <https://nationalinterest.org/blog/reboot/why-russian-corruption-post-soviet-states-matters-west-196921> [dostęp: 22.10.2022].
- Góralczyk B.J., *Kryzysy w Unii Europejskiej*, w: *Integracja europejska. Polska perspektywa*, red. Z. Czachór, T.G. Grosse, W. Paruch, Warszawa 2018, s. 29-50.
- Góralczyk W., Sawicki S., *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2009.
- Gray J., *The End of History – or of Liberalism*, London 1996.

- Grochot A., *Zaskakujące milczenie Franciszka i Watykanu o agresji Rosji na Ukrainę*, https://www.rmfm24.pl/raporty/raport-wojna-z-rosja/news-zaskakujace-milczenie-franciszka-i-watykanu-o-agresji-rosji-.nId,5879626#crp_state=1 [dostęp: 24.11.2022].
- Grzebyk P., „Specjalna operacja wojskowa” Rosji w Ukrainie – indywidualna odpowiedzialność za zbrodnie agresji i zbrodnie wojenne, *„Państwo i Prawo”* 2022, z. 9, s. 56-76.
- Grzebyk P., Mikos-Skuza E., *Pomoc humanitarna – uwagi wstępne*, w: *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, red. P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, Warszawa 2016, s. 7-16.
- Grzywaczewski T., „Ludowe Republiki Donbasu” – granice prawa do samostanowienia, a fenomen quasi-państw”, *„Studia Prawnicze KUL”* 2015, nr 2 (62), s. 77-106.
- Hadeed M., Sus M., *Germany and NATO’s Eastern flank. Conclusions for Poland*, Lublin 2020.
- Havrylyuk I., *Hungary’s policy of non-engagement in the armed conflict in Ukraine – what is the rationale behind this?*, Fundacja im. Kazimierza Pułaskiego 26.08.2022, <https://pulaski.pl/en/pulaski-commentary-hungarys-policy-of-non-engagement-in-the-armed-conflict-in-ukraine-what-is-the-rationale-behind-this-ihor-havrylyuk-2/> [dostęp: 24.11.2022].
- Héjj D., *Co Węgryz na to, że odbył się szczyt NATO?*, Komentarze IEŚ, Nr 648 (160/2022), 04.07.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/co-wegrzy-na-to-ze-odbyl-sie-szczyt-nato/> [dostęp: 24.11.2022].
- Héjj D., *Na Węgrzech obowiązuje stan zagrożenia wojną*, Komentarze IEŚ, Nr 617 (129/2022), 31.05.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/na-wegrzech-obowiazuje-stan-zagrozenia-wojna/> [dostęp: 24.11.2022].
- Hejj D., *Orbán obarczył Zachód winą za wybuch wojny* [OPINIA], 28 września 2022, *Dziennik Gazeta Prawna*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8557131,orban-wojna-w-ukrainie-stosunek-do-rosji-sankcje-ue-wegry.html> [dostęp: 24.11.2022].
- Héjj D., *Sto gyélaty? Węgry konsekwentnie uzależniają się od rosyjskich źródeł energii*, Komentarze IEŚ, Nr 664 (176/2022), 29.07.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/sto-gyelaty-wegry-konsekwentnie-uzalezniaja-sie-od-rosyjskich-zrodel-energii/> [dostęp: 24.11.2022].
- Héjj D., *To Węgryz zdecydują o polityce rządu wobec sankcji przeciwko Rosji*, Komentarze IEŚ, Nr 709 (221/2022), 12.10.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/to-wegrzy-zdecyduja-o-polityce-rzadu-wobec-sankcji-przeciwko-rosji/> [dostęp: 24.11.2022].
- Hejj D., *Węgry: wybory parlamentarne i referendum w cieniu rosyjskiej agresji w Ukrainie*, Komentarze IEŚ, Nr 573 (85/2022), 31.03.2022, <https://ies.lublin.pl/komentarze/wybory-parlamentarne-i-referendum-w-cieniu-rosyjskiej-agresji-w-ukrainie/> [dostęp: 24.11.2022].

- Hill F., *How Vladimir Putin's World View Shapes Russian Foreign Policy*, w: *Russia's Foreign Policy*, red. D. Cadier, M. Light, New York 2015, s. 42-61.
- Huntington S., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York 1996.
- Hyde-Price A., *NATO and the European security system*, w: *Theorising NATO. New perspectives on the Atlantic Alliance*, red. M. Webber, A. Hyde-Price, Abingdon 2016, s. 22-40.
- Jagielski J., *Pomoc humanitarna w prawie polskim*, w: *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, red. P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, Warszawa 2016, s. 71-96.
- Janeliūnas, T., Kasčiūnas, L., Dambrauskaitė, Ž., *The EU New Member States as Agenda Setters in the Enlarged European Union: Lithuania*, Sofia 2009.
- Jochheim U., *China's 20th Party Congress*, *European Parliament Research Service* EPRS, PE 733.702 – October 2022, s. 1-4.
- Jones S., *Cyber Snake plagues Ukraine networks*, <https://www.ft.com/content/615c29ba-a614-11e3-8a2a-00144feab7de> [dostęp: 22.10.2022].
- Jóźwiak V., *Reakcja Węgier na wojnę na Ukrainie*, Komentarz PISM nr 27/2022, 2 marca 2022, <https://www.pism.pl/publikacje/reakcja-wegier-na-wojne-na-ukrainie> [dostęp: 24.11.2022].
- Kaczmarek M., *Niedźwiedź patrzy na Smoka. Rosyjska debata na temat Chin*, Warszawa 2013.
- Kamiński T., *Miejsce Chin w polityce bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, „Azja-Pacyfik” 2006, nr 9, s. 30-48.
- Kamiński I.C., *Gdzie i jak mogą się skarżyć uczestnicy konfliktu na Ukrainie?*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, 2 (62), s. 107-139.
- Kanet R.E., *Russian strategic culture and renewed conflict with the West*, w: *Russia and the world in the Putin era. From theory to reality in Russian global strategy*, red. R.E. Kanet, D. Moulioukova, London–New York 2022, s. 34-60.
- Kattago S., *Memory, Pluralism and the Agony of Politics*, „Journal of Baltic Studies” 41 (2010), s. 383-394.
- Keuper M., *The Implications of the Russian Invasion of Ukraine on the Future of Sino-European Overland Connectivity*, „AIES Fokus” Austria Institut für Europa – und Sicherheitspolitik, 6 (2022), s. 1-6.
- Kiwerska J., Kubera J., Morozowski T., *Prospects for transatlantic relations*, w: *Trump presidency and transatlantic relations*, red. J. Kiwerska, Poznań 2017, s. 81-86.
- Kocot (oprac.), Wolfke K. (oprac.), *Wybór dokumentów do nauki prawa międzynarodowego*, wyd. IV uzupełnione, Wrocław–Warszawa 1979.
- Kołodziejczak M., *Prawnomiędzynarodowe aspekty secesji, uznania i aneksji państwa na przykładzie Kosowa i Krymu*, w: *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe*

- wobec wyzwań współczesnego świata. *Współczesne wyzwania dla podmiotów euroatlantyckich*, red. nauk. M. Marszałek, W. Kitler, Warszawa 2015, s. 151-162.
- Kołodziejczak M., *Republika Kosowa jako przykład państwa nieuznanego w świetle prawa międzynarodowego publicznego*, w: *Państwa nieuznawane i upadłe w prawie i bezpieczeństwie międzynarodowym – wyzwanie czy zagrożenie*, red. P. Milik, M. Kołodziejczak, „Zeszyt problemowy TWO” 2015, nr 3 (78), s. 33-47.
- Kołodziejczak M., *Zewnętrzne zagrożenie państwa i napaść zbrojna w ujęciu prawa międzynarodowego i krajowego. Aspekty materialne i formalne – zarys metodologiczny*, „Wiedza Obronna” 277 (2021), nr 4, s. 35-49.
- Komuves A., Szakacs G., *Hungary supports bid for Ukraine to become EU member, says minister*, Reuters, 1 march 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/hungary-supports-bid-ukraine-become-eu-member-minister-2022-03-01/> [dostęp: 24.11.2022].
- Kononczuk P., *EU has given Poland €145m to help with Ukraine refugees*, <https://notesfrompoland.com/2022/10/20/eu-has-given-poland-e144m-to-help-with-ukraine-refugees/> [dostęp: 01.11.2022].
- Korowajczyk-Sujkowska M., *Klasyfikacja pomocy humanitarnej*, w: *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, red. P. Grzebyk, E. Mikos-Skuza, Warszawa 2016, s. 263-276.
- Kostrubiec J., *Nauka o państwie w myśli Georga Jellinka*, Lublin 2015.
- Koszel B., *The European Union and the conflict in Ukraine (2014-2018)*, „Środkowo-europejskie Studia Polityczne” 2020, nr 1, s. 75-95.
- Kozak I., *Kwalifikacja konfliktu we wschodniej Ukrainie w świetle prawa międzynarodowego*, „Studia Prawnicze KUL” 2015, nr 2 (62), s. 173-193.
- Kozłowski P., *Szijjarto jedynym ministrem UE, który spotkał się z Ławrowem. Oto jak to uzasadnia*, *dziennik.pl, gospodarka*, 23.09.2022, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8553988,siergiej-lawrow-peter-szijjarto-spotkanie-onz-wojna-ukraina-rosja-wegry.html> [dostęp: 24.11.2022].
- Kramer A.E., *Hackers Bring Down Government Sites in Ukraine*, <https://www.nytimes.com/2022/01/14/world/europe/hackers-ukraine-government-sites.html> [dostęp: 22.10.2022].
- Kranz J., *Pojęcie suwerenności we współczesnym prawie międzynarodowym*, Warszawa 2015.
- Kranz J., *Rosyjska wojna o „pokój”, czyli Ukraina między polityką a prawem*, „Państwo i Prawo” 2022, z. 9, s. 3-29.
- Krzysztofik E., *Wsparcie pokoju we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2009.
- Krzyżanowski L.J., *O podstawach kierowania organizacjami inaczej: paradygmaty, modele, metamorfozy, filozofia, metodologia, dylematy, trendy*, Warszawa 1999.

- Kuczyńska-Zonik A., *Antidiplomacy in the Russia's Minority Policy towards the Baltic States*, „Baltic Journal of Political Science” 2016, nr 5, s. 89-104, DOI: 10.15388/BJPS.2016.5.10338.
- Kuczyńska-Zonik A., *Partnerstwo Wschodnie jako kluczowy element polityki zagranicznej państw bałtyckich*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” 17 (2019), z. 2, s. 137-153, DOI: 10.36874/RIESW.2019.2.5.
- Kuczyńska-Zonik A., *Sankcje wobec Rosji*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 50 (2016), s. 7-28.
- Kuczyńska-Zonik A., *The Securitization of National Minorities in the Baltic States*, „Baltic Journal of Law & Politics” 10 (2017), nr 2, s. 26-45, DOI: 10.1515/bjlp-2017-0011.
- Kuczyńska-Zonik A., Szacawa D., *Szczyt NATO w Madrycie: „natoizacja” regionu Morza Bałtyckiego*, Komentarze IEŚ nr 649, <https://ies.lublin.pl/komentarze/szczyt-nato-w-madrycie-natoizacja-regionu-morza-baltyckiego/> [dostęp: 22.11.2022].
- Kuszevska A., *Chiny i Indie – rywalizacja o status mocarstwa. Szanse i prognozy na przyszłość*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013, s. 249-267.
- Kuźniak B., Marcinko M., Ingelevic-Citak M., *Organizacje międzynarodowe*, 5 wydanie, Warszawa 2017.
- Laruelle M., *The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*, Washington 2015.
- Lewicka A., *Nie tylko Schroeder... Kto jeszcze pracuje dla Rosji? Gazeta publikuje 14 nazwisk*, <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8354234,schroeder-rosja-niemcy.html> [dostęp: 10.02.2022].
- Lubina M., *„Powrót do przeszłości”: XVII-wieczny model relacji Rosji z Chinami jako wzór dla stanu obecnego stosunków rosyjsko-chińskich*, w: *Współczesne Chiny w kontekście stosunków międzynarodowych*, red. J. Wardęga, Kraków 2013, s. 159-181.
- Łaski P., *Nabycie i utrata terytorium w świetle prawa międzynarodowego. Zarys problematyki*, Szczecin 2013.
- Łaski P., *Stosowanie siły przez państwa w świetle prawa międzynarodowego. Zarys problematyki*, w: *Unia Europejska a prawo międzynarodowe. Księga Jubileuszowa dedykowana Prof. Elżbiecie Dyni*, red. L. Brodowski, D. Kuźniar-Kwiatek, Rzeszów 2015, s. 219-232.
- Makowski J., *Papież nie potępił agresji Rosji, nie wspomina o Putinie. Watykan uprawia swoją politykę*, <https://www.newsweek.pl/opinie/watykan-wobec-wojny-w-ukrainie-papiez-franciszek-nie-potepil-agresji-rosji/c273hlw> [dostęp: 24.11.2022].
- Malinowska J., *Promocja i ochrona praw człowieka w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych*, w: *Wkład ONZ w rozwój współżycia narodów*, red. J. Kukułka, I. Popiuk-Rysińska, Warszawa 1997, s. 45-78.

- Maliukevičius N., *(Re)Constructing Russian Soft Power in Post-Soviet Region*, „Baltic Security & Defence Review” 15 (2013), nr 2, s. 70-97.
- Mearsheimer J., *Back to the future. Instability in Europe after the Cold War*, „International Security” 15 (1990), nr 1, s. 5-56.
- Meier A., *Black Earth*, New York 2003.
- Menkes J., *Wyzwania reformy ONZ*, w: *Reforma ONZ. Stanowisko Grupy Polskiej Stowarzyszenia Prawa Międzynarodowego (ILA)*, „Zeszyty Akademii Dyplomatycznej” 2005, nr 24, s. 41-47.
- Menkes J., Wasilkowski A., *Organizacje międzynarodowe. Prawo instytucjonalne*, Warszawa 2017.
- Merezhko O., *Crimea's Annexation by Russia – Contradictions of the New Russian Doctrine of International Law*, „Heidelberg Journal of International Law” ZaöRV 75 (2015), s. 167-194.
- Mészáros G., *Never-Ending Exception: The Ukraine War Perpetuates Hungary's Government by Decree*, VerfBlog, 2022/5/10, <https://verfassungsblog.de/never-ending-exception/>, DOI: 10.17176/20220510-182253-0.
- Michta A.A., *NATO's last chance*, „American Interest” 6 (2011), nr 5, s. 56-60.
- Milta M., *Lithuania's Foreign Policy Under the Eastern Partnership Programme in 2009–2014: From Small State Policy To Smart State Strategy*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2015, nr 33, s. 27-47.
- Morozowski T., *China's "pro-Russia" neutrality and its implications for relations with the European Union*, „Bulletin of the Institute for Western Affairs” 487 (2022), nr 5, s. 1-8.
- Munroe T., Osborn A., Pamuk H., *China, Russia partner up against West at Olympics summit*, „Reuters” 5.02.2022, <https://www.reuters.com/world/europe/russia-china-tell-nato-stop-expansion-moscow-backs-beijing-taiwan-2022-02-04/> [dostęp: 16.11.2022].
- Murdock J., *The Surkov Leaks: Thousands of Hacked Emails of High-Ranking Kremlin Officials*, <http://www.msn.com/en-gb/news/world/the-surkov-leaksthousands-of-hacked-emails-of-high-ranking-kremlin-officials-published/ar-AAjtWfV?li=A-A59G2> [dostęp: 10.09.2019].
- Musiół M., *Znaczenie sekurytyzacji i sektorów bezpieczeństwa w ramach krytycznych studiów nad bezpieczeństwem*, „Historia i Polityka” 23 (2018), nr 30, s. 39-51.
- Nechayeva-Yuriychuk N., *Information warfare against Ukraine: security challenges*, w: *The European Union and the Eastern Partnership: Security Challenges*, red. V. Curescu, Oradea, s. 525-535.
- Newsham G., *Could Xi take Taiwan like Putin took the Donbass?* „Asia Times”, 12.05.2021, <https://asiatimes.com/2021/05/could-xi-take-taiwan-like-putin-took-the-donbass/> [dostęp: 16.11.2022].

- Niewiadomski Ł., *Stosunki chińsko-rosyjskie i ich wpływ na świat*, „Bezpieczeństwo Narodowe” 1 (2006), nr 1, s. 143-156.
- Nikolaenko D., *The “Hundred Years War” between China and Russia and its role in the collapse of the Russian Federation*, w: *Will the Russian Federation survive until 2030?*, red. D. Nikolaenko, Brno 2022, s. 1-20.
- Nitoiu C., Pasatoiu F., *Public diplomacy and the persistence of the conflict and cooperation dichotomy in EU – Russia relations*, „Journal of Contemporary European Studies” 30 (2022), nr 3, s. 1-14.
- Ocham P., Wojas J., *Zagadnienia prawne rosyjskiej interwencji zbrojnej na Krymie w 2014 r.*, „Sprawy Międzynarodowe” 2015, nr 2, s. 109-111.
- Okraska T., *Stosunki rosyjsko-chińskie w XXI wieku*, „Pisma Humanistyczne” 7 (2010), nr 1, s. 109-121.
- Öry M., *Ukraine Aid Can Cause Dangerous Escalation in the EU Funds Debate*, *Hungary Today*, 14.11.2022, <https://hungarytoday.hu/ukraine-aid-can-cause-dangerous-escalation-in-the-eu-funds-debate/> [dostęp: 24.11.2022].
- P.A.K., *In This Issue: Existential Dilemmas*, „Russian Social Science Review” 63 (2022), nr 4-6, s. 213-215, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10611428.2022.2134713> [dostęp: 24.11.2022].
- Pabriks A., Kudors A., *The War in Ukraine: Lessons for Europe*, Riga 2015.
- Pawluszko T., *Konceptualizacja teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 9 (2015), nr 2, s. 57-70.
- Pieńkowski J., *Rumunia wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę*, „Komentarz PISM” nr 37/2022 z 4 marca 2022 r., <https://www.pism.pl/publikacje/rumunia-wobec-rosyjskiej-inwazji-na-ukraine> [dostęp: 24.11.2022].
- Pieńkowski J., *Stosunki z Ukrainą – współpraca mimo impasu*, „Biuletyn PISM” nr 52 (2250) z 10 marca 2021 r., https://www.pism.pl/publikacje/Stosunki_Rumunii_z_Ukraina_wspolpraca_mimo_impasu [dostęp: 24.11.2022].
- Pieńkowski J., *Wstrzemięzliwe wsparcie Rumunii dla Ukrainy*, „Biuletyn PISM” nr 122 (2541) z 29 lipca 2022 r., <https://www.pism.pl/publikacje/wstrzemieszliwe-wsparcie-rumunii-dla-ukrainy> [dostęp: 24.11.2022].
- Pięta P., *Stosunki Federacji Rosyjskiej z Unią Europejską po 2013 roku. Chwilowa stagnacja czy permanentny kryzys?*, „Dialogi polityczne” 2017, nr 22, s. 127-136.
- Podraza A., *The decline of the United States and the survival of NATO in the post-Cold War period – a theoretical discussion*, w: *Transatlantic or European perspective of world affairs: NATO and the European Union towards problems of international security in the 21st century*, red. A. Podraza, Alcalá de Henares–Madrid 2018, s. 13-36.
- Podraza A., *Unilateralizm czy multilateralizm: porównanie strategii Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej wobec zagrożeń i wyzwań bezpieczeństwa*

- międzynarodowego, w: *Współpraca transatlantycka. Aspekty polityczne, ekonomiczne i społeczne*, red. J.M. Fiszer, P. Olszewski, B. Piskorska, A. Podraza, Warszawa 2014, s. 53-68.
- Podvorna O., *Wspólnota zachodnia wobec rozwiązywania konfliktu na Ukrainie*, „Wschód Europy” 2015, nr 1, s. 183-210.
- Popescu I., *Emergent strategy and grand strategy*, Baltimore 2017.
- Pospieszna P., *Sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji: proces decyzyjny, trwałość i rola państw członkowskich*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2018, nr 12, s. 311-321.
- Pothier F., Vershbow A., *NATO and Trump. The case for a new transatlantic bargain*, Washington 2017.
- Prince B., ‘Operation Armageddon’ Cyber Espionage Campaign Aimed at Ukraine: Lookingglass, <https://www.securityweek.com/operation-armageddon-cyber-espionage-campaign-aimed-ukraine-lookingglass> [dostęp: 22.10.2022].
- Przyborowska-Klimczak A. (oprac.), *Prawo międzynarodowe publiczne. Wybór dokumentów*, Lublin 2005.
- Przychodniak M., *China’s Support for Russia in Its Aggression Against Ukraine*, „The Polish Institute of International Affairs” 28 (2022), nr 19, s. 1-20.
- Raik, K., Gromadzki, G., *Between Activeness and Influence: The contribution of New Member States to EU Policies towards the Eastern Neighbours*, Tallinn 2006.
- Rácz A., *Hungary, w: Russian Invasion of Ukraine, How Nine Central and Eastern European Countries Will Respond*, Visegrad/Insight, Res Publica Foundation 2022, s. 29-32, <https://visegradinsight.eu/app/uploads/2022/02/Visegrad-Insight-Ukraine-Crisis.pdf> [dostęp: 24.11.2022].
- Rittimann O., *A revisited European security order*, w: *War in Europe: preliminary lessons*, red. T. Tardy, Rome 2022, s. 5-12.
- Roe P., *Securitization and Minority Rights: Conditions of Desecuritization*, „Security Dialogue” 35 (2004), nr 3, s. 279-294, DOI: 10.1177/0967010604047527.
- Romanko A., *Watykańskie instytucje finansowe*, „Biuletyn Stowarzyszenia Absolwentów i Przyjaciół Wydziału Prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” t. XII, 14 (2017), nr 1, s. 65-79.
- Rosefelde S., Hlouskova R., *Why Russia is Not a Democracy*, „Comparative Strategy” 26 (2007), nr 3, s. 215-229.
- Rupp R.E., *NATO after 9/11. An Alliance in Continuing Decline*, Basingstoke 2006.
- Rzeczycki M.J., *To, co robi Watykan wobec inwazji Rosji na Ukrainę, jest po prostu złe*, <https://wiesz.pl/2022/03/11/to-co-robi-watykan-wobec-inwazji-rosji-na-ukraine-jest-po-prostu-zle/> [dostęp: 24.11.2022].
- Sadecki A., *Agresja Rosji na Ukrainę ciosem w kampanię Fideszu*, Monitor OSW: Wybory na Węgrzech – numer 2, 2.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/>

- komentarze-osw/2022-03-02/monitor-osw-wybory-na-wegrzech-numer-2 [dostęp: 24.11.2022].
- Serbyn R., *Determinaciya form blagodijnoyi diyalnosti*, „Pidpryemnyctvo, gospodarstvo i prawo” 2016, nr 12, s. 47-52.
- Shemshuchenko Yu.S. i in. (red.), *Yurydychna encyklopediya*, t. 1, Kyiv 1998.
- Sitarz M., *Stolica Apostolska*, w: *Wielka Encyklopedia Prawa. T. 2: Prawo kanoniczne*, red. G. Leszczyński, Fundacja „Ubi societas, ibi ius”, Warszawa 2014, s. 219-220.
- Soon W., *A Chinese telecom giant has suspended Russian operations and furloughed employees as sanctions bite: reports*, 13.04.2022 „Business Insider”, <https://www.businessinsider.com/chinese-telecom-giant-huawei-cuts-russian-business-as-sanctions-bite-2022-4?IR=T> [dostęp: 09.11.2022].
- Stankiewicz W., *Rola ONZ w utrzymywaniu pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego na początku XXI wieku – ocena i oczekiwania*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 3 (II), s. 73-97.
- Sun Tzu, *Sztuka wojny*, Gliwice 2021.
- Sulek M., *Zachodnie sankcje wobec Rosji – sens i skuteczność*, „Rocznik Strategiczny” 2014/2015, s. 398-410.
- Symonides J., *Organizacja Narodów Zjednoczonych w zmieniającym się świecie. Konieczność reformy i podjęcia nowych wyzwań*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 1 (II), s. 111-133.
- Szacawa D., *Cała naprzód! Finlandia na kursie do członkostwa w NATO*, Komentarze IEŚ nr 591, <https://ies.lublin.pl/komentarze/cal-na-przod-finlandia-na-kursie-do-czlonkostwa-w-nato/> [dostęp: 22.11.2022].
- Szacawa D., *Dania rezygnuje z klauzuli wyłączającej w sprawie polityki obronnej Unii Europejskiej*, Komentarze IEŚ nr 645, <https://ies.lublin.pl/komentarze/dania-rezygnuje-z-klauzuli-wylaczajacej-w-sprawie-polityki-obronnej-unii-europejskiej/> [dostęp: 22.11.2022].
- Szacawa D., *Polityka bezpieczeństwa Szwecji w regionie Morza Bałtyckiego: ciąg dalszy układania puzzli*, Komentarze IEŚ nr 464, <https://ies.lublin.pl/komentarze/polityka-bezpieczenstwa-szwecji-w-regionie-morza-baltyckiego-ciag-dalszy-ukladania-puzzli/> [dostęp: 22.11.2022].
- Thakur K., Pathan A.K., *Cybersecurity Fundamentals. A Real-World Perspective*, CRC Press 2020.
- Tondo L., *Fears grow of new crisis as refugees in Belarus driven into Ukraine*, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/14/fears-grow-of-new-crisis-as-refugees-in-belarus-driven-into-ukraine> [dostęp: 22.10.2022].
- Trinh H., *UNHCR and Accountability: The Non-Reviewability of UNHCR decision, w: Forced Migration and the Contemporary World: Challenges to the International System*, red. A. Bolesta, Białystok 2003, s. 38-41.

- Turner O., *The US 'pivot' to the Asia Pacific*, w: *Obama and the world. New directions in US foreign policy*, red. I. Parmar, L.B. Miller, M. Ledwige, Abingdon–New York 2014, s. 219-230.
- Vilpišauskas R., Vandecasteele B., Vaznonytė A., *The Lithuanian Presidency of the Council of the European Union Advancing Energy Policy and Eastern Partnership Goals: Conditions for Exerting Influence*, „Lithuanian Foreign Policy Review” 2013, nr 29, s. 11-37.
- Walczak D., *XXI wiek: pomoc humanitarna udzielana podczas konfliktów zbrojnych. Problematyka uwarunkowań prawnych oraz interwencji humanitarnej*, „Veritas Iuris” 2 (2019), nr 1, s. 40-56.
- Waltz K., *The emerging structure of international politics*, „International Security” 18 (1993), nr 2, s. 44-79.
- Wayne L., *A Ukrainian Kleptocrat Wants His Money and U.S. Asylum*, <https://www.nytimes.com/2016/07/07/business/international/a-ukrainian-kleptocrat-wants-his-money-and-us-asylum.html> [dostęp: 10.09.2019].
- Weedon J., *Beyond 'Cyber War': Russia's Use of Strategic Cyber Espionage and Information Operations in Ukraine*, w: *Cyber War in Perspective: Russian Aggression against Ukraine*, red. K. Geers, Tallinn 2015, s. 67-77.
- Wilk A., Domańska M., *Rosyjski atak na Ukrainę (24 lutego, godz. 9.00)*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900> [dostęp: 24.11.2022].
- Wilk A., Olszański T.A., Górecki W., *Porozumienia Mińskie. Rok gry pozorów*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-10/porozumienie-minskie-rok-gry-pozorow> [dostęp: 24.11.2022].
- Yetiv S.A., Lu Ch., *China, Global Energy, and the Middle East*, „Middle East Journal” 61 (2007), nr 2, s. 199-218.
- Zaremba P., *Przynajmniej nie pomagajcie Rosji. O krętej linii Watykanu w obliczu wojny*, <https://wydarzenia.interia.pl/felietony/zaremba/news-przynajmniej-nie-pomagajcie-rosji-o-kretej-linii-watykanu-w-,nId,5901786> [dostęp: 24.11.2022].
- Zetter K., *The Ukrainian Power Grid Was Hacked Again*, <https://www.vice.com/en/article/bmvkn4/ukrainian-power-station-hacking-december-2016-report> [dostęp: 22.10.2022].
- Zinets N., *Ukraine hit by 6,500 hack attacks, sees Russian 'cyberwar'*, <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-cyber-idUSKBN14I1QC> [dostęp: 22.10.2022].

STOWARZYSZENIE ABSOLWENTÓW I PRZYJACIÓŁ
WYDZIAŁU PRAWA KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO